Carmen Iordăchescu

Să dezlegăm tainele textelor literare

Clasa a V-a

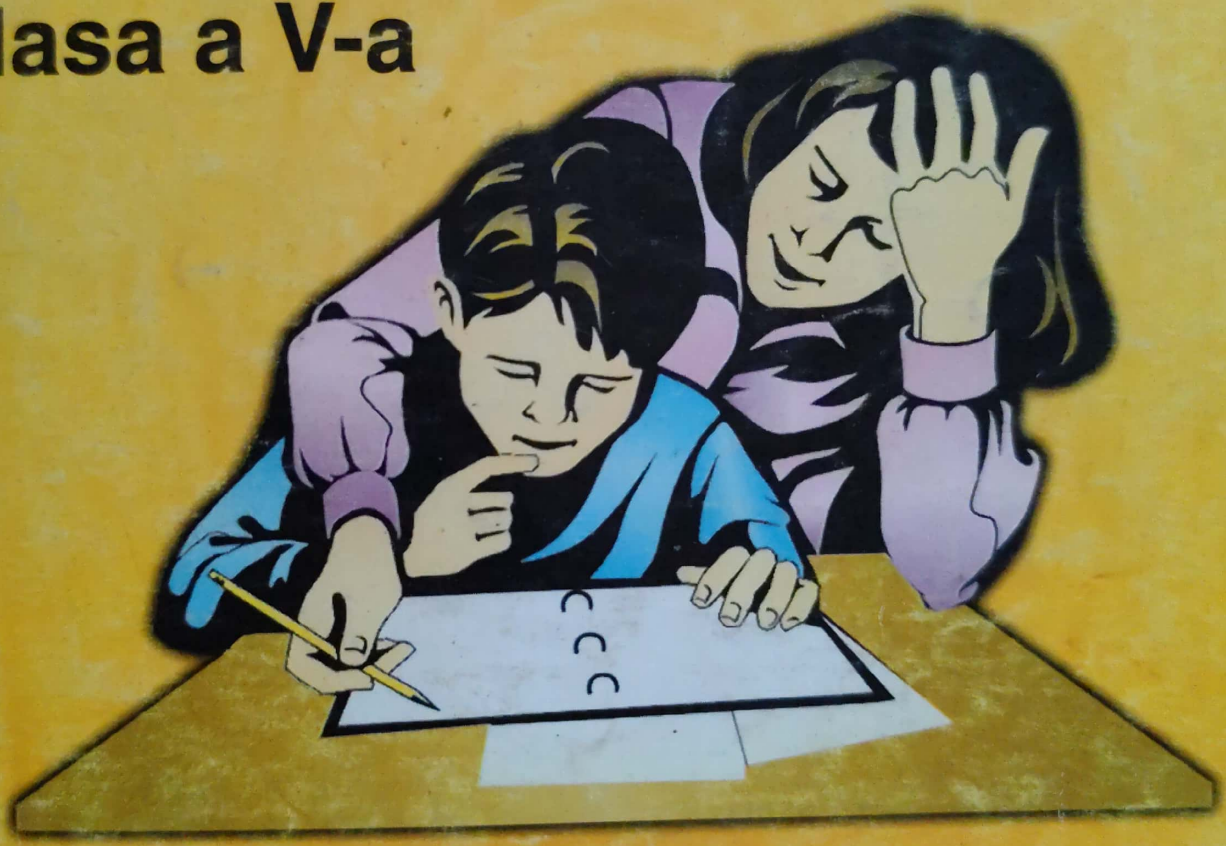

Îndrumător pentru toate manualele alternative

Editura CARMINIS

Scanned with OKEN Scanner

Carmen Iordăchescu

SĂ DEZLEGĂM TAINELE TEXTELOR LITERARE

Clasa a V- a

Îndrumător pentru toate manualele alternative

Editura CARMINIS
PITEŞTI

Scanned with OKEN Scanner

Auxiliar avizat de Ministerul Educației și Cercetării
cu numărul 24925 / 25.01.2001

DESCRIEREA CIP A BIBLIOTECII NAȚIONALE
IORDĂCHESCU, CARMEN
Să dezlegăm tainele textelor literare: clasa a V-a. Îndrumător pentru toate manualele alternative / Carmen Iordăchescu .
- Piteşti: Carminis,

208 p. ; il. ; 23 cm.

ISBN 973 – 9303 – 87 – 0

821.135.1 – 822 (075.33)

Copyright © Editura CARMINIS

Redactor: **Carmen Iordăchescu**
Corector: **Ana Vasiliu**
Tehnoredactor: **Rodica Badea**
Tehnoredactare computerizată: **Editura CARMINIS**

Tiparul executat la S.C. Tiparg S.A. Piteşti

Comenzile se primesc la tel./fax: 048/**253022**, 252467
sau pe adresa: **Editura CARMINIS**, str. Exercițiu, bl. D 22, sc. B, ap. 1
cod 0300 - Pitești, jud. Argeș

ISBN 973 - 9303 - 87 - 0

Scanned with OKEN Scanner

Cuvânt înainte,

*Lucrarea a fost elaborată în conformitate cu **noul curriculum** şcolar de limba şi literatura română la clasa a V-a, urmărind **toate textele literare de bază din cele patru manuale alternative**.*

Cartea şi-a propus pornind de la noţiunile de teorie literară, parcurse în ordinea prevăzută de programa şcolară, să abordeze toate operele literare studiate.

La fiecare text literar sunt prevăzute câteva etape:

- *explicarea succintă a noţiunilor noi de teorie literară;*
- *planul simplu de idei;*
- *exerciţii vizând lexicul, înţelegerea conţinutului şi a mijloacelor artistice;*
- *prezentarea caracteristicilor textului în mod secvenţial şi aplicativ (temă, universul operei, valoare artistică).*

Această modalitate cu caracter profund aplicativ oferă elevilor în studiul la clasă nişte repere clare pentru învăţarea logică şi conştientă a literaturii, pentru înţelegerea profundă a conţinutului textului literar, ajutându-i să-şi formeze deprinderi sigure în explicarea şi interpretarea textului, în formularea într-un mod personal şi creativ de răspunsuri, în argumentarea unui punct de vedere.

Lucrarea îşi propune totodată pregătirea elevilor în vederea susţinerii cu succes a examenului de capacitate. Cele două sute de exerciţii propuse pentru autoevaluare în ultima parte a lucrării, îmbrăţişând toată tematica din programa şcolară, vin să fixeze cunoştinţele dobândite şi competenţele de comunicare formate, familiarizându-i în acelaşi timp pe elevi cu cerinţele şi exigenţele examenului de capacitate.

Acest îndrumător pentru studiul la clasă şi pregătirea examenului de capacitate se doreşte a fi un instrument util şi eficient în pregătirea temeinică a elevilor de clasa a V-a.

Autoarea

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul I
Cartea – obiect cultural

Noțiuni teoretice

Cartea, ca obiect cultural şi ştiinţific, este depozitara cunoştinţelor, a gândurilor şi a sentimentelor umane, de-a lungul timpului.

Ea oglindeşte existenţa umană de-a lungul veacurilor. Reprezintă o scriere cu un anumit subiect, tipărită şi legată în volum.

Coperta reprezintă învelişul protector al cărţii.

Cotorul este partea laterală din stânga, unde se lipesc sau se cos filele cărţii.

Fascicula este o parte a unei lucrări unice, publicată în etape.

Filele sunt foile de hârtie cu dublă faţă care alcătuiesc cartea.

Pagina este faţa unei file.

Pagina de titlu este prima pagină a cărţii care reia informaţiile de pe copertă şi uneori le completează.

Titlul este un cuvânt sau un grup de cuvinte aşezate la începutul unei lucrări.

Autorul este persoana care a creat cartea.

Paragraful reprezintă un fragment unitar din text, care cuprinde o idee principală.

Alineatul reprezintă un rând retras într-un text pentru a marca trecerea la o altă idee.

Cuprinsul reprezintă lista aşezată la începutul sau la sfârşitul cărţii în care sunt enumerate capitolele şi subcapitolele, titlurile textelor din carte cu indicarea paginii corespunzătoare.

Exerciţii

1. Legaţi prin săgeţi părţile componente ale cărţii de definiţiile corespunzătoare:

Cartea	• partea laterală din stânga, unde se lipesc sau se cos filele cărţii;
Coperta	• foile de hârtie cu dublă faţă care alcătuiesc cartea;
Filele	• scriere cu un anumit subiect, tipărită şi legată în volum;
Pagina	• parte a unei lucrări unice, publicată în etape;
Fascicula	• fiecare din cele două feţe ale unei file;
Cotorul	• învelişul protector al cărţii;

Scanned with OKEN Scanner

2. Completaţi enunţurile de mai jos cu termenii corespunzători din coloana alăturată:

- Locul special amenajat sau instituţia care păstrează cărţile se numeşte .....
- Un fragment unitar din text, care cuprinde o idee principală se numeşte .....
- Un rând retras într-un text pentru a marca trecerea la o altă idee se numeşte .....
- Prima pagină a cărţii care reia informaţiile de pe copertă şi uneori le completează este .....
- Persoana care a creat opera se numeşte .....
- Cuvântul sau grupul de cuvinte aşezate la începutul unei lucrări reprezintă .....
- Lista aşezată la începutul sau la sfârşitul cărţii în care sunt enumerate capitolele şi subcapitolele, titlurile textelor din carte cu indicarea paginii corespunzătoare se numeşte .....

- pagină de titlu
- cuprins
- alineat
- bibliotecă
- titlu
- paragraf
- autor

3. Încercuiţi explicaţia corectă:

"Ex libris" reprezintă:

a) un anume tip de librărie;
b) un semn de proprietate aplicat pe o carte sub formă de semnătură, sigiliu sau ştampilă;
c) un citat extras dintr-un volum.

4. Bifaţi informaţiile potrivite:

Coperta a patra cuprinde:

- ☐ titlul;
- ☐ informaţii sumare despre autor, colecţie sau carte;
- ☐ apariţii precedente;
- ☐ ISBN;
- ☐ preţ;
- ☐ ilustraţii;
- ☐ sumarul.

5. Indicaţi alte sinonime pentru cuprins.

6. Precizaţi titlul şi autorul ultimei cărţi citite de voi. Are unul sau mai multe volume? Aparţine unei anumite colecţii? Copiaţi prezentarea de pe coperta a IV-a şi analizaţi oral informaţiile prezentate.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul II
Raportul dintre realitate și literatură

Noțiuni teoretice

Literatura nu se confundă cu realitatea. Literatura are caracter de ficțiune (invenție sau plăsmuire), fiind rezultatul fanteziei creatoare a scriitorului.

Într-o operă literară, scriitorul imaginează un univers pornind de la un fapt obișnuit din realitatea înconjurătoare. El construiește însă o lume imaginară (o ficțiune), care ne impresionează și ne emoționează prin caracterul ei neobișnuit și personal.

Aplicații

- ***O furnică***, de T. Arghezi (Ed. Humanitas)
- ***Descoperind râul***, de F. Neagu (Ed. All)
- *Fiind băiet păduri cutreieram*, de M. Eminescu (Ed. Petrion)
- ***Bunicul a fost, bunica este,*** de Ionel Teodoreanu (Ed. Teora)

O furnică

de Tudor Arghezi

Planul simplu de idei

1) O furnică rătăcită s-a urcat pe picioarele autorului.
2) Harnica făptură ducea provizii pentru iarnă.
3) Poetul i se adresează îngrijorat despre primejdiile care o pândesc.
4) El se gândește la îngrijorarea maicii stareță la absența acesteia din furnicar.

Exerciții

1. Precizați în enunțurile date sensurile cuvintelor "*înfiptă*", "*neștiut*".

2. Indicați sinonime pentru următoarele cuvinte și expresii: *înfiptă, mărunțică, mâhnit, merinde, a îmbuca, îndărăt, degrabă.*

Scanned with OKEN Scanner

3. Marcați explicațiile potrivite:

a) *Poetul pornește de la un fapt:*

- ☐ neobișnuit
- ☐ obișnuit
- ☐ surprinzător

b) *El construiește un univers imaginar, închipuindu-și:*

- ☐ un accident;
- ☐ lumea din care vine furnica;
- ☐ drumul plin de primejdii al furnicii.

c) *Furnica seamănă cu o călugăriță prin:*

- ☐ culoarea neagră amintind de veșmântul monahal
- ☐ lăcomie
- ☐ hărnicie
- ☐ rapiditate
- ☐ îndrăzneală
- ☐ hotărâre
- ☐ talia subțire
- ☐ blândețe
- ☐ severitate
- ☐ frică

d) *Poetul o privește cu:*

- ☐ simpatie
- ☐ dispreț
- ☐ duioșie
- ☐ grijă părintească
- ☐ teamă
- ☐ tristețe
- ☐ nepăsare
- ☐ veselie

4. Dați exemple de câteva personificări, prin care furnica dobândește însușiri omenești.

5. Găsiți două argumente prin care să arătați că această poezie reprezintă un text integral.

6. Spuneți-vă părerea!
Poetul încearcă sau nu să privească realitatea prin ochii micii vietăți?
Susțineți-vă părerea cu citate din poezie.

Caracteristicile textului

Tema Poetul prezintă în creația "O furnică" (volumul "Versuri de seară") o făptură măruntă din natură, furnica personificată, însuflețită de gânduri și sentimente omenești. În jurul ei, poetul creează un univers miniatural, universul "boabei" și-al "fărâmei", care în imaginația sa se conduce însă după regulile obișnuite ale oamenilor. Furnica este imaginată ca o călugăriță ce a rătăcit drumul spre mănăstire și de a cărei soartă poetul este foarte îngrijorat.

Poetul pornește de la un fapt obișnuit din realitate: o furnică aflată în căutarea hranei, s-a rătăcit și s-a urcat pe picioarele autorului confundându-le cu niște crăci. Impresionat de această încurcătură, poetul observă harnica ființă și i se adresează cu blândețe încercând să-i arate drumul înapoi.

Scanned with OKEN Scanner

Universul poeziei "Mărunțica de făptură", harnică și îndrăzneață ("înfiptă"), este imaginată drept o neobosită gospodină preocupată de proviziile pentru iarna viitoare. Poetul o mustră pe un ton glumeț, înduioșat de strădania ei de a ajunge la capătul drumului, oricât de greu și de lung ar fi: "Încă nu te-ai lămurit / Că greșești și-ai rătăcit? /(...) Și mai ai până-n chelie / Două dealuri și-o bărbie?" El încearcă să-i arate "drumul îndărăt", îngrijorat de pericolele care o pândesc la apropierea nopții. Posibilitatea de a dormi departe de casă, între paginile unei cărți poate deveni primejdioasă: "S-ajungi virgulă târzie / Într-un op de poezie?"

Plasând furnica în fața marelui univers, poetul realizează diferențele de mărime, strădanie și înțelegere ale măruntei făpturi. Ea confundă picioarele cu "niște crăci" și, rătăcită pe acest drum primejdios, mai are de parcurs "două dealuri" (buzele și nasul) până va ajunge la capătul urcușului. Ele sunt exagerate, hiperbolizate în raport cu puterile micuței furnici. De aici, mâhnirea și compasiunea poetului care este conștient de aceste diferențe.

Dialogul imaginar Poetul i se adresează măruntei făpturi cu umor, cu simpatie și duioșie, atrăgându-i atenția asupra pericolelor posibile. Întrebările puse de poet proiectează poezia într-un spațiu aflat între real și imaginar. Marele univers capătă proporții uriașe din perspectiva micii vietăți, iar acest univers miniatural (furnicarul) se conduce după modul de viață obișnuit al oamenilor.

Valoarea artistică Remarcăm rima împerecheată, măsura de opt silabe și ritmul trohaic, jucăuș. Toate contribuie la realizarea unei tonalități vesele, pline de umor, specifică versurilor închinate copiilor.

Se observă o artă simplă, directă, fără multe mijloace artistice, bazată în principal pe personificare. Limba vorbită, obișnuită, cu expresii populare, aduce un plus de expresivitate poeziei: "îngrijat", "o furnică mică, mică", " a îmbucat" "merinde", "a lua drumul îndărăt". Forma expresivă de superlativ absolut specifică limbajului copiilor ("o furnică *mică, mică*"), modul de adresare tipic părintesc ("Nu vrei, *tată*, să-ți arăt") sunt edificatoare pentru tonul jucăuș, glumeț. Mulțimea versurilor interogative conferă multă sensibilitate dialogului imaginar, umanizează această lume miniaturală și dau un plus de umor expresiei poetice.

• ***Personificarea*** rămâne mijlocul artistic de bază, care conturează acest univers miniatural: furnica este "înfiptă", "harnică", "maica stareță furnica".

• ***Epitetele*** subliniază însușiri și sentimente semnificative: "*mărunțica* de făptură", "gândul meu *mâhnit* o-ntreabă", "îngrijat", "virgulă *târzie*", "op de *poezie*".

• ***Repetițiile*** subliniază momentele – cheie ale dialogului liric: "o-*ntreabă*", "să-ți mai pun o întrebare".

• ***Enumerațiile*** însoțite uneori de repetiții scot în evidență dificultățile unui drum primejdios: "Te-ai suit până-n cravată / Și mai ai până-n chelie / Două dealuri și-o bărbie".

Scanned with OKEN Scanner

Descoperind râul

de Fănuş Neagu

Planul simplu de idei

1) Bunica Paraschiva şi Bănică se aflau la râu.
2) Purtat de râu, Bănică pătrunde în "Ţara poveştilor".
3) Ajuns la crescătoria de păsări, el intră în vorbă cu o fată.
4) Băiatul se împrieteneşte cu un berbec.
5) În drum spre casă, el adoarme în braţele fetei şi visează.

Exerciţii

1. Indicaţi sinonimele următoarelor cuvinte din text: *ciudat, se prăjea, trup, neclintit, obosit, nămol, ţeapăn, încercuit, a umbla, a înlemni.*

2. Precizaţi sensurile cuvintelor "*albie*", "*porumb*" din următoarele enunţuri:

albie
Bătrâna legăna copilaşul în *albia* micuţă.
Râul curgea încet în *albia* lui largă din câmpie.

porumb
Căsuţa de-abia se vedea din *porumburi*.
Ţăranii aruncau *porumbii* în căruţe.

3. Descrieţi în câteva rânduri lucrurile neobişnuite pe care le observă Bănică în drumul său pe râu.

4. Clasificaţi pe două coloane elementele reale şi elementele imaginare din textul dat.

5. Puneţi în ordine momentele semnificative ale naraţiunii şi numerotaţi-le:

- ☐ Discuţia băiatului cu berbecul.
- ☐ Plecarea lui Bănică pe râu.
- ☐ Întoarcerea copilului acasă.
- ☐ Sosirea în "Ţara poveştilor".
- ☐ Discuţia lui cu fata.

6. Indicaţi două trăsături ale copilului pe care să le argumentaţi cu fapte şi acţiuni din povestire.

7. Descrieţi în câteva rânduri pe băiatul Bănică, aşa cum este înfăţişat în acest fragment.

8. Daţi câte două exemple de epitete, comparaţii, personificări şi enumeraţii din text.

9. Demonstraţi că povestirea "Descoperind râul" este o naraţiune.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Lumea cărților lui Fănuş Neagu se identifică plenar cu universul cunoscut al copilăriei sale de pe malurile Dunării. În povestirea "Descoperind râul" scriitorul înfățişează plin de duioşie universul copilăriei, al nevinovăției şi imaginției bogate a copiilor, pătrunzând împreună cu eroul său într-o lume de poveste.

Titlul Titlul dezvăluie încă de la început lumea pe care o descoperă băiatul de-a lungul râului. Este o lume neobişnuită, nouă, plină de taine, aflată la granița dintre real şi imaginar. Eroul pătrunde în acest univers fabulos, cu teamă şi emoție, retrăind ecoul basmelor auzite.

Înzestrat cu multă sensibilitate şi cu o imaginație bogată, Bănică este fascinat de lumea de poveste în care pătrunde, dezvăluindu-ne candoarea specifică vârstei.

Locul şi timpul acțiunii Acțiunea se petrece într-o zi toridă de vară, la amiază, în mijlocul câmpiei mistuite de arşiță, lângă râu, unde "râpele malului râului, coapte de căldură, scânteiau galbene". Bănică "cu un cap ca de ied, cu păr blond, nepieptănat şi tălpile murdare", "se prăjea în nisip", întinzându-şi picioarele în răcoarea binefăcătoare a apei. Bunica Paraschiva spăla rufele în vadul râului. Deşi băiatului i-ar fi plăcut să prindă peşte, nu a avut noroc pentru că "peştii, obosiți pesemne, dormeau, tăvăliți în nămol ca purceii".

"Țara poveştilor" Copilul se trezi purtat într-o albie de cursul râului. Copleşit de căldura soarelui şi de imaginația sa bogată, băiatul văzu cum râul se lățea şi lua forma unui lac pe care pluteau cârduri de gâşte. Un perete de pământ oprea curgerea râului şi înaintarea albiei în care se afla băiatul. Bănică, crezând că a ajuns în "Țara poveştilor", alunecă spre malul "acoperit cu căsuțe de lemn şi ocoale încercuite cu plase de sârmă".

O fată îl recunoscu şi făcându-i semn cu un ştergar îl strigă pe nume. Ajuns în locul unde "se putea întâmpla orice", Bănică nu se miră că fata îi cunoştea numele. El o rugă să-i spună unui gânsac mare şi gras să-i împingă albia la mal.

Fata păşind în apă, îl înfăşură pe Bănică într-un ştergar şi-l ridică pe umeri. El află că ajunsese la crescătoria de păsări. Băiatul îi spuse că fusese furat de râu. Ea îl linişti asigurându-l că-l va duce înapoi, deşi el îi mărturisi că nu-şi mai amintea unde locuia.

Păşind pe pământ, copilul păru că revine la realitate şi de aceea se sperie de apariția unui berbec. Îndemnat de fată, el începu să-i vorbească, explicându-i că nu a venit să-i fure mieii şi promițând că-i va da clopoțelul de la sania lui şi invitându-l să vină chiar el să-l ia: "Sau, poate, vii tu la noi şi-l iei?"

Parcă înțelegându-l, berbecul "înclină capul a mulțumire adâncă şi se retrase, tăcut". Băiatul, desprinzând trei curele de la şorțul fetei, îşi împleti un bici.

Întoarcerea în sat În amurg, fata porni cu Bănică spre sat. Istovit de această "nemaipomenită călătorie", el adormi în brațele fetei visând că goneşte într-o trăsură la care erau înhămați patru iepuri.

Scanned with OKEN Scanner

Narațiunea se împletește cu dialogul și descrierea Într-un mod deosebit, scriitorul împletește narațiunea cu dialogul și descrierea, sporind tainele acestei lumi copilărești. Totul păstrează savoarea și naturalețea universului descris, cuvintele dobândind puteri magice. El creează o atmosferă de visare, tainică și fascinantă, asemenea celei imaginate de copii.

Valoarea artistică Într-o limbă dulce, ușor metaforică, scriitorul creează acest univers miraculos al copilăriei. Povestirea are un aer straniu, de o mare forță expresivă. Scriitorul înregistrează detalii, reacții și imagini surprinse de inocența copilăriei. Eroul pătrunde în acest univers fabulos cu teamă și emoție, retrăind ecoul basmelor auzite.

• ***Personificarea*** devine o figură de stil importantă în această lume de poveste, în care elementele naturii și vietățile dobândesc însușiri omenești, se joacă, vorbesc, trăiesc emoții și sentimente: "Amiaza juca în câmpie un joc ciudat, leneș", "ochișoară cu guler de solzi albăstrii", "berbecul înclină capul a mulțumire", "m-a furat râul".

• ***Epitetele și comparațiile*** evidențiază trăsăturile neobișnuite, fabuloase ale unei lumi de basm, pe care copilul o descoperă: "peștii dormeau tăvăliți în nori *ca purceii*", gâștele erau *albe* "*de parcă ar fi purtat între aripi un val de viscol*" și "înotau *gălăgioase*", "râpele scânteiau *gălbui*", "un joc *ciudat, leneș*".

• ***Enumerațiile*** evidențiază însușirile sau acțiunile semnificative: "E galben și are limba subțire, cu o bobiță de plumb în vârf". "Avea un cap ca de ied, cu păr blond, nepieptănat și tălpile murdare". "Fata păși în apă, (...) îl înfășură pe Bănică în ștergar și-l ridică pe umeri."

În casa bunicilor
Bunicul a fost, bunica este
(fragment)

de Ionel Teodoreanu

Planul simplu de idei

1) Copiii sunt nemulțumiți de vestea plecării în vizită la bunici.
2) Părinții insistă să fie cuminți la bunici.
3) Bunicul a fost un om de seamă, decorat de regele Carol.
4) El este bătrân și stă acasă.
5) Bunica a fost o femeie cu personalitate.
6) Copiilor le vine greu să se gândească la tinerețea bunicii.
7) Modul în care își vorbesc bunicii îi înveselește pe copii.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Construiți enunțuri cu expresiile: *a se uita chiorâș, a sta smirnă, a da din cap, a-şi face semne, a râde pe înfundate.*

2. Indicați antonimele cuvintelor: *a descăleca, a înfășura, mut, curat, pieptănat, periat, lustruit, tare, mult, vinovat, vesel, tinerețe.*

3. Încercuiți explicațiile corecte:

■ *"dulci la pipăit" înseamnă:*

a) murdare cu miere;
b) catifelate;
c) mici.

■ *"lume multă, mare şi cam surdă" semnifică:*

a) oameni mulți, înalți, care nu sunt atenți;
b) oameni mulți, în vârstă, care n-aud prea bine;
c) oameni aglomerați, care fac gălăgie.

■ *" copiii, prizonieri între ochelarii bunicilor şi ochii părinților" sugerează:*

a) închişi în casă;
b) nu au voie să facă nimic;
c) supravegheați cu atenție de bunici şi de părinți, nu pot să facă ce doresc.

■ *"tata parcă e copilul mamei, ca şi ceilalți" exprimă:*

a) tatăl are o comportare asemănătoare cu a copiilor, râde des, o necăjeşte pe soția sa;
b) se alintă;
c) o supără prin faptele sale.

4. Comentați şi explicați următoarele citate privind personajele:

a) *" – Tată, bunicul e ca o poveste.*
– De ce?
– Fiindcă începe cu " a fost".
Tata zâmbeşte. Asta nu înseamnă întotdeauna că e vesel. Dar nici nu se supără."

b) *"Acum bunicul a alb şi zâmbeşte. Chiar şi primăvara el e tot ca un copăcel nins."*

c) Copiii *"simt câtă vechime e în fosta mireasă a bunicului."*

Exemplu: Copiii, privind tabloul din salon, îşi dau seama de vechimea lui pentru că nu şi-o pot imagina pe bunica lor, tânără şi mireasă. Pentru ei, imaginea din tablou pare străină, este o altă femeie, dintr-o epocă îndepărtată "fosta mireasă a bunicului"...

Scanned with OKEN Scanner

5. Transformați în vorbire indirectă următorul fragment:

"Tata spune:
- Nimeni nu crâcnea în fața tatei.
- Stăteau toți smirnă?
- Toți.
- Chiar şi mata?
- Chiar şi eu.
Teribil!
- Şi bunica? urmează logic glasul inocent.

Răspundeți la următoarele cerințe:

a) Subliniați repetițiile şi explicați sensul lor.
b) Comentați cuvântul *"Teribil!"* în contextul discuției date.
c) Ce sentimente şi ce gânduri ascunde ultima întrebare a copilului?

6. Selectați din text câte un exemplu de comparație, epitet, enumerație şi repetiție.

7. Spuneți-vă părerea!
Cum apreciați atitudinea părinților, copiilor şi bunicilor unii față de alții?
(politicoasă, nepoliticoasă, respectuoasă, severă, ironică, îngăduitoare)

Caracteristicile textului

Tema Fragmentul "Bunicul a fost, bunica este" deschide volumul "În casa bunicilor" de Ionel Teodoreanu. Scriitorul îşi aminteşte cu umor de chipurile bunicilor, de preocupările şi felul lor de a fi precum şi de relațiile lor cu familia.

Titlul Titlul rezumă în două propoziții simple, juxtapuse cele două aspecte esențiale ale fragmentului, pe care se pune accentul: biografia de tinerețe a bunicului şi biografia prezentă a bunicii. Bunicul este învăluit într-o aură de poveste ("a fost"), încărcat de titlurile şi decorațiile sale. Bunica, în schimb, nu poate fi imaginată de nepoți decât la vârsta pe care o are, aşa cum o cunosc ei. Orice calcule şi încercări de a şi-o imagina tânără, devin imposibile pentru copii, pentru că îi îndepărtează de imaginea ei obişnuită.

Vizita la bunici Insistența cu care părinții îi sfătuiesc să fie cuminți în vizită la bunici, îi necăjeşte pe copiii care nu-şi amintesc cu entuziasm de vizitele lor în casa bunicilor. Însoțiți de părinți, ei se simt "prizonieri între ochelarii bunicilor şi ochii părinților" şi în casa lor nepoții simt că "n-au voie să fie copii".

Portretul bunicului Bunicul a fost un om de seamă în trecut. Fost procuror general, era autoritar în tinerețe pentru că în fața lui "nimeni nu crâcnea". Fusese de asemenea primar şi decanul avocaților, fiind decorat de însuşi regele Carol. Acum, bunicul era în vârstă, cu părul alb "ca un copăcel nins", zâmbea şi stătea acasă. Avea "ceas de aur cu muzicuță", "ochelari cu ramă de aur" şi nu mai ieşea din casă.

Scanned with OKEN Scanner

Povara vârstei a adus un plus de blândeţe pe chipul bunicului în contrast cu asprimea lui din tinereţe.

Portretul bunicii Bunica a fost şi ea "straşnică femeie". Tinereţea şi frumuseţea ei au fost surprinse în imaginea miresei din salon care stătea alături de "portretul cu decoraţii al bunicului". Gândul la tinereţea bunicii îi încurcă pe copii, iar socoteala li se pare foarte încâlcită. Ei nu şi-o pot imagina mireasă, iar imaginea din tablou le pare a unei necunoscute dispărute de mult din viaţa bunicului, "fosta mireasă a bunicului".

Bunica era numită de lume "Coana Elencu", iar bunicul "Cuconu Alecu". Modul în care bunicii îşi vorbesc cu "mata" unul altuia, li se pare amuzant copiilor ca şi când ar fi doi străini în vizită unul la altul. Ei sunt însă nevoiţi să-şi amintească de sfatul părinţilor: "- Să nu ...".

Umorul Scriitorul înfăţişează portretele bunicilor cu umor, comentariile şi întrebările copiilor stârnind zâmbete şi dezvăluind inocenţa specifică vârstei.

Întrebarea copiilor, de o logică perfectă, dacă bunica stătea şi ea smirnă în faţa bunicului, constatarea lor că în biserică "e lume multă, mare şi cam surdă", iar copiii pot să-şi facă semne şi să râdă pe furiş, explicaţia privind procurorul general, "adică generalul procurorilor", aprecierea că stând acasă "e foarte bine să fii bunic", că "bunicul e ca o poveste", care începe cu "a fost", toate aduc o notă de voioşie copilărească în aceste pagini cu caracter memorialistic. Aprecierea autorului este uneori uşor ironică: "Numai gândindu-se la tinereţea ei, mintea copiilor se încetoşează cu aţe de păienjeni mai colbăite decât cele din pod de pe cărţile cu litere chirilice"; "Ei simt câtă vechime e în fosta mireasă a bunicului."

De altfel, contrastul dintre portretele din tinereţe şi portretele actuale ale bunicilor, apare generator de umor: "Bunica a fost şi ea tânără, adică a fost mireasă când bunicul nu era bunic, când tata nu era tată şi când copiii tatei nu erau deloc."

Concluzii Amintirile copilăriei legate de portretele bunicilor sunt emoţionante prin sinceritatea cu care scriitorul retrăieşte sentimentele şi gândurile inocente specifice vârstei.

Valoarea artistică Lumea copilăriei este înviorată de poznele şi candoarea copilărească, ne apare ca o oază de calm şi linişte cu bucurii şi necazuri specifice vârstei. Scrierea are un puternic rol expresiv, exprimarea metaforică este prezentă şi în aceste pagini.

- ***Epitetele*** ("copiii se uită *chiorâş* unul la altul", "bunicul e *alb*", "*straşnică* femeie") alături de ***comparaţii*** numeroase (copiii sunt "*ca zmeele* descălecate de pe vânturi", bunicul e "*ca o poveste*", e "*ca un copăcel* nins") subliniază trăsăturile personajelor, sentimentele lor.

- ***Repetiţiile*** evidenţiază biografia din tinereţe a bunicului ("a fost procuror general", "a fost primar", etc.) sau caracteristicile vârstei (" ... şi *stă*. *Stă* acasă toată ziua."), sau tinereţea îndepărtată a bunicii prin succesiunea generaţiilor ("când *bunicul* nu era *bunic*, când *tata* nu era *tată*, etc.")

- ***Enumeraţiile*** conturează biografia bunicului, preocupările sale, dar şi portretul actual "are ceas de aur cu muzicuţă, ochelari cu ramă de aur".

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul III

Opera literară • Opera literară în versuri • • Elemente de prozodie

Noțiuni teoretice

Opera literară este o lucrare în versuri sau în proză, prin care autorul creează un univers imaginar propriu, folosind resursele expresive ale limbii, şi care trezeşte emoții şi sentimente.

Orice operă literară este unică în ceea ce priveşte modul original în care scriitorul foloseşte mijloacele artistice pentru a transmite gândurile şi sentimentele sale cititorilor.

Opera literară poate fi în versuri sau în proză.

Versul este un rând dintr-o poezie. Lungimea versurilor poate fi diferită:

- versuri scurte
- versuri lungi

Strofa este un grup de două sau mai multe versuri unite prin înțeles, ritm, rimă etc. Strofele se delimitează între ele printr-un spațiu alb. Strofa alcătuită din patru versuri se numeşte ***catren***.

Rima reprezintă potrivirea ultimelor sunete de la sfârşitul versurilor începând cu vocala accentuată.

Tipuri de rimă

a) *monorimă* (aceeaşi rimă la trei sau mai multe versuri) :
b) *împerecheată* (rimează versurile 1 cu 2, 3 cu 4)
c) *încrucişată* (rimează versurile 1 cu 3, 2 cu 4)
d) *îmbrățişată* (rimează versurile 1 cu 4, 2 cu 3)

Măsura reprezintă numărul de silabe dintr-un vers.

Aplicații

- *Sfârşit de toamnă*, de V. Alecsandri (Ed. Humanitas)
- *Toamna*, de O. Goga (Ed All, Ed. Teora)
- *Fiind băiet păduri cutreieram*, de M. Eminescu (Ed. Petrion)

Scanned with OKEN Scanner

Sfârșit de toamnă

de Vasile Alecsandri

Planul simplu de idei

1) Păsările călătoare pleacă spre țările calde.
2) Natura este tristă la sfârșitul toamnei.
3) Schimbarea vremii anunță venirea iernii.
4) Apropierea iernii stârnește teamă și tristețe.

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri cu grupul de cuvinte : *iluzie – aluzie.*
Indicați câte un sinonim pentru fiecare termen.

2. Căutați sinonime pentru cuvintele : *jalnic, pribeag, veștejit, înfiorare și tristețe.*

3. Scrieți versurile în care poetul exprimă direct sentimentele ce cuprind inimile oamenilor la venirea sfârșitului toamnei.

4. Încercuiți explicațiile potrivite :

■ *Păsările călătoare menționate de autor sunt :*

a) cocostârci, rândunele, corbi ;
b) cocostârci, rândunele, cocori ;
c) berze, cocori, cocostârci.

■ *Norii sunt asemănați cu niște :*

a) zmei
b) dragoni
c) balauri

■ *Toamna aduce cu ea sentimente de :*

a) veselie
b) teamă
c) tristețe

■ *Utilizarea timpului prezent în ultimele trei strofe ale poeziei :*

a) ne face să trăim schimbările din natură la sfârșitul toamnei;
b) ne transmite voioșia poetului;
c) aduce mai aproape de cititor asprimea iernii.

Scanned with OKEN Scanner

5. Enumerați semnele ce marchează apropierea iernii.

6. Găsiți trei epitete, două comparații și două inversiuni din poezie.

7. Dați câte un exemplu de imagine vizuală și auditivă din text.

8. Citiți versurile și răspundeți la următoarele cerințe:

"Vesela verde câmpie acu-i tristă, vestezită;
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer și de crengi se dezlipesc
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc."

a) Subliniați două epitete în primele două versuri.
b) Descoperiți două enumerații și explicați rolul lor expresiv.
c) Explicați comparația din ultimul vers.
d) Indicați o invresiune din strofă.
e) Precizați măsura poeziei.
f) Indicați felul rimei.

Caracteristicile textului

Tema Reprezentant de seamă al generației de scriitori de la 1848, Vasile Alecsandri era numit de Mihai Eminescu "rege al poeziei, vecinic tânăr și ferice". Cea mai valoroasă și durabilă parte a liricii sale o constituie pastelurile, el fiind considerat întemeietorul acestora în literatura română. Termenul de "pastel" este preluat din domeniul artelor plastice și desemnează un tablou realizat în tușe palide, delicate, abia creionate, în care accentul se pune pe imaginile vizuale statice. În pastelul "Sfârșit de toamnă", poetul își exprimă trăirile sufletești pe care i le trezește contemplarea peisajului autumnal, deci este o creație lirică.

Universul poeziei "Sfârșit de toamnă" este o descriere în versuri surprinzând trăsăturile caracteristice ale naturii la sfârșitul de toamnă și în apropierea geroasei ierni.

Tabloul plecării păsărilor Poezia se deschide cu imaginea vizuală a păsărilor călătoare ce-și iau zborul spre țările calde, fugind în pribegie de "zile rele". "Cârdurile de cocoare, înșirându-se-n lung zbor" și natura dezolantă seamănă în sufletul poetului tristețe și un "jalnic dor", căci o dată cu plecarea cocostârcilor, a rândunelelor și a cocorilor temuta iarnă se apropie.

Tabloul trist al naturii Epitetele antonimice "vesela, verde" și "tristă, vestezită" și repetiția adverbului "acum" marchează antiteza, dintre cele două anotimpuri: primăvară și toamnă, evidențiind nostalgia poetului la amintirea câmpiilor înverzite și deznădejdea sa în fața naturii lipsite de viață. Tabloul este îmbrăcat în nuanțe arămii cu reflexe argintii, căci "lunca, bătută de brumă acum pare ruginită". Copacii sunt despodobiți de veșmântul de frunze, acestea "cad, zbor în aer și de crengi se dezlipesc. / Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc". Această comparație de o rară frumusețe și epitetul "tristă" încoronează toamna ca anotimp al

Scanned with OKEN Scanner

melancoliei şi lipsei de speranţe", dar, în acelaşi timp subliniază legătura dintre om şi natură.

Tabloul văzduhului Văzduhul este invadat de "nouri" "ca balauri din poveste" ce acoperă încetul cu încetul şi sufletul poetului. În faţa acestei înaintări ameninţătoare "soarele iubit s-ascunde". Repetiţia substantivului "nouri", epitetele "negri", "grozavi" şi substantivul la plural "geruri" accentuează apropierea iernii şi starea de teamă ce o însoţeşte. Apar şi primii soli ai acestui anotimp : "un cârd de corbi iernatici", proiectaţi printr-o înspăimântătoare imagine auditivă "în văzduh croncănitori", sugerând moartea naturii.

Între elementele aparţinând naturii cosmice şi cele terestre apare o legătură permanentă, primele determinând schimbări majore în tabloul terestru.

Tabloul iernii Printr-o repetiţie de o mare forţă expresivă "iarna vine, vine pe crivăţ călare!", accentuată de conturul exclamativ, Alecsandri redă teama şi neliniştea oamenilor care sporesc la apropierea iernii. Prin personificare este înfăţişată iarna ca o vrăjitoare ce-şi trimite mesagerul, vântul, să răspândească înfiorare. Animalele simt şi ele apropierea anotimpului alb. O imagine auditivă redată prin enumeraţie conturează vacarmul pe care acestea îl fac înspăimântate : "Boii rag, caii rânchează, câinii latră la un loc" în timp ce "Omul, trist, cade pe gânduri şi s-apropie de foc".

Imaginile vizuale se completează cu cele auditive sau dinamice Imaginile vizuale care sunt preponderente sunt completate cu imagini auditive care cresc în intensitate în finalul poeziei, subliniind teama şi neliniştea care au cuprins întreaga natură : "Vântul şuieră prin hornuri, răspândind înfiorare."; "Boii rag, caii rânchează, câinii latră la un loc ". Tabloul nu este static. Imaginile dinamice realizate prin verbe de mişcare redau sugestiv schimbările din natură: păsările "pribegit-au" frunzele "cad", "zbor", "se dezlipesc" de crengi, nourii "se ridică", soarele "s-ascunde", un cârd de corbi "trece", iar omul trist "s-apropie de foc".

Se observă îmbinarea armonioasă a substantivelor redând varietatea elementelor naturii, cu verbele care evidenţiază permanenta lor evoluţie şi cu adjectivele insistând pe trăsăturile caracteristice ale tabloului de natură.

Prozodia ***Rima*** constantă de-a lungul întregii poezii, este o rimă împerecheată, oferind o muzicalitate discretă şi melancolică ce armonizează cu contururile triste ale naturii. ***Măsura*** amplă, de 16 silabe în primele două versuri şi de 15 silabe în ultimele versuri ale fiecărei strofe, accentuează şi amplifică dimensiunile dezolantului tablou de toamnă. ***Ritmul*** este trohaic.

Valoarea artistică Vasile Alecsandri reuşeşte să surprindă detalii semnificative ale peisajului pe fundalul unor largi spaţii panoramice, ale cerului şi pământului, la sfârşit de toamnă. Paleta mijloacelor artistice este variată.

- ***Epitetele*** conturează caracteristicile peisajului şi sentimentele poetului: *"jalnic dor"; "frumoasele* iluzii"; "balauri *din poveste"; "vesela* ... câmpie acu-i *tristă"* (epitete personificatoare), *etc.*

- ***Personificările*** umanizează întregul peisaj: *"Oaspeţii caselor noastre, cocostârci şi rândunele"; "iarna vine, vine pe crivăţ călare!", "vesela ... câmpie acu-i tristă".*

Scanned with OKEN Scanner

• ***Comparațiile*** aduc un plus de expresivitate în descrierea de natură: "Lunca *... pare ruginită*"; "Frunzele-i cad, zbor în aer şi de crengi se dezlipesc / *Ca* frumoasele *iluzii* dintr-un suflet omenesc"; "se ridică ... *ca balauri* din poveste, nouri negri".

• ***Repetițiile*** subliniază însuşiri şi acțiuni semnificative pentru tranformările din natură: repetiția substantivului *"nouri"* şi a adjectivului *"trist(ă)"*; "iarna *vine, vine* pe crivăț călare".

• ***Enumerațiile*** evidențiază acțiunile care marchează instalarea iernii şi reacția animalelor la schimbările de anotimp: "Frunzele-i *cad, zbor* în aer şi de crengi *se dezlipesc*" ; "Boii *rag*, caii *rânchează*, câinii *latră* la un loc".

• ***Inversiunile*** sporesc expresivitatea imaginilor prin scoaterea în prim-plan a unor elemente definitorii pentru sfârşitul de toamnă: "*Părăsit-au* a lor cuiburi"; "*Pribegit-au* urmărite de al nostru jalnic dor".

• ***Antiteza*** evidențiază contrastele care produc o tristețe adâncă în sufletul poetului: "*Vesela verde* câmpie acu-i *tristă vestezită*".

Toamna

de Octavian Goga

Planul simplu de idei

1) Tabloul trist al sfârşitului de toamnă (grădina, pădurea, câmpul, vântul, viforniță).
2) Poetul suferă alături de puiul de ciocârlie.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următoarelor cuvinte: *lămâiță, viforniță, suri, miazănoapte, a îndoi, a împodobi, păgân.*

2. Grupați pe familii lexicale cuvintele: *înnorat, tomnatic, milos, noros, milog, a (se) înnora, tomnicică, (a) tomna, noruleț, a se milogi, norişor, milogeală, înnorare, milogire.*

3. Precizați sensurile cuvintelor *"a se îndoi", "creştet"* în enunțurile de mai jos. Indicați între paranteze un sinonim corespunzător:

a îndoi
Pomii *s-au îndoit* sub vânt.
Foaia de hârtie *s-a îndoit* în patru.
Bătrânul *s-a îndoit* de spate de când nu l-am văzut.
Fata *s-a îndoit* de sinceritatea colegei sale.

creştet
Mama l-a mângâiat pe copil *pe creştet.*
Pe creştetul munților s-a aşezat o cuşmă de zăpadă.
Sus, *în creştetul* bradului strălucea o stea argintie.

Scanned with OKEN Scanner

4. Alegeți explicațiile potrivite ale versurilor, apoi adăugați și voi altele:

■ *"Peste creștet de dumbravă / Norii suri își poartă plumbul" sugerează:*

a) norii cenușii trec apăsători peste dumbravă;
b) norii se lasă peste dumbravă, ca și când ar fi de plumb;
c) norii posomorâți amenință cu ploaia.

■ *"Cu podoaba zdrențuită / Tremură pe câmp porumbul" exprimă:*

a) porumbul pare un om zdrențuros, tremurând de frig;
b) cu hainele sfâșiate, înfruntând frigul toamnei, porumbul tremură de teama iernii;
c) lanurile de porumb, culese, apar triste și pustii.

■ *"De viforița păgână, / Se-doiesc nucii, bătrânii" arată:*

a) sub puterea nemiloasă a viforului, nucii bătrâni se îndoaie slabi și neputincioși;
b) nucii se apleacă în semn de supunere față de puterea viscolului;
c) viforița nedreaptă, plină de cruzime, nu cruță nici pomii bătrâni pe care îi lovește sălbatic;

■ *"Plânge-un pui de ciocârlie / Sus, pe cumpăna fântânii" sugerează:*

a) în fața cruzimii viscolului care apleacă nucii puternici, puiul de ciocârlie singur, departe de mama sa, plânge amarnic, fiind lipsit de apărare;
b) speriat și singur, puiul cere îndurare viscolului nemilos;
c) el strigă deznădăjduit după ajutor;

■ *"Îl ascult și simt sub gene / Cum o lacrimă-mi învie" sugerează:*

a) poetul ascultă cântecul și se simte trist, ca și puiul de ciocârlie;
b) poetul este impresionat ascultând plânsul puiului părăsit de ciocârlie, condamnat să reziste singur în fața iernii;
c) poetul își amintește o întâmplare tristă din trecut.

■ *"Ni s-aseamănă povestea, / Pui golaș de ciocârlie" semnifică:*

a) poetul se simte trist și singur asemenea puiului de ciocârlie;
b) poetul plânge, speriat de venirea frigului;
c) poetul cunoaște tristețea puiului lovit de o soartă nemiloasă.

■ *"Pui golaș de ciocârlie" sugerează:*

a) pui nepregătit să reziste în fața dezlănțuirii naturii;
b) pui părăsit și singur, care trebuie să înfrunte frigul iernii;
c) pui cu pene puține.

5. Argumentați! Între poet și natură s-a creat o legătură sufletească. Natura influențează starea sufletească a poetului.

Poetul simte că există o asemănare între zbuciumul naturii și zbuciumul său sufletesc?

Scanned with OKEN Scanner

6. Alegeți o imagine auditivă bazată pe personificare și două imagini vizuale construite pe epitete.

7. Încercuiți răspunsul corect:

Rima poeziei este:

a) monorimă;
b) încrucișată imperfectă;
c) îmbrățișată.

Măsura versului este:

a) 8 silabe;
b) 7 silabe;
c) 9 silabe.

Caracteristicile textului

Tema În poezia "Toamna", Octavian Goga descrie cu multă sensibilitate și în tonalități melancolice tabloul trist al sfârșitului de toamnă. Poetul suferă alături de "puiul golaș de ciocârlie", sufletul său vibrând adânc la rezonanța fiecărui element din natură.

Tabloul trist al toamnei Poetul își admiră grădina împodobită într-un "văl de brumă arginție". Deși strălucitor, acest strat rece provoacă moartea naturii, uscarea florilor gingașe: "Firelor de lămâiță / Li se uscă rădăcina". Epitetul "arginție" subliniază albul strălucitor, cu irizări de argint al brumei care a îmbrăcat grădina într-o haină strălucitoare dar înghețată: "Văl de brumă arginție / Mi-a împodobit grădina."

Tabloul întunecat Atmosfera devine întunecată și apăsătoare. Printr-un șir de personificări sugestive întărite de epitete, poetul surprinde imaginea dezolantă a pădurii apăsate sub povara de plumb a norilor cenușii: "Peste creștet de dumbravă / Norii suri își poartă plumbul". Mișcarea norilor este greoaie, încetinită, sub greutatea plumbului. Pe câmpul pustiu, porumbul uscat, "cu podoaba zdrențuită", "tremură" cuprins de frigul toamnei. Nu se mai aud sonoritățile vesele ale verii, ale vieții palpitând în sânul naturii, acum aceasta este mohorâtă, tristă, pustiită de frig și apăsată de cenușiul norilor.

Vântul nemilos Dinspre miazănoapte, tărâm al iernii și al înghețului, își face apariția vântul nemilos, al cărui șuier înghețat este sugerat de repetiția consoanei *"v"*: "Vine vântul fără milă". Personificarea lui este sugestivă. Puterea lui distructivă face să fie smulsă câte o șindrilă de pe șură: " De pe vârful șurii noastre / Smulge-n zbor câte-o șindrilă."

Viforniță cumplită Sub loviturile crude ale "viforniței păgâne" se îndoiesc neputincioși "nucii, bătrânii", iar pe cumpăna fântânii "plânge-un pui de ciocârlie" singur și trist, lipsit de ocrotirea mamei. Personificările emoționează profund prin imaginea zguduitoare a ființelor lipsite de apărare în calea urgiei naturii: bătrânii și copiii.

Scanned with OKEN Scanner

Suferința poetului Auzind plânsul puiului de ciocârlie, poetul își simte sufletul cuprins de tristețe, identificându-se cu suferința sărmanei făpturi. Lacrima poetului, personificată ca simbol al durerii, "învie" o durere mai veche care izvorăşte dintr-un destin trist asemănător cu al puiului deznădăjduit de ciocârlie: "Ni se-aseamănă povestea, / Pui golaş de ciocârlie". Epitetul "golaş" subliniază imaginea plăpândă, vulnerabilă a puiului, înfruntând singur şi speriat viforniţa iernii nemiloase. Duioşia şi tristeţea poetului vibrează în fiecare vers, în fiecare cuvânt al acestei strofe: "Îl ascult şi simt subt gene / Cum o lacrimă-mi învie: / Ni se-aseamănă povestea, / Pui golaş de ciocârlie".

Valoarea artistică Octavian Goga a descris în această poezie într-o tonalitate melancolică, elegiacă, peisajul trist al sfârşitului de toamnă. Sufletul său vibrează profund la tristeţea care a cuprins întreaga natură. Expresia poetică este simplă şi sinceră.

• ***Epitetele*** subliniază trăsăturile tabloului de toamnă: "brumă *arginție*", "norii *suri*", "pui *golaş*". Multe dintre acestea sunt epitete personificatoare, sporind intensitatea sentimentelor poetului: "nucii, *bătrânii*", "viforniță *păgână*", "podoaba *zdrențuită*".

• ***Personificările*** amplifică emoţia şi duioşia resimţite de poet: "văl de brumă ... a împodobit", "creştet de dumbravă", "norii ... îşi poartă", "tremură porumbul", "plânge-un pui de ciocârlie", etc.

• ***Enumerația*** are darul de a pune alături transformările din natură la venirea iernii, accentuând răceala şi tristeţea ce cuprind întreaga natură: "Se-ndoiesc nucii, bătrânii, / Plânge-un pui de ciocârlie" etc.

• ***Metafora*** sporeşte atmosfera de tristeţe apăsătoare ce domină tabloul: "Norii suri îşi poartă plumbul".

• ***Prozodia.*** Versurile au o muzicalitate tristă sugerând parcă geamătul neputincios al naturii în faţa vântului şi a viforniţei "păgâne". Rima încrucişată imperfectă, măsura de 8 silabe şi ritmul trohaic amplifică sentimentul sfâşietor de tristeţe.

Fiind băiet păduri cutreieram ...

de Mihai Eminescu

Planul simplu de idei

1) Popasul în spațiul ocrotitor al pădurii.
2) Răsăritul lunii în pădure.
3) Portretul frumoasei crăiese.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Precizați sensurile cuvintelor *"a îngâna"* și *"a bate"* din enunțurile de mai jos:

a îngâna

Fetița *îngâna* un cântec.
Băiețelul îl *îngâna* pe fratele său.
"Blând *îngânat* de-al valurilor glas".

* Alegeți dintre: *a însoți, a murmura, a imita.*

a bate

El *a bătut* câinele.
Echipa României *a bătut* Anglia.
Mama *a bătut* albușurile spumă.
A bătut grindina.
Drumețul *a bătut* la ușă.
" ... luna,- mi *bate* drept în față".

* Alegeți dintre: *a freca, a ciocăni, a lovi, a învinge, a cădea, a atinge cu razele.*

2. Legați cuvintele cu același înțeles:

• a cutreiera	• foșnet
• pădure	• a răsuna
• freamăt	• codru
• a suna	• încetișor
• lin	• a colinda

3. Dezvoltați cu propriile voastre cuvinte explicația versurilor:

"Răsare luna-mi bate drept în față:
Un rai din basme văd printre pleoape
Pe câmpi un văl de argintie ceață,
Sclipiri pe cer, văpaie preste ape"

Exemplu: Risipind lumina argintie, luna învăluie peisajul preschimbându-l într-o lume de basm de o nespusă frumusețe. Totul devine strălucitor: razele lunii țes un văl de argintie ceață cu care îmbracă pământul și întind peste ape văpaie de lumină. Pe cer sclipesc stelele, alături de strălucitorul astru al nopții.

4. Grupați în trei coloane imaginile poeziei care se adresează văzului (vizuale), auzului (auditive) și mirosului (olfactive).

Imagini vizuale	***Imagini auditive***	***Imagini olfactive***
"Pe câmpi un văl de argintie ceață"	*"Un freamăt lin trecea din ram în ram"*	*"Și un miros venea adormitor"*

5. Extrageți din poezie mișcările care caracterizează acest spațiu de visare. Ce fel de mișcări sunt? (line, rapide, aspre, zgomotoase, încetinite, abia simțite).

Scanned with OKEN Scanner

6. Încercuiți răspunsul corect:

■ *"Blând îngânat de-al valurilor glas"* conține:

a) o comparație;
b) o personificare;
c) o repetiție.

■ *"Sclipiri pe cer, văpaie preste ape"* cuprinde:

a) epitet;
b) personificare;
c) enumerație.

7. Extrageți din versul *"Un freamăt lin trecea din ram în ram"* o repetiție și un epitet și explicați rolul acestora.

8. Indicați ce culori utilizează poetul în portretul crăiesei.

9. Dați câteva exemple de elemente reale și de elemente imaginare din poezie.

Caracteristicile textului

Tema În poezia "Fiind băiet păduri cutreieram ..." Mihai Eminescu își amintește cu bucurie de clipele fericite ale copilăriei petrecute în mijlocul naturii. Evocarea copilăriei luminoase, a atmosferei de liniște și visare, se împletește cu realizarea unor descrieri de o mare sensibilitate lirică.

Universul poeziei. Pădurea Poetului îi plăcea să cutreiere singur codrul și să păşească în acel tărâm de liniște și de visare. Culcat lângă izvor, băiatul se lăsa învăluit de glasul vrăjit al pădurii. Îi plăcea să asculte susurul apei, să se lase mângâiat de freamătul lin al frunzelor și să respire mireasma adormitoare a florilor de tei: "S-aud cum apa sună-ncetișor; / Un freamăt lin trecea din ram în ram / Și un miros venea adormitor / Astfel ades eu nopți întregi am mas / Blând îngânat de-al valurilor glas." Sunetele line, armonioase, ale pădurii sunt redate prin epitete de o mare sensibilitate: "apa sună-ncetișor", "freamăt lin", "blând îngânat", "miros adormitor". Ele țes o vrajă în jurul băiatului îndemnându-l la visare.

Luna Apariția lunii deschide un tărâm de basm ("un rai din basme") de o strălucire feerică, învăluit în lumina diafană ce țesea "un văl de argintie ceață" și "văpaie preste ape". În această lume vrăjită, băiatul se lasă cuprins de visare. Aude cântecul tainic al buciumului, sunând cu duioșie tot mai aproape și sporind sentimentul de pace și mister: "Un bucium cântă tainic cu dulceață / Sunând din ce în ce tot mai aproape". În acest spațiu încărcat de poezie, băiatului i se pare că aude cetele de cerbi purtându-și pașii spre izvor: "Pe frunze-uscate sau prin naltul ierbii / Părea c-aud venind în cete cerbii". Imaginile vizuale se împletesc cu cele auditive, sporind atmosfera de vrajă și tainică simțire.

Scanned with OKEN Scanner

Crăiasa Băiatul vrăjit de strălucirea lunii se adânceşte în această lume de poveste, fabuloasă. Din teiul bătrân, vede ieşind o tânără crăiasă, de o nespusă frumuseţe. Ea apare într-o aură luminoasă, de înger. Ochii mari şi visători "pluteau în lacrimi", cu fruntea învăluită într-o maramă deasă, ea păşea uşor pe frunze, abia atingându-le. Crăiasa se apropie şi îl priveşte cu dor. El se simte impresionat de frumuseţea ei angelică, de părul "blond şi moale ca mătasa", de trupul graţios şi de gingăşia ei neasemuită. Ea nu tulbură cu nici un cuvânt atmosfera de reverie în care s-a cufundat poetul. Verbele la perfectul simplu ("ieşi", "veni", "privi") accentuează impresia de surpriză produsă asupra băiatului, uimit de frumuseţea diafană a crăiesei.

Valoarea artistică În acest univers de pace şi de visare imaginile vizuale pline de strălucire se împletesc cu imaginile auditive de o suavă blândeţe ("cântă tainic cu dulceaţă", "freamăt lin"), cu cele de mişcare, ritmul fiind uşor încetinit datorită visării şi cu imaginile olfactive ("un miros venea adormitor").

În ultima parte predomină imaginile vizuale întărite prin epitete simple, duble sau comparaţii de mare expresivitate.

Impresia de fabulos este sugerată şi prin muzicalitatea blândă, diafană, realizată de un vers mai amplu de 10-11 silabe, ritmul iambic, domol, rima îmbrăţişată şi strofele de opt versuri.

În realizarea acestei atmosfere de vis, un rol important îl au figurile de stil.

• ***Epitetele*** subliniază mişcarea lină, încetinită, sunetele blânde, armonioase ale naturii ("freamăt *lin*", "blând *îngânat*", "sună-*ncetişor*", "cântă *tainic* cu dulceaţă") şi frumuseţea neasemuită a crăiesei: "păru-i *blond* şi *moale*".

• ***Comparaţiile*** dau mai multă forţă expresivă lumii de vis în care pătrunde băiatul: "*Părea c-aud* venind în cete cerbii", "*Ca-n somn* ... / Călcând", "Păru-i blond şi moale *ca mătasa*".

• ***Repetiţiile*** amplifică vraja: "Sunând *din ce în ce* tot mai aproape", "*încet – încet*", "trecea *din ram în ram*".

• ***Personificările*** umanizează acest tablou de natură ca şi când natura i-ar fi vorbit poetului pe mii de voci sporind sentimentele acestuia: "un freamăt ... trecea", "un bucium cântă tainic", " al valurilor glas", "teiul vechi mi se deschise".

• ***Enumeraţiile*** conturează sugestiv lumea de vis şi portretul crăiesei: "Un rai din basme văd printre pleoape, / Pe câmpi un văl de argintie ceaţă, / Sclipiri pe cer, văpaie preste ape"; "Cu fruntea ei într-o maramă deasă / Cu ochii mari, cu gura-abia închisă".

• ***Metaforele*** subliniază expresiv imaginile:"văl de ... ceaţă", "un rai din basme", "văpaie" ...

Alternanţa timpurilor verbului • ***Prezentul indicativ*** utilizat pregnant în poezie ("aud", "văd", "răsare", "bate", etc.) aduce amintirile poetului în prezent, într-o emoţionantă confesiune, accentuând emoţia. În contrast cu prezentul, apare timpul ***imperfect***, al amintirii nostalgice ("mă culcam", "puneam", trecea", "venea" etc.) care creează o lume a copilăriei îndepărtate, unice, în care aceste impresii rămân întipărite pentru totdeauna.

Scanned with OKEN Scanner

Timpul ***perfect simplu*** care evidențiază apariția crăiesei accentuează impresia de surpriză și uimire pe care băiatul o resimte la vederea frumoasei făpturi a pădurii ("ieși", "veni", etc.)

Ultima strofă ne proiectează prin reluarea imperfectului în trecutul amintirii ("era", "vădea"), într-un trecut de neuitat.

Aprecieri critice

Fișe de citate

G. Călinescu: *"Flora eminesciană nu e feerică, nu e bogată, dar ea înfrânge spiritul prin intensitate. (...) priveliștea are mai totdeauna un lac în mijloc sau o apă și în apropiere pădurea, rezemată pe prospecțiunea munților".*

(Opera lui M. Eminescu)

Const. Ciopraga: *Precum «dorul», precum «norocul» sau «jalea», termeni exprimând un orizont spiritual specific, precum «luna» sau «codrul» chemându-se reciproc, «izvorul» la rându-i este un cuvânt-sumă, unul dintre acelea cu care poetul aspiră să atingă imaginar însăși esența universului, să perceapă în spirit mișcarea intimă a materiei.*

(Eminescu: metamorfozele timpului în ***Personalitatea literaturii române)***

Const. Ciopraga: *"Linia șerpuitoare, atât de frecventă în ornamentica populară, «râurile» sunt (...) simboluri ale tinereții și devenirii, sugerând transmiterea vieții din generă în generă".*

(Eminescu: metamorfozele timpului în ***Personalitatea literaturii române)***

G. Călinescu: *"Luate în total, Pastelurile reprezintă o lirică a liniștii și a fericirii rurale. Pentru întâia oară se cântă la noi intimitatea, recluziunea poetului, meditația la masa de scris (...)"*

(Vasile Alecsandri)

Florin Faifer: *Pastelul "e o poezie a peisajului rustic (...) care degustă calm farmecul fiecărui anotimp, exultând la venirea primăverii, dar savurând, totodată, pitorescul decorului hibernal. Totul respiră armonie, o împăcare senină cu rânduiala veșnică a firii".*

(V. Alecsandri – Poezii alese)

Teodor Vârgolici: *"În poezia lui O. Goga, elementele din natură au o prezență continuă, se integrează desăvârșit în ansamblul imaginilor. Metaforele și comparațiile construite cu elementele naturii n-au nimic artificios. Elementele din natură servesc creării atmosferei și, mai ales, luate ca simboluri, sugerează, concretizează și lărgesc semnificațiile versurilor."*

(O. Goga – Poezii)

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul IV
Structura operei literare
Narațiunea • Opera epică

Noțiuni teoretice

Structura operei literare presupune:

a) *Tema* operei literare: aspectul general al realității surprins de scriitor.
Exemplu: natura, copilăria, educația copiilor, sacrificiul matern, istoria etc.
Tema este general valabilă oricărei opere literare, lirice sau epice.

b) *Subiectul* operei literare: succesiunea logică de întâmplări, idei sau sentimente (despre ceea ce este vorba în operă).
Subiectul operei este subordonat temei. El apare numai în cadrul operelor epice, care presupun desfășurarea unor întâmplări şi existența unor personaje.

Opera epică este opera literară în care autorul îşi exprimă în mod indirect ideile, gândurile şi sentimentele cu ajutorul personajelor şi al acțiunii.

Moduri de expunere:

a) ***Narațiunea*** este un mod de expunere prin care sunt relatate fapte şi întâmplări într-o anumită succesiune. Narațiunea presupune:
- narator (povestitor)
- acțiune (întâmplările prezentate într-o anumită ordine)
- personaje (participanții la acțiune).

b) ***Descrierea*** este un mod de expunere prin care sunt prezentate trăsăturile caracteristice ale unui obiect, peisaj, personaj etc.
Într-un text literar, narațiunea alternează cu descrierea.

c) ***Dialogul*** este un mod de expunere prin care este prezentată convorbirea dintre două persoane.

Monologul este procedeul literar care constă în vorbirea cu sine însuşi a unui personaj. În felul acesta, personajul îşi împărtăşeşte direct gândurile, intențiile, sentimentele sau informează cititorul asupra unor evenimente petrecute în alte împrejurări.

Aplicații:

- *Căprioara,* de E. Gârleanu (Ed. Humanitas)
- *Gândăcelul,* de E.Gârleanu (Ed. All, Ed. Teora)
- *Când stăpânul nu-i acasă,* de E. Gârleanu (Ed. Petrion)

Scanned with OKEN Scanner

Căprioara

de Emil Gârleanu

Planul dezvoltat de idei

Idei principale	*Idei secundare*
1.Căprioara îşi dezmiardă iedul cu dragoste.	• Căprioara stă jos, lângă ied, pe muşchiul cald. • El se lasă mângâiat, lăsându-şi capul pe spatele mamei, cu ochii închişi. • Căprioara îl dezmiardă pe blana moale şi mătăsoasă.
2. Venind vremea înţărcatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.	• Căprioara îl priveşte pe ied. • În sufletul ei încolţeşte un sentiment de milă pentru pui. • În curând va trebui să se despartă de ied, pentru că venise de mult vremea înţărcatului. • La mugetul de durere al mamei, iedul deschide ochii.
3. Căprioara se îmbărbătează şi porneşte cu iedul spre piscurile munţilor.	• Căprioara porneşte hotărâtă spre piscurile munţilor. • Acolo, iedul va fi ferit de primejdii. • Mama vrea să încerce puterile iedului. • Iedul se ţine voinicește şi bucuros pe urmele mamei.
4. Căprioara şi puiul pătrund în pădurea întunecată.	• Intrând în pădure, căprioara se opreşte din fugă, înaintând prevăzătoare. • Ei pătrund în inima pădurii.
5. Când ajung într-un luminiş, apare lupul.	• Ajunşi la un luminiş, iedul o ia bucuros înainte. • Căprioara se opreşte, adulmecând. • Ea vede ochii lacomi ai lupului stând la pândă. • Un salt şi iedul ar fi fost sfâşiat.
6. Căprioara se jertfeşte pentru a-şi salva puiul.	• Căprioara, scoţând un zbieret sfâşietor, se aruncă în mijlocul luminişului. • Lupul, atras de prada mai mare, uită de ied.
7. Căprioara se stinge văzându-şi iedul salvat.	• Prăbuşită în sânge, ea rămâne cu capul întors spre iedul ei. • Pe când iedul dispare înspăimântat în adâncul pădurii, ea se stinge copleşită de suferinţă.

Exerciţii

1. Grupaţi perechile de sinonime: *a conteni, sfâşietor, mângâiat, a încuraja, reţinut, a înceta, iscusinţă, fraged, dureros, a adulmeca, plăpând, pricepere, a îndrăzni, catifelat, înăbuşit, păzit, a se încumeta, a mirosi, mângâietor, ocrotit, a îmbărbăta, dezmierdat.*

2. Găsiţi antonimele cuvintelor: *vesel, catifelat, moale, închis.*
Exemplu: duşmănie – prietenie.

Scanned with OKEN Scanner

3. Alcătuiți enunțuri cu sensurile verbelor *a cădea, a încolți*:

a cădea
- "a pica" (un obiect)
- "a se apropia" (despre iarnă, seară)
- "a curge repede" (despre ape de munte)
- "a se desprinde" (frunze, fulgi)
- "a se surpa" (zid, perete)
- "a se îmbolnăvi"
- "a pieri" (în luptă)
- "a nu reuşi" (examen)
- "a-şi înceta existența" (guverne)
- "a ajunge la o înțelegere"

a încolți
- "a răsări din pământ" (plante)
- "a apărea" (idei, sentimente)
- "a înfige colții"
- "a înconjura din toate părțile"
- "a prinde pe cineva la strâmtoare"

4. Completați după model:

bolți de frunze – frunzele copacilor ca nişte bolți
hrube adânci de verdeață .....
inima întunecată a pădurii .....

5. Alegeți variantele potrivite şi barați-le pe cele false:

a) *Situația inițială sugerează o atmosferă:*

- ☐ plină de duioşie şi dragoste
- ☐ liniştită
- ☐ ocrotitoare
- ☐ amenințată de pericole

b) *În inima căprioarei "încolțeşte un simțământ stăruitor de milă", pentru că:*

- ☐ trebuia să se despartă de puiul ei;
- ☐ puiul era încă mic şi neajutorat;
- ☐ puiul n-o mai asculta;
- ☐ venise de mult vremea înțărcatului.

c) *"vremea înțărcatului venise de mult" semnifică:*

- ☐ mama amânase momentul despărțirii de pui;
- ☐ puiul trebuia să-şi poarte singur de grijă;
- ☐ despărțirea nu mai putea fi evitată;
- ☐ venise vremea să trăiască împreună cu celelalte capre.

d) *"din pieptul căprioarei scapă un muget înăbuşit de durere" pentru că:*

- ☐ trebuia să se despartă de puiul ei drag şi mic;
- ☐ nu voia să-şi arate durerea ca să nu-l întristeze;
- ☐ se lovise la un picior;
- ☐ nu putea să-l mai ocrotească de primejdiile din jurul lui.

Scanned with OKEN Scanner

e) *"Căprioara se îmbărbătează... şi porneşte spre ţancurile de stâncă" pentru că:*

- ☐ vrea să-l lase rătăcit, făcând despărţirea mai uşoară;
- ☐ se hotărăşte să se despartă de el, fiindcă aşa era legea firii;
- ☐ puiul trebuia să urce singur;
- ☐ pe stâncile greu accesibile, iedul ar fi fost ferit atât de "duşmănia lupului" cât şi de "iscusinţa vânătorului".

f) *"Căprioara îşi azvârle picioarele în fugă fulgerătoare, în salturi îndrăzneţe" deoarece:*

- ☐ vrea să-i facă iedului o bucurie;
- ☐ se jucau;
- ☐ voia să încerce puterile iedului;
- ☐ voia să verifice dacă este pregătit să înfrunte primejdiile de unul singur.

g) *"Iedul i se ţine voiniceşte de urmă,(...) behăind vesel,(...) zburdă de bucurie" pentru că:*

- ☐ iedul ia totul ca pe o joacă;
- ☐ este bucuros de această fugă avântată;
- ☐ puiul nu se poate ţine de mama lui;
- ☐ deşi se teme uneori, el o urmează voiniceşte.

h) *"căprioara conteneşte fuga, păşeşte încet, prevăzătoare" sugerează:*

- ☐ căprioara a obosit;
- ☐ ea presimte primejdia;
- ☐ căprioara, ştiind câte pericole ascunde pădurea, merge încet, atentă;
- ☐ căprioara caută să-l înveţe şi pe ied să se ferească de primejdii.

i) *"căprioara se opreşte, ca de-o presimţire, adulmecând" pentru că:*

- ☐ a auzit un zgomot în luminiş;
- ☐ a văzut ochii lupului strălucind lacomi;
- ☐ şi-a dat seama că iedul ar fi fost sfâşiat;
- ☐ simţind primejdia, s-a oprit înfricoşată.

j) *"căprioara dă un zbieret adânc, sfâşietor şi dintr-un salt, cade în mijlocul luminişului" semnifică:*

- ☐ vrea să-l avertizeze pe ied asupra primejdiei;
- ☐ cade răpusă de oboseală;
- ☐ îşi ia rămas bun de la ied zbierând sfâşietor cu inima plină de durere;
- ☐ se oferă ca pradă ca să-l salveze pe ied.

k) *"prăbuşită în sânge, la pământ, subt colţii fiarei, căprioara rămâne cu capul întors spre iedul ei" sugerează:*

- ☐ ea vrea să-l mai vadă pentru ultima dată;
- ☐ nu se poate linişti până nu-l vede pleçând;
- ☐ nu se mai putea mişca;
- ☐ inima ei de mamă vrea să-l vadă salvat.

Scanned with OKEN Scanner

l) *"numai când acesta se topeşte în adâncul pădurii, căprioara simte durerea, iar ochii i se tulbură de apa morţii" sugerează:*

- ❒ liniştită că şi-a văzut puiul salvat, căprioara moare;
- ❒ ea are puterea să lupte cu moartea până îşi vede puiul scăpat de pericol;
- ❒ căprioara este sfâşiată de lup;
- ❒ căprioara nu mai vede limpede.

m) *Pădurea deschide un nou drum pentru ied:*

- ❒ drumul vieţii;
- ❒ drumul spre munţi;
- ❒ drumul ocolit;
- ❒ drumul printre primejdii.

6. Spuneţi-vă părerea! Alegeţi variantele potrivite şi argumentaţi în câteva rânduri sentimentele cititorului:

❒ durere	❒ regret	❒ nepăsare
❒ emoţie	❒ admiraţie	❒ înţelegere

7. Puneţi în ordine ideile şi reconstruiţi planul simplu de idei:

- Venind vremea înţărcatului, căprioara trebuie să se despartă de puiul ei.
- Căprioara se îmbărbătează şi porneşte cu iedul spre piscurile munţilor
- Căprioara îşi dezmiardă iedul cu dragoste.
- Căprioara se stinge văzându-şi iedul salvat.
- Căprioara se jertfeşte pentru a-şi salva puiul.
- Când ajung într-un luminiş, apare lupul.
- Căprioara şi puiul pătrund în pădurea întunecată.

8. Rescrieţi sub formă de titluri ideile principale.

9. Scrieţi ideile secundare din paragraful următor al naraţiunii:

"Şi-au mers mult aşa, până ce au dat în sfârşit de luminiş. Iedul, bucuros, o ia înainte, sărind. Dar în aceeaşi clipă, căprioara se opreşte, ca de-o presimţire, adulmecând. În faţa ei, de supt cetină, ochii lupului străluceau lacomi. Un salt, şi iedul ar fi fost sfâşiat".

10. Realizaţi în 10-15 rânduri rezumatul lecturii pornind de la planul simplu de idei.

11. Precizaţi momentele subiectului, folosind schema următoare:

- Expoziţiunea (situaţia iniţială): Căprioara îşi dezmiardă iedul cu dragoste.
- Intriga (cauza acţiunii) .....
- Desfăşurarea acţiunii .....

.....

.....

- Punctul culminant (depăşirea situaţiei dificile)
- Deznodământul (situaţia finală).

Scanned with OKEN Scanner

12. Legaţi comparaţiile de explicaţia potrivită:

" muşchiul gros, cald ca o blană a pământului"	•puiul avea picioarele subţiri ca tulpinile unor flori;
" ca un muget înăbuşit de durere"	•iedul se avântă după mama lui iute şi uşor ca săgeata;
" se opreşte (...) ca şi cum ar mirosi genuna"	•adâncul pădurii apărea întunecat şi plin de primejdii;
" se avântă ca o săgeată"	•mugetul ei ascundea durerea reţinută a căprioarei;
" picioarele subţiri ca nişte lujere"	•iedul se opreşte temător pe marginea prăpăstiei, ca şi cum ar mirosi-o;
" inima întunecată ca un iad a pădurii"	•muşchiul care acoperea pământul era gros şi cald ca blana unui animal.

13. Identificaţi figurile de stil şi explicaţi rolul lor expresiv în text:

Model: botul *mic, catifelat* şi *umed* (enumeraţie de epitete) care subliniază gingăşia puiului plăpând de căprioară.

blana *moale, mătăsoasă* a iedului .....

simţământ *stăruitor* de milă; fiinţa fragedă *căreia i-a dat viaţă, pe care a hrănit-o cu laptele ei*, dar *de care trebuia să se despartă;* ochii *îndureraţi; fugă fulgerătoare; salturi îndrăzneţe;* se ţine *voinicește;* se avântă *ca o săgeată.*

14. Selectaţi din text, apoi realizaţi descrierea căprioarei şi a puiului.

Povestire

(cu marcarea momentelor subiectului)

Tema Naraţiunea "Căprioara" face parte alături de alte schiţe ("Gândăcelul", "Fricosul", "Cioc! Cioc! Cioc!", "Când stăpânul nu-i acasă", "Sărăcuţul") din volumul "Din lumea celor cari nu cuvântă" de Emil Gârleanu (1910). Emoţionant prin gingăşia cu care surprinde viaţa micilor vietăţi şi dramele acestora, volumul deschide o pagină plină de duioşie şi sensibilitate spre lumea nebănuită, miraculoasă a universului mic.

În această schiţă este zugrăvită o întâmplare sfâşietoare din viaţa unei căprioare care se jertfeşte pentru a-şi salva puiul, punând în evidenţă tema tulburătoare a sacrificiului matern.

Situaţia iniţială (expoziţiunea) Povestirea se deschide printr-un tablou calm, plin de dragoste şi duioşie. Într-o atmosferă de linişte şi frumuseţe, "pe muşchiul cald ca o blană a pământului", căprioara îşi dezmiardă puiul. El stă cu ochii închişi, cu "botul mic, catifelat şi umed" întins pe spatele mamei, lăsându-se mângâiat şi ocrotit cu dragoste.

Scanned with OKEN Scanner

Cauza acțiunii (intriga) Liniștea căprioarei dispare la gândul chinuitor al despărțirii de puiul ei. Un simțământ de milă o cuprinde față de ființa fragedă, de care trebuia să se despartă, fiindcă venise de mult vremea înțărcatului. Şi cum îl privea cu ochii îndureraţi, din pieptul ei scapă un muget înăbuşit de durere, care îl face pe ied să deschidă ochii.

Desfăşurarea acțiunii Căprioara îşi face curaj, sare în picioare şi porneşte însoțită de ied spre "țancurile" de stâncă unde vrea să-l lase rătăcit. Este convinsă că acolo va fi "ferit de duşmănia lupului" şi de "iscusința vânătorului". Ştiind că pe marginea prăpăstiilor numai caprele puteau să se încumete, mama l-ar putea considera pe ied ca lângă ea. Până acolo mai sunt de străbătut locuri primejdioase. Căprioara doreşte să încerce puterile iedului şi porneşte într-o fugă fulgerătoare, în salturi îndrăznețe. El se ține voiniceşte pe urmele mamei. Numai în fața prăpăstiilor, se opreşte o clipă "ca şi cum ar mirosi genuna", apoi se avântă "ca o săgeată", zburdând vesel pe picioarele lui subțiri "ca nişte lujere".

Pentru a ajunge pe stânci trebuie să străbată un loc primejdios, o pădure adâncă. Căprioara se opreşte din fugă şi păşeşte încet, prevăzătoare. Ei pătrund adânc în "inima întunecată, ca un iad" a pădurii. Merg mult până ce ajung la un luminiş. Pe când iedul o ia înainte sărind bucuros, căprioara se opreşte, adulmecând, străfulgerată parcă de o presimțire. Ea zăreşte sub o cetină cum "ochii lupului străluceau lacomi". Încă un salt şi iedul ar fi fost sfâşiat.

Depăşirea situației dificile (Punctul culminant) Atunci căprioara scoțând un "zbieret adânc, sfâşietor", se jertfeşte aruncându-se dintr-un salt, în mijlocul luminişului. Lupul, atras de prada mai mare, uită de ied şi se repede la ea.

Situația finală (Deznodământul) Prăbuşită în sânge, căprioara rămâne cu capul întors spre iedul ei, până ce acesta, înspăimântat, dispare în adâncul pădurii. Numai atunci "simte durerea" şi ochii i se tulbură de "apa morții".

Caracteristicile textului

Personajul principal În această zguduitoare povestire căprioara este personificată într-o mamă iubitoare. Ea suferă gândindu-se la despărțirea de puiul ei, pe care îl vede încă mic şi plăpând. Cum vremea înțărcatului venise de mult, ea se îmbărbătează şi îşi pune hotărârea în aplicare. Căprioara încearcă puterile iedului, convingându-se că poate face față primejdiilor. Ajungând în mijlocul pădurii întunecoase ea păşeşte prevăzătoare, inima ei de mamă făcând-o să presimtă primejdia. Când lupul amenință viața puiului, ea se sacrifică pentru a-l salva. Jertfa ei izvorăşte din dragostea nemărginită față de puiul pe care l-a adus pe lume, l-a hrănit şi pe care doreşte să-l ştie sănătos şi departe de primejdii.

Narațiunea se împleteşte cu descrierea Narațiunea conține elemente descriptive ce conturează cele două personaje. Prin intermediul epitetelor, comparațiilor şi al enumerației, autorul înfățişează sugestiv tabloul inițial în care căprioara îşi dezmiardă puiul stând pe muşchiul "gros,

Scanned with OKEN Scanner

cald, ca o blană a pământului". Iedul, acea "ființă fragedă" închide ochii, întinzând botul "catifelat şi umed", lăsându-se mângâiat pe "blana moale, mătăsoasă".

Dinamismul acțiunii Dinamismul acțiunii este realizat prin succesiunea rapidă a verbelor la indicativ prezent: "se îmbărbătează", "sare", "porneşte", "se avântă", care aduc întâmplările în prim – plan. La aceasta se adaugă propozițiile scurte, redând un ritm alert al acțiunii.

Valoarea artistică Autorul reuşeşte să-l facă pe cititor să trăiască drama căprioarei, să înțeleagă şi să aprecieze pilda de iubire şi de jertfă a mamei, utilizând o bogată paletă de mijloace artistice.

• ***Epitetele*** subliniază în întreg textul trăsăturile personajelor, stările sufleteşti şi caracteristicile acțiunii: "salturi *îndrăznețe*", "sărituri *amețitoare*", "behăind *vesel*", "străluceau *lacomi*", "zbieret *adânc, sfâşietor*", etc.

• ***Comparațiile*** se împletesc fin cu epitetele şi subliniază expresiv însuşiri şi momente semnificative ale acțiunii: "se opreşte *ca şi cum ar mirosi* genuna", "se avântă *ca o săgeată*", "picioare subțiri *ca nişte lujere*", "inima întunecată *ca un iad* a pădurii", etc.

• ***Enumerația*** unor trăsături ("botul *mic, catifelat şi umed*"), a unor sentimente ("zbieret *adânc, sfâşietor*", "milă pentru ființa fragedă *căreia i-a dat viață, pe care a hrănit-o* (...), dar *de care trebuia să se despartă*") amplifică drama căprioarei.

• ***Repetiția*** unor cuvinte ("*acolo*, sus, e păzit ..., "*acolo* l-ar fi ştiut", "trece din *poiană în poiană*") subliniază lupta chinuitoare din inima mamei.

• ***Metaforele***, puse în valoare prin ***enumerație*** ("bolți de frunze", "hrube de verdeață", "inima întunecată a pădurii", "apa morții"), sporesc emoția cititorului, accentuând asupra cadrului plin de primejdii pe care personajele îl au de străbătut.

Gândăcelul

de Emil Gârleanu

Planul simplu de idei

1) Mirat de venirea sa pe lume, gândăcelul descoperă cu uimire soarele de pe cer.
2) El crede despre sine că este o fărâmă de lumină ruptă din soare.
3) Gândăcelul hotărăşte să se întoarcă la soare.
4) Începând urcuşul pe un lujer de crin, se rostogoleşte în țărână.
5) Încercând din nou, ajunge la o frunză.
6) Privind în sus, îşi dă seama că mai are foarte mult de urcat.

Exerciții

1. Găsiți în text sinonimele următoarelor cuvinte: *plăpânde, interioară, boltă cerească, pământ, a merge, a porni, neted, a apune, confirmare, puternic.*

Scanned with OKEN Scanner

2. Indicați antonimele cuvintelor: *a purcede, a scoborî, a slăbi, mic, dinapoi, ridicături, jos.*

3. Precizați sensurile cuvântului "*dulce*" în enunțurile:

dulce Prăjitura era *dulce*.
În jur plutea o lumină *dulce*.

4. Marcați explicațiile potrivite:

■ *" era de când pământul" înseamnă:*

a) avea aceeaşi vârstă cu pământul;
b) dintotdeauna;
c) avea o vârstă puțin importantă.

■ *" îl muncise gândul" semnifică:*

a) îl chinuise;
b) îl frământase;
c) îl ameţise.

■ *" ploaia de lumină" sugerează:*

a) lumina soarelui se cernea ca o ploaie;
b) soarele strălucea orbitor;
c) ploua cu soare.

■ *" în mijlocul tăriei albastre, un bulgăre de aur aprins arunca văpăi" sugerează:*

a) pe bolta cerească, soarele apărea ca un bulgăre orbitor;
b) soarele era ascuns de nori;
c) soarele era ca o minge de foc, care ardea.

■ *" căci şi trupşorul lui, pe care şi-l vedea pentru întâia oară, scânteia" semnifică:*

a) gândăcelul se încălzea la lumina soarelui;
b) ieşind la lumină, putea să se vadă pentru prima oară;
c) trupul lui strălucea la soare.

■ *" o fărâmiță de lumină închegată, rătăcită pe pământ" sugerează:*

a) el credea că este o picătură de lumină ruptă din soare, întărită şi căzută pe pământ;
b) gândăcelul nu mai era negru;
c) credea că degajă lumină ca şi soarele.

■ *" trupul arunca o lumină dulce" sugerează:*

a) gândăcelul îşi descoperise adevăratele culori;
b) trupul lui scânteia uşor la lumina soarelui;
c) orbit de soare, i se părea că şi trupul lui strălucea.

Scanned with OKEN Scanner

■ *" floarea din vârf îşi deschidea paharul (...) să-i culeagă razele" sugerează:*

a) floarea de crin avea forma unui potir, pahar;
b) floarea era ofilită;
c) floarea era deschisă spre soare pentru a-i strânge razele.

■ *" grăunte de piatră cât un munte" înseamnă:*

a) de oboseală, mărunta insectă vedea totul deformat;
b) o pietricică îi apărea gândăcelului mare cât un munte;
c) gândăcelul era prea mic în comparaţie cu lucrurile din jurul său.

■ *" îşi făcu, moşnegeşte, cruce" înseamnă:*

a) îşi făcu cruce ca un moşneag;
b) se închină ca să-i izbutească încercarea;
c) era înfricoşat.

■ *"Uf! Că mult mai am de suit, Doamne!" semnifică:*

a) deznădejde;
b) devine conştient că sosirea la soare este imposibilă;
c) îşi menţine hotărârea de a-şi continua drumul.

5. Bifaţi răspunsurile potrivite, apoi argumentaţi-le:

a) *Autorul priveşte personajul cu:*

☐ duioşie ☐ admiraţie ☐ dispreţ ☐ dragoste ☐ umor
☐ înţelegere ☐ regret ☐ veselie ☐ compasiune ☐ milă

b) *Autorul atribuie gândăcelului însuşiri:*

☐ omeneşti
☐ obişnuite
☐ specifice lumii insectelor

c) *Pe gândăcel îl muncesc gândurile:*

☐ să urce până la soare;
☐ să se odihnească;
☐ să admire bolta cerească;
☐ să-şi continue hotărât drumul;
☐ să se întoarcă din drum;
☐ să descopere lumea din jurul său;

d) *Gândurile gândăcelului sunt redate prin:*

☐ enunţuri interogative;
☐ enunţuri exclamative;
☐ povestire;
☐ monolog.

e) *Momentul în care gândăcelul înţelege că face parte din univers:*

☐ când iese la lumină;
☐ când porneşte spre soare;
☐ când se odihneşte pe frunza ca o prispă.

Scanned with OKEN Scanner

f) *Ne surprinde la personaj:*

- ☐ hotărârea de a depăşi obstacolele şi de a-şi continua drumul până la capăt;
- ☐ ambiţia de a merge mai departe, deşi drumul era mult mai greu decât crezuse;
- ☐ tăria morală pentru că singur şi fără sprijin, nu se descurajează;
- ☐ perseverenţa de a-şi pune planul în aplicare;
- ☐ naivitatea de a nu vedea diferenţa între mărime şi efort.

6. Completaţi cu citate din text, apoi realizaţi o descriere a gândăcelului:

mărime " mic cât un fir de linte" culoare .....
picioruşe ..... trupşor .....
ochişori ..... mişcări .....

7. Alegeţi trăsăturile care se potrivesc gândăcelului şi argumentaţi-le:

☐ hotărâre	☐ încredere	☐ încăpăţânare	☐ nehotărâre
☐ curiozitate	☐ perseverenţă	☐ curaj	☐ comoditate
☐ naivitate	☐ voinţă	☐ resemnare	☐ dârzenie

8. Legaţi enunţurile date cu sentimentele încercate de gândăcel:

- "Cu câtă strălucire, ce adânc şi albastru se dezvelea cerul!"
- "Ce minune!"
- "Ce căutase dânsul acolo?"
- "Era el altul? Picioruşele nu mai erau ale lui de scânteiau aşa?"
- "Şi mai era îmbrăcat în aur!"
- "Dar ce depărtare!"
- "Şi cum să ajungă?"
- "Se odihni o clipă, apoi, la drum, băiete!"
- "Uf! Că mult mai am de suit, Doamne!"

- resemnare
- mândrie
- teamă
- mirare
- hotărâre
- uimire
- surpriză
- dezamăgire
- încântare
- naivitate
- nehotărâre

9. Grupaţi în coloane figurile de stil (epitete, comparaţii, repetiţii). Precizaţi rolul lor în text. Atenţie la figurile de stil complexe!

Exemplu: "ochişorii mărunţi (epitet) *cât nişte fire de colb"* (comparaţie)

- "mic cât un fir de linte"
- "picioruşele fragede"
- "mai mult, mai tare, mai mari"
- "ploaia de lumină"
- "încetul cu încetul"
- "bulgăre de aur aprins"
- "ce adânc şi albastru se dezvelea cerul"
- "ochişorii mărunţi, cât nişte fire de colb"
- "bulgăre de aur", " a îmbrăcat în aur"
- "picioruşele scânteiau...", "trupşorul scânteia"

Scanned with OKEN Scanner

- "era o fărâmiță căzută, ...o fărâmiță de lumină închegată"
- "să meargă, să meargă și să meargă"
- "grăunte de piatră cât un munte"
- "își făcu moșnegește, cruce".

Caracteristicile textului

Tema Aplecându-se cu sensibilitate asupra "lumii celor care nu cuvântă", Emil Gârleanu a descoperit o lume fascinantă, de care a încercat să se apropie pentru a o înțelege. În schița "Gândăcelul", scriitorul relatează cu duioșie și umor efortul hotărât al gândăcelului de a urca tot mai sus pentru a ajunge la soare.

Personajul Personajul dobândește trăsături omenești, gândește, se frământă pentru a-și pune planul în aplicare, se străduiește și suferă. El se descoperă pe sine și descoperă universul din jurul său.

Venit pe lume nu se știe cum, gândăcelul se trezește "ca din somn", chinuit de gândul "cum răsărise și-al cui era". Părăsindu-și adăpostul întunecos, iese afară în "ploaia de lumină". Orbit de atâta strălucire, de-abia îndrăznește să deschidă ochii mai mult, descoperind cerul albastru în mijlocul căruia "un bulgăre de aur aprins arunca văpăi".

Văzându-se în lumina soarelui, descoperi că strălucește. Crezând că este "o fărâmiță de lumină închegată, rătăcită pe pământ", hotărăște să se întoarcă la soare. Zărind lujerul înalt al unui crin ce-și ridica potirul sub soare, el plănuiește să se urce până în vârf și de acolo, cu o săritură să ajungă la soare.

Gândăcelul începe urcușul greu spre înălțimi, cu obstacole, cu căderi și reveniri. Prin voință și perseverență, "voinicul" ajunge pe o "frunzișoară lățăreață ca o prispă".

Acolo poposește "ud de sudoare", pe când soarele apunea. Privind în sus, constată oftând că mai avea foarte mult de urcat.

Urcușul gândăcelului este plin de obstacole și demonstrează voința și perseverența cu care "voinicul" vrea să-și ducă planul la îndeplinire. Exclamația finală, puțin resemnată, aduce o undă de îndoială față de îndeplinirea planului. Oricât de "hotărât" și de "vânjos" era voinicul, drumul era prea lung, iar efortul peste puterile sale.

Îmbinarea narațiunii cu descrierea și monologul Relatarea surprinde faptele și gândurile gândăcelului la care asistă naratorul ca martor. Efortul personajului este urmărit cu emoție și dobândește în imaginația autorului aspectul unui eveniment spectaculos.

Peripețiile gândăcelului se aseamănă cu drumul parcurs de eroul din basm, pândit la tot pasul de obstacole. Drumul lung, care pare că nu se mai termină, este sugerat și prin repetiții și construcții specifice basmului: "să meargă, să meargă, să meargă până în vârf"; "Și-a mers voinicul, a mers. Mult să fi mers"; "și umblă, și umblă, băiete!"; " apoi, la drum, băiete!"

Umorul Contrastul dintre dorința "voinicului" de a urca la soare și slabele sale puteri determină umorul. "Voinicului" i se pare că denivelările lujerului sunt "dealuri" și "văi", iar tulpina crinului își înalță floarea atât de mult chiar dedesubtul bulgărului de aur încât printr-o "săritură sau o vedea el ce-o face" va ajunge la soare.

Scanned with OKEN Scanner

Dârzenia voinicului hotărât să învingă greutăţile apare în contrast cu imaginea sa finală "ud de sudoare, că părea o picătură de rouă", "se uită în jos şi-l prinse ameţeala", în opoziţie cu imensitatea drumului ce mai avea de străbătut încât toate stârnesc zâmbetul îngăduitor al cititorului.

Valoarea simbolică Urcuşul gândăcelului simbolizează drumul spre împlinire al tuturor fiinţelor, aspiraţia spre înalt, spre lumină, spre realizarea idealurilor. Perseverenţa şi voinţa micii făpturi constituie o pildă de urmat în viaţă.

Valoare artistică Scriitorul dovedeşte o mare sensibilitate în descrierea acestei lumi a micilor vieţuitoare, surprinzătoare şi emoţionantă.

Povestirea este presărată cu numeroase ***epitete*** ("picioruşe fragede", "ochişori mărunţi", "lumină dulce" etc.), ***comparaţii*** ("mic cât un fir de linte", "un grăunte de piatră cât un munte", "părea o picătură de rouă"), ***metafore*** ("ploaie de lumină", "bulgăre de aur aprins", "fărâmiţă de lumină închegată", "floarea îşi deschide paharul"), ***repetiţii*** ("să meargă, să meargă, să meargă", "şi umblă, şi umblă, băiete"), ***hiperbole*** ("ochişorii cât nişte fire de colb", "atâtea adâncituri, atâtea ridicături: văi, dealuri", "se uită în jos şi-l prinse ameţeala").

Împletirea acestor figuri de stil conduce la o poetizare a realităţii. Această tendinţă este subliniată şi prin utilizarea frecventă a ***diminutivelor*** transmiţând duioşia autorului faţă de gândăcel ("picioruş", "ochişori", "frunzişoară", "trupşor", "mititel", "căpşor", etc.)

Afecţiunea scriitorului faţă de personaj reiese şi din propoziţiile şi construcţiile exclamative şi interogative (" Ce minune!", "Şi cum să ajungă?", etc.)

Când stăpânul nu-i acasă

de Emil Gârleanu

Planul simplu de idei

1) Un şoricel este atras de mirosul de caşcaval.
2) El plănuieşte să ajungă la caşcaval.
3) El se sperie de motan.
4) Motanul îl pândeşte pe şoricel.
5) Şoricelul este înhăţat de motan.
6) Speriat de câine, motanul dă drumul şoricelului.
7) Cei trei se pândesc cu gândul la caşcaval.
8) Stăpânul mănâncă bucata de caşcaval.

Exerciţii

1. Precizaţi sensurile cuvintelor subliniate *(divan, ochi, masă)*:

divan Motanul stătea pe *divanul* din sufragerie.
A fost convocat *divanul* domnesc.

Scanned with OKEN Scanner

ochi Cățelul nu-l scăpa din *ochi* pe stăpân.
Un *ochi* de la plasă era rupt.
Băiatul spărsese un *ochi* de geam.
Era numai *ochi* și urechi.
Se defectase un *ochi* de la aragaz.

masă În sufragerie era o *masă* veche, de stejar.
Ei luau *masa* de prânz la ora 13.
Fusese o *masă* îmbelșugată, cu multe bunătăți.
După – masă vor pleca la tenis.

2. Indicați sinonimele cuvintelor: *pizmă, prilej, zăpăcit, stăruință, a momi, a crănțăni, mirat, a supraveghea, a se astâmpăra.*

3. Completați frământările și planurile făcute de șoricel cu citate din lecție:

Model: îl atrage mirosul de caşcaval: " Parcă-l trăgea cineva de mustață afară".

- gândul la brânză nu-i dă pace.....
- vrea să vadă bucata de brânză .....
- plănuieşte să ajungă la brânză, parcurgând următorul drum.....
- apare pericolul reprezentat de motan .....

4. Bifați variantele potrivite:

a) *Lectura este:*

- ☐ o narațiune
- ☐ o descriere

b) *Autorul prezintă personajele și faptele cu:*

- ☐ amuzament
- ☐ curiozitate
- ☐ duioşie
- ☐ admirație
- ☐ emoție
- ☐ înțelegere

c) *Autorul atribuie personajelor:*

- ☐ însuşiri omeneşti
- ☐ însuşiri obişnuite

d) *Gândurile şoricelului şi ale motanului sunt redate prin:*

- ☐ monolog interior
- ☐ enunțuri interogative
- ☐ enunțuri exclamative
- ☐ comentariul naratorului

5. Completați cu citate din text și realizați o descriere a celor trei personaje:

ochii ..... botul ..... paşii .....
mustățile ..... labele ..... gesturile .....

6. Alegeți și grupați trăsăturile care se potrivesc personajelor și apoi argumentați-le:

- ☐ pofticios
- ☐ şiret
- ☐ naiv
- ☐ lacom
- ☐ nerăbdător
- ☐ imprudent
- ☐ agresiv
- ☐ neliniştit
- ☐ fricos
- ☐ liniştit
- ☐ hotărât
- ☐ curajos

Scanned with OKEN Scanner

7. Încercuiți explicațiile potrivite:

■ *"Prostul! Dar ce, cu ochii miroase?" exprimă:*

a) autoironia prin care se recunoaşte că o dată cu dispariția imaginii caşcavalului nu dispare şi mirosul acestuia;
b) şoricelul vrea să ia o hotărâre;
c) şoricelul este prea pofticios ca să uite de caşcaval;

■ *" De unde-l vrăjeşte, din ce colț îl pofteşte cu atâta stăruință la dânsa?" semnifică:*

a) brânza dobândeşte puteri miraculoase;
b) brânza îl lasă indiferent;
c) brânza, personificată, îl atrage stăruitor;

■ *"cu ochii galbeni şi lucioşi ca sticla" sugerează:*

a) motanul este bolnav;
b) privirile fosforescente ale motanului urmăresc prada;
c) privirea neclintită arată că e gata de atac;

■ *"paşi apăsați cutremură sala" sugerează:*

a) paşii stârnesc teama;
b) pentru cei trei care stau la pândă, paşii apăsați ai stăpânului inspiră autoritate şi le năruie speranțele;
c) stăpânul tropăie.

8. Completați cu încă trei exemple seria figurilor de stil:

epitet	***comparație***	***enumerație***	***repetiție***	***personificare***
"ochii *galbeni şi lucioşi*"	"ochii lucioşi *ca sticla*"	"câteşitrei duşmani: *şoarecele în gaură, motanul în ocniță şi câinele în mijlocul odăii* se pândesc"	"caşcaval"	"Şi-l pândeşte gândind: «Caşcaval ți-a trebuit! Poftim caşcaval!»

9. Dați câteva exemple pentru fiecare imagine. Care dintre aceste categorii predomină în text?

Imagini sonore	***Imagini vizuale***	***Imagini olfactive (de miros)***	***Imagini dinamice (de mişcare)***

10. Alegeți proverbele potrivite pentru întâmplările din text şi specificați-le:

" Când doi se ceartă, al treilea câştigă".
" Cine sapă groapa altuia cade singur în ea".
" Când stăpânul nu-i acasă, şoarecii joacă pe masă".
" Nu-i pentru cine se pregăteşte, ci pentru cine se nimereşte".
" Orice naş îşi are naşul".
" La plăcinte înainte, la război înapoi".
" Cine aleargă după doi iepuri nu prinde nici unul".

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Naraţiunea "Când stăpânul nu-i acasă", de Emil Gârleanu înfăţişează cu sensibilitate o întâmplare plină de haz la care participă trei personaje din "lumea celor care nu cuvântă": şoricelul, motanul şi câinele. Acestea, personificate, sunt surprinse cu gesturile lor caracteristice, sugestiv redate de autor.

Titlul Titlul reprezintă prima parte şi ilustrarea adevărului unui proverb românesc: "Când stăpânul nu-i acasă, şoarecii joacă pe masă", cu precizarea că de această dată, protagoniştii povestirii sunt: un şoarece, un motan şi un câine. Ei râvnesc, în lipsa stăpânului, la o bucată de caşcaval care îi atrage ademenitor de pe o etajeră. Scena se petrece într-o "odaie" liniştită, unde "pe o poliţă o bucată de caşcaval împrăştie un miros îmbietor".

Personajele Primul care îşi face apariţia este şoricelul, care nu-şi mai găseşte astâmpărul fiind "atras de mirosul de brânză proaspătă". El plănuieşte să ajungă la farfurie, chiar dacă îl trec fiorii gândindu-se la motan.

Motanul a fost şi el atras de mirosul îmbietor. Mult mai şiret, el a observat scena şi a rezistat cu gândul "să-l momească" pe şoricel şi să-l prindă.

Şoricelul, pofticios şi imprudent, iese din ascunzătoare şi este înhăţat de şiretul motan. Acesta vrea să se mai joace cu el înainte de a-l mânca.

Spre ghinionul motanului, apare câinele Corbici, atras şi el de mirosul caşcavalului. Speriat de lătrăturile înverşunate ale câinelui, motanul se refugiază în "ocniţa sobei", părăsindu-l pe şoricel, care buimăcit, se retrage în ascunzişul lui.

Autorul îi surprinde în final pe cei trei duşmani, care "se pândesc munciţi de acelaşi gând": cum să ajungă la bucata de caşcaval.

Apariţia stăpânului rezolvă situaţia şi restabileşte ordinea. Cei trei protagonişti se retrag în ascunzători, cuprinşi de teamă. Stăpânul grăbit şi flămând ia bucata de caşcaval mâncând-o cu poftă, spre dezamăgirea celor trei.

Personificare Şoricelul şi motanul, duşmani recunoscuţi, apar personificaţi: gândesc, plănuiesc, se frământă şi au sentimente dintre cele mai omeneşti. Motanul se gândeşte cu satisfacţie şi cu ciudă pe când "se joacă" cu prada sa: "Caşcaval ţi-a trebuit! Poftim caşcaval!", "Doamne! Ce bun o să-mi pară mie după ce te-oi crănţăni!".

Împletirea naraţiunii cu descrierea şi monologul Împletirea naraţiunii cu monologul, cu construcţiile exclamative şi interogative, aduce un plus de naturaleţe şi dinamism povestirii, conducând la înţelegerea gândurilor, a atitudinii şi a frământărilor micilor personaje.

Descrierea este sugestivă în caracterizarea personajelor. Neastâmpăratului şoricel i se zăresc " mărgelele ochilor", iar fiorosul motan are "ochi galbeni şi lucioşi ca sticla", "mustăţile întoarse, subţiri şi ascuţite ca oasele de peşte". Epitetele şi comparaţiile redau sugestiv însuşiri deosebite ale personajelor.

Ritmul naraţiunii Ritmul povestirii este alert, naraţiunea se caracterizează prin dinamism şi o creştere a emoţiei pe măsura confruntării dintre

Scanned with OKEN Scanner

protagoniști. La aceasta contribuie folosirea verbelor de mișcare la timpul prezent în propoziții principale, scurte: "apasă", "lasă", "pune", "vine", "adulmecă".

Umorul Această schiță este luminată de o notă de umor, atât în prezentarea personajelor, cât și în realizarea acelui deznodământ neașteptat.

Concluzia Dacă titlul aduce în discuție adevărul unui proverb românesc, finalul povestirii scoate în evidență înțelepciunea altor proverbe: " Nu e pentru cine se pregătește, ci pentru cine se nimerește" sau "Când doi se ceartă, al treilea câștigă".

Valoarea artistică Farmecul acestei scrieri exprimând gingășie și un umor discret este realizat printr-o paletă variată de mijloace artistice.

• ***Epitetele*** simple, duble sau multiple surprind însușirile personajelor: "pași *mărunți*", "ochi *galbeni* și *lucioși*", "mustățile *întoarse, subțiri și ascuțite*".

• ***Comparațiile*** care însoțesc de obicei epitetele scot în evidență trăsăturile personajelor, conducând la înțelegerea gândurilor și a altitudinii acestora: "ochi galbeni și lucioși *ca sticla*", "mustățile întoarse, subțiri și ascuțite *ca oasele de pește*".

• ***Personificarea***, ca mijloc artistic de bază, umanizează personajele, care gândesc, se frământă și au sentimente omenești: "Și-l pândește gândind: «Cașcaval ți-a trebuit! Poftim cașcaval!»

• ***Enumerațiile*** redau însușiri sau acțiuni reprezentative ale personajelor: "lucrul cel mai bun e să se suie de-a dreptul pe perdea și de acolo, să treacă, pe marginea lăvicerului din perete, până la poliță."

• ***Repetițiile*** evidențiază momente și cuvinte-cheie ale narațiunii:

"Ușor de zis, dar *caşcavalul*? Vezi, asta-i asta: *caşcavalul*".
"*Să închidă ochii.* I-a *închis*. Prostul! Dar ce, cu *ochii* miroase?"

Aprecieri critice

Fișe de citate

Perpessicius: *"În vremea aceasta scrie Gârleanu o serie de mici poeme în proză: «Din lumea celor care nu cuvântă», în care simțul de observație al unui naturist se aliază cu frumoase însușiri poetice. Sunt tablouri de natură inferioară, o gâză, un animal, o plantă, pornite dintr-un sentiment de adâncă compasiune pentru viața neîntrebată și dedicate copilei lui, «cea mai iubită dintre gâze»".*

(Dicționar antologic de literatură română, vol. I)

"În volumul «În lumea celor care nu cuvântă», ... dramele necuvântătoarelor prilejuiesc o fină analiză și, prin generalizare, se ridică uneori la valoare de simbol. Povestirile sunt străbătute de o undă de lirism delicat, cu evidentă tentă moralizatoare. Lupta, înfrângerea, victoria sau moartea unei necuvântătoare nu sunt privite ca fapte izolate, ele fac elogiul rațiunii, prudenței, al jertfei de sine pentru salvarea aproapelui."

(Dicționar antologic de literatură română, vol. I)

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul V
Structura textului narativ
Planul simplu • Planul dezvoltat de idei • • Transformarea planului simplu în plan dezvoltat • • Rezumatul

Noţiuni teoretice

Planul simplu de idei cuprinde ideile principale în ordinea apariţiei lor în text.

Ideea principală este o propoziţie sau o frază care conţine informaţia esenţială dintr-un paragraf sau fragment.

Formularea ideilor principale

• Ideea principală poate fi extrasă direct din text dacă este formulată ca atare în paragraf.
• Ideea principală poate fi formulată într-un enunţ scurt, care să reproducă informaţia principală din fragment (cine? ce face? locul? timpul?)
• Ideea principală poate fi formulată diferit, dar conţinutul trebuie să fie acelaşi.

Ideile secundare reprezintă o dezvoltare a ideilor principale cuprinzând amănunte suplimentare legate de acţiunile personajelor, locul şi timpul, împrejurările date, etc.

Planul dezvoltat de idei cuprinde ideile principale şi pe cele secundare corespunzătoare acestora, înlănţuite în ordinea apariţiei lor în text.

Rezumatul este prezentarea pe scurt a conţinutului unui text, reţinând esenţialul şi eliminând aspectele secundare.
Pentru a rezuma un text se porneşte de la planul simplu de idei.

Norme în realizarea rezumatului

• se citeşte cu atenţie textul;
• se identifică şi se delimitează etapele naraţiunii;
• se realizează planul simplu de idei;
• se concentrează şi se simplifică informaţia din text, eliminându-se amănuntele nesemnificative (Cine? Ce face?)
• se respectă ordinea desfăşurării întâmplărilor din textul de bază;
• verbele se folosesc numai la pers. a III-a;
• nu se folosesc citate din text;
• se exclud aprecierile subiective despre text (cine şi cum povesteşte);
• nu se foldsesc cuvinte din limbajul curent, familiar, regionalisme;
• se exclud figurile de stil şi termenii expresivi.

Scanned with OKEN Scanner

Aplicații:

- ***Ciobănilă***, de V.Voiculescu (Ed. All)
- *Căprioara*, de E. Gârleanu (Ed. Humanitas)
- *Amintiri din copilărie (La cireşe)*, de I. Creangă (Ed. Humanitas)
- ***Bunica***, de B. Şt. Delavrancea (Ed. Petrion)
- *D-l Goe ...*, de I.L.Caragiale (Ed. Teora)

Ciobănilă
(fragmente)

de Vasile Voiculescu

Planul simplu de idei

1) Câinele sosit la şcoală îi sperie pe copii şi este alungat.
2) Învățătorul primeşte câinele în şcoală ca paznic al copiilor.
3) Câinele îşi ia rolul în serios.
4) Învățătorul îşi dă seama că Samson este un câine ciobănesc venit de la o stână.
5) Câinele trece cu bine încercarea, refuzând momeala oferită.
6) El devine ajutorul învățătorului în supravegherea copiilor.
7) Câinele este botezat Ciobănilă.

Exerciții

1. Înlocuiți cuvintele subliniate cu sinonime:

"Învățătorul se uită de departe la el: era hâd în adevăr, dar nu părea primejdios".

"Țarcul o fi al baciului, dar drumul era slobod".

"Recreație cu recreație îi veghea"...

"El pricepu şi îşi urmă slujba, când pe laturi, când înainte, după cum cereau abaterile copiilor, pe care trebuia să le stăvilească".

"Când se stârnea o încăierare, intra voinicește între ei şi-i despărțea".

"El alerga numaidecât, potolea harța, aşeza pacea".

"Îl mai cercă (...) şi-l găsi la fel de viteaz şi grijuliu; se putea bizui pe el".

2. Precizați sensurile cuvântului *"slujbă"* în enunțurile de mai jos:

slujbă

Pleca în fiecare dimineață la *slujbă*, la Fabrica de Confecții.
Samson îşi urmă *slujba*.
Preotul ținu o *slujbă* frumoasă, de Rusalii.

Scanned with OKEN Scanner

3. Bifați însușirile câinelui:

❒ prietenos	❒ perseverent	❒ inteligent
❒ credincios	❒ curajos	❒ grijuliu
❒ leneș	❒ indiferent	❒ agresiv
❒ înțelegător	❒ inimos	❒ hotărât
❒ drept	❒ nehotărât	❒ schimbător

4. Argumentați prin fapte și întâmplări trăsăturile de caracter ale învățătorului:

❒ "baciul copiilor"	❒ iubitor de animale
❒ voinic și mustăcios	❒ răbdător
❒ bun învățător	❒ drept
❒ blând și iubitor	❒ cinstit și inimos
❒ grijuliu	❒ exigent cu ceilalți

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

■ *Câinele este alungat de la școală pentru că:*

a) avea un aspect fioros;
b) a stârnit teama copiilor;
c) credeau că e turbat;
d) nu aveau nevoie de câine la școală;

■ *"Ăsta e baciul lor", își zise Samson. Se ridică și se smeri vârând puțin coada între picioare" arată:*

a) el a vrut să fie pe placul stăpânului;
b) câinele a recunoscut autoritatea stăpânului;
c) el și-a arătat respectul față de conducătorul copiilor;
d) el s-a temut de învățător;

■ *"Țarcul o fi al baciului, dat drumul era slobod", și se puse în șezut cu ochii la poartă" semnifică:*

a) el respectă autoritatea învățătorului în școală;
b) câinele își arată înțelepciunea, gândind și apreciind corect situația;
c) el este foarte intrigat și atras de prezența copiilor;
d) îi este frică să se apropie de școală;

■ *"Mieii ăștia, când nu zbiară, vorbesc ca baciul meu" înseamnă:*

a) copiii când țipau, nu erau înțeleși de câine;
b) câinele observă asemănarea între baci și școlari;
c) el aseamănă zbieretele mieilor cu gălăgia copiilor;
d) nu înțelegea graiul omenesc.

■ *"Dar nu erau miei de oi, deși straiele lor aveau iz de lână, erau miei de om" sugerează:*

a) câinele descoperă după miros diferența dintre miei și copii;
b) îmbrăcămintea copiilor făcută din lână o apropia ca miros de lâna mieilor;
c) el regretă despărțirea de mieii de la stână;
d) puii de om trebuiau ocrotiți ca și mieii;
e) copiii erau jucăuși și gălăgioși ca și mieii.

Scanned with OKEN Scanner

6. Încercuiți argumentele corecte, apoi adăugați și voi altele. Descrieți într-o scurtă compunere comportamentul uimitor al câinelui care a stârnit simpatia și prețuirea celorlalți. Utilizați și ordonați informațiile obținute, dar prezentați-le într-un mod personal.

Câinele devine prietenul copiilor:

- ☐ stârnește hazul copiilor, ca de-o joacă a lui;
- ☐ îi mușfruluiește când nu ascultă;
- ☐ îi primește la intrarea în școală;
- ☐ îi veghează în timpul recreațiilor;
- ☐ îi însoțește spre casă;
- ☐ îi desparte .....
- ☐ îi apară .....
- ☐ îi ajută .....

Învățătorul verifică buna credință a câinelui și îl acceptă în slujbă pentru că:

- ☐ însoțea conștiincios copiii spre casă;
- ☐ avea grijă de fiecare copil din rând;
- ☐ îi apăra de câinii satului;
- ☐ nu a fost atras de momeală;
- ☐ își făcea conștiincios datoria de ocrotitor al copiilor;

.....

7. Aduceți argumente prin care să confirmați atitudinea copiilor și a învățătorului față de câine:

- ☐ simpatie
- ☐ admirație
- ☐ uimire
- ☐ respect
- ☐ prețuire
- ☐ dragoste

8. Selectați din text câte două exemple de: epitete, comparații și personificări.

9. Încercuiți răspusul corect:

■ *"copiii făceau haz ca de o joacă a lui" conține:*

a) o comparație;
b) o personificare;
c) un epitet.

■ *"De data asta nu mai păși sfios în coada alaiului" conține:*

a) comparație;
c) epitet personificator;
c) repetiție.

■ *"Samson lăsă o clipă alaiul, se repezi în cel dintâi zăvod din cale, îl chelfăni bine și se întoarse liniștit"* cuprinde:

a) o personificare;
b) o enumerație;
c) o comparație.

■ *"lațele lui invoalte îl îmbrăcau într-o sarică albă din creștet până-n vârful cozii" conține:*

a) o comparație;
b) o repetiție;
c) o personificare.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Povestirea "Ciobănilă" de Vasile Voiculescu prezintă într-un mod emoţionant comuniunea care se stabileşte între copiii unei şcoli şi un câine ciobănesc, care devine prietenul şi apărătorul lor. Înţelegerea şi credinţa de care dă dovadă Ciobănilă în supravegherea şi ocrotirea copiilor sunt uimitoare, impresionându-l chiar şi pe învăţător.

Utilizând personificarea şi monologul, scriitorul sondează sufletul acestui credincios animal, dezvăluindu-ne gândurile şi sentimentele sale, evoluţia lui comportamentală aproape omenească.

Conţinutul Fragmentul începe cu imaginea câinelui străin sosit la şcoala din comuna Poeni. Înfăţişarea lui înfricoşătoare, asemănătoare cu a unui câine bolnav, fugit de la stăpân, îi înspăimântă pe copii: "cu blana vâlvoi, terfelită de pulberi şi noroaie, cu lanţul târâş după el, se înfăţişa fioros", "hâd". Copiii împreună cu învăţătorul îl alungară, dar Samson nu se depărtă de poarta şcolii. El era atras de "noul soi de miei", care intrară în clasă la îndemnul învăţătorului.

La insistenţele copiilor, dascălul îl primi pe Samson în curtea şcolii şi acesta deveni "câinele păzitor", veghind cu grijă asupra copiilor. Când elevii plecau acasă, el alerga "cu răspundere", când în frunte, când pe lateral, având grijă de fiecare copil în parte, spre uimirea învăţătorului. "Inimos şi viteaz", îi apără pe copii de câinii satului, luându-şi "slujba" în serios. Învăţătorul înţelese că dulăul venea de la o stână şi se putea bizui pe el. Pentru a-l pune la o ultimă încercare, dascălul aranjă să fie momit de un gospodar cu o bucată de carne. Spre mulţumirea acestuia, câinele nu-şi uită slujba şi rezistă tentaţiei, chiar şi la întoarcerea spre şcoală.

El ajunse în scurt timp mândria şcolii. Se făcuse din nou frumos şi blana curată, cu firul lung, îl îmbrăca precum o saricâ albă. Zi de zi, câinele veghea la jocul copiilor. Când avea loc o încăierare, îi despărţea şi făcea ordine printre cei neastâmpăraţi, îi ajuta pe copilaşii mai slabi când erau încolţiţi de cei mai mari. Copiii credeau că este un câine "năzdrăvan", ca în basme. Învăţătorul propuse să-l boteze Ciobănilă, fiindcă păzea copiii "întocmai ca un cioban cu mieii stânei" şi astfel îi rămase numele.

Naraţiunea se împleteşte cu dialogul, monologul şi descrierea Naraţiunea este dinamizată prin pasajele dialogate sau prin folosirea monologului în redarea gândurilor lui Ciobănilă. Personificarea transformă acest curajos necuvântător într-un personaj aproape omenesc, înduioşător prin grija şi fidelitatea pe care o arată faţă de noii săi stăpâni şi prieteni. El devine sprijinul de nădejde al învăţătorului, prietenul şi aliatul copiilor. Scurtele notaţii descriptive redau sugestiv evoluţia acestui personaj, cu un comportament aproape uman.

Valoarea artistică Într-o limbă simplă, populară, cu multe cuvinte din aria păstoritului, scriitorul înfăţişează o pagină emoţionantă din prietenia care îi leagă pe oameni şi de credinciosul Ciobănilă. Stilul se remarcă prin naturaleţe, prin dezinvoltura dialogului şi a atitudinii copiilor, specifică vârstei.

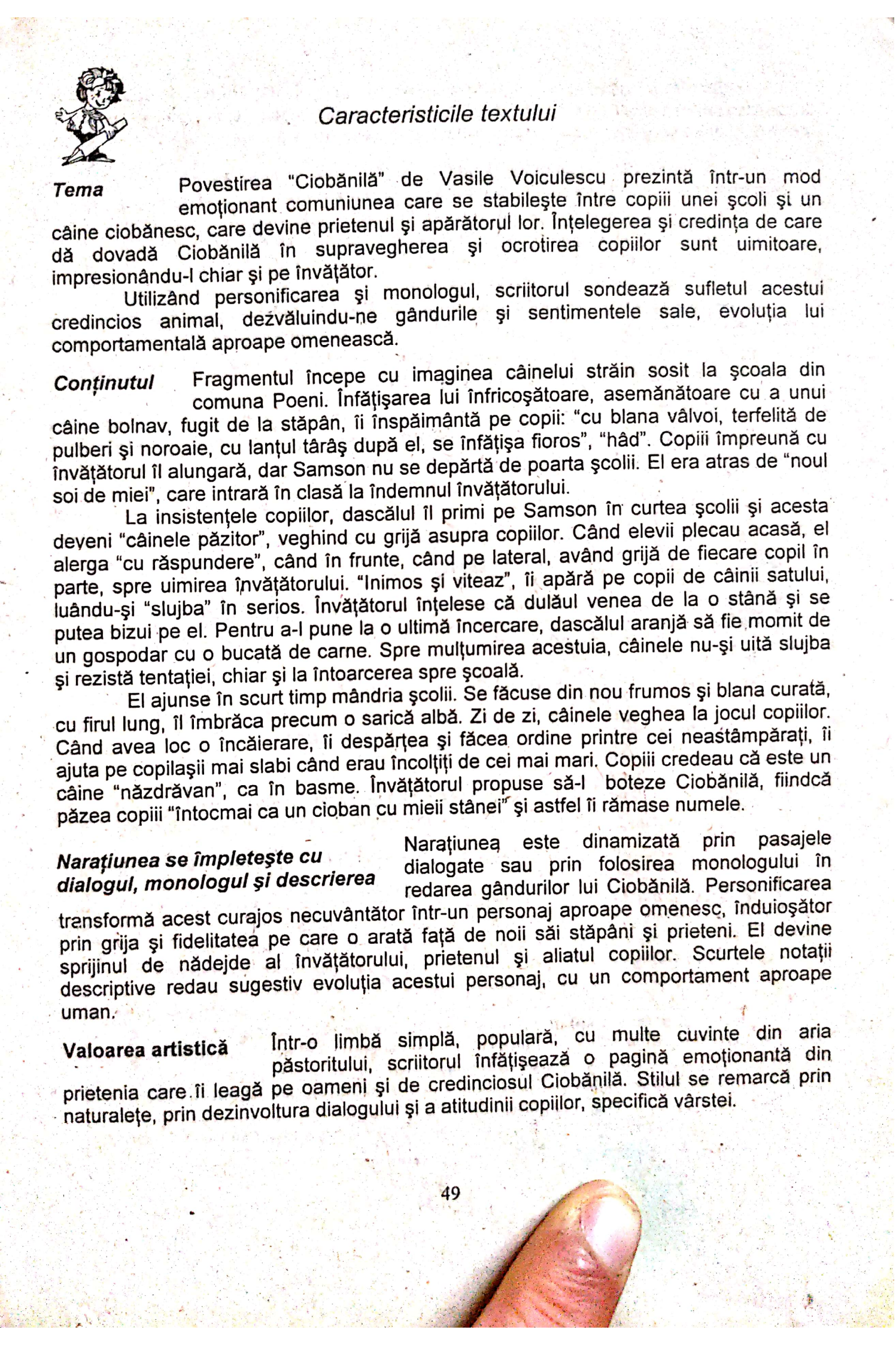

Scanned with OKEN Scanner

• ***Epitetele*** subliniază însuşirile şi reacţiile personajelor: "blana *vâlvoi, terfelită* de pulbere şi noroaie", "*hâd*", "rămânea *uluit*", "învăţătorul *din ce în ce mai minunat*", "om *voinic şi mustăcios*", "se uita *rugător* în ochii baciului", etc.

• ***Comparaţiile*** conturează sugestiv însuşiri sau acţiuni: *"vă păzeşte întocmai* ca un *cioban* pe mieii stânei", *"nu era ca toţi câinii"*, *"alerga ca cel cu răspundere"*, *etc.*

• ***Personificarea*** face din Ciobănilă un personaj îndrăgit, înduioşător în grija pe care o arată copiilor şi admirabil în înţelepciunea sa: *"Mieii ăştia, când nu zbiară, vorbesc ca baciul meu"*.

• ***Enumeraţiile*** insistă pe succesiunea unor acţiuni semnificative, pe rapiditatea desfăşurării întâmplărilor sau pe însuşiri şi evenimente sugestive: *"El alerga numaidecât, potolea harţa, aşeza pacea"; "Câinele cu blana vâlvoi, terfelită de pulberi şi noroaie, cu lanţul târâş după el,* se înfăţişa fioros".

• ***Repetiţiile*** evidenţiază însuşiri deosebite: *"Dimineaţă cu dimineaţă,* Samson îşi primea mieii acolo."; *"Recreaţie cu recreaţie* îi veghea", *"moşi – strămoşi* ai stânelor"; *"Câinele* nu era ca toţi *câinii;* era un *câine* năzdrăvan".

Bunica

de B. Şt. Delăvrancea

Planul dezvoltat de idei

Idei principale	*Idei secundare*
1. Bunica venea la nepoţel întotdeauna cu un dar.	• Imaginea bunicii este adânc întipărită în memoria şi sufletul băiatului. • Bunica îşi răsfaţă nepotul aducându-i multe bunătăţi. • Băiatul primeşte micile daruri numai după ce ghiceşte ce i-a adus bunica.. • Nepotul îi mulţumeşte bunicii, manifestându-şi dragostea.
2. Bunica şi nepotul se aşază la umbra dudului.	• În liniştea grădinii, bunica toarce caierul de in. • Băiatul îşi aşază capul în poala bunicii.
3. Bunica toarce şi deapănă firul poveştii.	• Cu glas dulce şi slab, bunica începe un basm. • Atras de frumuseţea poveştii, nepotul o întrerupe adesea pe bunică pentru a cere lămuriri. • Căldura verii şi vraja poveştii îl îmbie pe băiat la somn.
4.Băiatul adoarme fermecat de povestea bunicii.	• Băiatul aţipeşte şi tresare la întrebările bunicii. • Cântecul fusului îl adoarme din nou pe nepot, în timp ce bunica povesteşte.
5. Nepotul se trezeşte din vis.	• Când băiatul se trezeşte din somn, bunica isprăvise, în acelaşi timp, caierul şi basmul. • Povestea bunicii, ca întreaga ei prezenţă, este fermecată.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Găsiți sinonimele corespunzătoare următoarelor cuvinte: *a drege, cocon, desagă, cârlionțat, a se deştepta, caier, a isprăvi, a îngâna, alene, fermecată.*

2. Înlocuiți cuvintele subliniate cu citate din lecție:

Din văzduhul albastru părea că *lumina se cerne ca o ploaie.*
Bunica începea *a istorisi* o poveste.
Era odată un împărat *foarte mare.*
Copilul privea câte o frunză *desfăcându-se* şi *alunecând în zbor* pe pământ.
Un moşneag cu barba lungă până la pământ, *adus de spate* şi *foarte mic de statură*, a venit într-o zi la împărat.
Pleoapele băiatului *se închideau grele* de somn.
Se simțea fără greutate *alunecând pe suprafața* unei ape care curgea *foarte încet.*

3. Puneți în ordine, legând corespunzător:

"A fost odată ca niciodată,
Că dacă n-ar fi, nu s-ar povesti." — mijloc

"Şi-am încălecat pe-o roată
Şi v-am spus povestea toată." — început

"Cuvântul din poveste înainte mult mai este." — sfârşit

Mai dați încă un exemplu pentru fiecare formulă întâlnită de voi în basme.

4. Încercuiți motivele plauzibile:

a) *Bătrânul ar fi putut veni la împărat:*

- ☐ să-i prezică o nenorocire;
- ☐ să-l aducă o veste bună;
- ☐ să-l sfătuiască;
- ☐ să-l vindece de o boală grea;
- ☐ să-i ceară ceva.

b) *Bunica repetă ultimele cuvinte:*

- ☐ să sublinieze trăsăturile personajelor;
- ☐ să-l adoarmă pe nepoțel;
- ☐ să lungească povestea;
- ☐ să trezească interesul nepoțelului;
- ☐ să verifice atenția copilului.

c) *Locul ales, sub dud, este prielnic pentru depănarea unor poveşti pentru că:*

- ☐ printre frunzele dudului se cernea lumina într-un mod odihnitor;
- ☐ era liniște;
- ☐ copilul vedea norii alunecând pe cer;
- ☐ era cald în poala bunicii;
- ☐ adierea vântului îi răcorea băiatului fruntea;
- ☐ era frumos în spatele grădinii;
- ☐ era răcoare la umbra dudului.

Scanned with OKEN Scanner

d) *Copilul adoarme înainte de terminarea basmului pentru că:*

- ☐ el stătea cu capul în poala bunicii, poziție prielnică somnului;
- ☐ era legănat de glasul blând al bunicii;
- ☐ bunica lungea intenționat basmul, cu multe amănunte și repetiții;
- ☐ fusul sfârâia ușor pe la urechile băiatului;
- ☐ copilul urmărea căderea legănată a frunzelor;
- ☐ bunica îl legăna în timp ce torcea;
- ☐ urmărind norii albi alunecând pe cerul albastru, copilul, parcă amețit, închidea ochii;
- ☐ bunica îl mângâia;
- ☐ era cald și bine în poala bunicii;
- ☐ mișcarea fusului îl adormea;
- ☐ era obosit după joacă.

e) *Băiatul o îngână pe bunică:*

- ☐ de teamă că bunica se va supăra, dacă adoarme;
- ☐ de frică să nu uite;
- ☐ îi plăcea povestea;
- ☐ de frică să nu adoarmă;
- ☐ de teamă să nu-l prindă bunica dormind;
- ☐ să o păcălească;
- ☐ să rețină povestea.

5. Alegeți explicațiile potrivite:

■ *"De sus (...) se scutura o ploaie albastră" sugerează:*

a) cerul era foarte senin;
b) din văzduh cernea ca o ploaie de lumină;
c) se scuturau petale de flori albăstrii, de salcâm;

■ *"Buza de sus, crestată în dinți de pieptene, de la nas în jos" înseamnă:*

a) bunica avea dinții rari și subțiri;
b) avea o cicatrice pe buza de sus;
c) buza era subțire și ridată.

■ *"O văd ca prin vis" semnifică:*

a) imaginea bunicii este îndepărtată în timp;
b) imaginea bunicii se asociază cu o lume a poveștii;
c) copilul de-abia și-o mai amintește.

■ *"Casa omului fără copii e casă pustie" înseamnă:*

a) copiii aduc bucurii;
b) casa fără copii e liniștită;
c) copiii înseamnă animație, viață.

Scanned with OKEN Scanner

■ *"Şi nori albi, alunecând pe cerul albastru, mă ameţeau" sugerează:*

a) copilul era orbit de strălucirea cerului;
b) mişcarea norilor pe cer îl ameţea pe băiat;
c) copilul era vrăjit de ceea ce vedea.

■ *"Ce bine-mi părea că nu mă prindea bunica" arată:*

a) băiatul credea că o păcălise pe bunica;
b) el se prefăcea că doarme;
c) băiatul se trezea din când în când din somn şi spera ca bunica să nu fi observat.

■ *"Mă simţeam uşor ca un fulg plutind pe o apă care curge foarte încet" sugerează:*

a) copilul era fermecat de poveste;
b) el intrase în lumea visului condus de legănarea domoală a vorbelor bunicii;
c) el nu asculta.

Dar basmul?

Întrebare fără răspuns, fiindcă băiatul:
a) nu îndrăznea să o întrebe pe bunică să nu se dea de gol că a adormit;
b) nu a auzit niciodată sfârşitul unei poveşti;
c) nu a fost atent la finalul basmului.

6. Bifaţi răspunsurile potrivite:

a) Atmosfera de basm se reîncheagă după întreruperi prin:

- ☐ îndemnul copilului către bunică de a continua povestea;
- ☐ pauzele scurte după care bunica îşi reia basmul;
- ☐ firul lung tors de bunică din caier sugerează firul poveştii;
- ☐ repetiţiile bunicii;
- ☐ elementele din natură.

b) Sentimentele nepotului la ascultarea poveştii:

☐ încântare	☐ plictiseală	☐ nerăbdare
☐ curiozitate	☐ emoţie	☐ bucurie

c) Modurile de expunere folosite de autor:

☐ naraţiunea	☐ descrierea	☐ dialogul

7. Subliniaţi valoarea de epitet a cuvintelor:

- ☐ Torsese un fir *lung* din caier.
- ☐ Ascultase un şir *lung* de întâmplări.
- ☐ Stratul *subţire* de ciocolată de pe prăjitură nu-l mulţumea.
- ☐ Se simţea bătaia *subţire* a vântului.

Scanned with OKEN Scanner

- ☐ Au băut din izvorul cu apa *limpede* şi rece.
- ☐ Fetiţa avea o privire *limpede* şi curată.

- ☐ Povestea avea un sfârşit *fericit*.
- ☐ Băiatul adormea *fericit* ascultând povestea.

8. a) Grupaţi figurile de stil în rubricile următoare:

Epitet	Comparaţie	Personificare	Enumeraţie	Repetiţie

b) Adăugaţi încă trei exemple la fiecare rubrică:

"O văd ca prin vis"; "lăsam alene capul în poala ei"; "o ploaie albastră"; "glasul ei dulce"; "surâsul ei mă gâdila în creştetul capului"; "Atunci nu era mică de tot", "Aşa mică de tot nu era"; "doarme mai uşor ca o pasăre"; "florile încep să se mişte, să se bată şi multe se apleacă pe obrajii ei ..."; "mă simţeam uşor ca un fulg"; "şi s'a dus, s'a dus, s'a dus, s'a dus".

9. Arătaţi că această operă literară este o schiţă.

Caracteristicile textului

Tema În schiţa "Bunica" scriitorul Barbu Ştefănescu Delavrancea îşi aminteşte cu duioşie de vremea copilăriei şi de bunica sa. Aceasta îi oferea totdeauna câte un mic dar şi mai ales câte o frumoasă poveste pe care i-o spunea cu glas vrăjit. Imaginea blândă a bunicii se asociază cu candoarea copilului emoţionat şi curios să afle amănunte despre eroii din basm.

Titlul Titlul este simplu şi emoţionant. În el se concentrează imaginea blândă a bunicii, aceea care îi făcea odinioară daruri nepoţelului, aceea care torcând, îi spunea poveşti minunate. Chipul, vocea, povestea, toate se împletesc cu drag în sufletul scriitorului când spune simplu "bunica".

Împletirea visului cu realitatea Chiar prima propoziţie a schiţei ne proiectează într-o atmosferă de vis: "O văd ca prin vis". Este poate visul copilului care închidea ochii ascultând vrăjit povestea al cărei sfârşit nu l-a aflat niciodată. Sau poate este aura de basm a unui chip drag , îndepărtat în timp, care se asociază cu vârsta fermecată şi inocentă a copilăriei.

Această asociere a visului cu realitatea o regăsim şi pe parcursul naraţiunii. Copilul încântat, stând cu capul în poala bunicii, intră în lumea vrăjită a basmului şi a visului totodată, căci adoarme fericit "sub privirile şi zâmbetul ei".

Încă de la începutul naraţiunii, este realizat portretul bunicii pe care copilul îl poartă întipărit în suflet: "naltă, uscăţivă, cu părul creţ şi alb, cu ochii căprui, cu gura strâmbă şi cu buza de jos crestată în dinţi de pieptene, de la nas în jos".

Copilul îşi aminteşte de bucuria cu care o întâmpina ("îi săream înainte") când venea de fiecare dată "cu sânul plin de surprize". Nepoţelul, nerăbdător, nu primea darul decât după ce ghicea ce ascundea bunica.

Scanned with OKEN Scanner

Farmecul naturii şi lumea basmului Cele mai plăcute clipe, le petrecea însă în lumea basmului. Bunica şi nepoţelul se retrăgeau în adâncul grădinii, la umbra dudului, în liniştea şi frumuseţea acelui colţ de natură încărcat de vrajă. Cu capul în poala bunicii, copilul privea cerul printre frunzele pomului de unde se cernea parcă "o ploaie albastră", simţindu-şi fruntea mângâiată de o adiere răcoroasă, iar ochii ameţiţi de fuga norilor pe cer. Pe când bunica torcea din caierul de in, copilul asculta vrăjit basmul şi pătrundea într-o lume de vis. El a aflat că împăratul care n-avea copii a fost înştiinţat că va dobândi "un cucon cu totul şi cu totul de aur" când cei doi meri îngemănaţi din grădina sa vor rodi. Cu toată îngrijirea împăratului, merii nu legau rod spre întristarea acestuia. Într-o zi vine la împărat o bătrânică şi-l sfătuieşte ca să ia de la zâna florilor un ulcior de lapte cu care să ude merii pentru a rodi.

Împăratul porneşte la drum şi străbătând o pădure mare şi întunecoasă, se opreşte pentru popas şi adoarme cu capul pe desagii ce-i avea cu el.

Adoarme şi copilul, care se trezeşte când bunica terminase caierul şi basmul, probabil. Băiatul, învăluit de glasul blând al bunicii aluneca în lumea visului: "căci avea o poală fermecată şi-un glas şi-un fus care mă furau pe nesimţite şi adormeam fericit sub privirile şi zâmbetul ei." Astfel el n-a putut niciodată asculta în întregime un basm şi nici nu a putut să o întrebe pe bunica de teamă ca să nu se dea de gol că adormise şi altă dată să nu mai asculte un altul.

Povestea este întreruptă deseori de nepoţelul curios care pune întrebări pline de candoare, ce stârnesc zâmbetul bunicii. Aceasta îi răspunde de fiecare dată cu răbdare şi blândeţe, intrând împreună cu nepotul în această lume vrăjită, care se contopeşte pentru el cu lumea reală. Bunica îl face să înţeleagă explicându-i cu înţelepciune: "Casa omului fără copii e casă pustie".

Umorul Uneori, răspunsurile şi observaţiile copilului stârnesc zâmbetul prin umorul lor nevinovat: "Bunico, dar eu n-am copii şi nu-mi pare rău" sau prin raportarea staturii personajelor din basm la propria lui statură.

Naraţiunea se împleteşte cu dialogul şi descrierea Povestirea se împleteşte cu dialogul dintre bunică şi nepot. Întrebările şi răspunsurile copilului ne dezvăluie vârsta inocentă şi minunată a copilăriei. Umorul fin cu care sunt notate de autor sentimentele şi gândurile copilului este scos în evidenţă de înţelepciunea bunicii, care îl ocroteşte pe nepoţel în această lume a candorii, jumătate reală, jumătate imaginară.

Bunica Descrierea conturază direct portretul bunicii. În mod indirect, însă, prin naraţiune şi dialog, sunt înfăţişate trăsăturile sufleteşti ale acesteia.

Dragostea faţă de nepot o face să se bucure de fiecare dată când îl vede şi să-i ofere mici daruri, pe care copilul le primeşte cu încântare.

Înţelepciunea vârstei o determină pe bunică să se prindă bucuroasă în lumea jocului alături de copil şi să-l pună să ghicească darul adus. Bucuria copilului care îi mulţumeşte respectuos ("Îi sărută mâna") îi umple bătrânei sufletul de mulţumire şi de duioşie: "Ea îmi da părul în sus, mă săruta pe frunte".

Firea deschisă, răbdarea şi talentul de povestitor o fac pe bunică să trăiască momente fericite alături de nepoţel. Pe el îl conduce zâmbitoare în lumea basmului. Cu glasul ei "slab şi dulce" îl încântă, îi răspunde cu îngăduinţă şi blândeţe. Întrebările

Scanned with OKEN Scanner

copilului o amuză şi o înduioşează, redescoperind alături de nepot lumea minunată a nevinovăţiei copilăreşti: "Ea lăsa fusul, râdea, îmi desfăcea părul cârlionţat, în două părţi şi mă săruta în creştetul capului".

În ochii copilului, bunica dobândeşte şi ea puteri miraculoase: are "o poală fermecată" un fus şi un glas vrăjit, încât copilul adormea pe nesimţite, fericit şi împăcat, ocrotit de privirile şi zâmbetul blând la bunicii.

Concluzia Schiţa "Bunica" evocă amintirea bunicii într-un portret luminos, plin de duioşie, surprins într-o lumină caldă şi încărcată de vrajă. Sentimentele copilului de odinioară, atât de emoţionante prin candoarea şi bucuria specifice vârstei, domină evocarea.

Valoarea artistică Câteva figuri de stil ajută la conturarea imaginii de neuitat a bunicii rămasă ca o icoană sfântă în inima autorului.

• ***Enumeraţia*** reuneşte trăsăturile bunicii într-un portret memorabil ("naltă, uscăţivă, cu părul creţ şi alb" etc.) accentuează sentimentele de bucurie intensă ale copilului: "genele încărcate *de lene, de somn, de mulţumire*" sau atmosfera de basm: "doi meri *înfrunzesc, înfloresc, se scutură...*"

• ***Epitetele*** simple sau multiple subliniază sugestiv fiecare trăsătură a bunicii ("*naltă, uscăţivă*, cu părul *creţ* şi *alb*", "glasul *dulce* şi *slab*" etc.) sau a personajelor din basm.

• ***Repetiţiile*** sporesc atmosfera vrăjită a basmului în care copilul este învăluit până ce adoarme: "şi bunica, *spunea, spunea*, înainte şi fusul *sfâr, sfâr...*"; "curge *încet, încetinel, încetişor*" subliniind ritmul încetinit, lent în care copilul este învăluit;

• ***Comparaţiile*** evidenţiază sentimentele şi senzaţiile copilului cuprins de vraja basmului: "şi fusul sfâr, sfâr pe la urechi *ca un bondar, ca o lăcustă*" etc., "mă simţeam uşor *ca un fulg*" sau secvenţe ale basmului "iubea pe împărăteasa lui *ca ochii din cap...*", "doarme mai uşor *ca o pasăre*". Comparaţiile de multe ori explică pe măsura puterii de înţelegere a copilului, unele trăsături ale eroilor din basm: "bătrână, sbârcită, *ca mine* de sbârcită şi mică, *ca tine* de mică... *ca moşu* de mică" etc.

• ***Personificarea*** are rolul de a însufleţi lumea vrăjită a basmului ("îndată ce te-or simţi florile, încep să se bată") sau de a sublinia bucuria copilaşului ("Surâsul ei mă gâdila în creştetul capului").

• ***Limbajul*** simplu, presărat cu expresii şi cuvinte populare ("cocon", "a drege", "a lega rod") cu vocative repetate, încărcate de duioşie, cu forme populare de superlativ ("era mic, mic de tot"), cu diminutive populare duioase ("adiere încetinită"), au realizat o atmosferă blândă, unică prin contopirea amintirii, a realităţii şi a imaginarului.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VI
Autor • Narator • Personaj

Noţiuni teoretice

Autorul este persoana care imaginează şi scrie o operă literară.

Naratorul este persoana care povesteşte o întâmplare. Naratorul poate povesti:

• *la persoana I* (când naratorul este şi personaj – participant direct la acţiune).

Exemplu: "Amintiri din copilărie" naratorul apare sub două ipostaze: *adult* (când îşi aminteşte de vremea frumoasă a copilăriei) şi *copil* (participant direct la întâmplările relatate).

• *la persoana a III-a,* când naratorul povesteşte întâmplările din exterior, asemenea unui spectator, fără să participe la acţiune.

Exemplu: "Gândăcelul", "Căprioara", de Emil Gârleanu.

Personajul este o persoană care participă la acţiunea prezentată într-o operă literară. Acţiunea se desfăşoară prin intermediul personajelor.

Clasificarea personajelor:

- principal (ocupă locul central în acţiune);
- secundar (are un rol mai puţin important în acţiune);
- episodic (apare într-un singur episod);
- figurant (simplu martor al cărui rol în acţiune este lipsit de importanţă);

- pozitiv (reprezintă binele): Prâslea, învăţătorul;
- negativ (reprezintă răul): zmeul, balaurul;

- individual: Prâslea, împăratul;
- colectiv: mulţimea, poporul;

- uman: Bunica, Domnu' Trandafir;
- animal: Ciobănilă, corbul;

- masculin: Nică, împăratul;
- feminin: Smărăndiţa, mama.

Aplicaţii

• *Amintiri din copilărie (La cireşe)*, de I. Creangă (Ed. Humanitas)
• *Amintiri din copilărie (Calul Bălan)*, de I. Creangă (Ed. All, Ed. Petrion)
• *Amintiri din copilărie (La urat)*, de I. Creangă (Ed. Teora)

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie
(La cireșe)

de Ion Creangă

Planul simplu de idei

1) Nică pleacă la moș Vasile să fure cireșe văratice.
2) El se preface că a venit să-l ia pe vărul său Ion la scăldat.
3) Sunt prezentate ocupațiile locuitorilor din Humulești.
4) Nică se furișează urcându-se în cireș.
5) Mătușa Mărioara apare la tulpina cireșului cu o jordie în mână.
6) Mătușa încearcă să-l facă să coboare.
7) Nică sare în cânepă urmărit de mătușă.
8) Ea se împiedică și băiatul reușește să fugă.
9) Moș Vasile cere despăgubiri pentru paguba făcută de băiat.
10) Nică e pedepsit de tatăl său.
11) Băiatul se simte rușinat pentru pozna sa.
12) El speră ca întâmplarea să fie uitată.

Exerciții

1. Legați regionalismele de explicația lor:

- a-ți mânca liftiria de la cineva
- gig
- a da palancă la pământ
- bătelişte
- a clămpăni
- vornic
- a se aburca
- jordie
- cărpănos

- loc de întâlnire
- nuia
- primar
- a flecări
- val de pânză
- a se urca
- a doborî
- zgârcit
- a pierde încrederea cuiva

2. Construiți enunțuri în care cuvintele *a căptuși, scoarță, vornic* să aibă sensuri diferite, incluzând și sensul regionalismelor din text.

3. Alegeți explicația potrivită a proverbelor și zicătorilor:

" Au tunat și i-au adunat."
" După faptă și răsplată."
" Nu plătește bogatul, ci vinovatul."
" Cine se aseamănă, se-adună."
" Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtușag."
" Capul face, capul trage."

Scanned with OKEN Scanner

4. Înlocuiți expresiile subliniate cu altele corespunzătoare din text notate în coloana alăturată:

- Nică a lăsat de o parte întâmplarea.
- Nu voia cu nici un preț să plece.
- Moș Vasile era un zgârcit ca și mătușa Mărioara.
- Nică și-a luat rămas bun de la mătușă.
- I s-a dus vestea pentru întâmplare.

- și-a luat ziua bună
- i s-a dus buhul
- în ruptul capului
- a lăsat-o moartă în păpușoi
- zgârie - brânză

5. Bifați explicațiile potrivite:

■ *"la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații" exprimă:*

a) ocupația era învățată și practicată în familie;
b) ironia autorului;
c) enumerația subliniază rolul important al acestei ocupații.

■ *"Dar în gândul meu: "Știi c-am nimerit-o? bine că nu-s acasă; și, de n-ar veni degrabă, și mai bine-ar fi!" exprimă:*

a) sinceritatea băiatului;
b) umorul rezultat din contrastul dintre falsul regret al băiatului și bucuria ascunsă că vărul nu e acasă;
c) ipocrizia băiatului;

■ *"Și eu fuga, și ea fuga, și eu fuga, și ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ" indică:*

a) ironia autorului privind zgârcenia mătușii care a determinat o pagubă mult mai mare decât furtul cireșelor;
b) repetiția accentuează urmărirea rapidă și îndârjită a copilului;
c) spaima lui Nică;

■ *" trebușoara asta" arată:*

a) diminutivul marchează ironia la adresa "activității" celor două personaje;
b) satisfacția la încheierea activității;
c) umorul scoate în evidență contrastul dintre aspectul serios al termenului și consecințele dezastruoase ale acțiunii;

■ *"Mai pasă de dă ochi cu mătușa Mărioara, cu moș Vasile, cu văru Ion și chiar cu băieții și fetele din sat" indică:*

a) nepăsarea lui Nică după cele întâmplate;
b) enumerația subliniază rușinea resimțită de băiat față de familie și față de tovarășii de petrecere;
c) băiatul era supărat pe ei pentru că fusese pedepsit;

Scanned with OKEN Scanner

■ *" sărut mâna mătuşei, luându-mi ziua bună, ca un băiet de treabă" exprimă:*

a) strădania băiatului de a nu trezi bănuielile mătuşii;
b) comparaţia subliniază ironic diferenţa dintre comportarea politicoasă şi intenţiile băiatului;
c) dorinţa sa de a se schimba în bine;

6. Argumentaţi cu fapte şi citate din operă trăsăturile personajelor:

Mătuşa Marioara - femeie simplă de la ţară;
- zgârcită;
- aprigă, când se supără;
- severă;
- neiertătoare, când se simte înşelată;
- nechibzuită, când se înfurie;

Nică
- un copil neastâmpărat;
- isteţ şi ingenios;
- şiret;
- descurcăreţ;
- îndrăzneţ;
- iute;
- corect;
- se simte vinovat;
- se simte ruşinat;
- vesel, cu simţul umorului;

Moş Vasile
- bun gospodar;
- zgârcit;
- harnic;
- aprig şi neiertător;

tatăl lui Nică
- cinstit;
- autoritar;
- corect în pedepsirea vinovatului.

7. Citiţi textul următor şi răspundeţi:

"Şi eu fuga, şi ea fuga, şi eu fuga, şi ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci, să nu spun minciuni, erau vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă şi deasă cum îi peria, de care nu s-au ales nimica."

a) Explicaţi expresia "a da palancă la pământ".
b) Subliniaţi epitetele din text.
c) Extrageţi comparaţia.
d) Indicaţi repetiţia şi explicaţi rolul ei expresiv.
e) Arătaţi în ce constă umorul acestei scene.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Cunoscut prin poveştile ("Povestea lui Harap – Alb", "Punguţa cu doi bani", "Capra cu trei iezi" etc..) şi povestirile sale ("Povestea unui om leneş", "Prostia omenească", " Inul şi cămeşa"), Ion Creangă conturează în cea mai reprezentativă operă a sa, "Amintiri din copilărie", o monografie a satului moldovenesc de la munte şi o descriere luminoasă şi plină de savoare a copilăriei autorului.

Rezumatul Într-o zi de vară, Nică se furişează la moş Vasile să fure cireşe văratice. El se preface că a venit să-l ia pe vărul său la scăldat. Nică află că acesta este plecat cu moş Vasile după sumani, cum le era negustoria humuleştenilor.

Luîndu-şi rămas bun de la mătuşă, băiatul se furişează în grădină, urcându-se în cireş. În timp ce îşi umplea sânul cu cireşe, apare mătuşa Mărioara cu o jordie în mână. Ea încearcă să-l facă să coboare aruncând cu bulgări de pământ. Văzând-o că e gata să urce în cireş, Nică sare în cânepă urmărit de mătuşa sa până ce distrug toată cânepa. La un moment dat, mătuşa se împiedică şi cade, iar Nică reuşeşte să scape sărind gardul. El se duce acasă, fiind foarte cuminte în ziua aceea.

Seara, moş Vasile însoţit de vornic şi de paznic, îi cere tatălui lui Nică să fie plătită paguba făcută. Tatăl achită suma, apoi îl pedepseşte pe vinovat.

Simţindu-se ruşinat faţă de rude şi faţă de flăcăii satului, Nică speră să fie uitată păţania.

Umorul Întâmplările sunt povestite cu haz de către narator, stârnind veselia.

Umorul se bazează pe diferite nepotriviri şi pe rezolvarea neaşteptată a unor situaţii:

- contrastul dintre vorbele lui Nică şi gândurile sale: "şi-mi pare rău că nu-i văru Ion acasă ... Dar în gândul meu: «ştii c-am nimerit-o? bine că nu-s acasă; şi de n-ar veni degrabă, şi mai bine-ar fi!»
- contrastul dintre comportarea sa politicoasă şi faptele sale: "sărut mâna mătuşei, luându-mi ziua bună, ca un băiet de treabă (...)mă şupuresc pe unde pot şi, când colo, mă trezesc în cireşul femeii şi încep a cărăbăni la cireşe ..."
- autoironia ("luându-mi ziua bună *ca un băiet de treabă*"), aprecierile şi apelativele ironice ("- Dar bine, *ghiavole*, aici ţi-i scăldatul? zise ea cu *ochii holbaţi* la mine; "Dar cum să te cobori, căci jos era *prăpădenie*!; "*nebuna* de mătuşa Mărioara, după mine", "*hârsita* de mătuşa nu mă slăbea din fugă").
- prezentarea plină de haz a întâmplărilor: "şi eu fuga *iepureşte* prin cânepă, şi ea pe urma mea"; "şi *eu fuga*, şi *ea fuga*, şi *eu fuga*, şi *ea fuga*, până ce *dăm cânepa toată palancă la pământ*"... " după ce facem noi *trebuşoara* asta, mătuşa, nu ştiu cum, *se încâlceşte* prin cânepă, ori *se împedecă de ceva şi cade jos*"; "mă azvârl peste gard, *de parcă nici nu l-am atins* ... ducându-mă acasă şi *fiind foarte cuminte în ziua aceea*".
- limbajul plin de savoare al personajelor, apelativele: "ghiavole", "măi porcane", "spânzuratule", "tâlharule";
- comentariul plin de haz al faptelor: "Cât pe ce să puie mâna pe mine!"

Scanned with OKEN Scanner

• folosirea unor cuvinte şi expresii populare pline de culoare: "obraz de scoarţă şi las-o moartă-n păpuşoi", "mi se dusese buhul despre pozna ce făcusem" etc. " scoboară-te jos, tâlharule, că te-oi învăţa eu", "c-o jordie în mână", " a dat gloabă pentru mine şi pace bună".

• utilizarea proverbelor şi zicătorilor: "Au tunat şi i-au adunat", "Nu plăteşte bogatul, ci vinovatul", "Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtuşag".

Oralitatea Întâmplările sunt prezentate ca şi când autorul ar sta pe o laviţă şi ar povesti. Povestirea e însoţită de gesturi, mimică şi comentarii.

Mijloacele prin care autorul creează puternica impresie de oralitate:

• se adresează direct celor care îl ascultă: "Căci trebuie *să vă spun* că la Humuleşti torc şi fetele şi băieţii"; "D-apoi ruşinea mea unde o pui?" "căci, să nu spun minciuni,..."

• folosirea interjecţiilor ca în vorbirea directă: "Dacă vede ea şi vede că nu mă dau, zvârr! de vro două-trei ori cu bulgări în mine"; *"iaca* şi moş Vasile!; "fac *zup!* în nişte cânepă".

• împletirea dialogului cu povestirea;

• folosirea monologului în surprinderea gândurilor personajului: "Dar în gândul meu: "Ştii c-am nemerit-o"?; "Însă ce ţi-i bună pocăinţa după moarte?"

• comentarea permanentă a întâmplările pe un ton şugubăţ: "căci, *drept vorbind*, şi moş Vasile era un cărpănos ş-un puiu de zgârie – brânză, ca şi mătuşa Mărioara"; "Cât pe ce să puie mâna pe mine!".

• utilizarea diminutivelor cu sens ironic: "trebuşoara asta", contrastul dintre formă şi conţinut conferind povestirii un umor savuros.

• folosirea unor cuvinte şi expresii populare: "Stăi, măi porcane, că te căptuşeşte ea, Mărioara, acuş!"

• legarea faptelor unele de altele după o ordine a vorbirii cu ajutorul conjuncţiilor "şi", "dar" cu valoare narativă: "şi eu fuga, şi ea fuga"; "şi iaca aşa cu cireşele".

• utilizarea enumeraţiilor şi a repetiţiilor în stil popular: "Mai pasă de dă ochi cu mătuşa Mărioara, cu moş Vasile, cu văru Ion şi chiar cu băieţii şi fetele din sat; mai ales duminica la biserică, la horă (...) şi pe la scăldat ..."; " şi eu fuga iepureşte prin cânepă şi ea pe urma mea, (...) iar prin cânepă, fugind tot iepureşte şi ea după mine (...), şi hârsita de mătuşa nu mă slăbea din fugă ..."

• utilizarea enunţurilor cu contur exclamativ: "Dar cum să te cobori, căci jos era prăpădenie!"

Naraţiunea se îmbină cu dialogul şi descrierea Naraţiunea este realizată la persoana I, naratorul fiind şi personaj al operei. Povestirea se desfăşoară într-un ritm alert sugerat prin mulţimea verbelor de acţiune la indicativ prezent ("sar", "mă răsucesc", "mă azvârl") şi a notaţiilor ce insistă pe rapiditate ("iute", "iaca", "şi eu fuga, şi ea fuga"). Naraţiunea este dinamizată şi de dialogul viu şi colorat, sugestiv în caracterizarea personajelor.

Povestirea se îmbină cu notaţii descriptive, redate expresiv prin epitete şi comparaţii: "cânepă (...) şi era *crudă* şi până la brâu de naltă", "zece – douăsprezece prăjini de cânepă *frumoasă* şi *deasă cum îi peria*"...

Personajele Caracterizarea personajelor este realizată fie direct ("hârsita de mătuşă", moş Vasile era "un cârpănos şi-un pui de zgârie – brânză"), fie indirect (prin fapte, gânduri, limbaj).

Scanned with OKEN Scanner

Nică este un copil isteț și neastâmpărat, care găsește modalitatea de a-și pune planul în aplicare. Prefăcându-se bine, reușește prin șiretenie să o convingă de bunele sale intenții pe mătușa Mărioara până ce aceasta, bănuind poate ceva, îl descoperă cocoțat în cireș. Naratorul surprinde cu umor gesturile copilului nerăbdător să-și umple cât mai repede sânul cu cireșele mult râvnite ("încep a cărăbăni la cireșe în sân, crude, coapte") și să plece. Conștient de paguba făcută și scăpat de mânia mătușii, el speră într-o posibilă iertare ("fiind foarte cuminte în ziua aceeea"). Deși nu este de acord cu zgârcenia mătușii și a unchiului, Nică acceptă pedeapsa tatălui, recunoscându-și vinovăția. El este rușinat de cele întâmplate și îi este greu să dea ochii cu rudele sau cu tovarășii de joacă ("n-aveai cap să scoți obrazul în lume de rușine"). În final, eroul face haz de necaz, sperând ca întâmplarea să fie uitată: "S-ar trece ea și asta, obraz de scoarță, și las-o moartă-n păpușoi, ca multe altele".

Mătușa Mărioara, femeie simplă de la țară, se dovedește neiertătoare cu nepotul ei când îl prinde furând cireșe, dându-și seama că fusese înșelată.

Iute la mânie și nechibzuită, îl urmărește cu îndârjire pe băiat ca să-l pedepsească, deși distruge toată cânepa, provocând o pagubă mult mai mare decât furtul cireșelor.

Ea se supără foc pe băiat ("cu ochii holbați") când își dă seama că a fost păcălită, fiind gata să se urce după el în cireș și să-l învețe minte, mânia și îndârjirea mătușii exagerate în raport cu înțelepciunea unui adult și cu gravitatea faptelor copilului, stârnesc hazul.

Limbajul ei colorat, cu invective și amenințări, oferă textului o notă de umor: "Stăi, măi porcane, că te căptușește ea, mătușa Mărioara, acuș!", "ghiavole", "tâlharule".

Caracterizarea realizată de Nică subliniază cu umor zgârcenia mătușii și a unchiului Vasile și impulsivitatea lor: "nebuna de mătușa Mărioara", "hârsita de mătușa", "moș Vasile era un cărpănos și-un zgârie – brânză, ca și mătușa Mărioara". Această zgârcenie și lipsă de ospitalitate o împiedică să-l trateze cu cireșe pe Nică, deși aveau unul dintre puținii cireși văratici din sat, iar copilul care îi era nepot pe deasupra, putea să fie ispitit de aceste prime fructe ale anului. Dacă ar fi procedat astfel, paguba finală ar fi putut fi evitată.

Lipsită de înțelegere față de copil, severă și neiertătoare, nu găsește modalitatea cea mai potrivită pentru a-l pedepsi adeverind înțelepciunea proverbului: "Lacomul mai mult aleargă și scumpul mai mult păgubește".

Concluzii Semnificația întâmplării este rezumată de narator prin cuvintele mamei sale: "s-a împlinit vorba mamei sărmama, iute și degrabă: "Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtușag". Întâmplarea este cunoscută de rude și apoi de întreg satul, încât băiatul se simte rușinat.

Făcând haz de necaz, naratorul recunoaște cu umor că multe năzdrăvănii a mai făcut în copilărie, deși se străduise să fie cuminte: "Și doar mă feream eu, într-o părere, să nu mai dau peste vro pacoste, dar parcă naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita."

Așa cum afirmă criticul George Călinescu:

"În «Amintiri din copilărie», Creangă povestește copilăria copilului universal"; în această operă fiecare cititor își recunoaște o parte din copilărie, cu năzdrăvăniile și hazul lor copilăresc.

Scanned with OKEN Scanner

Valoarea artistică Valoarea unică a "Amintirilor din copilărie" stă în stilul său inconfundabil, în naturaleţea şi hazul pe care le degajă, în simplitatea limbajului viu colorat şi savuros cu care sunt înfăţişate întâmplările unei vârste unice.

Limbajul popular, cu regionalismele cu uşoară tentă arhaică, de oralitate şi umor rămâne definitoriu pentru opera lui Creangă. La acesta se adaugă mijloacele artistice, de sorginte populară, într-un echilibru desăvârşit.

• ***Epitetele*** accentuează expresiv însuşirile şi acţiunile: "lăicere şi scorţuri *înflorite*", "cânepa era *crudă* şi *până la brâu de naltă*", "fugând *iepureşte*" , "era un *cărpănos* şi un *puiu de zgârie-brânză*" etc.

• ***Comparaţiile*** scot în evidenţă trăsături semnificative: cânepă deasă "*cum îi peria*", "moş Vasile era un cărpănos ... *ca şi mătuşa Mărioara*", "mă azvârl peste gard, *de parcă nici nu l-am atins*" etc.

• ***Repetiţiile*** subliniază rapiditatea acţiunilor şi potenţează umorul: "*Şi eu fuga*, şi *ea fuga*, şi *eu fuga*, şi *ea fuga*", "şi eu *fuga iepureşte* prin cânepă, şi ea pe urma mea (...) o cotigeam înapoi, iar prin cânepă, *fugind* tot *iepureşte*".

• ***Enumeraţiile*** specifice naraţiunii populare dau farmec "Amintirilor": "torc şi *fetele şi băieţii şi femeile şi bărbaţii*"; negustoria: *vite, cai, porci, oi, brânză etc.;* "iaca şi *moş Vasile, cu vornicul şi paznicul, îi spun pricina şi-l cheamă* să fie de faţă când s-a ispăşi *cânepa şi cireşele ...*".

Amintiri din copilărie
(Calul Bălan)

de Ion Creangă

Planul simplu de idei

1) Aşezarea satului Humuleşti.
2) Hărnicia humuleştenilor.
3) Şcoala părintelui Ioan.
4) Smărăndiţa popii, cea dintâi şcolăriţă.
5) Calul Bălan şi Sfântul Nicolai, darurile de şcoală nouă.
6) Rostul "darurilor" şi pedepsirea Smărăndiţei.

---

7) Îmbunarea copiilor speriaţi.
8) Prinderea muştelor şi a bondarilor cu ceaslovul.
9) Pedepsirea copiilor.

---

10) Repararea drumului.
11) Prinderea bădiţei Vasile cu arcanul.
12) Întristarea copiilor şi a sătenilor.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Legați construcțiile de înțelesul potrivit:

" o zgâtie de copilă"	• neîntrecuți
" sat ... întemeiat în toată puterea cuvântului"	• iubeau petrecerea, dar şi munca
" gospodari tot unul şi unul"	• cu hohote
" ştiau a învârti hora, dar şi suveica"	• fără ocupație
" plângea ... de sărea cămeşa de pe dânsa"	• cu adevărat
" oameni fără căpătâiu"	• zburdalnică

2. Uniți perechile de sinonime: *zdravăn, vrednic, gard, examinare, puternic, prizărit, pocinog, zaplaz, firav, harnic, pravilă, început, procitanie, lege.*

3. Alcătuiți propoziții pentru sensurile cuvintelor:

a (se) petrece	a se purta
" a trăi"	" a se obişnui"
"a se distra"	" a se comporta"
"a se întâmpla"	
"a însoți"	
"a muri"	

4. Completați cu citate potrivite trăsăturile fizice şi sufleteşti ale bădiței Vasile şi ale lui Nică.

Bădița Vasile
- tânăr – "holtei".....
- puternic şi frumos.....
- cu dragoste de învățătură.....
- îi plăcea să învețe copiii .....
- era blând şi înțelegător .....
- se remarca prin seriozitate, hărnicie şi timiditate.....

Nică
- copil firav, timid şi fricos .....
- dornic de învățătură .....
- năzdrăvan alături de ceilalți copii .....

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

■ *"un drăguț de biciuşor de curele, împletit frumos" exprimă:*

a) admirația şcolarilor ;
b) ironia povestitorului legată de diminutivul folosit;
c) umorul izvorând din contrastul dintre aspectul frumos al biciului şi durerea pe care o provoca şcolarilor;

Scanned with OKEN Scanner

■ *"plângea ca o mireasă" sugerează:*

a) plângea de ciudă;
b) plângea amarnic, cu hohote, ca o mireasă la despărțirea de părinți;
c) plângea printre zâmbete;

■ *"Afurisit să fie cânerul de vornic" reprezintă:*

a) cuvinte de admirație;
b) blestem aruncat vornicului nemilos;
c) cuvinte de condamnare a purtării primarului;

■ *"au ars el inima unei mame" înseamnă:*

a) a ars o lovitură;
b) a făcut să sufere o mamă;
c) a provocat disprețul mamei;

■ *"lacrimi de foc" reprezintă:*

a) lacrimi de speranță;
b) lacrimi de bucurie;
c) lacrimi de suferință.

■ *"începe a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai" sugerează:*

a) fericirea şcolarilor;
b) formulare plină de haz,în stil bisericesc, bazată pe contrastul dintre mângâierea sfântă şi suferința provocată de usturimea biciului;
c) autorul face haz de necaz amintindu-şi întâmplarea;

■ *"durerile cuvioaselor muşte şi ale cuvioşilor bondari, care din pricina noastră au pătimit" înseamnă:*

a) părerea de rău a copiilor;
b) personificarea insectelor în călugări, în martiri, stârneşte veselia;
c) umorul scenei care întrupează parcă o pagină de martiraj din Biblie.

6. Citiți cu atenție şi rezolvați:

"Şi a pus părintele pravilă şi a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieții şi fetele, adică să asculte dacălul pe fiecare de tot ce-a învățat peste săptămână; şi câte greşele va face şă i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greşală să-i ardă şcolarului câte un sfânt Nicolai. Atunci copila părintelui , cum era sprințară şi plină de incuri a bufnit de râs".

a) Extrageți două arhaisme din text şi explicați sensul lor.
b) Indicați două regionalisme din text şi precizați sensul lor.
c) Indicați două epitete.
d) Subliniați o enumerație şi precizați rolul ei expresiv.
e) Precizați o repetiție şi rolul ei expresiv.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Evocarea satului În prima parte a fragmentului Ion Creangă evocă satul natal şi oamenii locului cu nostalgie şi admiraţie. Caracterul duios al amintirilor este dublat de mândria de a fi humuleştean: "Stau câteodată şi-mi aduc aminte ce vremuri şi ce oameni mai erau în părţile noastre".

Satul aşezat "din târg drept peste apa Neamţului" este "un sat mare, şi vesel, împărţit în trei părţi, care se ţin tot de una: Vatra Satului, Delenii şi Bejenii". Epitetele şi enumeraţia subliniază că era "un sat vechi, răzăşesc, întemeiat în toată puterea cuvântului" care se putea mândri cu hărnicia locuitorilor ("cu gospodari tot unul şi unul") şi cu frumuseţea flăcăilor şi a fetelor ("cu flăcăi voinici şi fete mândre"), care ştiau să muncească bine, dar să şi petreacă ("ştiau a învârti şi hora, dar şi suveica, de vuia satul de vatale în toate părţile". Autorul îşi aminteşte şi de frumuseţea bisericii, de caracterul deosebit al oamenilor, "preoţi, dascăli şi poporeni", care făceau cinste satului lor.

Şcoala Cu acelaşi ton admirativ, povestitorul îşi aduce aminte de părintele Ioan "om vrednic şi cu bunătate. La îndemnul său fusese rânduit "ţintirimul" cu pomi, îngrădit cu "zaplaz", "streşinit cu şindrilă", iar la poarta bisericii fusese ridicată "o chilie" pentru şcoală. "Neobositul" părinte, împreună cu bădiţa Vasile a Ilioaiei i-a convins pe săteni să-şi lase copiii la şcoală, date fiind binefacerile învăţăturii.

Cea dintâi şcolăriţă a fost "însăşi Smărăndiţa popii", "o zgâtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare încât întrecea mai pe toţi băieţii şi la carte, dar şi la nebunii".

Cum părintele venea în fiecare zi pe la şcoală şi vedea ce se petrece şi cum se comportă şcolarii, a făcut ca dar de şcoală nouă "un scaun nou şi lung" numit "Calul Bălan" şi "un drăguţ de biciuşor de curele, împletit frumos" de moş Fotea, cojocarul satului, pe care îl botează "Sfântul Nicolai", după hramul bisericii. Părintele, căruia îi plăcea ordinea şi disciplina, a hotărât ca în fiecare sâmbătă să se facă "procitanie" şi "de fiecare greşală să-i ardă şcolarului câte un Sfânt Nicolai". Şcolarii au rămas înlemniţi, "cu ochii holbaţi", iar Smărăndiţa, bufnind în râs, a fost prima care " a mâncat papara". Copiii speriaţi au fost îmblânziţi încetul cu încetul de părintele Ioan care le-a împărţit "pitaci şi colaci" din biserică, încât "treaba mergea strună".

Şcolarii făceau progrese sub îndrumarea lui bădiţa Vasile, dar în lipsa preotului şi a dascălului, au găsit un prilej să se distreze prinzând muşte şi bondari cu ceaslovul. Autorul îşi aminteşte cu haz că pentru "durerile cuvioaselor muşte şi ale cuvioşilor bondari", şcolarii au fost "mângâiaţi" din nou cu Sfântul Nicolai.

Povestitorul îşi aduce aminte însă şi de o întâmplare care i-a întristat pe şcolari şi a îndurerat inimile femeilor din sat: bădiţa Vasile a fost prins cu arcanul şi dus la oaste, în timp ce ajuta la repararea drumului împreună cu elevii.

Preotul a fost nevoit să caute alt dascăl, dar n-a mai găsit unul "cuminte, harnic şi ruşinos ca o fată mare" cum fusese bădiţa Vasile.

Părintele Ioan şi bădiţa Vasile Cu admiraţie şi respect sunt prezentate trăsăturile părintelui Ioan şi ale bădiţei Vasile. Harnic şi bun gospodar, plin de iniţiativă preotul rânduieşte cu grjă şcoala, cimitirul şi biserica satului. Respectat de săteni pentru munca şi seriozitatea sa, părintele îi convinge de beneficiile învăţăturii. Iubind copiii, dar fiind şi exigent cu ei, doreşte ca aceştia să înveţe carte şi

Scanned with OKEN Scanner

stabileşte reguli ferme în şcoală. Dând o pildă de seriozitate şcolarilor cu propria sa fiică, părintele Ioan veghează ca "pravila" să fie respectată şi pedepseşte cu severitate năzdrăvăniile învăţăceilor. Tot el ştie să-i îmbuneze aducându-le "pitaci şi colaci" încât spaima şcolarilor a dispărut şi "treaba mergea strună".

Este sprijinit în toate hotărârile sale de bădiţa Vasile, dascălul din sat, "un holtei zdravăn, frumos şi voinic", "cuminte, harnic şi ruşinos ca o fată mare". Iubind copiii şi având har de învăţător, el câştigă repede dragostea şi respectul copiilor. Blând şi înţelegător, el îi ajută să descopere tainele cititului şi să progreseze. Tot el stăruie pe lângă părinte ca să fie iertată Smărăndiţa. Mândru că este humuleştean şi gospodar din fire, se grăbeşte să iasă cu elevii la reparatul drumului "să nu zică Vodă că satul nostru e mai leneş decât alte sate". Dând un exemplu convingător copiilor prin hărnicia şi bunătatea lui, îi întristează pe aceştia când este luat cu arcanul la oaste. Amintirea lui rămâne de neuitat în sufletele foştilor săi elevi şi a întregului sat.

Smărăndiţa Smărăndiţa este fiica părintelui Ioan şi "cea dintâi şcolăriţă" înscrisă la şcoala din Humuleşti. Ea stârnea admiraţia şcolarilor: era "o zgâtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare, de întrecea pe mai toţi băieţii la carte dar şi la nebunii". Tot Smărăndiţa "cea plină de incuri" a fost prima care a făcut "pocinogul" "Sfântului Nicolai". Deşi bădiţa Vasile şi moş Fotea au insistat ca să fie iertată, părintele a rămas neînduplecat şi "pravila" stabilită pentru toţi şcolarii nu a fost încălcată. "Smărăndiţa a mâncat papara, şi pe urmă şedea cu mâinile la ochi şi plângea ca o mireasă, de sărea cămeşa de pe dânsa." A fost o lecţie aspră pe care inimosul părinte a dorit să o dea şcolarilor pentru întronarea disciplinei în şcoală.

Valoarea artistică "Amintirile din copilărie" atrag şi emoţionează prin stilul simplu şi autentic al relatării, prin savoarea şi umorul limbajului, autorul retrăind cu emoţie copilăria.

• ***Epitetele*** simple şi multiple subliniază trăsăturile obiectelor, ale personajelor sau ale acţiunilor, subliniind umorul: "sat *mare* şi *vesel* "; "un *drăguţ* de biciuşor de curele, împletit *frumos*", "copila era *sprintenă* şi *plină de incuri*" ; "zise părintele *de tot posomorât*", "*neobositul* părinte"; " holtei *zdravăn, frumos şi voinic",* "un băiet *prizărit, ruşinos* şi *fricos".*

• ***Comparaţiile*** puţine la număr dau mai mult haz relatării: "Smărăndiţa plângea *ca o mireasă*"; bădiţa Vasile era "ruşinos *ca o fată mare*".

• ***Personificările*** subliniate prin epitet şi enumeraţie sporesc savoarea povestirii "durerile *cuvioaselor* muşte şi ale *cuvioşilor* bondari, care din pricina noastră *au pătimit* "; "câte zece-douăzeci de *suflete* prăpădeam".

• ***Enumeraţiile*** aduc un plus de expresivitate relatării: "Iar părintele, *ba azi, ba mâne,* aducând *pitaci* şi *colaci* din biserică"; "în lipsa *părintelui şi a dascălului, intram* în ţinterim, *ţineam* ceaslovul deschis şi (...) *clămpăneam* ceaslovul ..."; "*preoţi, dascăli şi poporeni"* etc.

Scanned with OKEN Scanner

Amintiri din copilărie
(La urat)

de Ion Creangă

Planul simplu de idei

1) Nică şi prietenii săi hotărăsc să meargă cu uratul, fără voia tatălui.
2) Improvizând cele necesare, pornesc la colindat.
3) Popa Oşlobanu îi alungă socotind că au venit prea devreme.
4) Nevasta lui Vasile – Aniței îi pune pe fugă din cauza improvizațiilor făcute.
5) Întristați şi înghețați, copiii hotărăsc să renunțe.
6) La despărțire, ei jură să meargă tot împreună la urat în anul următor.

Exerciții

1. Legați expresiile de sinonimele corespunzătoare:

"a rămâne de ruşine"	• a se supăra
"a se pune de pricină"	• a mânia
"a spăla putina"	• a fugi
"a sta pe capul cuiva"	• a se compromite
"a da ortul popii"	• a muri
"a-şi aprinde paie-n cap"	• a insista
"a-ți crăpa inima de necaz"	• a se împotrivi

2. Indicați sinonimele regionale din text corespunzătoare următoarelor cuvinte: *zgârcit, burtos, duşmănos, a procura, vătrai, supărat, bucluc, clopot, bici, curte.*

3. Grupați în două coloane familia lexicală a cuvântului "sat" şi câmpul semantic al termenilor care definesc aşezări omeneşti: *sat, cătun, sătuc, oraş, consătean, sătesc, municipiu, sătean; comună, capitală, metropolă.*

4. Bifați răspunsul corect:

a) *Fragmentul face parte din partea:*

- ☐ întâi;
- ☐ a doua;
- ☐ a treia a "Amintirilor din copilărie";

b) *Întâmplările se petrec:*

- ☐ în ajunul Crăciunului;
- ☐ de Sfântul Vasile;
- ☐ în ajunul Sfântului Vasile;

Scanned with OKEN Scanner

c) *Întâmplarea are loc la:*

- ☐ Târgu – Neamț;
- ☐ Humuleşti;
- ☐ Iaşi;

d) *Recuzita copiilor pentru colindat era alcătuită din:*

- ☐ buhai
- ☐ talancă
- ☐ harapnic
- ☐ coasă ruptă
- ☐ cârcei
- ☐ clopoței
- ☐ vătrai
- ☐ tobă
- ☐ băşică de porc

e) *Copii pornesc cu uratul:*

- ☐ noaptea;
- ☐ după toacă;
- ☐ după prânz, înainte de slujba de seară;

f) *Popa Oşlobanu locuia:*

- ☐ în centrul satului;
- ☐ la capătul satului;
- ☐ lângă biserică;

g) *Sentimentele autorului față de întâmplările relatate sunt de:*

- ☐ emoție
- ☐ nerăbdare
- ☐ teamă
- ☐ duioşie
- ☐ bucurie
- ☐ admirație
- ☐ mânie
- ☐ dezamăgire
- ☐ întristare

h) *Popa Oşlobanu văzând colindătorii s-a comportat astfel:*

- ☐ i-a înjurat;
- ☐ i-a poftit să colinde;
- ☐ i-a alungat aruncând cu o bucată de lemn;
- ☐ le-a dat daruri;

i) *Tovarăşii lui Nică erau:*

- ☐ vărul său, Ion Mogorogea;
- ☐ Petre;
- ☐ Zaharia lui Gâtlan;
- ☐ Chiriac;

j) *Colindătorii se opresc din fugă:*

- ☐ lângă biserică;
- ☐ la casa lui Nică;
- ☐ la răscrucea din mijlocul satului.

5. Argumentați cu citate din operă trăsăturile personajelor:

Popa Oşlobanu - ursuz .....
- neprimitor .....
- zgârcit .....
- duşmănos .....

Scanned with OKEN Scanner

- nu avea bunătatea şi blândeţea unui preot .....
- nu respecta obiceiurile populare .....
- nu iubea copiii .....

Nică

- un copil năzdrăvan .....
- hotărât .....
- isteţ .....
- descurcăreţ şi ingenios .....
- dornic să fie cu tovarăşii săi .....
- cu iniţiativă .....
- iubitor al tradiţiilor populare .....
- inimos .....

6. Indicaţi în coloana alăturată figurile de stil din fiecare exemplu şi precizaţi rolul lor:

- "sclipuim de cole o coaşă ruptă, de ici o cârceie de tânjală"
- "om hursuz şi pâclişit"
- "Atunci noi, la fugă, băieţi; " am pârlit-o la fugă"
- "ne scot oamenii din sat ca pe nişte lăieşi..."
- "răbigiţi de frig şi hămisiţi de foame..."

7. Citiţi textul şi răspundeţi:

"Noi, atunci, am pârlit-o la fugă. Iar el, zvârr! cu o scurtătură în urma noastră, căci era om hursuz şi pâclişit popa Oşlobanu."

a) Indicaţi trei regionalisme şi explicaţi sensul lor.
b) Indicaţi două epitete şi precizaţi rolul lor expresiv.
c) Precizaţi două modalităţi prin care autorul creează puternica impresie de oralitate a povestirii.

Caracteristicile textului

Tema Fragmentul se regăseşte în partea a doua a "Amintirilor din copilărie" şi înfăţişează peripeţiile lui Nică şi ale tovarăşilor săi în ajunul Sfântului Vasile.

Titlul "Amintiri din copilărie" este o operă reprezentativă în care Ion Creangă povesteşte întâmplări din copilăria sa, legate de familie, tovarăşii de joacă, de şcoală şi de săteni. El relatează peripeţiile lui Nică, din fragedă copilărie până în adolescenţă, până în momentul plecării din sat la seminarul din Socola, evocând copilăria în datele ei primordiale.

Evocarea Procedeul utilizat în "Amintiri" este evocarea, care reprezintă aducerea în prezent, în faţa cititorului, a locurilor şi persoanelor dragi, a faptelor şi a întâmplărilor de odinioară. Aceasta presupune împletirea armonioasă a naraţiunii, a descrierii şi a dialogului astfel încât totul să se transforme într-o scenă trăită, în care autorul pare că stă în faţa cititorilor şi povesteşte.

Scanned with OKEN Scanner

Narațiunea la persoana I Relatarea se face la persoana I, povestitorul fiind totodată şi personaj al operei. Stilul antrenant şi plin de umor face din această operă o lectură captivantă şi veselă. Întâmplările se desfăşoară într-un ritm alert, fiind înfăţişate într-o înlănţuire firească: hotărârea copiilor de a merge "cu plugul", împotrivirea tatălui lui Nică, improvizarea celor necesare, plecarea de acasă, popasurile nereuşite la popa Oşlobanu şi la Vasile – Aniţei, hotărârea copiilor de a se înapoia acasă şi jurământul de a merge anul următor tot împreună la urat.

Ostilitatea gazdelor determină renunţarea copiilor şi fuga lor înspăimântată: "Şi din spaima ceea am fugit noi mai jumătate de sat înapoi..."

Dialogul Dialogul dinamizează narațiunea şi sporeşte umorul. Vorbind, unele personaje îşi dezvăluie o parte din trăsături.

tatăl lui Nică:
- autoritatea: "Doamne, ce harapnic ţi-oi da eu..."
- grija părintească: "Vrei să te buşească cei nandrălăi prin omăt?"
- hotărârea: "Acuş te descalţ!"

popa Oşlobanu
- ursuz şi duşmănos: "Ia staţi oleacă, blăstămaţilor, să vă dau eu!"
- zgârcit şi neînţelegător: "De-abia s-au culcat găinile, şi voi aţi şi început?"

copiii
- inventivitatea şi hotărârea lui Nică pentru a o scoate la capăt cu colindul: "Ură, măi Chiriece; şi noi, măi Zaharie să prufnim din gură ca buhaiul; iară iştialalţi să strige: hăi, hăi!"

Concluzia Temerile tatălui par să se adeverească în finalul fragmentului, când Nică împreună cu tovarăşii săi se întorc acasă înghețaţi şi înfometaţi.

Umorul Umorul izvorăşte din situaţiile comice, din caracterizarea personajelor şi din limbajul utilizat.

Comicul de situaţie este prezent în situaţiile hazlii la care participă Nică:

• Tatăl, exasperat de insistenţele fiului de a-i face un buhai sau măcar un bici, îl ameninţă, făcând pe supăratul, cu "harapnicul" cerut şi ca să-l determine să renunţe definitiv la colindat, îi spune că-i ia "ciubotele".

• Copilul, care crescuse şi care s-ar fi simţit ruşinat în faţa tovarăşilor săi dacă ar fi renunţat, înţelege că nu-şi putea convinge tatăl încăpăţânat în hotărârea luată; de aceea pleacă de acasă pe furiş numai cu "beşica cea de porc" ca să nu se compromită în faţa celorlalţi copii. Dar nici ceilalţi nu erau mai bine pregătiţi. Atunci ei improvizează cele necesare: "sclipuim de cole o coasă ruptă, de ici o cârceie de tânjală, mai un vătrar cu belciug, mai beşica cea de porc a mea".

• Copiii nerăbdători pornesc cu colindul devreme, imediat "după toacă", înainte de a se însera. Bucuroşi că merg cu uratul, ei o pornesc hotărât tocmai din capul satului cu gând "să umble tot satul", dorinţă exagerată pentru vârsta şi puterile lor, care stârneşte zâmbete.

• Ghinionul îi urmăreşte încă de la prima casă. Cum îi vede popa Oşlobanu că se aşază la fereastră şi se pregătesc de urat, "le trage câteva naşteri îndesate" şi îi alungă, zvârlind cu o scurtătură pe urma lor pe motiv că "de-abia s-au culcat găinile" şi ei au pornit-o cu colindul. Hazul ascultătorilor creşte auzind cum copiii înspăimântaţi nu s-au oprit din fugă jumătate de sat înapoi.

Scanned with OKEN Scanner

• Stând ei nehotărâți în mijlocul drumului, decid să intre în prima ogradă ca să nu mai piardă timpul. Dar comicul de situație izbucnește cu și mai mare intensitate. Când să-nceapă să colinde, ei nu reușesc să se înțeleagă și să se armonizeze datorită faptului că erau începători, nu aveau recuzita specifică și înghețaseră deja: "Dar parcă naiba vrăjește: cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheață mâinile pe cârceie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătrarul subsuoară, se punea de pricină că nu ură". Nică hotărăște cum să improvizeze, dar cum încep, "hapsâna" de nevasta lui Vasile–Aniței îi alungă cu "cociorva aprinsă" după ei, pentru că se pregătea să pună colacii în cuptor. Atunci ei "la fugă, băieți, mai dihai decât la popa Oșlobanu", oprindu-se la răscrucea din mijlocul satului, lângă biserică.

• Dezamăgiți, ei se întorc acasă "răbigiți de frig și hămisiți de foame" jurându-și să meargă tot împreună anul următor.

Comicul de limbaj rezultă din:

• limbajul savuros al personajelor și comentariile pline de haz ale autorului ("ne trage câteva nașteri", "aprinde-v-ar focul să vă aprindă", "burzuluită");

• autoironie: "căci eram și eu mărișor acum, din păcate";

• zicători și formule populare: "Drele pe podele și bureți pe pereți, câte pene cu cucoși, atâția copii burduhoși", (formulă menită să alunge ghinionul când colindătorii nu sunt primiți de gazde); " hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare";

• expresii și cuvinte populare savuroase: "hursuz și pâclișit", "hapsâna", "mi-am aprins paie-n cap", "bun pocinog"; "în obrazul cui v-a învățat"; "am pârlit-o la fugă";

Oralitatea Oralitatea creează împresia că întâmplările sunt povestite în fața ascultătorilor. Naratorul utilizează o varietate de modalități:

• formule de adresare către cititori: "Și ce să vezi?"

• utilizarea frecventă a vocativelor și a interjecțiilor: "blăstemaților", "măi Chiriece", "zvârr", "iaca";

• monologul interior: "Talanca mea era acasă, dar mă puteam duce s-o ieu?" "Dar parcă naiba vrăjește";

• îmbinarea vorbirii directe cu cea indirectă;

• utilizarea cuvintelor populare și regionale: "nândrăli", "pâclișit", "a-ieste" etc.

Valoarea artistică Originalitatea "Amintirilor" este dată de limbajul popular plin de culoare, de stilul simplu și plin de umor.

• ***Epitetul simplu și dublu*** are un rol semnificativ în descrierea sugestivă a obiectelor și a personajelor: "om *hursuz* și *pâclișit*", "*răbigiți* de frig și *hămisiți* de foame"; "*burzuluită* grozav";

• ***Comparația*** accentuează umorul întâmplărilor: "*cum obicinuiesc* a zice plugarii", "să prăfnim din gură *ca buhaiul*", "ne scot oamenii din sat *ca pe niște lăieși*".

• ***Enumerația*** este sugestivă în descrierea recuzitei improvizate pentru colind și a lipsei de coordonare între colindători: "sclipuim de cole *o coasă* ruptă, de ici *o cârceie* de tânjală, mai *un vătrar* cu belciug, mai *beșica* cea de porc a mea...", "cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheață mâinile pe cârceie; văru-meu Ion Mogorogea, cu vătrarul subsuoară, se punea pricină că nu ură..."

• ***Repetiția*** accentuează ritmul întâmplărilor și comicul de situație: "am pârlit-o la fugă", "am fugit noi mai jumătate de sat înapoi", "la fugă, băieți".

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VII
Descrierea

Descrierea literară • Descrierea științifică

Noțiuni teoretice

Descrierea este modul de expunere prin care se înfățișează trăsăturile caracteristice ale unor obiecte, privelişti, fenomene din natură, chipuri de oameni, stări sufleteşti.

Descrierea literară este opera literară, în proză sau în versuri, care se bazează pe descriere, reflectând şi impresiile celui care priveşte şi descrie.

Caracteristicile descrierii literare

- prezintă imagini, forme, culori (tabloul);
- cadrul spațial şi temporal al unei acțiuni;
- atmosfera generală;
- trăsăturile fizice şi morale ale unor personaje (portretul);
- accentul cade pe imagini, impresii şi stări sufleteşti;
- urmăreşte obiectele şi legăturile dintre ele, sugerând vizual sau auditiv, atmosfera descrisă, aşa cum este percepută de autor;
- predomină substantivele, adjectivele şi adverbele care prezintă obiectele şi particularitățile lor sau ale acțiunilor în care sunt surprinse;
- verbele sunt în general la indicativ prezent sau imperfect;
- se folosesc procedee artistice bazate pe sensurile mai puțin obişnuite ale cuvintelor;
- se poate îmbina uneori cu alte moduri de expunere (narațiunea şi dialogul).

Descrierea ştiințifică este o lucrare în proză în care sunt prezentate informații precise despre un obiect (situare geografică, dimensiune, elemente componente) într-un limbaj specific domeniului descris.

Caracteristicile descrierii ştiințifice

- prezintă informații precise, care nu depind de cel care priveşte;
- se folosesc termeni specifici domeniului descris;
- nu reflectă impresii şi stări sufleteşti;
- nu se folosesc procedee artistice, nici sensurile mai puțin obişnuite ale cuvintelor;
- predomină substantivele care înfățişează precis obiectele descrise (aparținând unui anumit câmp lexical);
- verbele se folosesc la indicativ prezent;
- nu se îmbină cu un alt mod de expunere.

Scanned with OKEN Scanner

Aplicații

- *În pădurea Petrişorului*, de M. Sadoveanu (Ed. Humanitas)
- *Ardealul*, de N. Bălcescu (Ed. Petrion)
- *Hotarul nestatornic*, de I. Teodoreanu (Ed. All)
- *Steaua-n iarbă*, de T. Arghezi (Ed. Teora)

În pădurea Petrișorului

de Mihail Sadoveanu

Planul simplu de idei

1) Imaginea de ansamblu a pădurii surprinsă de la distanță într-o dimineață de sfârşit de august.
2) Viața păsărilor pădurii la răsăritul soarelui.
3) Înfiorarea vieții mărunte a gâzelor, a fluturilor şi a unui iepure roşcat.
4) Mişcarea vieții mai stinse în adâncul întunecat al pădurii.

Exerciții

1. Reuniți perechile de sinonime: *străluceau, domoale, adiere, vizuină, neatinsă, neclintit, a înştiința, tărăgănate, vârf, nemişcat, deal, nestricată, sticleau, colină, pisc, a vesti, mireasmă, adăpost.*

2. Alcătuiți enunțuri cu sensurile cuvintelor date:

nestricat	boltă	a cerne	a săgeta	a țese
•"nevătămă" •"neatins"	•"construcție arcuită" •"galerie subterană arcuită" •"construcție servind sprijinirii plantelor agățătoare" •"arc de verdeață" •"cupola cerească"	•"a trece prin sită" •"a ploua mărunt" •"a distinge" •"a alege"	•"a lovi cu săgeata" •"a simți o durere ascuțită" •"a simți o emoție puternică" •"a străpunge cu privirea" •"a țâşni"	•"a produce țesături" •"a cârpi" •"a-şi face pânza (păianjen) •"a unelti"

3. Completați cu citate din text pentru a obține descrierea pădurii Petrişorului văzută de autor.

La sfârşitul lui august, pădurea Petrişorului, ...şi.....de mână de om îşi întindea ... bolțile de frunzişuri. Ea urca ... colinele line şi se ridica departe până în vârful unui pisc ... . Acolo sus săgeta spre cer un brad ..., care vestea printr-un şuierat adânc sosirea vânturilor de toamnă. Astfel urca ... pădurea spre ... şi dinspre răsărit soarele îi pătrundea ascunzişurile.

Scanned with OKEN Scanner

Gâzele se jucau deasupra ierbii.....care răspândea miresme ..... în adâncul pădurii, pe cărări era încă umezeală. Răzbătea o chemare ..., ..., ...
O gârneață.....se clătina .....şi foşneau frunzele.....din anii trecuți.

4. Completați tabelul cu imaginile care caracterizează în text viețuitoarele pădurii:

viețuitoare	***imagini vizuale***	***imagini auditive***	***imagini dinamice (de mișcare)***
roiuri de musculițe	"sticleau în lumină"		" se roteau"; "țesându-se într-un joc grăbit";
un grangur	"sticleau penele ca gălbenuşul oului"	"da drumul unei fluierări gâlgâite, care trezea un răsunet lung în urmă"	"sta nemişcat pe o ramură de fag"; "întindea gâtul";
păsări mărunte			
sticleți			
pițigoi			
cinteze			
gâze			
fluturi			
iepure			

Subliniați cu o linie în exemplele date epitetele, precizând oral dacă sunt epitete simple, duble sau multiple. Subliniați diferit comparațiile. Care imagini predomină ?

5. Argumentați cu citate că imaginea pădurii depinde de modul şi unghiul din care este privită:

- din exterior, de la distanță, de jos în sus .....
- din exterior, din apropiere .....
- din interior .....

6. Încercuiți explicațiile corecte:

a) *Atmosfera generală a pădurii:*

- ☐ liniște
- ☐ zgomot
- ☐ panică

b) *Sentimentele autorului:*

- ☐ admirație
- ☐ teamă
- ☐ emoție
- ☐ uimire
- ☐ indiferență
- ☐ curiozitate

c) *"Natura are un suflet care vibrează ascuns" sugerează:*

- ☐ natura este însuflețită;
- ☐ viața tainică a naturii aşteaptă să fie descoperită;
- ☐ viața naturii este ascunsă vederii noastre.

Scanned with OKEN Scanner

7. Completați cu două exemple fiecare rubrică din tabelul următor:

Epitete	*Comparații*	*Personificări*	*Enumerații*	*Repetiții*
"pisc prăpăstios"	"penele ca gălbenușul oului"	"își desfășura tăcută"	"erau stigleți cu pete de sânge, pițigoi rotunzi..., cintezoi cu piepturile cărămizii"	"sticleau în lumină"; "îi sticleau penele"

8. Spuneți-vă părerea! Ce v-a impresionat cel mai mult în descrierea realizată de Sadoveanu?

9. Comentați citatul următor aparținând criticului literar Constantin Ciopraga:

"La Sadoveanu natura impresionează în funcție de moment, participarea la un tablou unic echivalând cu o emoție inedită. El merge în natură pentru a se dărui lui însuși. Fiecare urmă lăsată în memorie se leagă de un moment biografic; trecută prin sensibilitatea artistului, natura ne revine transfigurată: sadovenizată."

Caracteristicile textului

Tema Fragmentul reprezintă o descriere literară, înfățișând viața tainică a pădurii Petrișorului, așa cum o descoperă cu emoție și încântare scriitorul. Imaginea de ansamblu, văzută de la distanță, a pădurii urcând domol colinele până în vârful unui pisc prăpăstios este dublată de imaginea apropiată a acesteia, cu detaliile caracteristice ținând de frumusețea nebănuită a peisajului și a păsărilor, a insectelor și a animalelor care o populează.

Imaginea de ansamblu Descrierea se deschide cu imaginea de ansamblu a pădurii, care urcă alene dealurile până ajunge în vârful unui pisc prăpăstios. Privirea urmărește de la distanță, de jos în sus această lină ascensiune a pădurii. Frumusețile și viața ei ascunsă ne apar la sfârșitul verii, în august, la răsăritul soarelui, când lumina începe "să-i pătrundă ascunzișurile".

Liniștea netulburată care domină depărtările transpune un echilibru al naturii din care sufletul scriitorului soarbe cu nesaț. El își deschide inima pentru a pătrunde tainele naturii.

Imaginea apropiată, de detaliu Privirea scriitorului alunecă apoi din exterior spre interior insistând asupra detaliilor. Ea se oprește la marginea pădurii, în "sihla măruntă", în hățișul copacilor tineri, unde "lumina se cernea în ploaie deasă și caldă de raze". Acolo, autorul descoperă existența tainică a viețuitoarelor. Roiuri de musculițe sclipeau în lumină într-un "joc grăbit", un graur nemișcat pe o creangă, cu penele "ca gălbenușul oului", întindea gâtul într-o "fluierare gâlgâită" trezind ecoul pădurii. Păsări mărunte, de diferite culori, cu "ochișorii ca vârfurile de ace", se chemau melodios pe vârfuri de nuielușe: sticleți "cu pete de sânge", pițigoi "rotunzi cu pene cenușii și negre", cinteze cu "piepturi cărămizii".

Scanned with OKEN Scanner

"Înfiorarea vieții mărunte" se simțea și în rândul insectelor: gâze cu "aripi străvezii zburau, fluturii "jucau" deasupra ierbii dese cu "miresme calde". Într-o vizuină în pământ, stătea pitit un iepure roșcat, dormitând "în mângâierea căldurii" de afară.

În adâncul pădurii, unde lumina pătrundea greu era încă umezeală pe cărări. Mișcarea vieții abia se simțea sugerând "o chemare nedesluşită, moale, stânsă"; o gârniță subțire se legăna încet, iar frunzele galbene din anii trecuți foşneau pe cărări.

Concluzie Scriitorul admiră natura cu toate frumusețile ei, încearcă să îi înțeleagă vibrațiile ascunse şi îşi lasă sufletul fermecat de frumusețea şi armonia ei.

Valoare artistică Reprezentarea plastică a naturii se împleteşte cu reprezentarea muzicală, sonoră. Natura devine un colț de rai spre care tânjeşte sufletul scriitorului.

Se remarcă în această descriere predominanța imaginilor vizuale concentrate în forme, culori, jocuri de lumină: "lumina se cernea în ploaie deasă şi caldă de raze", musculițele şi penele păsărilor "sticleau în lumină", "cu ochişorii stigliți ca vârfuri de ace".

Diversitatea de culori şi forme este sugerată cu ajutorul ***epitetelor***, majoritatea cromatice ("pene *cenuşii* şi *negre*", "piepturi *cărămizii*") sau a ***comparațiilor*** ("îi sticleau penele *ca gălbenuşul oului*", "ochişorii stiglați *ca vârfuri de ace*", "mişca botul crăpat *ca-ntr-un vis*").

Imaginile sonore notate cu grijă de scriitor vin să completeze viața pădurii într-o gamă variată de nuanțe, redate sugestiv tot prin ***epitete*** sau ***enumerație***: "şuiet *adânc*", "fluierări *gâlgâite*", "răsunet *lung*", "fărâmau *melodios* chemările", "chemarea *nedesluşită*, *moale*, *stânsă*"; "*Se priveau* cu ochişorii stigliți ca vârfuri de ace, *deschideau* pliscuri şi *fărâmau* melodios chemări, *fâlfâiau* apoi uşurel ..." Toate la un loc exprimă armonia, viața tainică şi palpitantă a pădurii.

• ***Repetițiile*** subliniază expresiv însuşirile dominante ale tabloului descris: "roiuri de musculițe (...) *sticleau* în lumină"; "îi *sticleau* penele ca gălbenuşul oului"; "se priveau cu ochişorii *stigliți*".

• ***Personificarea*** pădurii o prezintă într-o lumină nouă, aparte. Ea dobândeşte însuşiri umane, scriitorul se apropie de ea, o observă şi încearcă să-i înțeleagă misterul: pădurea "urca domol", "tăcută", "fluturii jucau".

Mişcarea domoală sau rapidă este sugerată de aglomerarea verbelor la imperfect ("urca", "se clătinau", "jucau") sau a epitetelor ("urcau *domol*", "joc *grăbit*", "chemarea *nedesluşită*, *moale*, *stânsă*", etc)

Ardealul (fragment)

de Nicolae Bălcescu

Planul simplu de idei

1) Aşezarea Ardealului.
2) Varietatea formelor de relief munți, dealuri, câmpii.
3) Frumusețile peisajului.
4) Bogățiile subsolului.
5) Numele acestui ținut.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Găsiți sinonimele din text ale următoarelor cuvinte: *coroană, cascadă, val, cupru, impunător, a (se) potrivi.* Alcătuiți enunțuri cu fiecare din ele.

2. Alcătuiți enunțuri cu cele două sensuri ale cuvântului *"a semăna"* întâlnite în text, indicând câte un sinonim pentru fiecare sens.

3. Explicați prin enunțuri sensurile cuvintelor: *mare, cer, care.*

4. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului *"frumos".*

5. Dați exemple de trei arhaisme din text.

6. Ce valori morfologice are cuvântul *"uriaşi"* în text?

7. Despărțiți în silabe cuvintele: *piatră, oriîncotro, miazănoapte, vecinică, gârlă, binecuvântată.*

8. Încercuiți răspunsurile potrivite:

a) *Țara Ardealului seamănă cu:*

- ☐ o piramidă
- ☐ un piedestal
- ☐ un palat

b) *Din fauna acestei țări, Bălcescu aminteşte:*

- ☐ iepurele
- ☐ vulpea
- ☐ bivolul
- ☐ ursul
- ☐ lupul
- ☐ cerbul

c) *În text, adjectivul "încântător" se află la gradul:*

- ☐ comparativ de superioritate
- ☐ superlativ absolut
- ☐ superlativ relativ

d) *În text, autorul aminteşte următorii arbori:*

- ☐ stejarii, brazii şi fagii
- ☐ pinii, brazii şi ulmii
- ☐ fagii, carpenii şi arțarii

e) *Pâraiele repezi se prăvălesc în:*

- ☐ prăpăstii
- ☐ cataracte
- ☐ fluvii

f) *"metalul ce străluceşte, până şi prin noroiul drumurilor" este:*

- ☐ argintul
- ☐ platina
- ☐ aurul

Scanned with OKEN Scanner

9. Justificați prin citate următoarele caracteristici ale țării:

- fortificată
- cu un relief variat
- cu o vegetație felurită
- bogată în resurse minerale

10. Scrieți, pentru fiecare din următoarele citate, figura de stil pe care o reprezintă. Atenție la figurile de stil complexe!

- *"țară mândră şi binecuvântată de Domnul"*
- *"precum zidul o cetate"*
- *"mărețe pedestaluri"*
- *"două piramide mari de munți"*
- *"ca doi uriaşi"*
- *"ca un domn stăpânitor"*
- *"stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalță capul lor spre cer"*
- *"ca un întins curcubeu"*
- *"stânci prăpăstioase, munți uriaşi, (...) păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite"*
- *"sarea, ferul, argintul, aramă, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul şi (...) aurul (...)"*

Caracteristicile textului

Tema Fragmentul "Ardealul" face parte din opera "Românii supt Mihai – Voievod Viteazul" în care Nicolae Bălcescu înfățişează cu emoție adâncă evlavie frumusețea şi bogăția acestui ținut românesc.

Titlul Titlul, redat prin substantivul propriu "Ardealul", anticipează conținutul fragmentului: descrierea acestei "țări binecuvântate". De-a lungul timpului ea a fost scena şi martorul unora dintre cele mai importante evenimente din istoria românilor, căci reprezintă nucleul formării poporului nostru. Tot aici, la Alba-Iulia, Mihai Viteazul făcea ca visul de veacuri al românilor să devină realitate, unindu-i într-o singură țară, condusă de un singur domn.

Descrierea ca mod de expunere Modul de expunere folosit este descrierea; "Ardealul" fiind o descriere literară în proză. Autorul ne înfățişează sugestiv trăsăturile naturii ardelene, realizând un adevărat poem în proză prin folosirea unui limbaj bogat în mijloace stilistice.

Nicolae Bălcescu îşi începe descrierea cu o imagine de ansamblu plină de măreție: "Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră şi binecuvântată, între toate țările semănate de Domnul pre pământ. Ea seamănă a fi un măreț şi întins palat, cap d-operă de arhitectură, unde sunt adunate şi aşezate cu măiestrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte".

Scanned with OKEN Scanner

Ardealul reprezintă o adevărată sinteză a elementelor reliefului întrunind "toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei". Numai aici, "miazănoapte şi miazăzi trăiesc (...) alături una de alta" şi "armonizând împreună".

Fortificată de "un brâu de munți", această țară se prezintă ca o cetate întărită, ca "un măreț şi întins palat, cap d-operă de arhitectură: "Un brâu de munți ocoleşte precum zidul o cetate". Din acest zid pornesc "ca nişte valuri proptitoare" spre centrul său dealurile, "mărețe pedestaluri înverzite, care varsă urmele lor de zăpadă peste văi şi peste lunci". La cele două capete ale țării străjuiesc "două piramide mari de munți, cu creştetele încununate de o vecinică diademă de ninsoare, ca doi uriaşi", ce parcă privesc unul la altul. Păduri nemărginite îi îmbracă. Privitorul descoperă cu uimire cum la poalele lor, "dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse şi văruite" de căldura verii. Aici "miazănoapte şi miazăzi trăiesc într-acest ținut alături una de alta şi armonizând împreună", ca într-un adevărat miracol al aşezării geografice. Elementele faunei impresionează deopotrivă. Ursul, se plimbă prin păduri "ca un domn stăpânitor" iar bivolul stăpâneşte întinsele şesuri. Peisajul se aşterne în fața ochilor fermecați de atâta frumusețe: "stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalță capul lor spre cer". În întinderile nesfârşite ale lanurilor de grâu şi de porumb, asemănate cu o mare, nu se mai văd calul şi călărețul. Oriunde ai privi în jurul tău eşti înconjurat de "colori felurite ca un întins curcubeu": aici verdele pădurilor şi albastrul cerului, alături galbenul grâului, albul zăpezii, realizează tabloul cel mai încântător.

Priveliştea conturată printr-o amplă enumerație farmecă privirea: "Stânci prăpăstioase, munți uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se varsă în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră care plac vederii şi o spăimântează totodată". Varietății reliefului i se adaugă atât de râvnita bogăție a subsolului, căci în adâncul munților zac "comorile minerale cele mai bogate şi mai felurite din Europa", între care "metalul cel mai îmbeişugat decât toate, aurul, îl vezi strălucind până şi prin noroiul drumurilor".

Bălcescu îşi încheie opera pe un ton admirativ prin propoziția: "Astfel este țara Ardealului", ce vine să întărească cele descrise de-a lungul acestui fragment, dezvăluindu-ne numele acestui ținut binecuvântat.

Valoarea artistică Scris cu o artă a echilibrului desăvârşită, acest fragment realizează o descriere de o mare frumusețe, în care farmecul şi muzicalitatea izvorăsc din interior învăluind acest ținut într-o aură de legendă.

- ***Comparațiile*** conturează frumusețea unică a acestui ținut: "Ea (țara) *seamănă a fi* un măreț şi întins *palat*", "Un brâu de munți ocoleşte, *precum zidul* o cetate", dealurile "*ca nişte valuri* proptitoare", "ursul se plimbă în voie, *ca un domn* stăpânitor", "dai, *ca la porțile Romei*", "colori felurite *ca un întins curcubeu*".

- ***Epitetele duble sau multiple*** subliniază expresiv trăsăturile deosebite ale peisajului, privite cu admirație la modul superlativ de către autor: "o țară *mândră* şi *binecuvântată*", "câmpii *arse* şi *văruite*", "*măreț şi întins*", epitetul arhaic "o *vecinică* diademă", epitetul adverbial "dormitează *alene*", epitete bazate pe superlative absolute "tabloul cel maj *încântător*", "comorile (...) cele mai *bogate* şi mai *felurite*", "metalul cel mai *îmbelşugat* decât toate".

- ***Enumerațiile*** reunesc într-un amplu şi impresionant tablou frumusețile şi bogățiile Ardealului: "*stejarii, brazii şi fagii* trufaşi", "*stânci* prăpăstioase, *munți* uriaşi,

Scanned with OKEN Scanner

(...) *păduri* întunecoase, *lunci* înverzite, *livezi* mirositoare, *văi* răcoroase, *gârle* a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, *pâraie* repezi", "*sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul* şi (...) *aurul*".

• ***Personificările*** dau mai multă forţă descrierii: munţii apar ca doi uriaşi "cătând unul în faţa altuia", "stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer".

• ***Metaforele*** scot în evidenţă frumuseţea neasemuită a peisajului: dealurile "măreţe pedestaluri înverzite", "urnele de zăpadă", munţii, "două piramide mari ", "mare de grâu şi porumb".

• ***Antiteza*** reuneşte într-un tablou uimitor însuşiri contrastante: "miazănoapte şi miazăzi trăiesc în acest ţinut alături una de alta şi armonizând împreună"; "Aici stejarii, brazii şi fagii trufaşi înalţă capul lor spre cer; alături te afunzi într-o mare de grâu şi porumb".

• ***Hiperbolele*** accentuează bogăţia acestui ţinut binecuvântat: "mare de grâu şi porumb, din care nu se mai vede de calul şi călăreţul", "aurul, pe care îl vezi strălucind până şi prin noroiul drumurilor".

Hotarul nestatornic (fragment)

de Ionel Teodoreanu

Planul simplu de idei

1) Doamna Deleanu admiră buclele lui Dănuţ.
2) Mama se gândeşte cu tristeţe la situaţia lui de viitor licean.
3) Ea taie o şuviţă pe când băiatul a aţipit.
4) Mama îi oferă băiatului dulciuri.

Exerciţii

1. Indicaţi seriile de sinonime pentru: *delicat, a se alarma, a ocroti, risipă.*

2. Găsiţi antonimele cuvintelor: *sfârşit, hâd, bătrâneţe, a aţipi, a ridica, tristeţe, neglijent.*

3. Precizaţi sensurile cuvintelor "*şuviţă*" şi "*zbârlit*" în enunţurile de mai jos:

şuviţă - Fata îşi împletea o *şuviţă* de păr.
El tăiase o *şuviţă* de material pentru cordon.
O *şuviţă* subţire de apă se strecura de sub stâncă.

zbârlit Câinele avea părul *zbârlit* pe spinare.
Omul era *zbârlit* după cearta avută cu tovarăşul său.

Scanned with OKEN Scanner

4. Comentați în câteva rânduri următoarea frază: *"Doamna Deleanu oftă şi, lăsând pieptenele în păr, alintă capul pentru care nu mai avea poveşti".*

5. Dați câte un exemplu din text de: epitet, comparație, enumerație şi repetiție.

6. Descoperiți şi voi alte imagini şi comparații frumoase pentru ceva ce îndrăgiți şi încercați să le reuniți într-o scurtă descriere.

7. Citiți cu atenție textul şi răspundeți:

"Dimineața, când Dănuț se deştepta din somn – în clipa hâdă când părul oamenilor e zburlit şi dezmățat – părul lui răsărea ca o grămadă de lalele – când arămii, când castanii – înflorite în grădinile somnului."

a) Subliniați epitetele şi precizați rolul lor expresiv.
b) Indicați o comparație şi explicați sensul acesteia.
c) Comentați citatul: "o grămadă de lalele – când arămii, când castanii – înflorite în grădinile somnului".

Caracteristicile textului

Tema Scriitorul Ionel Teodoreanu oferă în primul volum al romanului "La Medeleni" intitulat "Hotarul nestatornic" imaginea fericirii familiale şi o adâncă explorare a sufletului copilului. Criticul George Călinescu aprecia că "autorul reconstruieşte în ton idilic acea vârstă a exuberanței pe care adultul o uită de obicei uşor".

Scriitorul descrie în fragmentul studiat gândurile şi sentimentele mamei trezite de imaginea buclelor băiatului ei, pe care aceasta le admiră îndelung. Frumusețea şi gingăşia lui Dănuț o emoționează adânc pe mamă şi deşteaptă sentimente de tristețe la gândul că băiatul va pleca de acasă, va merge la liceu şi îşi va pierde buclele acelea frumoase. Gândul despărțirii de fiul ei o face pe mamă să se simtă amenințată de bătrânețe şi cuprinsă de nostalgia clipelor frumoase petrecute alături de el.

Titlul Titlul volumului rezumă simbolic conținutul acestui fragment. Dănuț, eroul lecturii este pe punctul de a se despărți de copilărie, de a păşi dincolo de "hotarul nestatornic" pentru a începe viața de tânăr licean. Acest hotar îi trezeşte mamei o adâncă tristețe şi nelinişte. Clipele pline de gingăşie şi puritate ale copilăriei i se par mamei pierdute definitiv. Ea încearcă să țină timpul în loc, păstrând şuvița băiatului, ca un simbol al vârstei fericite a copilăriei.

Descrierea buclelor lui Dănuț Frumusețea şi bogăția buclelor băiatului sunt transfigurate de privirea plină de duioşie a mamei într-o țesătură de imagini de o nespusă puritate. Ca într-un tablou de o mare finețe coloristică, sunt înfățişate nuanțele acestora: "Bucle castanii! ... Castanii pe din afară: da. Dar câte flăcări mocneau înăuntru ! Câte ape ruginii! Ce delicate chenare arămii ardeau pe marginile şuvițelor!" Mama îşi aminti cum culorile părului se schimbau la sfârşitul vacanțelor, asemenea naturii toamna sau asemenea nimbului lui Isus din tablourile lui Rembrandt: "În roşul lor de soare cuprins de întuneric simțeai o dogoare

Scanned with OKEN Scanner

parcă, simțeai apropiindu-se toamna, cum simți în luminișul unor tablouri de Rembrandt nimbul lui Iisus". Țesătura de epitete, comparații și de metafore înfățișează cu gingășie formele buclelor la trezirea băiatului dimineața: "părul lui răsărea ca o grămadă de lalele – când arămii când castanii – înflorite în grădinile somnului".

Gândurile și sentimentele mamei Gândul la trecerea timpului este estompat parcă pentru o clipă de imaginea buclelor lui Dănuț: "O clipă, tot trecutul anilor din urmă se acoperi de brunul lan de aur al lalelelor rotunde". Imaginile preluate din natură dau descrierii o notă de prospețime și de delicatețe caracteristice stilului scriitorului.

Perspectiva liceului, a noii vieți pe care Dănuț trebuia să o înceapă, uniforma, tunsul, despărțirea de părinți o întristează pe mamă: "copilul cu bucle de fată, întins pe dormeuză, niciodată, niciodată nu va mai fi la fel". Repetiția cuvântului "niciodată" întărește convingerea mamei că băiatul va trece de pragul copilăriei, "de hotarul nestatornic", pentru a păși într-o nouă etapă, lăsând în urmă pentru totdeauna copilăria, atât de dulce și de nevinovată. Tristețea o învăluiește pe mamă și, văzând că băiatul ațipise, îi ia capul cu un gest delicat și ocrotitor așezându-l pe căpătâiul dormezei: "îl așează (...) încetișor, ca pe un vas de flori și fluturi". Dănuț, se deșteaptă în momentul în care mama îi taie o șuviță ca amintire : "Dănuț se deșteptă înspăimântat, în sunet de săbii, parcă". După ce mama îl liniștește că nu va fi tuns, îi ascunde adevăratul motiv pentru care îi tăiase o șuviță, numai pentru ea, spunându-i că vrea să i-o arate când va fi mare.

Parcă încercând să alunge gândul tristeții viitoare a băiatului care urma să fie tuns la școală, mama îi oferă toate tabletele de ciocolată din șifonier.

Valoarea artistică Stilul scriitorului plin de lirism și prospețime este deosebit de expresiv, imaginile de o mare frumusețe și sensibilitate înflorind din țesătura fină a mijloacelor artistice.

- ***Epitetele***, în special cromatice, redau finețea formelor și a nuanțelor coloristice: "Câte ape *ruginii!* Ce *delicate* chenare *arămii* ..."

- ***Comparațiile*** sugerează bogăția de forme și culori ale buclelor băiatului: "părul lui răsărea *ca o grămadă* de lalele"; "îl așează ... *ca pe un vas* de flori și fluturi".

- ***Enumerațiile*** subliniază afectiv etapele existenței: "începea liceul ... viața ... uniforma ... tunsul ... bătrânețea pentru unii, tinerețea pentru alții".

- ***Repetițiile*** pun în evidență convingerile și sentimentele mamei: "copilul ... *niciodată, niciodată* nu va mai fi la fel".

- ***Metaforele***, specifice stilului scriitorului, dau o mare forță de expresie descrierii: "În *roșul lor de soare* cuprins de *întuneric*"; "*lalele* înflorite în *grădinile somnului*"; "tot trecutul se acoperi de brumul *lan al lalelelor* rotunde".

Scanned with OKEN Scanner

Steaua-n iarbă

de Tudor Arghezi

Plan simplu de idei

1) Descrierea micii insecte sub forma unor comparaţii – ghicitori.
2) Întrebarea ce conţine răspunsul.
3) Dezvăluirea imaginii delicate a licuriciului.

Exerciţii

1. Indicaţi sinonimele cuvintelor: *strop, aprins, gâză, a îndruma, a se pierde, singură, a se chema.*

2. Precizaţi antonimele termenilor: *aprins, strâns, desprins, a descoase, a se pierde.*

3. Precizaţi sensurile cuvântului *"pană"* în exemplele următoare:

pană

Pădurarul avea *pană* la pălărie.
Poetul şi-a înmuiat *pana* în cerneală.
Prin *pana* lui, scriitorul a criticat nedreptăţile timpului.
Tata a făcut *pană* la maşină.
Bunicul fixase coada toporului cu o *pană* din lemn.
El lovea lemnul cu *pana* ciocanului.

4. Grupaţi citatele următoare în tabelul de mai jos după însuşirile evidenţiate:

"ca un strop de rouă", "strop de rouă-aprins", "ce luceşte", "ca o candelă", "strânsă într-o scânteie", "a fugit / Pe o gaură de cheie", "ca o za ... descusută", "(ca) mărgăritarul", "cu-aureolă".

dimensiune	***intensitate luminoasă (strălucire)***	***culoare***

5. Descoperiţi alte trei comparaţii prin care să prezentaţi licuriciul sub forma unor ghicitori.

6. Realizaţi în câteva rânduri o descriere a licuriciului aşa cum se desprinde din poezia lui Tudor Arghezi.

7. Încercuiţi explicaţiile corecte:

■ *"Ca o candelă de schit" este:*

a) epitet;
b) comparaţie;
c) personificare;

Scanned with OKEN Scanner

■ *"S-a desprins şi a fugit" reprezintă:*

a) comparaţie;
b) repetiţie;
c) enumeraţie;

■ *"Albăstruie, stinsă-n verde" reprezintă:*

a) comparaţii;
b) personificări;
c) epitete.

Caracteristicile textului

Tema Poetul T. Arghezi descrie cu sensibilitate lumea miniaturală a fiinţelor necuvântătoare, imaginea gingaşă a licuriciului.

Descrierea. Ghicitoare bazată pe comparaţii Cu finețe de bijutier, poetul conturează imaginea acestei ființe delicate printr-o fină țesătură de comparații. Acestea apar sub forma unor întrebări-ghicitoare. Comparațiile deosebit de sugestive scot în evidență strălucirea licuriciului, frumusețea lui luminoasă printr-o raportare la obiecte cunoscute din natură, din realitate sau din lumea fabuloasă a poveştilor. Aceste trăsături sunt subliniate uneori şi prin epitete sugestive: "Ca un strop de rouă-aprins / Ce luceşte în poiană ? / Ca o candelă de schit"; "Ca o za de prin poveşti ".

Ultimele versuri pun în evidență şi antiteza dintre licurici şi natura înconjurătoare. În această lume a micilor vieţuitoare se distinge prin strălucire şi frumusețe licuriciul. El este singurul încoronat cu aureola-i de raze, "gângania cu stea", care domneşte în "imperiul de urzici". Licuriciul îndrumă cu lumina-i albăstruie gâzele printre buruieni, în întunericul nopţii. Trăsăturile unice şi neobişnuite ale acestei minuscule şi delicate insecte stârnesc admiraţia şi duioşia poetului: "N-o atinge, pana mea, / Nici cu gândul, că se pierde."

Valoarea artistică Versurile interogative şi muzicalitatea lor deosebită sporesc farmecul acestei poezii – ghicitori, creată pentru cei mici, într-o tonalitate copilărească, jucăuşă. De altfel şi unele cuvinte amintesc de vocabularul copiilor: "deşti", "gânganie", "buruiană".

Sentimentele de admiraţie, uimire şi duioşie ale poetului faţă de gingaşa vieţuitoare străbat aceste versuri delicate. Ghicim totodată uşoara ironie a autorului când descrie acest strălucit principe care domneşte peste "imperiul de urzici şi îndrumă gâzele printre buruieni.

Prozodia realizează o muzicalitate veselă, jucăuşă. Versurile organizate în catrene, cu rima încrucişată şi măsura scurtă, de 7 – 8 silabe, cu o intonaţie interogativă, sporesc frumusețea acestei poezii.

• ***Enumeraţia*** reprezintă şi ea o figură de stil centrală. Prin intermediul ei se încheagă şirul de comparaţii care scot în evidență însuşirile micii vietăţi. Enumeraţiile apar şi în interiorul versurilor: "s-a desprins şi a fugit", pentru a sublinia acţiuni reprezentative pentru licurici.

Scanned with OKEN Scanner

• ***Personificările*** umanizează acest univers miniatural dându-i strălucire de poveste: o candelă de schit / S-a desprins şi a fugit"; "Pentru gâze într-adins / *Să le-ndrume*-n buruiană"; " Singură cu-aureolă / *În imperiul de urzici*".

• ***Repetiţia*** adverbului de comparaţie "ca" la începutul fiecărei strofe scoate în evidenţă structura deosebită, de ghicitoare, a acestei poezii.

• ***Epitetele*** cromatice din final atrag atenţia asupra culorii neobişnuite, unice a licuriciului: "E gângania cu stea / *Albăstruie, stinsă-n verde*".

• ***Inversiunea***: "Sau din deşti mărgăritarul" (Sau (ca) mărgăritarul din deget) sporeşte elementul de surpriză.

Aprecieri critice

Fişe de citate

Const. Ciopraga: *"Sadoveanu e un rapsod, cântând natura în lumina schimbătoare a anotimpurilor. (...) E o epopee a pământului natal, cu scăpărări din trecut, îmbrăţişând prezentul, povestind viitorul, crescând din toate colţurile ţării, căpătând semnificaţia unei sinteze, asimilându-se cu istoria şi destinul patriei".*

(Mihail Sadoveanu în ***Personalitatea literaturii române)***

Const. Ciopraga: *"La Sadoveanu nostalgia liniştii e însăşi nostalgia fericirii, liniştea şi fericirea fiind termeni echivalenţi, putându-se substitui unul altuia. O mare linişte sub cupola celestă – iată o imagine reluată ca un motiv simfonic".*

(Mihail Sadoveanu în ***Personalitatea literaturii române)***

G. Călinescu: *"Natura este prezentă în toate momentele însemnate ale evocării sadoveniene: în istorie – ea vede, aude, simte, trăieşte şi înregistrează; însoţeşte omul în zbuciumul tinereţii sale, sau mai târziu, în amintirile lui, nu-l părăseşte niciodată. Pădurea, muntele, balta sunt locuri de linişte şi reflecţie, oază a echilibrului şi libertăţii depline. Orice simţire a inimii se proiectează în natură, natura devine stare sufletească. Sadoveanu cântă toată materia: apa, aerul, lutul în metamorfozele lor".*

(Dicţionar antologic de literatură română, vol. II)

Dinu Pillat: *"În ipostaza de poet gingaş, Arghezi face un fel de miniaturi de abecedar, cu stilizări rafinate, luându-şi ca motiv firul de iarbă, buruienile, păianjenul, albina, animalele gospodăriei domestice sau ale peticului de moşie. Chiar restrânsă la o asemenea tematică, aparent infimă, poezia arghezian nu lasă o clipă impresia că este minoră, datorită faptului că lucrurile apar de obicei perspectivate cosmic. Văzând în toate mărturia miraculoasei creaţiuni divine, poetul comunică într-o familiaritate desăvârşită până şi cu ultima gâză, cu care pare a se simţi solidar ...*

(G. Topârceanu - Poezii)

"Lectura «Ardealul» se impune ca o pagină remarcabilă de proză artistică prin claritatea şi relieful frazei, prin folosirea complexă a mijloacelor limbajului artistic şi lirismul autentic şi echilibrat. Emoţia sinceră şi vibrantă, sentimentul mândriei şi încântării în faţa peisajului descris asigură unitatea afectivă a descrierii, meşteşugit elaborată".

(Dicţionar antologic de literatură românească, vol.I)

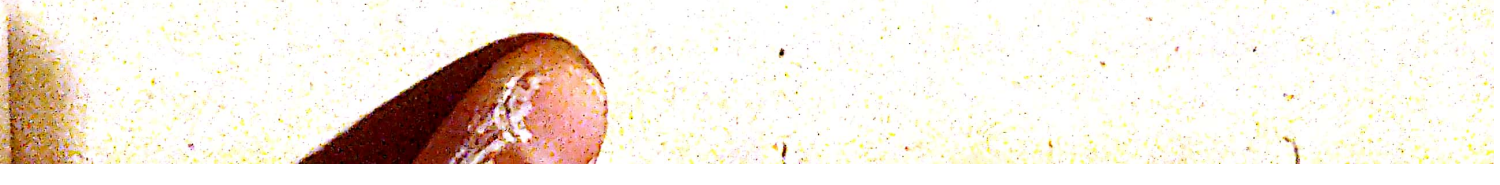

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul VIII

Dialogul • Schița • Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă

Noțiuni teoretice

Dialogul este modul de expunere care redă convorbirea dintre două sau mai multe persoane.

Caracteristicile dialogului

- personajele se prezintă singure prin ceea ce spun şi prin modul lor de a vorbi;
- dialogul dinamizează narațiunea, o face mai vie şi mai sugestivă;
- dialogul marchează diverse valori expresive: sentimente, atitudini, întreruperi, ezitări ale personajelor;
- dialogul este şi o sursă a comicului prin contrastul dintre ceea ce declară şi ceea ce gândeşte personajul în realitate.

Monologul este procedeul literar care constă în vorbirea cu sine însuşi a unui personaj.

Schița este opera epică de mică întindere, cu o acțiune simplă redusă la un singur episod, la care participă puține personaje.

Caracteristicile schiței

- dimensiuni reduse;
- acțiune simplă:
  - plasată într-un spațiu limitat;
  - durată scurtă;
  - redusă la un singur episod;
  - lineară (desfăşurată într-un singur plan);
- personajele în număr mic, surprinse într-un moment semnificativ al existenței lor;
- narațiunea se îmbină în principal cu dialogul (uneori cu scurte notații descriptive).

Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă

- se elimină linia de dialog şi două puncte;
- se transformă persoana I şi a II-a a verbelor şi a pronumelor în persoana a III-a
- se introduc replicile prin verbe de zicere: *a spune, a întreba, a răspunde, a afirma* etc., urmate de cuvinte precum: *că, să, ca să, dacă, unde, când* etc.
- se urmăreşte reproducerea cât mai exactă a cuvintelor vorbitorilor;
- se transformă anumite moduri ale verbului: imperativul trece în conjunctiv;
- se transformă cazul vocativ în acuzativ sau dativ;
- se elimină exclamațiile.

Scanned with OKEN Scanner

Aplicații

- ***Vizită*** ..., de I.L.Caragiale (Ed.All, Humanitas)
- ***D-l Goe*** ..., de I.L. Caragiale (Ed. Teora)
- *Bunica*, de B.Şt. Delavrancea (Ed. Petrion)

Vizită ...

de Ion Luca Caragiale

Planul simplu de idei

1) Naratorul face o vizită doamnei Popescu, cu ocazia onomasticii fiului ei.
2) Maria Popescu îi expune musafirului ei ideile "sănătoase" despre educație.
3) Ionel stinghereşte jupâneasa, fiind gata să răstoarne maşina de spirt.
4) Ionel face un zgomot asurzitor cu toba şi cu trâmbița.
5) Jucându-se cu sabia, Ionel o loveşte pe mama sa în obraz.
6) Mama este încântată de felul cum fumează Ionel.
7) Ionel se întoarce cu cheseaua de dulceață goală din vestibul.
8) Ionel fumează o țigară.
9) Jucându-se cu mingea, Ionel răstoarnă cafeaua musafirului.
10) Băiatul leşină, speriind-o pe mama sa.
11) Naratorul constată acasă că Ionel îi pusese dulceață în şoşoni.

Exerciții

1. Descoperiți în text sinonimele următoarelor cuvinte: *impunător, neamestec, potrivit, ostăşeşte, minunat, a ordona, duşman, a se concentra, atac, îngrijorător, decisiv, nesocotință, încântată, deznădejde, comic, a discuta.*

2. Alcătuiți enunțuri cu sensurile cuvântului *"a observa"*:

a observa
- " a băga de seamă"
- " a constata"
- " a atrage atenția cuiva", "a dojeni"
- " a examina"
- " a spiona"

3. Completați explicațiile legate de atitudinea lui Ionel sugerată prin cuvintele subliniate:

"- Da' tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul, luând cu lingura din cheseaua de dulceață..."

- tonul obraznic al băiatului care îi cere socoteală musafirului adresându-i-se ca unui tovarăş de joacă, cu "tu";

Scanned with OKEN Scanner

- atitudinea lipsită de respect față de adulți, a căror discuție o întrerupe, amestecându-se în vorbă;
- comportamentul needucat al băiatului care se servește cu dulceață direct din chesea și nu își pune pe o farfurioară.

4. Bifați explicațiile potrivite:

■ *"doamna Popescu-mi expune părerile ei sănătoase în privința educației copiilor" exprimă:*

a) doamna Popescu își arată musafirului priceperea de educator;
b) dorește să-l impresioneze pe vizitator;
c) acordă mică importanță educației copiilor;

■ *"Nu știi ce strengar se face...și deștept ..." sugerează:*

a) ea consideră că năzbâtiile copilului sunt dovezi de deșteptăciune;
b) își arată admirația față de inventivitatea și inteligența fiului;
c) îi relatează musafirului ce-a mai făcut între timp fiul ei;

■ *"micul maior de roșiori cu sabia scoasă (...) luând o poză foarte marțială" arată:*

a) Ionel vrea să-l impresioneze pe musafir prin atitudinea sa marțială asemănătoare cu a unui militar adevărat;
b) știe că o încântă pe mama sa;
c) vrea să-l sperie pe musafir.

■ *"Da, da, dumnealui! să-l vezi ce caraghios e cu țigară-n gură. Să te prăpădești de râs...ca un om mare..." sugerează:*

a) ea este amuzată de năzdrăvăniile băiatului;
b) mama e mândră de impresia pe care o lasă băiatul, pe care-l tratează cu respect ca pe un viitor cap de familie;
c) vrea să risipească stinghereala musafirului nedumerit de faptul că băiatul fumează ;

■ *"Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe <u>maioraşul</u>":*

a) diminutivul arată vârsta copilului în contrast cu uniforma și atitudinea pe care le afișează băiatul;
b) diminutivul subliniază răsfățul copilului;
c) se accentuează faptul că Ionel era un copilaș foarte mic;

■ *"maiorul alb ca varul, cu ochii pierduți și cu <u>drăgălașa</u> lui figură <u>strâmbată</u>" exprimă:*

a) ironia povestitorului vizând contrastul dintre figura frumoasă a copilului și schimonoseala pricinuită de durere;
b) autorul este îndurerat;
c) autorul sugerează ce pățesc copiii care nu ascultă de cei mari;

Scanned with OKEN Scanner

■ *"Mama, râzând, îmi face cu ochiul, şi mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior" semnifică:*

a) mama crede că fiul ei glumeşte;
b) mama este amuzată şi îl încurajează pe musafir să-l servească pe băiat;
c) mama este încântată de purtarea fiului;

■ *"Eu nu-l pot admira îndestul..." sugerează:*

a) naratorul nu are posibilitatea să-l admire îndeajuns pentru că băiatul leşină;
b) autorul nu este de acord cu atitudinea mamei;
c) ironia autorului trădează dezacordul faţă de purtarea şi atitudinea copilului;

■ *"Vezi, domnule maior? îl întreb eu după ce-şi mai vine în fire" exprimă:*

a) ironia autorului este reflectată în apelativul de politeţe;
b) se ghiceşte caracterul mustrător al observaţiei;
c) apare dorinţa musafirului de a afla cum se simte copilul.

5. Grupaţi în două coloane argumentele care confirmă o naraţiune şi o schiţă:

- prezintă întâmplările într-o anumită ordine;
- acţiunea este simplă (în spaţiu limitat, durată scurtă şi desfăşurată într-un singur plan);
- are narator, acţiune, personaje;
- are dimensiuni reduse;
- accentul cade pe succesiunea şi dinamismul întâmplărilor;
- personajele în număr mic sunt surprinse într-un moment semnificativ;
- predomină verbele de mişcare, ce exprimă acţiuni;
- naraţiunea se îmbină cu dialogul (rareori cu descrierea).

6. Extrageţi şi grupaţi figurile de stil de mai jos în rubricile date:

epitete	*comparaţii*	*enumeraţii*	*repetiţii*

"drăgălaşa lui figură strâmbată"; "nu se prea vede la plimbare, la teatru, la petreceri"..., "era îmbrăcat ca maior de roşiori"; ..."trebuie să-i fac educaţie. Şi nu ştiţi (...) cât timp îi ia unei femei educaţia unui copil, mai ales când mama nu vrea să-l lase fără educaţie"; "Ionel! (...) Ionel! vin' la mama!"; "-Nu ştii ce strengar se face... şi deştept ...", " mă salută milităreşte ca orice soldat..."; "Mama ia pe maiorul în braţe şi-l sărută..."; "Madam Popescu mai sărută o dată dulce pe maioraşul..."; "Să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, ... ca un om mare..." ; "se plimbă foarte grav..."

7. Explicaţi rolul figurilor de stil de la exerciţiul anterior.

Scanned with OKEN Scanner

8. Uniți replicile dialogului cu valorile expresive ale acestora din coloana alăturată:

a) "- Săriți coniță! Varsă spirtul! S-aprinde!"	"sfat"
b) "- Da' de ce vă mai supărați?"	"reproș"
c) "- Ionel! Ionel! Ionel!!! Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos când sunt musafiri!"	"nedumerire"
d) "- A! zic eu, și dumnealui?"	"spaimă"
e) "- Nu știi ce ștrengar se face ... și deștept..."	"uimire"
f) "- Apoi începu să comande: Înainte! Marș!"	"politețe"
g) "- Vrei să moară mama?"	"duioșie"
h) "- Sărută-mă, să-mi treacă și te iert!"	"admirație"
	"amenințare"

9. Concurs! Elevii se împart în echipe și formulează pe rând întrebări legate de detaliile conținute în text, la care colegii trebuie să răspundă. Răspunsurile corecte se punctează. Câștigă echipa cu cel mai mare punctaj.

Prezentarea conținutului textului
(cu sublinierea rolului dialogului în caracterizarea personajelor)

Vizita Naratorul face o vizită doamnei Popescu, o veche prietenă, de onomastica unicului ei fiu, Ionel Popescu, "un copil drăguț de vreo opt anișori", îmbrăcat "ca maior de roșiori în uniformă de mare ținută".

Darul oferit de musafir, o minge de cauciuc, i-a făcut plăcere copilului, dar nu l-a determinat să se poarte mai frumos.

Discuția În discuția cu musafirul, doamna Popescu îi prezintă acestuia părerile sale "sănătoase" despre educație: a renunțat la plimbări, la teatru sau la petreceri, pentru că educația fiului ei îi absoarbe tot timpul. Mama dorește să se dedice în întregime creșterii copilului pe care "nu vrea să-l lase fără educație".

Incidentul Vocea jupânesei, care cere alarmată ajutorul doamnei, ne dezvăluie adevărul asupra educației greșite primite de Ionel. Copilul este pe cale să răstoarne mașina de spirt și să provoace un incendiu.

Mama, luând apărarea copilului, se arată încântată de ștrengăriile și de deșteptăciunea lui Ionel: "Nu știi ce ștrengar se face..., și deștept..."

"Poza foarte marțială" a copilului o face pe mamă să-l ia pe "maior" în brațe, să-l sărute și să-l scuipe ca să nu-l deoache. Mustrarea blândă a acesteia trădează îngăduința și admirația cu care era obișnuit Ionel: "- Nu ți-am spus să nu te mai apropii de mașină când face cafea, că dacă te-aprinzi, moare mama? Vrei să moară mama?"

Copilul pune sabia în teacă, "salută milităreşte", așa cum îi plăcea mamei și se depărtează într-un colț al salonului.

Cu toba și trâmbița Zgomotul asurzitor făcut de băiat cu trâmbița și cu toba face ca dialogul gazdei cu musafirul să devină imposibil. Mama intervine într-un târziu, îndemnându-l cu blândețe să meargă în camera alăturată,

Scanned with OKEN Scanner

fiindcă deranjează musafirul: "Du-te dincolo, mamă; spargi urechile dumnealui! Nu e frumos, când sunt musafiri!"

Obişnuit să facă ce vrea, copilul nu dă atenţie sfatului mamei. Naratorul, profitând de un moment când trâmbiţa şi toba tac, intervine ca să pună capăt acestei situaţii neplăcute. În dialogul cu băiatul, naratorul aduce un argument convingător care vizează mândria micului maior:

"- Şi pe urmă, d-ta eşti roşior, în cavalerie.

- Maior! strigă mândrul maior.

- Tocmai! zic eu. La cavalerie nu e tobă; şi maiorul nu cântă cu trâmbiţa; cu trâmbiţa sună gradele inferioare; maiorul comandă şi merge în fruntea soldaţilor cu sabia scoasă".

Atacul Explicaţia potoleşte zgomotul asurzitor, dar declanşează o nouă experienţă la fel de neplăcută pentru ceilalţi. Aprigul "maior" începe să comande atacând "straşnic" tot ce-ntâlneşte în cale. Apariţia jupânesei cu tava cu dulceaţă şi cafele îl surprinde ca prezenţa unui inamic. Scena ascunde ironia autorului care descoperă contrastul dintre aparenţa unui episod de luptă impresionant (subliniat prin termeni de ordin militar) şi realitatea oferită de părţile aflate în conflict. Maiorul dă "un răcnet suprem de asalt", repezindu-se asupra inamicului care cere disperat ajutorul "coniţei". Doamna Popescu iese din "neutralitate" şi intervine în "război". Barând drumul ofiţerului, care "în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui", primeşte o puternică lovitură de spadă în obraz.

Cuvintele mamei, care se repetă după năzbâtiile lui Ionel, arată indulgenţa doamnei Popescu care îl mustră blând şi iartă repede, încântată, în fond, de inventivitatea fiului:

"- Vezi? vezi? dacă faci nebunii? era să-mi scoţi ochiul... Ţi-ar fi plăcut să mă omori? Sărută-mă, să-mi treacă şi te iert!"

Ionel ştia care este remediul prin care putea obţine iertarea mamei şi de aceea nu este prea impresionat. O sărută şi mama a uitat de supărare.

Despre fumat Dialogul musafirului cu doamna Popescu în legătură cu fumatul este semnificativ. Cerând permisiunea să fumeze, naratorul află că în casă se fumează: "Vai de mine! la noi se fumează şi ... dumnealui ... mi se pare că-i cam place." Tonul vesel al mamei îl surprinde pe autor, care se miră neîncrezător. Mama îl asigură, mândră şi amuzată de ipostaza viitorului cap de familie:

"- Da, da, dumnealui! Să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură, să te prăpădeşti de râs ... ca un om mare ..."

Replica mustrătoare a musafirului spusă pe un ton politicos, ca în faţa unui om mare, atrage răspunsul obraznic al copilului:

"- A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă...

- Da tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua cu dulceaţă."

Cheseaua cu dulceaţă Lipsa de politeţe a copilului, notată cu ironie de narator, nu este luată în seamă de mamă, preocupată ca Ionel să nu-şi strice stomacul cu atâta dulceaţă. El dispare cu cheseaua de dulceaţă în vestibul, pe care o aduce goală peste câteva minute.

Scanned with OKEN Scanner

Fumatul Copilul se comportă ca un adult în miniatură, ca un ofiţer, spre admiraţia mamei care îi permite orice şi îl încurajează să fumeze.

Cu îndrăzneală, el serveşte din tabachera musafirului o ţigaretă; o pune în gură cu dezinvoltură şi salutând milităreşte, cere un foc. Musafirul, neştiind ce să facă, este îndemnat discret de mamă să-l servească pe "domnul maior" (ea râde şi îi face cu ochiul). Acesta îşi aprinde ţigara şi "fumând ca orice militar se plimbă grav de colo – colo". Mama îl priveşte cu încântare, spre nedumerirea autorului. Uimirea şi stânjeneala musafirului îl fac pe copil să-i arate cât de "grozav" este, fumând ţigara până la carton.

Jocul cu mingea Neţinând cont de prezenţa musafirului în salon, Ionel ia mingea primită în dar şi începe să o trântească. Joaca lui pune în pericol candelabrul de cristal. Atenţionările mamei nu sunt luate în serios, iar copilul supărat "trânteşte mingea cu mult necaz de parchet", răsturnând cafeaua pe pantalonii musafirului, opărindu-l. În faţa pocinogului, mama îl ceartă cu blândeţe pe Ionel, iar pe musafir îl asigură că nu pătează cafeaua:

"- Nu e nimic! iese... cafeaua nu pătează! iese cu apă caldă!..."

Leşinul Deodată maiorul, "alb ca varul", "cu ochii pierduţi şi cu drăgălaşa lui figură strâmbată", zace întins pe jos. Ridicând copilul, naratorul îi descheie uniforma şi îl stropeşte cu apă rece. Cu aceeaşi blândă ironie, musafirul i se adresează "domnului maior" sfătuindu-l să nu mai fumeze. Mama, înspăimântată şi deznădăjduită, "îşi smulge părul". Ultima întâmplare, leşinul copilului, îl pune pe scriitor în situaţia de a interveni din nou, hotărât.

Plecarea Lăsând-o pe doamna Popescu cu "scumpul ei maior" în afara oricărui pericol, musafirul pleacă. Acasă înţelege de ce Ionel se întorsese cu cheseaua de dulceaţă goală din vestibul. "Gluma" pe care Ionel a făcut-o pe seama musafirului punându-i dulceaţa în şoşoni arată clar lipsa de educaţie şi respect a acestuia.

Întregul comportament al copilului reflectă educaţia greşită primită în familie.

Concluzie Schiţa dezvăluie cu ironie contrastul dintre pretenţiile doamnei Popescu de a se dedica în întregime educaţiei fiului ei şi rezultatele dezastruoase ale eforturilor sale. Răsfăţat peste măsură, micul "maior" prin purtarea şi limbajul său, contrazice afirmaţiile mamei. Toate "năzdrăvăniile" sale sunt însă privite cu îngăduinţă şi admiraţie de iubitoarea sa mamă, care le consideră drept semne sigure ale inventivităţii şi deşteptăciunii fiului.

Caracteristicile textului

Tema Schiţa "Vizită" ..., ca şi "D-l Goe", "Lanţul slăbiciunilor" de I. L. Caragiale satirizează educaţia greşită primită de copiii din familiile înstărite în trecut.

Titlul Titlul rezumă conţinutul schiţei, vizita pe care naratorul o face unei vechi prietene, doamna Maria Popescu, cu ocazia onomasticii fiului ei. Această ocazie este edificatoare pentru educaţia greşită primită de un copil dintr-o familie din înalta societate.

Scanned with OKEN Scanner

Vizita se dovedeşte a fi o experienţă neplăcută pentru scriitor, fapt sugerat, de altfel, prin utilizarea punctelor de suspensie din finalul titlului. Acestea parcă ascund comentariul ironic al scriitorului asupra acestei vizite, pe care nu doreşte să o repete. Titlul ne invită să medităm asupra faptelor prezentate.

Descoperirea naratorului este surprinzătoare. Copilul "drăguţ" de vreo opt anişori, îmbrăcat elegant într-o frumoasă uniformă de roşiori, unicul fiu al unei familii înstărite, se dovedeşte a fi un copil răsfăţat, nepoliticos, tiranizându-i pe cei din jurul său. El strică buna dispoziţie a musafirului prin năzbâtiile sale. Ionel transformă atmosfera caldă, liniştită şi prietenoasă de la începutul vizitei într-una tensionată, agitată şi neospitalieră. Musafirul se simte dator în repetate rânduri să intervină pentru a-l potoli pe copil, întrucât autoritatea mamei este ignorată de fiu. Obişnuit să facă numai ceea ce vrea în casă, mustrat rareori şi atunci cu multă blândeţe, răsfăţat şi admirat peste măsură de mama sa, Ionel Popescu întruchipează rezultatele educaţiei greşite primite în familie.

Moduri de expunere Naraţiunea se împleteşte în special cu dialogul şi cu câteva notaţii descriptive. Dialogul este sugestiv folosit pentru a caracteriza personajele (trăsături, atitudini, sentimente etc.) El oferă personajelor posibilitatea de a se prezenta singure prin ceea ce spun şi prin modul cum o spun, cum se exprimă. Dialogul reprezintă în acelaşi timp şi o sursă a comicului prin contrastul dintre ceea ce declară şi ceea ce gândesc personajele, dintre ceea ce vor să pară şi ceea ce sunt în realitate aceste personaje. Notaţia succintă şi ironică a scriitorului alternează cu replicile personajelor, întâmplările la care asistă autorul se succed cu repeziciune, în mod gradat, conducând spre un deznodământ, surprinzător atât pentru musafir cât şi pentru cititor – leşinul copilului datorat fumatului.

Descrierea este utilizată uneori pentru realizarea portretului micului "maior" şi prezentarea salonului doamnei Popescu (detalii despre mobilier, obiecte).

Rapiditatea acţiunii Naraţiunea cuprinde acţiunile într-o înlănţuire rapidă. Rapiditatea cu care se desfăşoară acţiunea este realizată prin câteva procedee:

- folosirea frecventă a verbelor la indicativ prezent, ca şi cum acţiunile s-ar desfăşura sub ochii noştri;
- utilizarea verbelor de mişcare: *se repede, se întoarce, trânteşte, să atace,* etc.;
- propoziţii scurte în care accentul cade pe verb;
- folosirea unor cuvinte sugerând desfăşurarea rapidă a întâmplărilor: *după un moment, o clipă, acum,* etc.;
- alternarea persoanei I cu persoana a III-a a verbelor în nararea întâmplărilor conferă un ritm alert al naraţiunii.

Personajele

Ionel
- un copil drăgălaş, de vreo opt anişori, unicul fiul al unei familii înstărite;
- îmbrăcat elegant în uniformă de maior de roşiori, de mare ţinută;
- răsfăţat şi egoist;
- dezordonat;
- nepoliticos faţă de toată lumea;
- arogant, este obişnuit să facă ce vrea şi să comande;
- îi tiranizează pe cei din jurul său;

Scanned with OKEN Scanner

- răspunde şi se comportă obraznic;
- neobişnuit să primească observaţii şi sfaturi, ripostează cu obrăznicie;
- speculează indulgenţa mamei sale, făcând tot felul de năzbâtii, convins fiind că va fi iertat ("Sărută-mă, să-mi treacă şi să te iert!");
- mândru de rolul jucat în familie, imită purtarea unui adult spre încântarea mamei;
- face totul ca să atragă atenţia asupra sa, chiar deranjându-i pe cei din jur;
- nu face năzbâtii copilăreşti, ci pune la cale răutăţi cu bună ştiinţă (pune dulceaţă în şoşonii musafirului, face un zgomot asurzitor, pentru a fi băgată în seamă);
- se dovedeşte a fi un copil lipsit de educaţie şi de respect, care nu face distincţie între bine şi rău, permis şi interzis.

Doamna Popescu

- aparţine unei familii înstărite, făcând parte din înalta societate; soţul ei este un mare agricultor;
- deşi se arată preocupată de educaţia fiului ei, rezultatele obţinute reflectă greşelile pe care le-a comis în educarea acestuia;
- mamă iubitoare, îşi răsfaţă fiul peste măsură, fiind orbită de dragostea ei maternă;
- superficială şi indulgentă cu greşelile fiului, îl iartă cu uşurinţă, mustrându-l cu blândeţe, chiar şi atunci când greşelile se repetă;
- lipsită de autoritate în faţa copilui, îi permite acestuia să facă tot ce doreşte;
- îi ia apărarea, găsind scuze pentru greşelile fiului;
- îl admiră peste măsură, considerându-l un model de frumuseţe şi inteligenţă;
- consideră năzbâtiile fiului drept dovezi de deşteptăciune şi de inventivitate;
- îl priveşte ca pe un adult în miniatură, permiţându-i şi încurajându-l să fumeze prin aerul ei admirativ şi amuzat;
- modul în care vorbeşte despre el ("dumnealui") demonstrează admiraţia şi respectul cuvenit unui viitor cap de familie, ceea ce stârneşte ironia autorului;
- felul cum l-a îmbrăcat pe Ionel reflectă aroganţa, mândria excesivă arătată faţă de băiat;
- inconştientă în admiraţia ei nemărginită faţă de copil, mama îl sărută şi îi aplică leacul de deochi după fiecare năzbâtie;
- îşi pierde repede stăpânirea de sine, când consideră că sănătatea copilului este ameninţată şi nu este capabilă să acţioneze cu luciditate şi adecvat situaţiei.

Atitudinea scriitorului Faţă de Ionel, scriitorul lasă să se strecoare ironia şi dezaprobarea legate de comportamentul copilului. Modul ironic în care scriitorul comentează de la prima la ultima scenă în care este prezentată şi doamna Popescu demonstrează dezaprobarea faţă de educaţia greşită pe care aceasta i-o dă fiului. Ionel este tipul copilului răsfăţat şi obraznic, iar doamna Popescu, tipul mamei indulgente care greşeşte grav în educaţia fiului ei.

Umorul Sursa umorului o constituie contrastul dintre esenţă şi aparenţă, dintre ceea ce vor să pară personajele şi ceea ce reprezintă ele în realitate:

- pretenţiile mamei legate de educaţie şi rezultatele dezastruoase ale acesteia;

Scanned with OKEN Scanner

- aspectul elegant şi drăgălaş al copilului şi comportamentul său lipsit de educaţie;
- maniera respectuoasă în care vorbesc mama şi musafirul despre Ionel şi modul obraznic în care acesta le răspunde;
- greşelile copilului şi scuzele pe care mama i le găseşte;
- faptele lui Ionel şi răsplata oferită de mamă;
- deznădejdea exagerată a mamei şi leşinul copilului;
- ceea ce spune musafirul şi ceea ce gândeşte în legătură cu scenele la care asistă.

Concluzia Schiţa prezintă cu ironie efectele negative ale educaţiei primite de odraslele unor familii bogate. Fiecare gest, faptă şi cuvânt al personajelor devin semnificative în caracterizarea acestora.

Valoarea artistică Scriitorul utilizează în mod echilibrat şi armonios figuri de stil diferite: epitete, comparaţii, enumeraţii, repetiţii care conferă naturaleţe şi umor în caracterizarea scenelor şi a personajelor, în conturarea atitudinii autorului.

- ***Epitetul*** simplu sau multiplu subliniază trăsăturile personajului şi ironia scriitorului: "Nu ştii ce *şirengar* se face ... şi *deştept*..."; " un *superb* cal *vânăt rotat*"; " mai sărută o dată *dulce* pe maioraşul..."; "poză *foarte marţială*";

- ***Comparaţia*** accentuează anumite caracteristici, potenţând ironia: "îmbrăcat *ca maior* de roşiori", " să-l vezi ce caraghios e cu ţigara-n gură...*ca un om mare*";

- ***Enumeraţia*** scoate în evidenţă succesiunea întâmplărilor sau detaliile semnificative ale încăperii: "pe două mese, pe canapea, pe foteluri şi pe jos, stau grămădite fel de fel de jucării", "Atârnă toba de gât, suie pe un superb cal vânăt rotat, pune trâmbiţa la gură şi (...) începe să bată toba cu o mână şi să sufle-n trâmbiţă".

- ***Repetiţia*** unor cuvinte sau formule: "*educaţie*", "*sărută*", "*scuipă să nu-l deoache*", evidenţiază accentele pe care autorul le pune în prezentarea faptelor şi a personajelor.

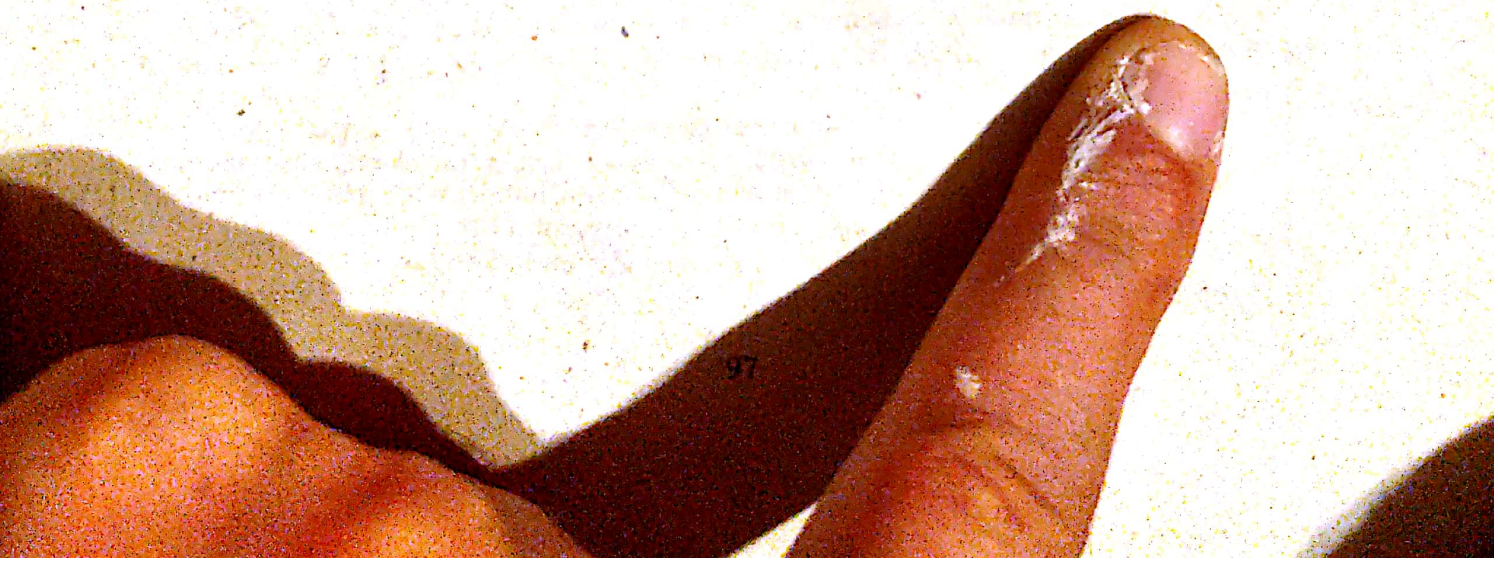

Scanned with OKEN Scanner

D-l Goe ...

de Ion Luca Caragiale

Planul dezvoltat de idei

Idei principale	*Idei secundare*
1.Goe împreună cu familia aşteaptă trenul de Bucureşti.	• Motivul principal al călătoriei este salvarea lui Goe de la o nouă repetenţie. • Familia este îmbrăcată festiv. • Goe este nerăbdător să vină trenul. • Doamnele îl admiră pe Goe în costumul de marinar. • Are loc o discuţie "filologică" despre folosirea corectă a cuvântului "marinar". • Este acceptată forma de "mariner", impusă de Goe.
2. Familia urcă în tren, iar Goe rămâne pe coridorul vagonului, cu bărbaţii.	• Doamnele se instalează într-un compartiment, iar mam'mare îşi face cruce şi aprinde o ţigară. • Goe rămâne pe coridor. • Un tânăr îl sfătuieşte pe Goe, să nu scoată capul pe fereastră. • Goe nu ascultă şi vorbeşte urât.
3. Lui Goe îi zboară pălăria cu biletul de călătorie.	• Când scoate capul pe fereastră, Goe îşi pierde pălăria cu biletul de tren şi strigă îngrozit. • Soseşte conductorul.
4. Doamnele mai plătesc o dată costul biletului şi o amendă.	• Doamnele îi spun conductorului de ce Goe nu are bilet. • Conductorul sancţionează lipsa biletului şi nu ascultă explicaţiile. • Doamnele mai plătesc o dată biletul şi o amendă.
5.Goe se loveşte de clanţa compartimentului.	• Mamiţica supărată îl zguduie de mână pe Goe. • Mam'mare îi ia apărarea şi Goe se loveşte cu nasul de clanţa compartimentului. • Goe începe să urle. • Mam'mare îi dă lui Goe un beret în locul pălăriei şi cucoanele îl admiră. • Mamiţica îi dă ciocolată lui Goe pentru a fi pupată în semn de împăcare.
6. Băiatul rămâne blocat în toaletă.	• Goe iese afară să mănânce ciocolata, fiind îndemnat de mam'mare să nu mai scoată capul pe fereastră. • Doamnele rămân în compartiment să discute. • Mam'mare se sperie văzând că Goe nu mai e pe coridor. • Se aud bubuituri în uşa toaletei. • Conductorul aduce biletul şi îl eliberează pe Goe. •Doamnele îl sărută bucuroase pe captiv.
7. Goe trage semnalul de alarmă.	•Mam'mare rămâne pe coridor să-l păzească pe Goe. •Goe trage de semnalul de alarmă fără să fie oprit de mam'mare. •Trenul se opreşte brusc. • Personalul caută să afle cine a tras semnalul de alarmă. • Mam'mare doarme cu puişorul în braţe în compartiment. •Nu este descoperit făptaşul.
8. Ei sosesc cu întârziere la Bucureşti.	• Trenul ajunge cu întârziere la Bucureşti. • Cucoanele şi Goe pornesc cu trăsura spre bulevard.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Găsiți sinonimele din text corespunzătoare pentru următoarele cuvinte: *atenție, bască, plăcere, prizonier, nerăbdător.*

2. Alcătuiți familia lexicală a cuvântului *"tânăr"*.

3. Indicați două sensuri ale cuvântului *"soră"* și alcătuiți enunțuri cu ele.

4. Explicați cum s-a format cuvântul *"prevedere"* și indicați un sinonim al său.

5. Extrageți câteva diminutive din text și explicați rolul lor.

6. Enumerați cinci înșiruiri ale lui Goe, găsind pentru fiecare un antonim.

7. Puneți în ordine cronologică următoarele întâmplări:

- ☐ Goe se loveşte cu nasul de clanța uşii.
- ☐ Scoate capul pe geam şi îi zboară pălăria cu biletul.
- ☐ Rămâne încuiat în compartimentul unde nu intră decât o persoană.
- ☐ Trage semnalul de alarmă.
- ☐ Cucoanele sunt nevoite să plătească din nou biletul.

8. Încercuiți explicațiile potrivite:

■ *Mam' mare, mamițica şi tanti Mița pleacă la Bucureşti pentru ca:*

a) să asiste la sărbătoarea națională;
b) să viziteze nişte prieteni;
c) Goe să nu rămână iar repetent.

■ *Forma corectă a cuvântului "marinar", după părerea lui Goe este:*

a) marinal
b) marinel
c) mariner

■ *Pentru ca Goe să o sărute, mamița îi dă:*

a) bomboane
b) ciocolată
c) o carte

■ *Controlorul, văzând că Goe nu are bilet, procedează astfel:*

a) opreşte trenul şi-l dă jos;
b) le pune pe însoțitoare să plătească din nou biletul;
c) ascultă explicațiile "damelor" şi înțelege situația.

■ *După ce îi zboară pălăria, mamița adoptă următoarea atitudine față de Goe:*

a) îl mustră şi îl zguduie de mână;
b) îl sărută dulce şi îl iartă;
c) râde de isprava lui.

Scanned with OKEN Scanner

9. Argumentaţi cu citate că Goe este:

- ❒ obraznic
- ❒ răsfăţat
- ❒ încăpăţânat
- ❒ neatent

10. Recunoaşteţi motivul (motivele) pentru care autorul foloseşte cuvinte şi expresii populare şi regionale, dezvoltând ideea (ideile) în câteva fraze:

- pentru a reda limbajul personajelor;
- pentru a crea o atmosferă plină de umor;
- pentru a elogia personajele;
- pentru a arăta incultura lui Goe şi a însoţitoarelor sale;
- pentru a atrage cititorul;
- pentru a reda atmosfera epocii;
- pentru a ridiculiza personajele.

11. Scrieţi fragmentul din care reiese portretul fizic a lui Goe.

Caracteristicile textului

Tema Ca şi în schiţa "Vizită ...", I. L. Caragiale satirizează în "D-l Goe ..." educaţia greşită primită de copiii aparţinând unor familii burgheze spre deosebire de eroul din "Vizită ...", Goe este un lonel aflat pe o altă treaptă de evoluţie: un şcolar leneş, pe cale să rămână din nou repetent şi pe care familia vrea să-l salveze de la repetenţie ducându-l la Bucureşti de 10 mai.

Titlul Titlul sugerează ironia scriitorului în raport cu eroul său, bazată pe contrastul dintre apelativul politicos "domnul"şi adevărata fire a lui Goe, un copil leneş şi obraznic, certat cu învăţătura. Deşi personajul este privit cu admiraţie de familie, ca un adult, el se dovedeşte a fi un copil răsfăţat şi lipsit de educaţie. Punctele de suspensie din finalul titlului invită cititorul să reflecteze dacă eroul se dovedeşte a fi un adevărat domn. Atitudinea ironică şi dezaprobatoare a scriitorului este evidentă.

Goe şi familia Goe apare drept tipul copilului răsfăţat, leneş şi lipsit de educaţie, pe care cele trei protectoare, care se contrazic între ele, sunt incapabile să-l educe. Greşelile educative ale familiei se răsfrâng în limbajul şi comportarea copilului. Elegantul costum de marinar, cu inscripţia "Le Formidable" şi cu biletul înfipt la pălărie ca bărbaţii, subliniază străduania familiei de a părea că aparţin înaltei societăţi. Această eleganţă afişată scoate în evidenţă aroganţa lor. Neastâmpăratul Goe nu ştie şi nu este învăţat să se comporte în societate. Ţipetele şi urletele sale devin un nou mod de expresie. Lipsite de cultură şi de educaţie contrazicându-se între ele pentru a lua apărarea băiatului, ele nu pot să-i ofere un model de comportament civilizat. Cu tânărul de pe coridor, tanti Miţa vorbeşte la fel de nepoliticos ca şi Goe, iar cu conductorul se ceartă în acelaşi limbaj lipsit de politeţe, deşi doamnele vor să lase impresia că aparţin înaltei societăţi. Atitudinea lor faţă de copil este descrisă cu ironie de narator prin gesturile nepotrivite pe care le au după fiecare poznă a "puişorului": "sărută pe nepoţel", "îl pupă în vârful nasului", îi oferă "ciucalată". Ele îl încurajează astfel, să facă ceea ce vrea, să fie recompensat deşi nu o merită. Rostită după o nouă obrăznicie, o frază ca: "E lucru mare, cât e de deştept!"

Scanned with OKEN Scanner

stârneşte râsul dar îl încurajează pe Goe să se considere foarte deştept şi să le jignească. Lipsit de respect faţă de familie, copilul este nepoliticos şi faţă de străini. Ştiind că i se permite şi i se iartă orice, face cu încăpăţânare tot ceea ce poftește. Nu admite să fie dojenit sau atenţionat, luând aerul unui om mare. Pretenţiile şi admiraţia familiei faţă de "dl Goe" apar într-un contrast comic cu ceea ce este copilul în realitate.

Incultura familiei deşi ascunsă sub un veşmânt bogat (damele erau "frumos gătite") este evidentă în greşelile de exprimare care apar des în vorbirea personajelor ("ciucalata", "ne-am declaratără", "n-am plătitără"). Comicul este cu atât mai savuros cu cât pretenţiile de a fi o familie cultă (folosirea franţuzismelor pronunţate greşit: "parol", "beret", "La bulivar"), cu maniere alese sunt repede spulberate de exprimarea ridicolă, de mahala: "A căzut băiatul din tren! Ţaţă, mor!...", "eşti nebună" sau a apelativelor: "mamiţo", "soro", "ţaţo".

Discuţia filologică purtată de doamne cu Goe este elocventă. Nici una dintre cele trei forme aduse în discuţie ("marinel", "marinal", "mariner") nu este corectă deşi Goe îşi dă aere de cunoscător (deşi este repetent). Cele "trei dame", "frumos gătite", au un limbaj şi un comportament asemănător cu al nepoţelului.

O dată cu prezentarea întâmplărilor al căror erou este Goe, scriitorul ironizează astfel comportamentul celor trei "dame" pentru "educaţia" oferită "puişorului". De altfel, contrastul stimulează permanent comicul: "Mam'mare îşi face cruce, apoi aprinde o ţigară ..."

Moduri de expunere Principalul mod de expunere utilizat este naraţiunea care se împleteşte cu dialogul şi cu scurte pasaje descriptive (portretul lui Goe). Ele reprezintă succesiunea evenimentelor în timp şi spaţiu şi scot în evidenţă, direct sau indirect, trăsăturile personajelor.

Întâmplările sunt relatate de către autor la persoana a III-a, autorul neluând parte la desfăşurarea acţiunii. Momentele subiectului sunt marcate cu precizie într-o suită de scene memorabile pentru caracterizarea personajelor.

Dialogul are un rol determinant în caracterizarea personajelor, dar scoate în evidenţă şi dinamismul şi autenticitatea schiţei. Reproducând vorbirea directă a personajelor, naratorul creează impresia unei scene reale, trăită sub ochii noştri.

Locul şi timpul Întâmplările încep într-un anume loc, pe peronul gării din "urbea X", numele localităţii nefiind precizat. Acest fapt conferă un caracter de generalitate personajelor şi întâmplărilor. După sosirea acceleratului, acţiunea se va desfăşura în tren. Personajele sosesc la sfârşitul călătoriei în Bucureşti şi se îndreaptă spre bulevard.

Timpul este relativ precizat. Naraţiunea începe în dimineaţa zilei de 10 mai, sărbătoarea naţională a României din acea vreme, când doamnele împreună cu Goe aşteaptă trenul accelerat care urmează să sosească în Bucureşti la "ora opt fără zece a.m.". Ei ajung la destinaţie cu o întârziere de câteva minute.

Schiţa Creator al schiţei în literatura română, (Momente şi schiţe, 1901) I. L. Caragiale rămâne un neîntrecut artist în domeniu, utilizând valorile expresive ale limbii în: caracterizarea personajelor, caracterul comic al situaţiilor înfăţişate, comicul de limbaj şi de situaţie.

Schiţa este o operă epică în proză de dimensiuni reduse, cu o acţiune restrânsă, la care participă un număr mic de personaje surprinse într-un moment semnificativ al existenţei lor.

Scanned with OKEN Scanner

Goe, însoțit de familia sa (mam'mare, mamițica şi tanti Mița) este surprins în timpul călătoriei sale la Bucureşti. Şirul de năzbâtii ale lui Goe pe parcursul călătoriei se constituie în scene memorabile pentru caracterizarea personajelor (pierderea biletului de călătorie, plata unui bilet, blocarea lui Goe în toaletă, tragerea semnalului de alarmă). Goe apare ca un copil răsfățat, aflat în permanență în centrul atenției, obraznic şi leneş. Scriitorul ironizează o dată cu prezentarea întâmplărilor şi comportamentul celor trei doamne pentru "educația" oferită "puişorului" (îi permit totul, îi iartă orice, îl răsplătesc, deşi nu merită, îl iubesc şi îl admiră peste măsură, considerându-l un "tânăr" frumos şi elegant, de o inteligență şi o cultură remarcabile). Contrastul între pretențiile adulților în materie de educație şi rezultatele dezastruoase în domeniu reprezintă o sursă inepuizabilă a comicului.

Acțiunea simplă, lineară, desfăşurată pe un singur plan, este plasată într-un spațiu limitat şi pe o durată scurtă. Ea este înfățişată cu ajutorul narațiunii îmbinată armonios cu dialogul.

Schița conturează într-un stil comic un tip reprezentativ, copilul răsfățat, prezentat în relație cu familia şi cu cei din jur.

Valoarea artistică Principalele modalități în realizarea caracterului viu de scenă trăită sunt mijloacele ***oralității***: expresii ale limbii vorbite, cu caracter popular ("iacătă", "te doare la inimă") în contrast comic cu franțuzismele ("impacient", "puțin ne importă", "parol"), întrebări, exclamații etc.

Cu o compoziție echilibrată şi bine structurată, utilizând resursele expresive ale limbajului, schița recurge la puține mijloace artistice.

• ***Epitetele:*** dame *"frumos gătite"*; D-l Goe *"foarte impacient (...), cu un ton de comandă,* zice *încruntat"*; îl sărută *dulce"*; "şi retrage *îngrozit* capul"; "mam' mare se ridică *bătrâneşte"* (cu rol în caracterizarea personajelor, în surprinderea fină a trăsăturilor de caracter, a atitudinilor, gesturilor, reacțiilor acestora).

• ***Enumerația*** surprinde trăsături şi acțiuni semnificative: " un frumos costum de marinar, pălărie de paie, cu inscripția pe pamblică: "Le Formidable", şi sub pamblică biletul de călătorie; " deodată se aude un şuier, apoi semnalul de alarmă, trei fluiere scurte, şi trenul se opreşte" pe loc, producând o zguduitură puternică".

• ***Repetițiile*** sugestive ale unor cuvinte redau atitudini, gesturi tipice ale personajelor: "puişor", "să pupe", "sărută dulce", "Vai de mine! Țipă cucoana, nu-i *băiatul*! Unde e *băiatul*? S-a prăpădit *băiatul!*"; "scuipându-l să nu-l deoache"; repetiția verbului " a zbiera" şi a sinonimelor sale: " a țipa", "a urla".

• ***Comparația*** scoate în evidență reacțiile personajelor: "toate trei cucoanele îl sărută dulce, *ca şi cum l-ar revedea după o îndelungată absență".*

Aprecieri critice

Fişe de citate

Mihai Ralea: *"Ironia e o ură uşoară îndreptată în contra unor oameni pe care îi iei în serios. Dar majoritatea eroilor caragialeni nu pot fi luați în serios, fiindcă sunt naivi ...*

Defectele lor sunt omeneşti, adică sunt mici slăbiciuni ridicule, pe care le iertăm cu un zâmbet. Caragiale nu ne mişcă, nu ne cutremură, dar ne distrează ..."

(I. L. Caragiale – Momente. Schițe. Notițe. Critice)

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul IX

Caracterizarea sumară a personajelor • • Portretul literar

Noțiuni teoretice

Càracterizarea personajelor reprezintă procedeul prin care stabilim poziția personajului în operă, trăsăturile lui fizice şi sufleteşti, relațiile cu celelalte personaje şi atitudinea scriitorului față de el.

Trăsăturile fizice pot fi prezentate direct, de către autor, de alte personaje sau de personajul însuşi prin intermediul descrierii.

Trăsăturile sufleteşti pot fi prezentate:

- direct
  - de către autor;
  - de alte personaje;
  - de personajul însuşi (autocaracterizare).
- indirect
  - din faptele, comportamentul, atitudinea şi frământările sale sufleteşti;
  - din aspectul exterior (vestimentație);
  - din mediul în care trăieşte;
  - din relațiile cu celelalte personaje;
  - din limbajul personajului.

Portretul literar prezintă prin descriere imaginea unui personaj literar, sub aspect fizic (înfățişare, statură, îmbrăcăminte etc.) şi moral (calități, defecte, gesturi, obiceiuri etc).

Portretul individual se referă la o persoană, fie personaj principal (Mihai Viteazul), fie personaj secundar (Alexandru – Vodă, călăul).

Portretul colectiv schițează imaginea de ansamblu a unui grup de oameni (locuitorii Olteniei, mulțimea).

Aplicații

- ***Domnu Trandafir***, de M. Sadoveanu (Ed. All, Petrion)
- ***Mihai Viteazul***, de N. Bălcescu (Ed. Humanitas)
- *D-l Goe ...*, de I.L. Caragiale (Ed. Teora)

Scanned with OKEN Scanner

Domnu Trandafir

de Mihail Sadoveanu

Planul simplu de idei

1) Revăzând locurile natale, scriitorul îşi aminteşte de întâmplările "luminoase" ale copilăriei.
2) Amintirea primei zile de şcoală.
3) Portretul domnului Trandafir, un adevărat dascăl.
4) Domnu Trandafir îi învăţa carte din dragoste pentru copii şi nu de teama "celor mari".
5) Într-o zi, doi străini vin să viziteze şcoala.
6) Domnu' Trandafir ţine o lecţie aşa cum o făcea de obicei.
7) Domnu' Trandafir este neîncrezător când află identitatea celor doi vizitatori.
8) Domnu' Trandafir a rămas în satul său, iubit de copii, legat de oameni şi de locuri.

Exerciţii

1. Găsiţi în text sinonimele următoarelor cuvinte: *blând, afecţiune, surplus de bunătate, a supraveghea, cauză, supărare, agitaţie, cameră, a termina.*

2. Construiţi enunţuri cu termenii: *prisos* şi *prinos.*

3. Indicaţi trei arhaisme din text.

4. Explicaţi cum s-au format cuvintele: *descărcat, înscris, înduioşare.*

5. Alcătuiţi familia lexicală a cuvântului *"blând".*

6. Indicaţi antonimele termenilor: *străin, a descărca, a plânge.*

7. Precizaţi sensurile cuvintelor subliniate din enunţurile următoare:

strungă
Ciobanul adunase oile în *strungă.*
Dascălul avea dinţii rari, cu *strungă* mare la mijloc.

zvon
Circula *zvonul* că se va scumpi benzina.
Zvonul că antrenorul echipei va fi schimbat îi îngrijora pe jucători.
Se auzea *zvon* de instrumente muzicale.

8. Exemplificaţi în enunţuri sensurile cuvintelor *"a priveghea"* şi *" a scutura".*

9. Bifaţi varianta potrivită:

■ *Textul apare sub forma:*

a) unei scrisori către un prieten;
b) unei pagini de jurnal;
c) unui monolog.

Scanned with OKEN Scanner

■ *Cea mai importantă învățătură pe care le-o dădea domnul Trandafir copiilor era:*

a) învățătura gramaticii şi aritmeticii;
b) învățătura gospodărească;
c) învățătura sufletească.

■ *În expresia "ochii foarte blajini" există:*

a) o comparație;
b) un epitet;
c) o personificare.

■ *Când era foarte supărat, domnul Trandafir:*

a) îi certa pe copii;
b) îi pedepsea;
c) se uita urât la ei;
d) le spunea "Măi domnule!"
e) îi chema pe părinți la şcoală.

■ *Când le adresa copiilor cuvintele "Măi domnule!"*

a) copiii nu-l luau în seamă;
b) copiilor le venea să intre în pământ de ruşine;
c) copiii făceau o gălăgie şi mai mare.

■ *Când s-a zvonit că domnu Trandafir va fi mutat la altă şcoală, peste Siret, băieții:*

a) au hotărât să se ducă cu învățătorul peste Siret;
b) au rămas nepăsători;
c) au vorbit cu ministrul învățământului;
d) au plâns.

■ *Atitudinea autorului față de învățător:*

a) milă;
b) dragoste;
c) dispreț;
d) respect;
e) admirație;
f) simpatie;
g) recunoştință;
h) antipatie.

10. Extrageți din text adjectivele care desemnează însuşiri ale domnului Trandafir.

11. Găsiți citatele din care reies următoarele calități ale învățătorului:

- ospitalitatea
- modestia
- blândețea

12. Selectați din text formulele care ilustrează că textul apare sub forma unei scrisori adresate unui prieten.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristici ale textului

Tema Narațiunea "Domnu Trandafir" de Mihail Sadoveanu, publicată în volumul "La noi în Viișoara", evocă în pagini pline de duioșie imaginea primului dascăl, întipărită pentru totdeauna în sufletul copilului de odinioară.

Titlul În această emoționantă operă literară, scriitorul a realizat un desăvârșit portret literar, al întâiului său învățător, înfățișând trăsăturile fizice, dar mai ales pe cele morale ale acestuia pentru ca imaginea lui să apară cât mai vie și mai stăruitoare în mintea cititorului. Și Sadoveanu a reușit, alternând caracterizarea directă cu cea indirectă, rezultată din faptele și gândurile personajului, pe baza împletirii modurilor de expunere, a narațiunii cu descrierea și dialogul.

Ultima imagine este copleșitoare prin semnificații. Ea încununează portretul moral al dascălului. Este imaginea luminoasă a unui om adevărat, care și-a dăruit viața copiilor, dând sens înalt vieții, cu modestie și cu bunătate. El trăiește și va trăi etern prin învățătura sufletească pe care le-a dat-o copiilor, ajutându-i să devină oameni adevărați. Chiar dacă omul este trecător pe pământ, în urma sa înfruntând timpul, dăinuie valorile sufletești și morale.

Întâmplările copilăriei au rămas "luminoase" și "vii" Revăzându-și meleagurile natale și cutreierând în lung și în lat locurile cunoscute, scriitorul își dă seama cu nostalgie că nu a uitat nici una dintre întâmplările luminoase ale copilăriei sale, că trecerea anilor nu le-a umbrit cu nimic strălucirea de odinioară dată de vârsta cea mai fericită din viața unui om.

Reîntors în târgușorul natal, scriitorul cutreieră locurile cunoscute, reamintindu-și cu emoție de "întâmplările luminoase ale copilăriei atât de îndepărtate".

Revede locurile unde se scălda "cu dracii de seama sa". Își amintește cum se ungeau cu nămol din cap până-n picioare și se fugăreau pe mal, pentru ca apoi să sară în apă cu zgomot și "în curcubeie de stropi".

A văzut și întinsele "zăvoaie de sălcii cenușii" în care intrau cu "grozava frică de bursuci" până ce dădeau de desișurile cu mure, când se așezau "la ospăț și la taifas".

La marginea târgului a revăzut "șurile dărăpănate, pline de poloboace", unde se jucau "de-a ascunsul", noaptea. A retrăit fiorul cu care căuta prin ungherele întunecoase. Și-a adus aminte cum trebuia să spună "câte o ghidușie" ca să izbucnească cineva în râs, descoperindu-se astfel.

Amintirile școlii Locurile "l-au înfiorat și l-au bucurat", dar nici unul nu l-a mișcat "ca locul – numai locul a rămas unde odată era școala".

Stăruie în lumina amintirii prima zi de școală, când adus de mână de tatăl său, a intrat cu teamă și cu bucurie "în freamătul de copii". Acolo era un păr cu fructe gustoase din care domnul le dăruia ca un părinte câte două la începutul fiecărei vacanțe.

Acolo era curtea școlii unde iarna, înălțau uriași de zăpadă. Repetiția adverbului de loc *"acolo"* delimitează expresiv spațiul fericit al învățăturii – școala. A revăzut locul gol unde fusese școala, "o odaie scundă în care era cald vara și frig iarna".

Scanned with OKEN Scanner

Portretul domnului Trandafir Pe fundalul duioaselor amintiri ale copilăriei prinde contur chipul drag al întâiului său dascăl, domnu' Trandafir, despre care simte nevoia să-i vorbească din nou, prietenului său.

Descrierea surprinde prin câteva detalii semnificative portretul fizic al unui om obişnuit: "Era un om bine făcut, puţin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Când zâmbea, se arătau sub mustaţa tunsă scurt, nişte dinţi lungi cu strungă mare la mijloc". Ceea ce înduioşează pe şcolarul de odinioară este blândeţea învăţătorului oglindită în "ochii blajini" şi în zâmbetul său plin de bunătate. El îşi aduce aminte cu emoţie amănunte şi gesturi caracteristice care însufleţesc descrierea. Acestea sunt legate de momente semnificative ale lecţiilor (notate prin adverbul relativ "când"), rămase adânc întipărite în inima autorului. Dascălul le insufla copiilor sentimentul adânc al dragostei de ţară: "Când ne învăţa cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare şi înălţa în sus braţul drept", când dădea tonul la cântec "lovea diapozitivul de marginea catedrei, îl ducea repede la urechea dreaptă şi, încruntând puţin din sprâncene dădea uşor tonul", iar băieţii răspundeau "într-un murmur subţire" şi aşteptau atenţi, "cu ochii aţintiţi la mâna lui, care dintr-o dată se înălţa" şi glasurile tinere "izbucneau ...într-o revărsare caldă".

Pasiunea şi priceperea acestui dascăl făceau din fiecare moment al lecţiei un moment unic şi emoţionant pentru micii şcolari. Comuniunea sufletească dintre învăţător şi elevi era deplină, iar reacţiile copiilor erau cea mai grăitoare dovadă.

Vie şi încărcată de emoţii, atât pentru domnu' Trandafir cât şi pentru învăţăceii săi, era întotdeauna întâlnirea cu poveştilor lui Creangă. El le sădea în suflet dragostea pentru lectură şi pentru frumos: "ne privea întâi blând, cu un zâmbet liniştit, ţinând cartea la piept, în dreptul inimii şi în bănci se făcea o tăcere adâncă, ca într-o biserică". Învăţătura cuprinsă în aceste poveşti le este dezvăluită elevilor cu blândeţe, cu admiraţie sinceră faţă de marele nostru povestitor şi cu infinită dragoste faţă de copii.

Ceea ce caracterizează în primul rând pe acest om modest cu vocaţie de dascăl este "învăţătura sufletească". Scriitorul a înţeles că domnu' Trandafir le dăruia copiilor această învăţătură, nu pentru că i se plătea, ci pentru că "avea un prisos de bunătate în el" şi pentru că "în acest suflet era ceva din credinţa şi din curăţenia unui apostol". Avea credinţa că învăţătura îl ajută pe om în viaţă şi convingerea că din acei pui de ţărani vor ieşi oameni adevăraţi.

Străduania neobosită a dascălului de a pregăti copiii pentru viaţă este cu atât mai demnă de laudă în acel colţ pierdut de ţară, unde învăţătorul putea să facă ceea ce voia.

Pentru a sublinia frumuseţea morală a dascălului său, scriitorul povesteşte o întâmplare neobişnuită pentru acel sat îndepărtat din Moldova şi anume vizitarea şcolii de către doi străini.

Domnu' Trandafir, aflat în grădină, supraveghea descărcarea unui car cu fân, pentru că era, aşa cum îl caracterizează autorul, "foarte gospodăros şi-i plăcea să se facă fiecare lucru cu rânduială". Primind prietenos pe oaspeţi în spiritul tradiţionalei ospitalităţi româneşti, îi conduce în şcoală. Necunoscuţii se interesează de starea şcolii, de frecvenţa elevilor şi află "că vin câţi sunt înscrişi". Acest fapt evidenţiază priceperea învăţătorului de a-şi convinge consătenii şi elevii despre însemnătatea ştiinţei de carte şi de a o demonstra prin rezultate, printr-o muncă neobosită şi o dăruire de apostol.

Rugat să ţină o lecţie, domnu' Trandafir face o lecţie "cum o făcea el totdeauna". Dialogul dintre învăţător şi elevi este deschis şi sincer: "spune lucruri care

Scanned with OKEN Scanner

şi pe el îl mişcă şi-l ajung la inimă". Vizitatorii sunt şi ei mişcaţi, "îl privesc cu ochii dintr-o dată încălziţi", întrebându-l "cu glasurile cu totul schimbate şi cu o altă lumină în ochi" despre viaţa sa. Modest şi sfios, domnul "răspunde şi nu prea". La plecare, el află cu uimire şi neîncredere că a fost vizitat de însuşi ministrul învăţământului, însoţit de inspector. Acesta i-a strâns mâna şi l-a felicitat. Acest gest, primit cu modestie de învăţător, a reprezentat recunoaşterea şi aprecierea oficială, la cel mai înalt nivel, a calităţilor deosebite ale acestui dascăl care îşi iubea meseria. Fiindcă suprema recunoaştere a venit totdeauna din partea elevilor săi: "nu ne-a învăţat niciodată din pricină că se temea de cei mari. Îi era drag să ne înveţe, şi parcă eram copiii lui, - asta am simţit-o totdeauna".

Dragostea şi respectul copiilor faţă de învăţătorul lor erau atât de mari încât atunci când rar, îi mustra cu vorbele: "Măi domnule!", lor le venea să intre în pământ de ruşine. Iar când îi felicita, spunându-le: "Brava, băieţi!", simţeau bucuria domnului Trandafir.

Nu numai domnu' Trandafir îşi iubea elevii, dar şi copiii îşi îndrăgeau dascălul. Amintirea episodului legat de zvonul mutării domnului Trandafir în altă comună, devine semnificativ. Copiii s-au strâns cu toţii, unii plângând, şi au hotărât să plece o dată cu învăţătorul lor peste Siret.

Dar învăţătorul, statornic în dragostea pentru copii şi pentru meleagurile natale, a rămas în sat şi acolo l-au şi îngropat.

Naraţiunea se încheie trist şi emoţionant. Cu înţelegerea pe care ţi-o dă numai vârsta, şcolarul de odinioară, ajuns scriitor, simte cum tristeţea legată de trecerea timpului îi umple sufletul: "Nici şcoala unde m-a învăţat el nu mai este". Şcoala şi învăţătorul trăiesc însă intens în amintirea sa: "eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara şi frig iarna. În locul acela odată a trăit un om..."

Evocarea sub forma unei scrisori Povestirea cu caracter de amintire, este concepută sub forma unei scrisori adresate unui prieten "simt că iar mă cuprinde înduioşarea şi iar am să-ţi vorbesc şi în această scrisoare de domnu' Trandafir". Procedeul utilizat de scriitor pentru a aduce din negura timpului în prezent amintirile dragi şi luminoase ale copilăriei este evocarea. Utilizarea frecventă a verbelor la imperfect proiectează povestirea în spaţiul amintirii, al copilăriei îndepărtate. Mulţimea verbelor ("mă scăldam", "ne alungam", "săream") exprimă zburdălnicia copiilor prinşi în jocurile specifice vârstei. Tonul cald, plin de dragoste şi emoţie caracterizează aceste pagini impresionante prin simplitatea şi sinceritatea sentimentelor.

Naraţiunea se împleteşte cu dialogul şi descrierea Naraţiunea dobândeşte forţă expresivă prin scurtele pasaje descriptive (ale locurilor de joacă, ale dascălului, ale şcolii) şi dialogate. Dialogul concentrează reacţia personajelor, sentimentele acestora. Din aceste pagini ca şi din altele, Sadoveanu reţine ca ideal suprem iubirea de oameni, pe care domnu' Trandafir o ilustrează atât de sincer şi de emoţionant. "Înţelepciune, blândeţe şi bunătate merg în limbajul sadovenian împreună" spune criticul Constantin Ciopraga care adaugă: "Pentru a sublinia semnificaţia unui fapt, Creangă introduce în naraţiune proverbul, zicerile populare; la Sadoveanu nu găsim proverbe gata făcute, ci aforisme, reflecţii personale, însoţite de lumina unui surâs".

Scanned with OKEN Scanner

Valoarea artistică Farmecul povestirii în care se ţes amintiri într-o frumoasă limbă românească, presărată cu regionalisme, cucereşte cititorul prin emoţia sinceră şi adâncă ce vibrează în fiecare cuvânt. "Totul pare de o mare simplitate, fiind în acelaşi timp de o rară bogăţie" (Constantin Ciopraga). Ceea ce încântă este farmecul unic al povestirii. Arta nu stă în vocabular, ci în unicitatea ţesăturii, în vraja stilistică.

• ***Epitetele*** simple şi duble subliniază sugestiv trăsăturile locurilor, a oamenilor şi a acţiunilor sau intensitatea sentimentelor: "amurg *liniştit*", "glasuri *aşa de mişcate*", "amintirile (...) *vii şi luminoase*", "zâmbet *liniştit*", "au înflorit *bogat* mai târziu" *etc.*

• ***Comparaţiile*** exprimă sinceritatea şi profunzimea gândurilor şi emoţiei autorului: *"ca de ieri* îmi aduc aminte", "au rămas în fundul sufletului *ca seminţe bune*", "chiote şi goană *parcă venise* pe acele meleaguri *o oştire de sălbatici*".

• ***Enumeraţiile*** susţinute cu epitete, metafore şi repetiţii amplifică sentimentul de adâncă veneraţie al autorului faţă de învăţătorul său: "care au îndurat sărăcie şi batjocură, care au trecut printr-un vifor de nemulţumiri şi vorbe rele, şi care totuşi au izbutit să-şi împlinească cu bine menirea", "Domnu nostru ne-a învăţat rugăciuni, ne-a învăţat cântece (...), ne-a învăţat să credem în alte lucruri, în trecutul şi vrednicia noastră, lucruri pe care mulţi le batjocoreau în acea vreme, ne-a învăţat multe", etc." Tot enumeraţia subliniază imaginea copilăriei fericite, în care jocul şi zburdălnicia sunt principalele atribute: "Ne bălăceam în valuri, ieşeam la mal şi ne ungeam cu nămol din cap până-n picioare" etc.

• ***Repetiţiile*** evidenţiază emoţia sentimentelor trăite de autor, legate de amintirea copilăriei, a dascălului său şi a şcolii unde învăţase: "întâmplările copilăriei", "ne-a învăţat", "acolo", "şcoala".

• ***Metaforele*** sporesc vraja evocării: "răsăreau din *împărăţia uitării*", "vifor *de nemulţumiri şi vorbe rele*", "au fost nişte *apostoli*", "*curcubeie de stropi*" etc.

Mihai Viteazul (fragment)

de Nicolae Bălcescu

Planul simplu de idei

1) Expoziţiunea: Mihai, banul Craiovei este nădejdea românilor.
2) Intriga: Înspăimântat de faima lui Mihai, Alexandru – Vodă hotărăşte să-l omoare.
3) Desfăşurarea acţiunii: Vodă hotărăşte execuţia lui Mihai.
   Mihai fuge la Constantinopol, dar este prins şi închis.
4) Punctul culminant: Călăul, înspăimântat de prizonier, fuge în momentul execuţiei.
5) Deznodământul: Mulţimea înfiorată cere iertarea prizonierului.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Indicați sinonimele din text ale următoarelor cuvinte: *suferință, generozitate, a conduce; a invidia, călău, tortură, nesupus, închisoare, pedeapsă, a înceta, izbăvire, prizonier, secret, tânăr, a condamna, speranță.*

2. Menționați sensul verbului *"a (se) pierde"* în text și în enunțurile de mai jos:

a (se) pierde
El și-*a pierdut* caietul.
Poporul său *a pierdut* războiul.
În fața profesorului, ea s-*a pierdut.*

3. Găsiți în text un derivat al cuvântului *"jale"* și explicați cum s-a format.

4. Dați cinci exemple de arhaisme din text.

5. Grupați personajele în următoarele grupe:

- personaje principale - personaje colective - personaje negative
- personaje secundare - personaje individuale - personaje pozitive

6. Bifați explicațiile potrivite:

■ *Tatăl lui Mihai a fost:*

a) Alexandru cel Bun;
b) Pătrașcu Voievod;
c) Alexandru - Vodă.

■ *Alexandru Vodă, temându-se de Mihai, acționă astfel:*

a) îl izgoni pe Mihai din țară;
b) îl condamnă la închisoare pe viață;
c) trimise ucigași pentru a-l prinde.

■ *În perioada în care se desfășoară acțiunea, Mihai era:*

a) domnul Țării Românești;
b) banul Craiovei;
c) cărturar la curtea lui Alexandru-Vodă.

■ *Trăsătura feței pe care Bălcescu pune accentul în portretul fizic o reprezintă:*

a) ochii;
b) gura;
c) fruntea.

■ *Călăul, văzându-l pe Mihai, în momentul execuției:*

a) își face datoria;
b) strigă că el nu-l poate ucide pe acel om;
c) fuge înspăimântat.

7. Motivați prin citate următoarele însușiri ale personajelor:

- credința lui Mihai și a poporului în Dumnezeu;
- talentul de vorbitor al banului Craiovei;
- dragostea poporului față de banul Craiovei;
- perfidia lui Alexandru-Vodă;
- aspectul înspăimântător al călăului.

Scanned with OKEN Scanner

8. Dați exemple de caracterizare directă și caracterizare indirectă, folosite în realizarea portretului lui Mihai.

9. Descrieți-l succint pe Alexandru - Vodă în antiteză cu banul Craiovei, folosind cât mai multe antonime ale cuvintelor ce redau virtuțile lui Mihai.

10. Cum l-ați numi, altfel decât Mihai Viteazul, pe înfăptuitorul primei uniri a țărilor române? Motivați răspunsul.

Caracteristici ale textului

Temă Nicolae Bălcescu, cărturar pașoptist de seamă a rămas atât în istorie, cât și în literatura română prin opera sa fundamentală "Românii supt Mihai-Voievod Viteazul". În această lucrare, el elogiază pe primul voievod care a unificat cele trei țări române: Mihai Viteazul, urmărind în același timp să trezească în sufletele contemporanilor săi sentimentele de mândrie și dragoste față de țară.

Moduri de expunere Pe parcursul fragmentului Bălcescu împletește descrierea cu narațiunea conturând portretul eroului său și relatând cum a scăpat acesta de moartea pe care i-o pregătise crudul Alexandru- Vodă.

Portretul lui Mihai, banul Craiovei Încă de la început se detașează portretul luminos al celui ce "ajunsese a fi nădejdea tuturor, răzbunătorul atât de mult dorit și așteptat", banul Mihai. Ne este prezentată originea sa, tatăl acestuia fiind Pătrașcu-Voievod, "care, pentru blândețea cu care cârmuie țara (de la 1545 până la 1557), se numește cel Bun". Printr-o enumerație de o mare amploare și expresivitate este conturat portretul fizic și moral al tânărului ban al Craiovei. Aspectul exterior este schițat în întregul fragment doar prin câteva trăsături: "june bărbat"; "lăudat prin frumusețea trupului său", "când vede acel trup măreț, acea căutătură sălbatică și îngrozitoare". Observăm că accentul cade pe privirea netemătoare de moarte, mândră, pe ochii sălbatici care-l înspăimântă pe călău. Ei sunt o oglindă a însușirilor morale, a dârzeniei și curajului cu care viitorul domnitor înfruntă situații limită.

Numeroasele sale virtuți: credința, patriotismul, omenia, dreptatea față de toate categoriile sociale, sinceritatea, generozitatea și calitățile sale de bun organizator și militar au făcut ca el să devină "în acel timp de chin și de jale" speranța românilor în vremuri mai bune.

Domnitorul țării, crudul Alexandru-Voievod, "nu întârzie a se înspăimânta de acel mare nume al banului Mihai." Neîndrăznind să-l prigonească pe față, temându-se de atitudinea poporului, a trimis ucigași, spre a-l prinde și a-l aduce la București sau a-l ucide în taină. Mihai, află însă la timp de cursa ce i se întindea și pornește spre Constantinopol, dar este prins pe drum de oamenii voievodului care îl duc la București. Aici, Alexandru "îl învinovăți de trădător și rebel și îl închise în pușcărie, spre a fi pus la caznă și apoi ucis". Cruzimea și răutatea domnitorului nu au limite, el îl supune la tortură înainte de a-i lua viața.

Laș, temându-se de poporul înfuriat, voievodul "hotărî a-i grăbi moartea". Astfel, într-o zi Mihai a fost dus legat la eșafod prin fața mulțimii caracterizată printr-un triplu epitet cu o mare forță de vizualizare și de un profund dramatism: "Mulțimea

Scanned with OKEN Scanner

poporului urmărea pe osândit, tristă, jalnică şi tăcută." Este de admirat atitudinea demnă şi calmă a tânărului osândit în faţa morţii. El nu se lamentează şi nu cere îndurare voievodului, înfruntând cu bărbăţie soarta cruntă ce-l aştepta. Venind şi momentul fatal "gâdea, cu satârul în mâna, cu inima crudă, îşi aţinteşte ochii sângeroşi "asupra jertfei sale". I-a fost de ajuns să zărească "acel trup măreţ" şi "acea căutătură sălbatică şi îngrozitoare" ca să arunce satârul şi să fugă înspăimântat prin mulţime strigând că el nu-l poate ucide pe acel om.

Acest deznodământ miraculos "înfioară mulţimea", care "văzu într-însa un semn ceresc, prin care Dumnezeu voia păstrarea acestui om, şi un glas detunător de milă şi iertare scăpă din pieptul acelii gloate". Scriitorul surprinde relaţia mulţimii ca personaj colectiv.

Evocarea învăluită într-o atmosferă de legendă Scriitorul reuşeşte să evoce cu admiraţie o pagină glorioasă din istoria poporului nostru, proiectând-o într-o atmosferă de legendă. Mihai, banul Craiovei, se transformă într-un erou izbăvitor, încununat de virtuţi alese, întruchipând speranţele unui întreg popor. Scena confruntării cu călăul şi deznodământul acesteia accentuează caracterul legendar al naraţiunii, al viitorului voievod pe scena istoriei. Lipsa unor indicii precise legate de timp şi uneori de spaţiu sporesc aura de legendă în care sunt învăluite personajele şi faptele lor. Arhaismele şi cuvintele populare ("osândă", "prins fiind în cale", "a prigoni" etc) dau culoare acestui tablou al unei epoci îndepărtate, dar zugrăvită în toată măreţia ei de odinioară.

Valoarea artistică Valoarea artistică a acestui fragment stă în arta portretului prin care N. Bălcescu reuşeşte să dea viaţă impetuosului ban al Craiovei prefigurând pe dârzul unificator al tuturor românilor: "un bărbat ales, vestit şi lăudat prin frumuseţea trupului său, prin virtuţile sale alese".

• ***Epitetele*** simple, duble şi multiple subliniază însuşirile dominante ale personajelor: "cuvânt *blând* şi *îmbelşugat*", "bărbat *ales* şi *vestit* şi *lăudat*","căutătură *sălbatică* şi *îngrozitoare*", "cu inima *crudă* şi ochii *sângeroşi*", "*crudul* Alexandru-Vodă", "mulţimea *tristă*, *jalnică* şi *tăcută*" etc.

• ***Enumeraţiile*** ample conturează portretul memorabil al eroului: "*sfatul* lui cel drept şi priceput, *cuvântul* lui blând şi îmbelşugat, iar mai cu seamă *faptele* cunoscute ale lui", "lăudat prin *frumuseţea* trupului său, prin *virtuţile* lui alese şi felurite, prin *credinţa* către Dumnezeu, *dragostea* către patrie, *îngăduiala* către ei asemenea, *omenia* către cei mai de jos, *dreptatea* către toţi deopotrivă, prin *sinceritatea*, *statornicia* şi *dărnicia* ce împodobea mult lăudatul său caracter".

Tot printr-o enumeraţie este schiţat portretul călăului: "gâdea *cu satârul în mână, cu inima crudă, cu ochii sângeroşi*".

• ***Repetiţiile*** evidenţiază trăsăturile excepţionale ale personajului: "bărbat ales", "virtuţile lui alese"; "un bărbat (...) lăudat", "mult lăudatul său caracter".

• ***Comparaţia*** accentuează atmosfera de legendă în care este surprins deznodământul aflat sub protecţie divină: "această întâmplare minunată înfioară mulţimea *ca o mişcare electrică*".

• ***Antiteza*** stă la baza construcţiei celor două portrete aflate în opoziţie, banul Mihai şi Alexandru - Vodă, atât prin trăsături cât şi prin fapte.

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul X
Figurile de stil
Personificarea • Comparația • • Enumerația • Repetiția • Epitetul

Noțiuni teoretice

Figurile de stil (tropii) sunt procedeele de modificare a sensurilor proprii în sensuri figurate pornind de la funcția expresivă a cuvântului: epitet, comparație, metaforă, personificare etc.

Personificarea este figura de stil prin care se atribuie însușiri omenești ființelor, lucrurilor şi fenomenelor naturii.

Comparația este figura de stil prin care se alătură doi termeni (persoane, obiecte, ființe, acțiuni, idei etc.), pe baza unor însușiri comune, cu scopul de a evidenția anumite caracteristici ale primului termen: iedul "se avântă *ca o săgeată*", "picioarele subțiri *ca nişte lujere*".

Enumerația este figura de stil care constă în înşiruirea unor termeni de acelaşi fel, cu scopul de a atrage atenția asupra aspectelor descrise sau asupra faptelor înfățişate: "intră apoi *supt bolți de frunze*, pe urmă *prin hrube* adânci *de verdeață*" etc.

Repetiția este figura de stil care constă în folosirea succesivă a unui sunet, cuvânt sau a unui grup de cuvinte pentru a impune atenției o imagine semnificativă, o idee, un sentiment, o acțiune sau un obiect: "iarna *vine, vine* pe crivăț călare"; "trece *din poiană în poiană* etc. "*să meargă, să meargă* şi *să meargă*".

Epitetul este figura de stil prin care se exprimă însuşiri deosebite ale obiectelor, prezentându-le într-o lumină nouă, aparte, ele adresându-se imaginației şi sensibilității noastre.

Epitetul poate fi:

a) simplu (exprimat printr-un singur cuvânt): "salturi *îndrăznețe*", "ochii lupului străluceau *lacomi*";
b) dublu (exprimat prin două epitete):"zbieret *adânc, sfâşietor*", "muşchiul *gros, cald*", etc.
c) multiplu (exprimat prin trei sau mai multe epitete): "botul *mic, catifelat şi umed*";

Epitetul poate avea şi alte valori:

a) epitet personificator: "behăind *vesel*", "păşeşte încet, *prevăzătoare*";
b) epitet metaforic: "pădure *de argint*";
c) epitet hiperbolic: "sărituri *amețitoare*".

Scanned with OKEN Scanner

Alte figuri de stil

Metafora este figura de stil prin care se înlocuieşte un termen obişnuit (propriu) cu unul neobişnuit, figurat, pe baza unor asemănări: "*hrube de verdeaţă*" (verdeaţa ca nişte hrube), "*apa morţii*" (moartea ca o apă).

Antiteza este figura de stil care constă în opoziţia dintre doi termeni (personaje, situaţii, idei, fenomene etc.) care se pun reciproc în lumină, cu scopul de a reliefa unul din termeni prin celălalt: "*vesela verde* câmpie acu-i *tristă*, *vestezită*".

Inversiunea este figura de stil prin care se schimbă ordinea obişnuită a cuvintelor într-o propoziţie, cu intenţia de a obţine efecte poetice: "*de crengi* se dezlipesc", "*părăsit-au* a lor cuiburi".

Hiperbola este figura de stil prin care se exagerează în mod intenţionat (mărind sau micşorând) însuşirile unei fiinţe sau caracteristicile unui obiect, fenomen sau ale unei întâmplări pentru a-l impresiona pe cititor.

Aplicaţii

- *O furnică*, de T. Arghezi (Ed. Humanitas) - personificare
- *Sfârşit de toamnă*, de V. Alecsandri (Ed. Humanitas) - comparaţie
- *Amintiri din copilărie*, de I. Creangă (Ed. Humanitas) – repetiţie, enumeraţie
- *În pădurea Petrişorului*, de N. Sadoveanu (Ed. Humanitas) - epitet
- ***Balada unui greier mic***, de G. Topârceanu (Ed. All) - personificare
- ***Copilărie***, de V. Eftimiu (Ed. All) – comparaţie, enumeraţie, repetiţie, epitet
- ***Puiul***, de I. Al. Brătescu – Voineşti (Ed. Petrion) - personificare
- ***Fulg***, de N. Labiş (Ed. Petrion) - personificare
- *Sfârşit de toamnă*, de V. Alecsandri (Ed. Petrion) – comparaţie, repetiţie
- *Ardealul*, de N. Bălcescu (Ed. Petrion) - enumeraţie
- *Fiind băiet păduri cutreieram...*, de M. Eminescu (Ed. Petrion) - epitet
- *Steaua-n iarbă*, de T. Arghezi (Ed. Teora) – personificare, enumeraţie, comp.
- *Gândăcelul*, de E. Gârleanu (Ed. Teora) – epitet, personificare

Balada unui greier mic

de George Topârceanu

Planul simplu de idei

1) Sosirea toamnei.
2) Chipul toamnei.
3) Reacţia naturii la venirea toamnei.
4) Descrierea greierului.
5) Monologul greierului.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Precizați sinonimele următoarelor cuvinte: *zălud, ciudă, țarină, tină, a se piti, văgăună, grăbit, humă, tuș, grăunțe, sfârșit.*

2. Bifați schimbările din natură la venirea toamnei prezente în poezie:

• e frig	• cad frunzele
• vegetația se usucă	• vântul spulberă ciulinii
• plouă mărunt	• e noroi pe drumuri
• ninge	• bântuie gripa
• dealurile sunt golașe	• e soare
• este ger	• cade bruma

3. Încercuiți explicațiile potrivite:

■ *Sentimentele cu care este întâmpinată toamna de către natură:*

a) spaimă c) tristețe e) admirație
b) bucurie d) nerăbdare f) simpație

■ *"dealuri zgriburite" înseamnă:*

a) dealurile golașe tremură de frig;
b) dealurile sunt pustii;
c) dealurile sunt despădurite.

■ *"țarini zdrențuite" sugerează:*

a) țarinile sunt pustii;
b) lanurile au fost culese și țarinile par îmbrăcate într-o haină ruptă și ponosită;
c) ele au un aspect trist.

■ *"toamna cea întunecată" sugerează:*

a) vremea este noroasă;
b) toamna sfârnește teama prin atmosfera mohorâtă;
c) toamna este înspăimântătoare.

■ *"Și cum vine de la munte blestemând și lăcrămând" exprimă:*

a) venirea toamnei aduce înduioșare;
b) toamna coboară supărată spre câmpie;
c) vremea friguroasă vine de la munte însoțită de ploi și vânt.

■ *"Ca să nu cer împrumut*
La vecina mea furnică,
Fi'ndcă nu-mi dă niciodată"semnifică:

a) furnica e egoistă;
b) ea nu-i dă împrumut pentru că nu l-a văzut niciodată muncind;
c) se conduce după proverbul: "Cine nu muncește nu mănâncă".

Scanned with OKEN Scanner

■ *"Şi-apoi umple lumea toată,*
Că m-am dus şi i-am cerut" semnifică:

a) furnica e bârfitoare şi exagerează;
b) ea nu spune adevărul celorlalţi;
c) furnica e zgârcită.

4. Alegeţi în două coloane trăsăturile care se potrivesc fiecărui personaj (greierele şi furnica), apoi argumentaţi-le:

❒ harnic	❒ descurcăreţ	❒ zgârcit	❒ mic	❒ vorbăreţ
❒ vesel	❒ îndrăzneţ	❒ talentat	❒ petrecăreţ	❒ leneş

5. Ilustraţi prin exemple însuşirile omeneşti ale personajelor:

❒ vorbesc	❒ au gesturi omeneşti
❒ gândesc	❒ au locuinţe şi vecini
❒ au sentimente	❒ au preocupări omeneşti

6. Daţi câte două exemple de epitete, personificări şi enumeraţii din poezie.

7. Citiţi cu atenţie versurile şi apoi răspundeţi:

"Lungă, slabă şi zăludă,
Botezând natura udă
C-un mănunchi de ciumafai, -
Când se scutură de ciudă,
Împrejurul ei departe
Risipeşte-n evantai,
Ploi mărunte
Frunze moarte,
Stropi de tină,
Guturai ..."

a) Identificaţi un epitet multiplu şi explicaţi semnificaţia acestuia;
b) Selectaţi două personificări;
c) Subliniaţi o enumeraţie şi explicaţi rolul ei în text;
d) Precizaţi ce consecinţe aduce venirea toamnei.

8. Spuneţi-vă părerea! Sunteţi de partea greieraşului sau a furnicii? Argumentaţi.

Caracteristicile textului

Tema Cu gingăşie şi umor, poetul George Topîrceanu zugrăveşte în această baladă portretul unui greieraş în confruntarea sa cu "toamna cea întunecată". Nota de veselie este întărită cu ajutorul personificării, care umanizează natura. Poetul surprinde cu multă fineţe trăsături caracteristice ale plantelor şi insectelor, pe care le transpune ulterior în însuşiri omeneşti, punându-le să vorbească, să aibă emoţii şi sentimente.

Sosirea toamnei Schiţată rapid şi în puţine versuri, toamna pune stăpânire pe un peisaj dezolant, în care efectele anotimpului se fac deja simţite, fiind subliniate prin epitete sugestive şi prin enumeraţie: dealurile apar "zgriburite", iar

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ţarinile culese şi uscate au parcă hainele "zdrenţuite". "Toamna cea întunecată" a apărut prin surprindere, atmosfera devenind apăsătoare şi mohorâtă.

Portretul toamnei Poetul schiţează portretul toamnei care inspiră spaimă în întreaga natură. Ea apare personificată într-un spirit al răului, terifiant, conturat prin şirul de epitete sugestive ("lungă, slabă şi zăludă") şi prin gestul amintind de descântecele şi blestemele populare: "Botezând natura udă / C-un mănunchi de ciumafai". Plină de toane şi răzbunătoare, ea împrăştie în jurul său multe rele redate expresiv printr-o amplă enumeraţie: "Risipeşte-n evantai / Ploi mărunte, / Frunze moarte, / Stropi de tină, / Guturai ...". Cuvintele "mărunte" şi "moarte" subliniază efectul destructiv al acestui anotimp asupra naturii.

Natura la venirea toamnei La vederea toamnei, natura este cuprinsă de un puternic sentiment de frică şi de panică. Cum ea coboară de la munte "blestemând / şi lăcrămând", ciulinii înfricoşaţi "se pitesc prin văgăuni", iar măceşii, stăpânindu-şi fiorul rece, "o întâmpină în cale/ Cu grăbite plecăciuni ..."

Descrierea greierului Surprinzător prin apariţia sa care contrazice panica celorlalţi, un greieraş "a ieşit" din "căsuţa lui de humă", "pe coastă", "la urcuş". Imaginea lui înduioşează prin gingăşie şi aspectul miniatural: "Negru, mic, muiat în tuş / Şi pe-aripi pudrat cu brumă". Simpatia autorului apare în conturarea portretului greieraşului, în utilizarea diminutivelor trădând duioşia şi compasiunea sa faţă de micuţa vieţuitoare: "greieruş", "căsuţă", "picioruş".

Monologul greierului Greieraşul i se adresează toamnei într-un monolog înduioşător. El recunoaşte cu naivitate că a fost surprins de venirea toamnei cu cămara goală datorită unui calcul greşit: " Nu credeam c-o să mai vii / Înainte de Crăciun, / Că puteam şi eu s-adun / O grăunţă cât de mică".Situaţia greieraşului este cu atât mai grea cu cât nu poate cere împrumut de la "vecina sa", furnica, fiindcă ea l-ar fi refuzat şi bârfit: "Fi'ndcă nu-mi dă niciodată / şi-apoi umple lumea toată / Că m-am dus şi i-am cerut ..."

Copleşit de durere, el constată cu resemnare că orice speranţă a dispărut: "Dar de-acuş / Zise el cu glas sfârşit / Ridicând un picioruş, / Dar de-acuş s-a isprăvit ..." Sărmanului greieraş nu-i rămâne decât să-şi plângă de milă: "Cri – cri – cri / Toamnă gri, / Tare-s mic şi necăjit!"

Concluzie Simţim unda de umor prin care poetul prezintă cu înţelegere micile defecte omeneşti: naivitatea, lipsa de prevedere, neglijenţa care aduc deseori pe oameni în situaţii disperate.

Valoarea artistică Epitetele, enumeraţia, personificarea şi repetiţiile au rolul de a sublinia drama greieraşului pe fundalul trăirilor celorlalte vieţuitoare. Caracterizată printr-un fericit amestec de gingăşie şi umor, printr-o muzicalitate deosebită, poezia lui G. Topârceanu transmite emoţii şi trăiri puternice. Poetul descrie o lume în mişcare, agitată şi animată de emoţii, cu gesturi şi reacţii de o mare naturaleţe.

• ***Epitetele*** simple sau multiple evidenţiază însuşiri caracteristice elementelor naturii: "ţarini *zdrenţuite*", "*lungă, slabă şi zăludă*", "*grăbite* plecăciuni", "toamna *întunecată*", "*negru, mic, muiat în tuş*".

• ***Personificarea*** umanizează tabloul de natură descris, surprinzând panica şi spaima micilor vieţuitoare la venirea duşmănoasei toamne personificatoare: ciulinii *"se pitesc prin văgăuni"*, măceşii fac *"grăbite plecăciuni"* la ivirea toamnei care *"se scutură de ciudă"* şi vine *"blestemând şi lăcrămând"*; *"Tare-s mic şi necăjit"*.

• ***Enumeraţiile*** subliniază acţiuni şi reacţii semnificative: *"Risipeşte-n evantai / Ploi mărunte, / Frunze moarte, / Stropi de tină, / Guturai ..."*; *"Toţi ciulinii de pe vale / Se pitesc prin văgăuni, / Iar măceşii de pe câmpuri / O întâmpină în cale / Cu grăbite plecăciuni"* ...

• ***Repetiţiile*** accentuează deznădejdea greieraşului, strigătul său resemnat la venirea acestui moment decisiv pentru supravieţuirea lui: *"Cri-cri-cri"*, *"mic"*, *"acuş"*.

Copilărie (fragment)

de Victor Eftimiu

Planul simplu de idei

1) Amintirea copilăriei.
2) Imaginea copilului de odinioară.
3) Tristeţea poetului.

Exerciţii

1. Indicaţi sinonimele cuvintelor: *a zbura, tristeţe, milă, altădată, sfios, zadarnic, noroc, vesel.*

2. Bifaţi trăsăturile copilului de altădată aşa cum se desprind din poezie:

☐ sfios	☐ melancolic	☐ retras	☐ modest
☐ îndrăzneţ	☐ perseverent	☐ prietenos	☐ neîndemânatic
☐ vesel	☐ visător	☐ orgolios	☐ îndemânatic

3. Clasificaţi în patru coloane figurile de stil descoperite în poezie: *epitete, comparaţii, enumeraţii, repetiţii* (câte două exemple).

4. Spuneţi-vă părerea! Ce sentimente vă trezeşte această poezie? Ce sentimente încerci când te gândeşti la propria copilărie?

5. Citiţi cu atenţie versurile şi răspundeţi:

"Când văd pe maidane copiii zburdând,
Sărind şi ţipând sau râzând ca nebunii,

Scanned with OKEN Scanner

Mă prinde-o tristeţe adâncă şi-o milă
De cel care-am fost altădată – copilul."

a) Explicaţi în câteva rânduri de ce poetul se simte cuprins de tristeţe şi compasiune.

b) Daţi exemplu de o enumeraţie din această strofă.

c) Subliniaţi o comparaţie şi explicaţi rolul ei expresiv.

d) Indicaţi un epitet şi alcătuiţi un enunţ în care cuvântul respectiv să aibă un sens obişnuit.

Caracteristicile textului

Tema Poetul Victor Eftimiu evocă cuprins de tristeţe şi duioşie copilăria pierdută. Amintirea copilului sfios şi visător de odinioară, încercând să se apropie şi să întreacă în jocuri pe copiii de vârsta lui, îi trezeşte poetului compasiune şi un grav sentiment de tristeţe. Gândul la pierderea pentru totdeauna a copilăriei umbreşte aceste versuri de un văl melancolic.

Titlul Titlul sugerează printr-un singur cuvânt imaginea copilăriei, aşa cum este cunoscută de toată lumea, ca o vârstă a veseliei şi a lipsei de griji, în care principala coordonată este jocul.

Universul poeziei Strofa întâi. La vederea copiilor, "zburdând, / Sărind şi ţipând sau râzând ca nebunii" cu inocenţa şi veselia specifice vârstei, poetul se simte cuprins de o adâncă tristeţe şi "milă" faţă de copilul care a fost odinioară. Enumeraţia de verbe la gerunziu, amplificată de comparaţia "râzând ca nebunii", subliniază zburdălnicia vârstei lipsite de griji a copilăriei, în contrast cu "tristeţea adâncă" – epitet sugestiv – pe care o simte omul adult.

Strofa a doua. Strofa a doua evocă imaginea copilului de odinioară, oferindu-ne o explicaţie asupra tristeţii de care se simte cuprins poetul. El îl vede pe copilul de altădată ca fiind diferit de ceilalţi copii: sfios, visător, încercând zadarnic să-şi măsoare forţele în jocuri copilăreşti ca bilele, arşicele sau înălţarea zmeelor. Neîndemânatic, lipsit de îndrăzneala şi veselia celorlalţi, copilul s-a retras în sine, s-a maturizat devreme, neputând să se simtă cu adevărat copil. Sensibilitatea lui, subliniată de epitete sugestive ("sfios, visător"), nu i-a dat prilejul să se bucure alături de copiii de vârsta sa, ci l-a făcut să se simtă peste ani, rănit şi impresionat la amintirea eforturilor zadarnice de a se bucura de o vârstă pe care n-a putut-o trăi aşa cum ar fi vrut. Enumeraţia acţiunilor realizate de verbele la gerunziu ("cercând", "ochind", "fugind") evidenţiază strădania zadarnică a copilului de a fi deopotrivă cu copiii de vârsta lui.

Strofa a treia. Contrastul dintre joaca plină de exuberanţă a copiilor în lumina veselă, optimistă a soarelui de vară ("în soarele vesel al zilei de vară") şi umbra ştearsă a copilăriei pierdute, dată de maturitatea vârstei şi de sentimentul trecerii timpului, sporeşte tristeţea de care se simte cuprins poetul. Acesta îşi dă seama că această vârstă fericită nu se mai poate întoarce, iar timpul îşi urmează nemilos drumul încât nici acum, nu se poate bucura de veselia şi candoarea copiilor, cum nici în anii copilăriei nu reuşise.

Repetiţia cuvântului "văd" reluată în fiecare strofă, evocă insistent amintirea copilăriei lipsite de griji, amplificând implicit sentimentul de tristeţe.

Scanned with OKEN Scanner

Puiul

de I. Al. Brătescu- Voineşti

Planul simplu de idei

1) O prepeliță întoarsă din țările calde are şapte pui, pe care îi îngrijeşte cu dragoste.
2) Puiul cel mare, neascultător, a fost prins de un flăcău şi eliberat.
3) Cu timpul, mama a început să-i învețe pe pui să zboare.
4) Un vânător primejduieşte viața puilor şi prepelița îl îndepărtează.
5) Puiul cel mare este rănit la o aripă.
6) Prepelița își dă seama că puiul cel mare este pierdut.
7) Vremea se răceşte, iar puiul suferă din cauza rănii.
8) Prepelița se hotărăşte să-şi salveze puii sănătoşi de frigul iernii apropiate.
9) La marginea lăstarului puiul moare.

Exerciții

1. Uniți termenii cu explicațiile corespunzătoare:

• lăstar	• somnolență
• cofeturi	• teren agricol, după recoltarea cerealelor
• vipie	• pădure deasă şi tânără
• mirişte	• bobițe de metal din cartuşele de vânătoare
• alice	• dulciuri
• pârloagă	• căldură mare
• piroteală	• teren arabil nelucrat mult timp

2. Alcătuiți enunțuri cu termenii: *aprig, vedenie, sfâşietor, desluşit, trudă.*

3. Încercuiți răspunsurile corecte:

■ *Într-o primăvară, prepelița s-a lăsat:*

a) lângă un râu;
b) într-un lan;
c) la marginea unui lăstar.

■ *Ea şi-a făcut cuib:*

a) într-o adâncitură;
b) pe un tăpşan;
c) pe un muşuroi de pământ.

Scanned with OKEN Scanner

■ *Puiul a fost prins de un flăcău în:*

a) mai;
b) iunie;
c) septembrie.

■ *Puii ieşeau pe mirişte:*

a) dimineaţă;
b) după-amiază;
c) seara;

■ *După ce a fost atins cu o alică în aripă, puiul:*

a) a căzut rănit;
b) a putut zbura până la lăstar;
c) s-a întors la prepeliţă.

4. Marcaţi ce schimbări aduce toamna în viaţa prepeliţei şi a puilor:

- ☐ zile mici şi posomorâte;
- ☐ cădea bruma;
- ☐ se rărea frunza lăstarului;
- ☐ era frig;
- ☐ bătea crivăţul;
- ☐ ploua;
- ☐ plecau păsările călătoare;
- ☐ ningea;

5. Argumentaţi prin citate din lecţie trăsăturile mamei:

- ☐ grijulie
- ☐ iubitoare
- ☐ harnică
- ☐ prevăzătoare
- ☐ blândă
- ☐ dornică să-şi înveţe puii pentru viaţă
- ☐ puternică în lupta cu necazurile
- ☐ hotărâtă
- ☐ capabilă de orice sacrificiu
- ☐ înţeleaptă

6. Citiţi textul şi răspundeţi:

"După trei săptămâni i-au ieşit nişte pui drăguţi, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcaţi cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau şapte gogoşi de mătase, şi au început să umble prin grâu după mâncare".

a) Identificaţi două epitete.
b) Extrageţi trei comparaţii din text şi explicaţi rolul lor expresiv.
c) Subliniaţi o enumeraţie.
d) Identificaţi o repetiţie.

7. Extrageţi din text câte două exemple cu care să completaţi tabelul următor:

Epitet multiplu	*Personificare*	*Comparaţie*	*Enumeraţie*	*Repetiţie*

Scanned with OKEN Scanner

8. Reţineţi explicaţiile potrivite ale citatului, găsiţi şi altele, apoi dezvoltaţi-le într-o scurtă compunere.

"... cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune" sugerează:

• simţindu-şi sfârşitul aproape, puiul se roagă cerului să-l izbăvească de suferinţă;

• singur, nemaiputând înfrunta durerile, puiul se roagă să fie ajutat şi ocrotit;

• puiul se roagă cerului să-i aducă înapoi pe mama şi pe fraţii lui;

• purtând în suflet imaginea aripei calde a mamei, puiul pare că îi cere iertare pentru că n-a ascultat-o.

9. Comentaţi pe scurt citatul aparţinând criticului George Călinescu:

"Brătescu – Voineşti (...) prin intensitatea atinsă în câteva puncte prin originalitatea indiscutabilă a "duioşiei" lui, ce înfăţişează o treaptă superioară a curatei simţiri etice, ocupă în literatura română un loc remarcabil".

Utilizaţi o parte a citatului care vă place mai mult şi comentariul realizat de voi ca introducere la povestirea "Puiul".

Povestire integrală
(cu evidenţierea ideilor principale)

La început, ni se înfăţişează cum o prepeliţă întoarsă din ţările calde are şapte pui, pe care îi îngrijeşte cu dragoste. Într-o primăvară, sosind dintr-o lungă şi obositoare călătorie (tocmai din Africa), o prepeliţă a poposit într-un lan verde de grâu, la marginea unui lăstar. După câteva zile de odihnă, ea şi-a construit cu migală un cuib din "beţigaşe, foi uscate, paie şi fire de fân", pe un muşuroi de pământ, ca să-l ferească de ploi. Depunând în cuib şapte ouă mici "*ca* nişte cofeturi", prepeliţa le-a clocit cu multă grijă şi dragoste. Stătea pe ouă ca şi găina, numai că ea stătea afară, nu în coteţ, înfruntând ploile, neclintită şi grijulie să nu pătrundă nici o picătură de apă. După trei săptămâni, au ieşit spre bucuria prepeliţei şapte pui mici, "nu goi ca puii de vrabie", ci "îmbrăcaţi în puf galben ca puii de găină", parcă erau nişte "gogoşi de mătase". Ei au început să caute mâncare alături de mama lor. Prepeliţa îi hrănea cu multă dragoste. Ea le prindea câte o furnică sau lăcustă, le-o fărâmiţa, iar ei o ciuguleau cu lăcomie. Ei "erau frumoşi, cuminţi şi ascultători". Nu se depărtau de mama lor şi la chemarea ei, se apropiau repede.

În timpul acesta, o singură întâmplare umbreşte pentru o clipă viaţa liniştită a prepeliţei şi a celor şapte pui: puiul cel mare, neascultător, a fost prins de un flăcău, apoi eliberat. Era prin iulie, când ţăranii au venit să secere grâul. Puiul cel mare n-a alergat la chemarea mamei şi neştiind să zboare, a fost prins de un flăcău sub căciulă. Tremurând de frică în mâna flăcăului, el a avut noroc cu un bătrân înţelept, care l-a rugat pe flăcău să-i dea drumul, pentru că era mic "cât luleaua". Când a scăpat, el a alergat speriat la prepeliţă să-i povestească întâmplarea. Mama l-a mângâiat şi dojenindu-l cu blândeţe, i-a spus că trebuie să o asculte cât este mic fiindcă, altfel, o va păţi şi mai rău.

Scanned with OKEN Scanner

Cu timpul, mama a început să-i învețe să zboare. Şi astfel trăiau liniştiți şi fericiți. Se hrăneau cu boabele de grâu rămase pe mirişte, iar în nopțile răcoroase puii se adăposteau sub aripile ocrotitoare ale mamei "ca sub un cort". Lecțiile de zbor se desfăşurau dimineața, la răsăritul soarelui, sau seara, în amurg, deoarece ziua uliii dădeau târcoale deasupra mirişte, punându-le viața în pericol. Sub comanda mamei, zburau cu toții de la marginea lăstarului până departe, la cantonul de pe şosea şi înapoi. Mama le spunea că-i pregăteşte pentru lunga călătorie de la sfârşitul verii, peste oraşe, râuri şi mări.

O nouă întâmplare vine să tulbure viața fericită şi liniştea sufletească a prepelitei. Un vânător primejduieşte viața puilor şi prepelița îl îndepărtează, alungând primejdia. Într-o după-amiază, la sfârşitul lui august, puii care se jucau împrejurul prepelitei au auzit o căruță oprindu-se pe drumeagul de la marginea lăstarului. Puii au ridicat capetele cu ochişorii mirați şi ascultau fără să înțeleagă un glas care îşi chema câinele. Prepelița, înțelegând că este un vânător, a rămas încremenită. Doar lăstarul îi putea salva, dar din acea direcție venea vânătorul. După ce a chibzuit puțin, ea le-a poruncit puilor să rămână nemişcați, lipiți cu pământul, că altfel sunt pierduți. Puii au aprobat clipind din ochi şi au rămas încremeniți, aşteptând.

Se auzea fâşâitul câinelui apropiindu-se prin mirişte. Au văzut deodată câinele care a rămas împietrit cu o labă în sus, cu ochii ațintiți spre ei. Prepelița le-a şoptit încă o dată să nu se mişte şi s-a îndepărtat uşor. Câinele o urmărea încet. Se apropia grăbit şi vânătorul. Puii înfricoşați au văzut cum o furnică se urca pe carâmbul cizmei vânătorului. Prepelița a zburat ras cu pământul, aproape de botul câinelui care o urmărea.

Vânătorul s-a depărtat de pui, a strigat la câine, dar nu a putut trage în prepeliță de teamă să nu-şi împuşte câinele. Prepelița s-a prefăcut rănită, iar câinele voia cu orice preț să o prindă. Socotind că era în afara puştii, ea a zburat adăpostindu-se în desişul lăstarului.

În acea clipă, se petrecu un fapt dramatic în viața lor: puiul cel mare este rănit la o aripă. În acest timp, în loc să respecte povața mamei şi "să stea nemişcat ca frații lui", puiul cel mare a zburat. Vânătorul a tras şi o alică l-a rănit la o aripă. Puiul a avut puterea să zboare până la lăstar, dar la mişcarea aripii, osul s-a rupt şi puiul a căzut "cu o aripă moartă". Cunoscând desimea lăstarului şi văzând că trăsese într-un pui, vânătorul a renunțat să-l mai caute.

Când se întoarce la pui, prepelița îşi dă seama că puiul cel mare este pierdut. Ceilalți pui nu s-au mişcat, ascultând în tăcere. Auzeau din când în când pocnete de puşcă şi glasul vânătorului strigându-şi câinele. Apoi căruța s-a îndepărtat şi în tăcerea serii nu se mai auzea decât cântecul greierilor. La răsăritul lunii, puii au auzit glasul mamei chemându-i. Ei au zburat spre ea şi prepelița, numărându-i, a văzut că lipsea puiul cel mare. Auzind cele întâmplate, ea a început să-l caute disperată şi într-un târziu i-a auzit glasul stins stringând-o din lăstar. Când l-a găsit şi i-a văzut aripa frântă, a înțeles că puiul era pierdut. Cu inima strânsă de durere, mama "şi-a ascuns durerea, ca să nu-l deznădăjduiască pe el".

Dar vremea se răceşte, iar puiul suferă din cauza rănii. Din acel moment au început zile triste pentru bietul pui. Se uita cu ochii plânşi cum frații lui învățau să zboare. Noaptea, încerca să se asigure întrebând-o cu spaimă pe mamă dacă se va face bine şi dacă o să-i arate şi lui "cetăți mari şi râuri şi marea". Prepelița îi răspundea afirmativ, străduindu-se să nu plângă.

Vara a trecut şi vremea a început să se răcească. Țăranii au arat mirişte şi prepelița s-a mutat cu puii într-un lan de porumb. Dar porumbul a fost cules şi locul

Scanned with OKEN Scanner

arat, încât prepeliţa s-a mutat la marginea lăstarului. Vremea s-a schimbat, a căzut bruma şi frunza lăstarului a început să se rărească. Se vedeau păsări călătoare plecând spre miazăzi.

Prepeliţa hotărăşte să-şi salveze puii sănătoşi de frigul iernii apropiate. În inima bietei mame se dădea o luptă sfâşietoare: "Ar fi vrut să se rupă în două: jumătate să plece cu puii sănătoşi, care sufereau de frigul toamnei înainte, iar jumătate să rămâie cu puiul schilod, care se agăţa de ea cu disperare". Suflarea îngheţată a crivăţului a hotărât-o. Ca să nu-i moară toţi puii, a plecat cu puii sănătoşi, fără să se uite înapoi ca să nu-i slăbească hotărârea. Puiul rănit, strigându-i deznădăjduit, a încercat să se târască după ei, dar n-a putut şi a rămas urmărindu-i cu privirea până au dispărut în zare.

La marginea lăstarului, puiul moare. Peste trei zile, totul este îmbrăcat în haina albă şi rece a iernii. După o ninsoare cu viscol, a urmat un ger aprig. La marginea lăstarului, puiul de prepeliţă, cu aripa frântă, stătea zgribulit de frig. După durerile îndurate, a urmat o senzaţie plăcută. Ultimele clipe ale vieţii i-au adus în minte momente din scurta sa existenţă: "... mirişte... un carâmb de cizmă pe care se urcase o furnică ... aripa caldă a mamei". Cu această ultimă duioasă imagine în suflet, clătinându-se într-o parte şi în alta, puiul a căzut "cu degetele ghearei împreunate ca pentru închinăciune".

Caraoteristicile textului

Tema În această naraţiune apărută în volumul "În lumea dreptăţii" scriitorul I. Al. Brătescu - Voineşti prezintă cu sensibilitate şi duioşie un aspect al vieţii micilor viețuitoare, a unei prepelițe şi a puilor ei, în confruntarea cu suferinţele şi deznădejdea. Întâmplările din viaţa puiului se aseamănă cu acelea din viaţa unui copil. Finalul tragic întăreşte învăţătura pe care trebuie să o reţină toţi copiii: cât sunt mici, copiii trebuie să asculte de părinţi pentru a creşte mari şi sănătoşi.

Titlul Titlul ne dezvăluie protagonistul acestei povestiri, un pui neascultător, care plăteşte scump neascultarea mamei, sfârşind tragic. El întruchipează suferinţa unei fiinţe slabe şi lipsite de apărare. Greşeala pe care a făcut-o este scump plătită. Durerea şi deznădejdea puiului provoacă o luptă sfâşietoare în inima bietei mame, care luptă să-l încurajeze până când frigul iernii o hotărăşte să plece cu puii sănătoşi pentru a-i salva. O parte a inimii ei rămâne însă sfâşiată de durere alături de puiul rănit şi condamnat la dispariţie.

Motto–ul educativ Povestirea are un motto exprimat sub forma unui imperativ: "Sandi, să asculţi pe mămica". Acesta avertizează asupra pericolelor care îi pândesc pe copiii neascultători, care trebuie să asculte de părinţi pentru că aceştia au mai multă experienţă şi sunt mai înţelepţi. Latura educativă a întâmplării relatate, evidentă în sfârşitul tragic al puiului neascultător, emoţionează adânc cititorul.

Operă epică Această scriere este o operă epică deoarece ideile, gândurile şi sentimentele scriitorului sunt exprimate în mod indirect cu ajutorul acţiunii şi al personajelor. Relaţia narator – acţiune – personaje este edificatoare. Naratorul, care este chiar scriitorul prezintă un şir de întâmplări înfăţişate într-o anumită

Scanned with OKEN Scanner

ordine – acțiunea – la care participă un număr de personaje – prepelița, puii, țăranii, vânătorul, puiul neascultător.

Narațiunea se împletește cu descrierea și dialogul Narațiunea reprezintă modul de expunere dominant cu ajutorul căreia autorul relatează întâmplările, în desfășurarea lor treptată și gradată. Narațiunea se împletește cu descrierea (locul de popas al prepeliței, cuibul, puișorii, sfârșitul puiului) și cu secvențe dialogate sugestive prin latura lor morală.

Locul și timpul acțiunii Acțiunea se desfășoară într-un lăstar, apoi într-un lan de porumb și în final, în niște pârloage la marginea lăstarului.

Asistăm la derularea întâmplărilor din primăvară până toamna târziu, la căderea primei zăpezi.

Povestire alegorică Povestirea este alegorică, bazată pe personificare, iar întâmplările din viața acestor făpturi necuvântătoare dezvăluie sentimente și însușiri profund umane, care ne emoționează adânc. Imaginea mamei iubitoare și grijulii, luptând hotărât cu necazul pentru a-și ocroti și salva puii, ascunzându-și tristețea și zbuciumul pentru a nu-l descuraja pe puiul rănit, capabilă de orice sacrificii, dar alegând calea sfâșietoare a părăsirii puiului bolnav pentru salvarea celorlalți, totul este la fel de impresionant și zguduitor pentru fiecare cititor, mic sau mare.

Prepelița - mamă Prepelița–mamă întruchipează însușirile unei mame iubitoare. Încă de la început ea se arată harnică și foarte grijulie în construirea unui cuib din bețișoare, foi uscate, paie și fire de fân, cuib pe care îl clădește pe un mușuroi de pământ "ca să nu i-l înece ploile". Când începe să-și clocească ouăle, ea rămâne nemișcată o săptămână în șir în ciuda ploii "ca nu cumva să pătrundă o picătură de ploaie la ouă" și să pună în pericol viața viitorilor puișori. Apoi, după ce aceștia au ieșit din ouă, i-a înconjurat cu multă dragoste și gingășie, aducându-le hrană și ferindu-i de pericole. Cu răbdare și pricepere îi învață să zboare pregătindu-i pentru viață și pentru lunga călătorie care îi așteptă.

În momentul în care puiul cel mare și neascultător este prins de un flăcău și scapă printr-o minune, ea se dovedește o mamă plină de tact. Înțelegând spaima puiului, ea îl mângâie și îl mustră cu blândețe, explicându-i care puteau fi consecințele neascultării lui: "Vezi ce va să zică să nu mă asculți? Când te-i face mare, o să faci cum îi vrea tu, dar acum că ești mic, să nu ieși niciodată din vorba mea, că poți să pățești și mai rău". Blândă și prevăzătoare, ea își învață puii să zboare numai dimineața, înainte de răsăritul soarelui și seara în amurg, fiindcă ziua era primejdios din cauza ereților care zburau deasupra mirиștei.

Când viața o pune din nou într-o situație dificilă, ea își demonstrează hotărârea în lupta cu primejdia. Pentru a-și salva puișorii, ea acționează rapid și înțelept, chiar cu riscul de a fi rănită. Pentru a îndepărta vânătorul și câinele de pui, ea se preface rănită și zboară jos, împiedicându-l astfel pe vânător să tragă pentru a nu-și răni câinele.

Descoperind că puiul cel mare lipsește, ea îl caută cu disperare până ce îl găsește rănit la marginea lăstarului. Văzându-i "aripa moartă", își dă seama că puiul este pierdut, dar își ascunde durerea pentru a nu-l întrista pe rănit și pentru a-i da speranța de însănătoșire. Nu precupețește nici un efort ca să-l încurajeze pe puiul schilod și să-i dea încredere că se va vindeca. Ea amână plecarea până în momentul în care își dă seama că pune în pericol viața puilor sănătoși. În inima ei se dădea o "luptă sfâșietoare", dar până la urmă, glasul rațiunii învinge și a plecat cu puii sănătoși,

Scanned with OKEN Scanner

deşi jumătate din sufletul ei rămânea pentru totdeauna lângă puiul rănit care se agăța cu disperare de ea. Fără să se mai uite înapoi ca să nu-i "slăbească hotărârea" a zburat cu ceilalți pui, alungați de "suflarea dușmănoasă a crivățului".

Drama prepeliței reprezintă drama oricărei mame care şi-ar da viața ca să-şi vadă copiii salvați şi sănătoşi.

Valoarea artistică Pe lângă ***personificare***, celelalte mijloace artistice creează la început o atmosferă calmă, senină, încărcată de duioşie, care se transformă încetul cu încetul într-una sumbră şi sfâşietoare.

• ***Epitetele*** amplifică atmosfera şi zbuciumul prepeliței: *"zile triste"*, luptă *sfâşietoare"*, *"*prepelița *disperată"*, *"*ochii *plânşi"*.

• ***Comparațiile*** fac descrierea puilor deosebit de sugestivă: *"pui, nu goi ca puii de vrabie, îmbrăcați cu puf galben ca puii de găină, dar mici, parcă erau şapte gogoşi de mătase"*.

• ***Repetițiile*** subliniază grija şi afecțiunea mamei: *"şapte zile"*, *"şapte ouă"*, *"şapte gogoşi de mătase"; "pui drăguți", "puii de vrabie", "puii de găină"; "jumătate să plece (...,) iar jumătate să rămâie ..."*

• ***Enumerațiile*** scot în evidență acțiuni şi atitudini semnificative: *"crâmpeie de vedenii ... mirişte ... un carâmb de cizmă pe care se urcase o furnică ... aripa caldă a mamei"*.

• ***Metafora*** . Zăpada este privită ca *"haina albă şi rece a iernii"*.

Fulg

de Nicolae Labiş

Planul simplu de idei

1) Tabloul primilor fulgi de nea.
2) Poetul întristat de soarta fulgului de nea.
3) Povestea fulgului de nea.
4) Tabloul ninsorii abundente.

Exerciții

1. Indicați sinonimele cuvintelor: *migălos, timpuriu, a mâna, scamă, întruna, scăpărător, gingaş.*

2. Înlocuiți expresiile subliniate cu verbe sinonime:

Oamenii *au prins peşte* în apele lacului.
Ei *au prins de veste* despre schimbările plănuite.

Scanned with OKEN Scanner

Desenul *prindea contur* sub ochii privitorilor.
Străinii *au prins rădăcini* pe aceste meleaguri.

3. Daţi câte un exemplu de: *epitet, personificare, repetiţie, enumeraţie şi inversiune.*

4. Realizaţi descrierea fulgului de nea, bazându-vă pe citate din text.

5. Argumentaţi cu citate din versuri stările sufleteşti prin care trece poetul: *tristeţe, regret, încântare, duioşie, suferinţă, linişte, seninătate, bucurie.*

6. Explicaţi şi comentaţi versurile, subliniind valoarea mijloacelor artistice:

"Care vânt neliniştit,
Răsucindu-te cu ură,
Ţi-a mânat către pământ
Prea gingaşa ta făptură."

7. Încercuiţi variantele corecte pornind de la versurile următoare:

"Şi de vreme ce sosişi,
Pentru ce-ai dat morţii vamă?
Nu puteai să fii de-argint,
Ori de sticlă, ori de scamă?"

■ *Expresia " a da morţii vamă" înseamnă:*

a) a se sacrifica;
b) a muri;
c) a călători.

■ *Ultimele două versuri conţin:*

a) o personificare;
b) o comparaţie;
c) o enumeraţie.

■ *Ultimul vers cuprinde:*

a) o repetiţie;
b) un epitet;
c) o personificare.

Caracteristicile textului

Tema Poetul Nicolae Labiş surprinde cu sensibilitate în poezia "Fulg" tabloul iernii, în care imaginează povestea unui fulg de zăpadă. Uimit de minunatele schimbări ale naturii, autorul încearcă să înţeleagă trecerea scurtă prin viaţă a fulgului de nea, definit drept "o minune de-o secundă".

Tabloul îngheţat al iernii Natura este cuprinsă de frigul iernii. Imaginea gorunului personificat impresionează. Acest falnic copac, acum

Scanned with OKEN Scanner

desfrunzit şi prea bătrân să ţină piept îngheţului, tremură neputincios: "desfrunzit şi prea bătrân / Tremură de frig gorunul". Poetul vrăjit de căderea primilor fulgi de nea, prinde unul din zbor.

Descrierea fulgului de nea Cu o artă de bijutier, autorul încearcă să dea contur acestei minuni a naturii. Fulgul de nea îi apare delicat ca o "floare mică şi rotundă", lucrată cu multă finețe în fir de argint. Din păcate, încântarea poetului se transformă într-un sentiment de tristeţe la dispariţia fulgerătoare a fulgului topit în palma sa: "Migălos lucrată-n fir, / Floare mică şi rotundă / S-a topit şi a murit / O minune de-o secundă".

Povestea fulgului de nea Înduioşat de soarta nemiloasă a acestuia, poetul îşi imaginează povestea acestei misterioase întruchipări a naturii, venit prea devreme şi dispărut prea rapid: "M-am întors înduioşat / Să scriu trista ei poveste".

Monologul poetului Poetul îi adresează un şir de întrebări întristat de sfârşitul fulgului de nea, pe care nu a avut timp să-l admire şi să-l cunoască îndeajuns. Prin aceste interogaţii, el rememorează emoţionat drumul scurt prin viaţă al fulgului de nea. Pornit din "înaltul bolţii", plin de puritate şi strălucire, acesta a plecat "spre noroaiele din vale". Înălţimea şi puritatea cerului apar într-un contrast evident cu caracteristicile lumii pământeşti, cu "noroaiele din vale", cu dezamăgirile şi suferinţele care îl aşteptau acolo.

Motivul pe care şi-l imaginează poetul este surprins printr-un şir de personificări: vântul "neliniştit" l-a răsucit "cu ură" şi i-a mânat către pământ "făptura lui gingaşă".

Tristeţea poetului. Întristat peste măsură, poetul nu poate înţelege de ce această miraculoasă plăsmuire a naturii a trebuit "să dea morţii vamă". Întrebările poetului devin din ce în ce mai dureroase cu cât el nu poate găsi un răspuns la dispariţia acestei creaţii plămădite dintr-o materie atât de fragilă şi iluzorie, deosebită de rezistenţa metalului, a sticlei sau a textilului. Enumeraţia acestora accentuează suferinţa poetului: "Nu puteai să fii de-argint, / Ori de sticlă, ori de scamă?"

Tabloul ninsorii abundente Frământat de aceste chinuitoare întrebări, la care nu le găseşte un răspuns autorul nu a observat cum iarna pune stăpânire pe natură, sugestiv redată printr-o repetiţie: "N-am văzut cum după geam / ninge-ntruna şi întruna".

Privirea poetului este uimită de frumuseţea tabloului de iarnă; valea se lumina sub albul strălucitor al ninsorii, al ţesăturii uriaşe a fulgilor de nea: "Am văzut cum prin ninsoare / Valea-ntreagă lumina / Minunat scăpărătoare". Liniştea şi farmecul pun stăpânire pe sufletul zbuciumat al poetului vrăjit de plăsmuirile minunate ale iernii.

Valoarea artistică N. Labiş aduce în poezia sa o prospeţime a imaginii şi a simţirii, tulburătoare prin întrebările pe care le ascunde.

Ritmul trohaic, versul de 7 – 8 silabe şi rima împerecheată imperfect creează o muzicalitate dulce, diafană, izvorând parcă din adâncul bolţii cereşti, din dansul fulgilor de nea.

Scanned with OKEN Scanner

Gândurile şi emoţiile poetului sunt redate printr-o ţesătură fină de mijloace stilistice şi de interogaţii.

• ***Epitetele***, de multe ori personificatoare sau antepuse, conturează însuşirile miraculoase ale acestui univers: "floare *mică* şi *rotundă*", "vânt *neliniştit*", "*gingaşa* ta făptură", "ai venit atât de *pur*".

• ***Personificarea*** umanizează povestea fulgului de nea care devine mai emoţionantă pentru cititor: "ai venit", "răsucindu-te cu ură", "gingaşa ta făptură", "tremură de frig gorunul" etc.

• ***Repetiţiile*** amplifică ecoul sentimentelor poetului ("Ninge - *ntruna* şi *întruna*) la fel şi ***enumeraţiile:*** "Nu puteai să fii *de - argint, / Ori de sticlă, ori de scamă*?"

• ***Metaforele*** surprind imaginea pură şi diafană a fulgului de nea într-un mod neobişnuit, drept "*floare mică şi rotundă*", "*o minune de-o secundă*".

Aprecieri critice

Fişe de citate

Dinu Pillat: *"Arta de a evoca miniaturalul, cu renunţarea de astă dată la orice efecte caricaturale, atinge desăvârşirea în «Balada unui greier mic», unde gingăşia lirică a lui Topârceanu găseşte nişte formulări de o lapidaritate memorabilă..."*

Dumitru Micu: *"În «Balada unui greier mic», predomină umorul, folosit ca mijloc de transmitere a duioşiei (...) personajul căruia poetul îi împrumută cuvântul său e un biet greier, care poate fi totodată şi un om sărman ..."*

Dinu Pillat:*"Spre deosebire de Arghezi, în a cărui poezie finitul mic este mereu corelat cu infinitul, Topârceanu descrie florile şi gâzele în sine, ca pe nişte simple jucării ale naturii, fără să le perceapă cu vreun sentiment al misterului."*

(G. Topîrceanu – Poezii)

Vasile Andru: *"Labiş, pe lângă faptul că este un Poet, este şi un basm rar, aura care se va lega de copilăria noastră şi va cere drept la amintire".*

M. Ungheanu: *"În Nicolae Labiş poezia românească a descoperit un poet al marilor purităţi. Imacularea, limpezimea, transparenţa – acesta e marele fundal al poeziei lui Nicolae Labiş. Eroul ei liric preferat e copilul candid cu privirea nerănită încă de marile tulburări ale sufletului. Gesturile lui sînt pure sau purificatoare, de o mare naturaleţă. Dramatismul liricii lui Labiş se naşte din conflictul candorii cu tot ce se opune perfecţiunii umane, iar poezia lui se configurează ca o biografie lirică a experienţelor şi evoluţiei unui suflet care se maturizează. Este o lirică a trecerii de la o stare de contemplare selectivă a lumii, la una de afirmare activă a spiritului lucid şi intransigent".*

(N. Labiş- Album memorial)

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul XI
Literatura populară
Basmul

Literatura populară (folclorul) este alcătuită din totalitatea creațiilor literare populare (doine, balade, ghicitori, proverbe, basme, legende, etc) de o mare vechime, bogăție, varietate şi valoare artistică, care sunt strâns legate de simțirea şi gândirea poporului nostru, de viața şi istoria lui.

Trăsăturile literaturii populare

a) *caracter anonim* (nu cunoaştem autorul);
b) *caracter oral* (a fost transmisă prin viu grai de-a lungul generațiilor; se cunosc mai multe variante);
c) *caracter colectiv* (este rezultatul contribuției mai multor autori; textul inițial creat de un om talentat din popor, transmițându-se prin viu grai, a suferit modificări succesive prin intervenția celor care i-au asigurat circulația în timp);
d) *caracter sincretic* (în realizarea lor se îmbină mai multe arte: muzică, dans, etc.).

Specii studiate: 1) basmul
2) legenda
3) snoava

Basmul este o narațiune populară în proză, de mare întindere şi cu multe personaje, înzestrate cu puteri supranaturale, reprezentând binele, care luptă cu forțe potrivnice şi le biruie.

Caracteristicile basmului

- mare întindere;
- acțiune complicată:
  - plasată într-un spațiu imaginar (cele două tărâmuri aflate la mare distanță);
  - timp imaginar nedeterminat, îndelungat ca durată;
  - desfăşurată pe mai multe planuri;
  - cu intervenția supranaturalului;
  - binele învinge răul.
- personaje numeroase, înzestrate cu puteri supranaturale, reprezentând forțele binelui sau ale răului;
- narațiunea se îmbină cu dialogul şi descrierea.

Aplicații

- *Prâslea cel Voinic şi merele de aur* (Ed. Humanitas, Ed. All, Ed. Teora)
- *Aleodor împărat* (Ed. Petrion)

Scanned with OKEN Scanner

Prâslea cel Voinic și merele de aur

Planul simplu de idei

1) Un împărat avea în grădina sa un măr cu mere de aur care erau furate înainte de a se coace.
2) Mulți voinici au încercat fără a reuși să-i prindă pe hoți.
3) Cei doi frați mai mari ai lui Prâslea nu au izbutit nici ei să-i prindă.
4) Prâslea îl răneşte pe hoț aducându-i împăratului mere de aur.
5) Împreună cu frații săi, Prâslea porneşte în căutarea hoțului.
6) Prâslea ajunge singur în împărăția celor trei zmei şi îi ucide pe primii doi.
7) Ajutat de corb şi de fata cea mică de împărat, el îl răpune pe cel de-al treilea zmeu.
8) Frații lui Prâslea le scot pe cele trei fete de împărat de pe tărâmul celălalt, dar îl părăsesc pe Prâslea.
9) Ei anunță moartea mezinului şi se însoară cu fetele cele mari.
10) Salvând puii unei zgripsoroaice, aceasta îl ajută şi Prâslea ajunge în împărăția tatălui său.
11) Angajat la un argintar, el îi îndeplineşte toate dorințele fetei celei mici de împărat.
12) Fata îşi dă seama că ucenicul nu putea fi decât Prâslea şi cere să fie adus la palat.
13) Prâslea este recunoscut de împărat, iar cei doi frați sunt pedepsiți.
14) Viteazul se căsătoreşte cu fata cea mică şi moşteneşte scaunul împărăției.

Exerciții

1. Reuniți perechile de sinonime: *a povățui, a nega, piroteală, a permite, soroc, nervos, scrisoare, moleşeală, termen, a sfătui, disperat, năbădăios, nesocotință, hoț, deznădăjduit, ciudă, a îngădui, tâlhar, nechibzuință, mâhnire, a îmbărbăta, răvaş, a cuteza, a încuraja, tristețe, a îndrăzni, a tăgădui, mântuire, pizmă, scăpare.*

2. Alcătuiți propoziții cu sinonimele verbului "a povățui": *a sfătui, a conduce, a călăuzi, a îndruma.*

3. Legați expresiile populare cu sinonimul corespunzător:

• a o sfecli	• a prinde
• a se lega	• a pedepsi
• a pune mâna pe	• a se îmbărbăta
• a face voia cuiva	• a o păți
• a-şi încerca norocul	• a se sfătui
• a ține sfat	• a jura
• a avea ac de cojocul cuiva	• a se strădui
• a-şi lua inima în dinți	• a permite

Scanned with OKEN Scanner

4. Grupați întâmplările în două grupe (reale, imaginare) și completați-le cu altele din basm:

- existența împăratului și a fiilor săi;
- existența mărului cu mere de aur;
- furtul merelor;
- furtul merelor de către zmei;
- dorința fiilor împăratului de a-l prinde pe hoț;
- pătrunderea lui Prâslea pe tărâmul celălalt;
- lupta lui Prâslea cu zmeii;
- ajutorul dat lui Prâslea de fetele de împărat;
- discuția cu corbul;
- uciderea balaurului;
- salvarea puilor de vultur;
- salvarea lui Prâslea de către zgripsoroaică;
- tentativa fraților de a scăpa de Prâslea;
- salvarea fetelor de împărat;
- transformarea palatelor în mere;
- furca de tors și cloșca de aur;
- pedepsirea fraților;
- nunta fraților cu fetele de împărat;
- existența meșterului argintar;
- angajarea lui Prâslea ca ucenic;
- nunta lui Prâslea;
- răsplata primită de mezin.

5. Uniți elementele din schema basmului cu situațiile date pe care le puneți în ordine:

• situația inițială	• plecarea de acasă • drumul spre celălalt tărâm • lupta • întoarcerea acasă • furtul merelor de aur • încercarea grea • punerea la cale a vicleșugului • rănirea hoțului • căsătoria • victoria • dezvăluirea vicleșugului • recunoașterea meritelor eroului • încoronarea
• cauza care determină acțiunea	
• peripețiile eroului	
• depășirea situației dificile	
• situația finală	

6. Grupați personajele în două categorii după ceea ce reprezintă: forțele binelui sau forțele răului.

7. Identificați în basm ființele supranaturale, animalele, păsările și obiectele magice care îl ajută pe erou.

Scanned with OKEN Scanner

8. Bifați explicațiile corecte:

■ *Împăratul îl consideră pe Prâslea la începutul basmului:*

a) nechibzuit
b) puternic
c) prea tânăr
d) fără experiență
e) prea slab
f) fricos

■ *Împăratul îl priveşte pe Prâslea la sfârşitul basmului:*

a) viteaz
b) cu experiență
c) cinstit
d) capabil să conducă împărăția
e) înțelept
f) generos

■ *Prâslea a reuşit să rămână treaz pentru că:*

a) a luat cărți de citit;
b) a avut două țepuşe;
c) s-a plimbat prin grădină.

■ *Mezinul a rănit hoțul:*

a) din prima lovitură;
b) din a doua lovitură;
c) din a treia lovitură.

■ *La luptă Prâslea şi zmeul s-au transformat în:*

a) două buzdugane;
b) două săbii;
c) două focuri.

■ *Corbul ajută eroul cu:*

a) apă vie;
b) seu;
c) sânge;

■ *Mărul de aur al fetei celei mici a rămas:*

a) la ea;
b) la surorile mai mari;
c) la Prâslea.

■ *Prâslea îi încercă pe frați:*

a) legând căciula de frânghie;
b) legând de frânghie căciula în care a pus o piatră;
c) scuturând frânghia de două ori.

■ *Fata cea mică a cerut:*

a) un măr de aur;
b) o furcă cu fusul şi caierul din aur, ce toarce singură;
c) o cloşcă cu puii de aur.

Scanned with OKEN Scanner

■ *Fraţii necinstiţi au fost pedepsiţi:*

a) prin căderea săgeţilor;
b) de împărat;
c) prin alungarea din împărăţie.

9. Povestiţi pe scurt episodul luptei dintre Prâslea şi cei trei zmei.

10. Citiţi textul următor şi răspundeţi:

"- Tată, eu îi iert şi pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieşi la scara palatului şi vom arunca fiecare câte o săgeată în sus, şi Dumnezeu, dacă vom fi cineva greşiţi, ne va pedepsi."

a) La cine se referă Prâslea în acest pasaj? Cum s-a realizat pedepsirea vinovaţilor?
b) Ce însuşiri ale lui Prâslea reies din acest fragment? (Precizaţi două).
c) Cum se termină basmul?
d) Extrageţi două cuvinte aparţinând aceleiaşi familii lexicale, prezente în text.

Caracteristicile basmului

Tema: Lupta dintre bine şi rău Naraţiunea se bazează pe lupta dintre bine şi rău, iar personajele simbolizează aceste două modele morale opuse. Eroul reprezintă binele (cinstea, curajul, adevărul, dreptatea, generozitatea, dragostea de oameni etc.). El luptă trecând peste numeroase obstacole pentru a restabili ordinea şi armonia distruse sau răsturnate de adversarii săi, care au trăsături morale opuse (necinste, laşitate, ipocrizie, nedreptate, egoism, răutate). În final, binele învinge răul, eroul sprijinit de "ajutoare" restabileşte unitatea şi armonia lumii şi-i pedepseşte pe cei vinovaţi. Meritele lui sunt apreciate chiar şi de adversarii săi şi toţi se bucură de victoria obţinută de erou.

Rezumat Un împărat avea în grădinile sale un măr care făcea mere de aur, dar din care nu a putut gusta pentru că erau furate înainte de a se coace. Mulţi voinici încercaseră fără succes să prindă hoţul. Cei doi fii mai mari ai împăratului nu reuşesc nici ei şi atunci fiul cel mic se hotărăşte să-şi încerce şi el norocul.

Prâslea izbuteşte să rămână treaz, îl răneşte pe hoţ şi duce tatălui său merele râvnite. El pleacă împreună cu fraţii săi în căutarea hoţului. Prâslea singur ajunge pe tărâmul celălalt stăpânit de trei fraţi zmei.

Zmeii furaseră trei fete de împărat cu care doreau să se însoare. Viteazul îi învinge mai întâi pe doi dintre zmei. Ajutat apoi de corb şi de fata cea mică, el izbuteşte să-l răpună şi pe cel de-al treilea. După ce transformă fiecare palat în câte un măr, Prâslea însoţit de fetele de împărat pornesc spre tărâmul oamenilor. Fraţii săi le scot pe fete la suprafaţă, dar invidioşi pe Prâslea, dau drumul frânghiei în prăpastie, vrând să-l piardă. Întorşi în împărăţia tatălui lor, ei vestesc moartea lui Prâslea şi se însoară cu fetele cele mari.

Scanned with OKEN Scanner

Prâslea salvează puii unei zgripsoroaice şi aceasta îl ajută să iasă pe tărâmul oamenilor. Viteazul, aflând de situaţia grea a fetei de împărat, se angajează ca ucenic la un argintar. El este singurul capabil să-i îndeplinească toate dorinţele fetei de împărat. Aceasta văzând furca şi fusul de aur, cloşca cu puii de aur, îşi dă seama că alesul ei trăieşte. Ea porunceşte ca meşterul care are mărul de aur să fie adus la palat.

Recunoscut de părinţii săi, Prâslea alege soluţia divină prin care cei doi fraţi sunt pedepsiţi. El ia de soţie pe fata cea mică de împărat şi moşteneşte scaunul împărăţiei după moartea tatălui său.

Timpul şi spaţiul Basmul se plasează în fantastic, într-o lume în care totul este posibil. Spaţiul nu este precizat, întâmplările se petrec pe tărâmul acestei lumi, dar şi pe "tărâmul celălalt". Acestea sunt la mare distanţă unul de celălalt, au o înfăţişare diferită, au trăsături deosebite şi se conduc după legi proprii.

Timpul naraţiunii se plasează totdeauna în trecut, într-un trecut imaginar, îndepărtat, când faptele sunt unice: "A fost odată ca niciodată". Nici ritmul, nici durata întâmplărilor nu pot fi precizate.

Personajele Personajele aparţin şi ele acestei lumi fantastice: unele sunt înzestrate cu numeroase însuşiri supranaturale, iar altele sunt personaje imaginare (zmeii, balaurul). Ele întruchipează sau sprijină binele sau răul. Eroul poartă întotdeauna un nume, pe când celelalte sunt desemnate printr-o denumire generică ("împăratul", "balaurul", "zmeii").

Formule specifice basmului Basmul conţine în structura sa formule specifice: iniţiale (de început, anunţă intrarea într-o lume imaginară): "A fost odată ca niciodată", mediane (de mijloc, semnalează continuarea acţiunii): "Şi-nainte cu poveste, că d-aicea mult mai este", "şi se luptară şi se luptară până ce osteniră" ("zi de vară până-n seară")şi finale (de sfârşit, ieşirea din lumea imaginară): "Şi eu am încălecat pe-o şa, şi vă povestii d-voastră aşa".

Cifrele magice În basm, observăm apariţia cifrelor magice (trei, şapte, nouă); numărul zmeilor, al zmeoaicelor, al încercărilor, prin care trece eroul este de trei: *"s-a dat de trei ori peste cap"*; *"calul zmeului s-a dat înapoi şapte paşi"*; *"trec peste nouă mări şi nouă ţări"*.

Prâslea cel Voinic

- are însuşirile alese ale omului din popor;
- modest, vrea să încerce să-l prindă pe hoţ, cerând cuviincios permisiunea tatălui său;
- deşi tatăl nu are încredere în chibzuinţa, puterea şi experienţa lui, fiul insistă şi îl convinge să-l lase să-şi încerce norocul;
- inteligent şi prudent pregăteşte prinderea hoţului luându-şi măsuri de precauţie împotriva somnului; intuieşte gândurile fraţilor mai mari şi găseşte vicleşugul pentru a le verifica cinstea şi buna lor credinţă;
- viteaz şi bun la suflet, salvează multe fiinţe năpăstuite sau aflate în pericol;
- cinstit, îşi respectă promisiunea;
- generos, nu vrea să-i pedepsească pe fraţii săi, ci alege pedeapsa divină.

Scanned with OKEN Scanner

Aleodor împărat

Planul simplu de idei

1) Pe patul de moarte împăratul îşi sfătuieşte fiul să nu vâneze pe moşia lui Jumătate-de-om.
2) Aleodor ajunge, însă, în acest ţinut primejdios.
3) În schimbul vieţii, Aleodor trebuie să i-o aducă "pocitaniei pământului" pe fata lui Verdeş împărat.
4) Pe drum, Aleodor cruţă viaţa unei ştiuci, a unui corb şi a unui tăune.
5) Pentru a dobândi fata, Aleodor trebuie să treacă prin trei încercări.
6) Aleodor, ajutat de noii săi prieteni, trece cu bine de încercări.
7) Refuzat de fata lui Verdeş împărat, Jumătate-de-om plezneşte de ciudă.
8) Aleodor îşi întinde împărăţia şi peste moşia "pocitaniei pământului" şi o ia de soţie pe fata de împărat.

Exerciţii

1. Găsiţi sinonimele frezeologice din text corespunzătoare expresiilor: *a cădea la învoială, a fi îndemnat (de cineva) la rău, a se prăpădi cu încetul, a-şi întinde stăpânirea, a(-şi) vedea de drum.*

2. Indicaţi sensul cuvântului *"peniţă"* în text şi daţi un alt sens al cuvântului într-un enunţ.

3. Alcătuiţi familia lexicală a cuvântului *"noroc"*.

4. Daţi exemple de alte forme expresive de superlativ absolut ale adjectivului *"frumoasă"*.

5. Menţionaţi trei termeni populari din text şi construiţi enunţuri.

6. Scrieţi câte două formule de introducere şi încheiere specifice basmelor întâlnite de voi în alte basme.

7. Rescrieţi ideile principale sub formă de titluri.

8. Încercuiţi explicaţiile potrivite:

- *În ceasul morţii, împăratul îl sfătuieşte pe Aleodor:*
  a) să se căsătorească cu o fată de împărat;
  b) cum să cârmuiască împărăţia;
  c) să nu vâneze pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop.
- *În schimbul vieţii, Aleodor trebuie:*
  a) să îi dea "pocitaniei pământului" împărăţia;
  b) să i-o aducă pe fata lui Verdeş împărat;
  c) să devină slujitorul "pocitaniei pământului".

Scanned with OKEN Scanner

■ *Pe drum Aleodor salvează:*

a) o ştiucă, un tăune, o albină;
b) un tăune, un corb, un păstrăv;
c) o ştiucă, un tăune, un corb.

■ *Fata îl găseşte:*

a) în prima şi ultima zi;
b) în primele două zile;
c) a treia zi.

9. Bifaţi elementele caracteristice basmului:

- personaje excepţionale;
- predomină dialogul;
- lupta dintre bine şi rău;
- elemente reale;
- victoria răului asupra binelui;
- limbaj literar, presărat cu neologisme;
- elemente fantastice;
- limbaj popular;
- predomină naraţiune;
- modelul eroului salvator;
- plasat într-un spaţiu şi timp imaginar;
- sfârşitul fericit.

10. Găsiţi în text fragmentele din care reies însuşirile lui Aleodor în mod direct.

11. Scrieţi câte trei însuşiri ale lui Aleodor, ale fetei de împărat şi ale lui Jumătate-de-om, argumentându-le.

12. Enumeraţi alte nume ciudate întâlnite în basme.

Caracteristicile textului

Tema "Aleodor împărat" aparţine literaturii populare şi face încă o dată dovada geniului poporului care l-a creat. Este un basm, căci ilustrează lupta dintre bine şi rău prin intermediul unor personaje înzestrate cu însuşiri supranaturale.

Moduri de expunere În cadrul său sunt folosite toate cele trei moduri de expunere. Predomină naraţiunea, faptele personajelor fiind relatate într-o succesiune temporală, aceasta împletindu-se cu dialogul, dar şi cu unele secvenţe scurte de descriere în care sunt prezentaţi protagoniştii.

Rezumat Trăia un împărat care ajunsese la bătrâneţe şi nu avea copii. Într-o bună zi, norocul îi surâse şi dobândi un frumos copilaş. Îl numi Aleodor, iar la botezul lui veni lume din toate cele patru colţuri ale lumii. Şi se înveseliră şi petrecură trei zile şi trei nopţi. Băiatul creştea, şi se făcea mai isteţ şi mai priceput.

Dar iată că se apropie sfârşitul împăratului. El chemă copilul şi îi dădu un ultim sfat: să nu se ducă niciodată să vâneze pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop, căci va plăti cu viaţa.

După moartea împăratului, Aleodor cârmui cu înţelepciune ţara. Dar într-o zi, din neatenţie ajunse pe pământurile pocitaniei pământului care îi ceru în schimbul vieţii să i-o aducă pe fata lui Verdeş împărat.

Scanned with OKEN Scanner

Pe drum, pe când se gândea el cum s-o scoată la capăt cu sarcina primită, zări o ştiucă pe marginea unui eleşteu. Intenționând să o pregătească pentru masă, el s-a lăsat înduplecat de rugăminţile acesteia şi o aruncă în apă. Primi în schimb un solzişor fermecat, care făcea ca atunci când flăcăul se gândea la vietatea salvată, ea să vină la el. Aleodor mai cruță şi un corb şi un tăune care îi dăruiră o pană şi un puf ulet din aripioară, cu aceleaşi însuşiri fantastice ca şi solzişorul.

Ajuns la curţile lui Verdeş împărat, Aleodor aşteptă două zile fără ca cineva să vină să-l întrebe ceva. Abia a treia zi slujitorii îl duseră la Verdeş împărat.

Acolo află că trebuie să treacă prin mai multe încercări: putea să se ascundă oriunde va vrea trei zile de-a rândul. Dacă fiica împăratului îl găsea, i se tăia capul, iar dacă nu îl găsea, o lua de soţie. Aleodor se învoi şi se ascunse cu ajutorul noilor săi prieteni. Prima şi a doua zi fata îl găsi, însă a treia zi ea a fost nevoită să se recunoască învinsă.

Ţinându-şi promisiunea, flăcăul o duse "pocitaniei pământului", dar ea nici nu a vrut să se uite la o asemenea fiinţă. Pocitania, auzind una ca asta, muri de ciudă.

Atunci Aleodor îşi întinse împărăţia sa şi pe moşia lui Jumătate-de-om-călare-pe-jumătate-de-iepure-şchiop, luă de soţie pe fata lui Verdeş împărat şi se întoarse acasă.

Supuşii săi se bucurară mult să-l vadă însurat cu o fată frumoasă.

El se urcă din nou în scaunul împărăţiei şi trăi până la adânci bătrâneţi alături de fata lui Verdeş împărat.

Valoarea artistică Oralitatea stilului, limbajul popular ("când cu gândul n-ai gândi", "a-şi da sufletul", "o stârpitură de fecior", "tătâne-său") şi figurile de stil cu tentă populară fac din acest basm o creaţie populară valoroasă.

• ***Epitetele*** insistă pe însuşirile eroilor: "un *drag* de copilaş, de să-l vezi şi să nu-l mai uiţi", adjectival "*bietul* împărat", "se făcea mai *isteţ* şi mai *iscusit*", "băiat *viteaz*", epitetul adjectival *"frumoasă"* la gradul superlativ absolut, formă expresivă "de-i râdea şi stelele de *frumoasă*".

• ***Personificările*** proiectează în fabulos acţiunea, evidenţiind puterile supranaturale ale personajelor: *" Atunci ştiuca îi mai zise: - Ţine acest solzişor, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine."; "Corbul îi zise: - Cruţă-mi viaţa, Aleodor împărat, şi eu te voi mântui pe tine la moarte. Ţine acest puf ulet din aripioara mea, şi când vei gândi la mine, eu voi fi la tine".*

• ***Comparaţiile*** subliniază expresiv trăsăturile personajelor: "să aibă şi el, *ca toţi oamenii*, măcar o stârpitură de fecior".

• ***Repetiţiile*** scot în evidenţă acţiuni semnificative sau procedee tipice basmului: două cuvinte din aceeaşi familie lexicală "ca să se veselească de veselia lui", "şi" narativ, "gândindu-se şi răzgândindu-se", "Stete o zi, stete două".

• ***Enumeraţiile*** amplifică expresiv momente importante ale acţiunii: "împăratul adună Răsărit şi Apus, Miazăzi şi Miazănoapte", "Trei zile şi trei nopţi ţinură petrecerile şi se chefuiră şi se bucurară".

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul XII
Legenda populară

Noțiuni teoretice

Legenda este o scurtă narațiune populară, în proză sau în versuri, în care se dă o explicație imaginară unui fapt real.

În legendă se explică originea unor ființe, plante sau animale, numele unor locuri, râuri, desfășurarea unor momente istorice sau faptele unor eroi.

Caracteristicile legendei:

- dimensiuni reduse;
- acțiune simplă: • desfășurată într-un spațiu puțin precizat;
  • durată scurtă, plasată într-un timp îndepărtat;
  • lineară (desfășurată într-un singur plan);
- personaje în număr mic, portretizate uneori succint;
- eroul este însoțit de ajutoare;
- narațiunea se îmbină cu descrierea.

Aplicații

- *Dragoş- Vodă* (Ed. Humanitas)
- *Dreptatea lui Ţepeş* (Ed. All)
- *Soarele şi luna* (Ed. Petrion)
- *Stanca corbului* (Ed. Teora)

Dragoş – Vodă

Planul simplu de idei

1) Plecând la vânătoare, Dragoş-Vodă dă de urma unui bour.
2) Urmărind bourul, câinii obosesc şi nu reuşesc să-l prindă.
3) Cățeaua Molda rezistă şi se aruncă în apele unui râu în urmărirea fiarei.
4) Obosită, Molda se îneacă în valuri.
5) Supărat, Dragoş ucide bourul şi îi ia capul în semn de izbândă.
6) Viteazul întemeiează acolo țara Moldovei.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Grupați termenii aparținând celor două familii lexicale: *țintă, vânat, a țintui, a vâna, țintuit, vânătoresc, țintat, țintuire, vânătorește, neținuit, vânător, neținat:*

2. Căutați sinonime pentru următoarele cuvinte din text: *a dibui, turbat, a urla (pădurea), pierzanie, izbândă.*

3. Alcătuiți propoziții cu sensurile cuvântului *"corn"*: "aliment", "instrument muzical", "excrescență pe capul animalelor", "arbust".

4. Încercuiți variantele corecte:

■ *Dragoș era un român din:*

a) Moldova
b) Maramureș
c) Banat

■ *Bourul descoperit de câini era descris astfel:*

a) animal deosebit, rar întâlnit;
b) blând;
c) ochii sângeroși;
d) coarne rămuroase;
e) barbă stufoasă;
f) coarne înconvoiate;
g) seamănă cu bourul sau cu zimbrul;
h) mare;
i) părea că are aripi la picioare;
j) puternic;
k) turbat;
l) mic.

■ *Molda se înecă în râu pentru că:*

a) era rănită;
b) râul era prea mare;
c) era prea obosită;

■ *Dragoș a lovit fiara în cap cu:*

a) paloșul;
b) ghioaga sa țintuită;
c) pușca

■ *Articolele nehotărâte din: "Apucă prin niște codri mari", "malul unui râu mare" au rolul:*

a) prezintă aspecte necunoscute cititorilor;
b) ascund numele locurilor;
c) nu precizează spațiul.

Scanned with OKEN Scanner

■ *Timpul îndepărtat al legendei este sugerat de cuvintele:*

a) "într-o zi";
b) "fiară (...) ce nu se mai găseşte acum prin ţară la noi";
c) "fugiră o zi şi o noapte";
d) "ghioaga cea ţintată cu cuie de fier";
e) "Dragoş se făcu stăpân pe ţara unde se petrecuse această vânătoare".

■ *Adjectivul "mare" ("codru mare") sugerează:*

a) întinderea vastă a codrului;
b) sălbăticia naturii neumblate;
c) mărimea ţinutului străbătut;

■ *Construcţia "umblă cât umblă" sugerează:*

a) durata scurtă;
b) timpul nedeterminat ca în basme;
c) durata lungă a căutării.

5. Grupaţi caracteristicile referitoare la timp şi spaţiu în două coloane, basm şi legendă:

- timpul este neprecizat, imaginar; timpul este un trecut îndepărtat;
- există indicii de timp; există indicii de spaţiu, dar locul întâmplării nu poate fi precizat; spaţiul este imaginar; durata întâmplării mai scurtă; durata întâmplărilor foarte mare.

6. Completaţi cu citate din operă trăsăturile eroului din următoarea fişă de caracterizare:

<u>Dragoş – Vodă</u>: - român din ţinuturile Maramureşului;
- inteligent;
- viteaz;
- vânător destoinic;
- curajos în înfruntarea fiarelor sălbatice;
- dârz şi perseverent;
- rezistent şi puternic;
- iubitor de animale;
- îndemânatic în mânuirea armelor;
- cu suflet sensibil;
- drept, în pedepsirea celor vinovaţi;
- sincer şi credincios în prietenie;
- bun şi înţelept conducător.

7. Argumentaţi cu citate din operă trăsăturile Moldei:

<u>Molda</u>: - credincioasă stăpânului;
- bună luptătoare;
- pricepută în urmărirea fiarelor sălbatice;
- rezistentă şi perseverentă;

Scanned with OKEN Scanner

- puternică;
- iubeşte vânătoarea ca şi stăpânul ei;
- curajoasă;
- un ajutor de nădejde al stăpânului.

8. Uniți timpurile verbelor cu caracteristicile în planul acțiunii:

• imperfectul verbelor	• descrierea bourului;
• perfectul simplu	• acțiune trecută, îndepărtată;
	• caracterizarea eroului;
• mai mult ca perfectul	• ritm rapid în desfăşurarea întâmplărilor;
	• acțiune de lungă durată;
	• acțiuni scurte, care se succed cu repeziciune.

9. Uniți corespunzător:

• "căutarea" asemănătoare basmului	• credincioasa Molda;
• "călăuza" eroului	• vânătoarea cu urmărirea bourului;
	• câinii conduşi de Molda;
• "descoperirea"	• stabilirea numelui țării şi a apei de către erou;
• "sacrificiul"	• jertfa Moldei;
	• descoperirea unui ținut nou şi a unei ape;
• "ajutoarele"	• întemeierea unei țări;
	• stabilirea capului de bour ca simbol al noii țări.

Caracteristici ale textului

Legendă populară istorică şi toponimică Cunoscută sub numele de legenda descălecatului, "Dragoş-Vodă" este o legendă istorică şi toponimică explicând întemeierea țării Moldovei şi numele acesteia. Datele reale primesc o explicație imaginară constând în vânătoarea lui Dragoş şi sacrificiul credincioasei Molda.

Timpul şi spațiul Deşi apar indicii de timp şi spațiu, acestea nu sunt precizate. Întâmplarea fantastică se plasează într-un trecut îndepărtat, iar locul de desfăşurare al acțiunii nu poate fi stabilit cu precizie, fiind localizat în "nişte codri mari", într-un cadru sălbatic, necunoscut şi plin de primejdii. Toate acestea apropie într-o oarecare măsură legenda de basm.

Rezumatul Viteazul Dragoş iubea vânătoarea. El porneşte la vânătoare însoțit de o haită de câini. Dând de urmele unui bour sălbatic în adâncul codrilor, ei pornesc în urmărirea fiarei. După o zi şi o noapte de fugă neîntreruptă, câinii încep să cadă unul câte unul morți de oboseală. Numai cățeaua Molda rezistă urmăririi, fiind pe punctul de a-l prinde. Ajungând la un râu mare, fiara se repede să-l treacă înot. Molda se aruncă şi ea în apă, dar părăsind-o puterile, se îneacă. Dragoş soseşte în

Scanned with OKEN Scanner

momentul când Molda pierea înghițită de valuri. Viteazul izbește cu ghioaga bourul drept în frunte și îl ucide. El îi taie capul și-l ia în semn de izbândă.

Dragoș devine stăpânul acestei țări. El dă numele de Moldova apei în care se înecase cățeaua Molda. Toată țara dimprejur ia numele apei, iar capul de bour devine semnul noii domnii.

Asemănări cu basmul Acțiunea prezintă asemănări cu basmul în ceea ce privește "căutarea", " ajutoarele", "călăuza" și "descoperirea". Eroul legendei amintește de eroul din basm, deși nu are însușiri fantastice. El este sprijinit în acțiunea sa de "ajutoare" de credință, câinii, în frunte cu inimoasa Molda. Dragoș-Vodă este mult mai uman în grija și afecțiunea sa pentru animale decât Prâslea sau Aleodor. Emoția și tristețea lui la moartea tragică a Moldei fac din Dragoș un erou sensibil, drept și înțelept. Finalul întâmplării proiectează acțiunea în fabulos, prin explicația dată numelui statului întemeiat de Dragoș-Vodă.

Narațiunea se împletește cu descrierea Povestirea întâmplărilor se realizează într-un ritm alert redat prin folosirea perfectului simplu. Scurtele notații descriptive marcate prin utilizarea imperfectului indicativ conturează portretul eroului și schițează aspectul înfricoșător al bourului.

Valoarea artistică Se observă o sobrietate a stilului popular, figurile de stil sunt puține, dar folosite cu măiestrie.

• ***Epitetele*** subliniază însușirile eroului, ale ființelor care apar în legendă: "român *deștept* și *voinic*", "taur *sălbatic*", "coarne *tare încovoiate*", "barbă *stufoasă*", "fiară *puternică* și *mare*", "*viteazul* Dragoș".

• ***Comparațiile*** amplifică însușirile proiectându-le în fabulos: "părea *că are aripi la picioare*", "luă capul *ca un semn de izbândă*".

• ***Repetițiile*** subliniază sugestiv etapele acțiunii, urmărirea dramatică a fiarei de către erou și "ajutoarele" sale:"fiară", "fugea", "câinii", "câte unul-unul cădeau morți de oboseală", "pe-aci era să ajungă", "apă", "bour" etc.

• ***Enumerațiile*** evidențiază ritmul alert al acțiunii: "taur sălbatic cu niște coarne tare încovoiate și cu o barbă stufoasă", "Dragoș prinse bourul, îi tăie capul și-l luase cu sine".

Dreptatea lui Țepeș

Planul simplu de idei

1) Un negustor străin făgăduiește o răsplată celui ce-i va găsi punga pierdută.
2) Un om cinstit găsește punga și i-o înapoiază.
3) Negustorul vrea să-l înșele pe omul cinstit, pretinzând că-i luase din bani.
4) Omul se duce la Țepeș Vodă să-i ceară dreptate.
5) Vlad Țepeș face dreptate.

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții

1. Uniți sinonimele în perechi şi subliniați-l pe cel din text: *şiretlic, a demonstra, a se căi, a făgădui, răspântie, a se tângui, a promite, a se văicări, a regreta, răscruce, drum, a repeta, tertip, a-i fi ciudă, cale, a dovedi.*

2. Indicați antonimele cuvintelor: *drept, a lega, a pierde, mulțumit, pagubă, omenos.*

3. Legați corespunzător construcțiile următoare de explicațiile potrivite:

• om cu frica lui Dumnezeu	• judecată
• om de omenie	• nedrept
• fără (de) cale	• nevinovat
• curat ca argintul	• a i se înfunda
• cumpăna dreptății	• cinstit
• a o păți cât de bună	• credincios

4. Argumentați cu aspecte din operă trăsăturile personajelor:

Creştinul: - cinstit
- credincios
- iubeşte adevărul
- sincer
- supărat că i se pune la îndoială cinstea
- luptă pentru dreptatea sa
- încrezător în oameni şi în dreptatea lui Vodă

Tepeş – Vodă:
- drept față de toți supuşii
- înțelept
- corect în judecată
- iubitor al cinstei

Negustorul: - necinstit
- lacom
- zgârcit
- nedrept
- fără cuvânt
- viclean în găsirea unui tertip
- mincinos
- îşi recunoaşte greşeala

- apreciază oamenii săraci şi cinstiți
- cu spirit de dreptate
- categoric în judecată
- autoritar

5. Încercuiți explicațiile potrivite:

■ *Creştinul a găsit punga cu galbeni:*

a) la o răscruce;
b) în preajma palatului;
c) în dosul pescăriilor.

■ *Creştinul bănuit de necinste era supărat pentru că:*

a) nu a oprit punga cu bani;
b) nu a primit suta de lei;
c) era bănuit de necinste.

Scanned with OKEN Scanner

■ *"Aşa se şi făcu, căci nu era chip să se facă într-altfel" sugerează:*

a) Ţepeş Vodă era un domn luminat;
b) Vodă era temut de supuşii săi;
c) Vodă îi pedepsea pe cei care nu se supuneau judecăţii sale.

■ *"Negustorul (...) se căi în toată viaţa de fapta neomenoasă ce săvârşise" pentru că:*

a) nedreptăţise pe bietul om;
b) pierduse punga cu galbeni;
c) acceptase judecata lui Vodă.

6. Citiţi textul şi apoi răspundeţi:

"Omul nu mai zise nimic, ci ieşi şi se duse drept la Vodă, spre a se tângui.
- Măria ta, zise el, nu mi-a dat suta de lei cea făgăduita şi nu mi-e ciudă atât pentru suta de lei cât mi-e ciudă că mă bănuieşte a nu fi om de omenie. Eu am fost curat ca argintul şi nici prin gând nu mi-a trecut să mă ating de lucrul altuia".

a) Indicaţi două sensuri ale verbului *"a se tângui"* şi alcătuiţi enunţuri cu ele.
b) Indicaţi două repetiţii şi explicaţi rolul lor expresiv.
c) Extrageţi două epitete şi o comparaţie din text.
d) Arătaţi două trăsături de caracter ale românului care se desprind din acest fragment.

Caracteristicile textului

Legenda istorică "Dreptatea lui Ţepeş" este o legendă istorică pentru că plasează acţiunea într-un trecut îndepărtat, pe vremea domniei lui Vlad Ţepeş. Legenda relatează o întâmplare din care se conturează caracterul de justiţiar al lui Vlad Ţepeş, apărător al cinstei şi al dreptăţii.

Rezumatul Un negustor pierde o pungă cu galbeni şi făgăduieşte o răsplată de o sută de lei celui ce o va găsi. Un creştin găseşte punga şi i-o aduce păgubaşului. Negustorul vrea să-l înşele, refuzându-i recompensa pe motiv că acesta şi-a oprit singur suta de lei din banii găsiţi.

Omul se plânge domnitorului, nu atât pentru că nu a primit recompensa făgăduită, ci mai ales pentru că negustorul îi pune la îndoială cinstea. Ţepeş îi ascultă pe amândoi împricinaţii şi face dreptate. El dă punga omului cinstit considerând că nu este punga pe care o pierduse negustorul, pentru că în pungă erau nouă sute de lei în timp ce negustorul pretindea că avusese o mie de lei. Hotărârea voievodului a rămas definitivă şi negustorul s-a căit toată viaţa pentru fapta sa necinstită.

Deznodământul întâmplării conferă o aură legendară, prin cinstea şi spiritul său de dreptate. Minciuna şi nedreptatea sunt aspru pedepsite de voievod.

Personajele în antiteză Personajele sunt prezentate în antiteză. Omul sărac este cinstit şi drept, iar negustorul bogat este mincinos şi

Scanned with OKEN Scanner

. Deasupra lor, apare profilul voievodului care menține "cumpăna dreptății", idu-i pe cei care mint și sunt necinstiți.

Moduri de expunere Narațiunea se împletește cu dialogul. Dialogul este firesc și dezvăluie caracterul personajelor. Cuvintele și expresiile populare aduc un plus de farmec legendei: "a făgădui", "a se tângui", "om cu frica lui Dumnezeu", "îți foarte mulțumesc", "fără de cale" etc.

Valoarea artistică Puține mijloace artistice, echilibrat utilizate, subliniază sugestiv ideea.

• ***Epitetele*** în dulcea limbă românească: "om cu frica lui Dumnezeu", "suta făgăduită", "om de omenie", "fapta neomenească" se îmbină cu ***comparații*** "curat ca argintul", cu ***repetiții*** cu mare încărcătură emoțională "nu *mi-e ciudă* atât pentru suta de lei, cât *mi-e ciudă* că mă bănuiește a nu fi om de omenie" sau evidențiind cuvinte și acțiuni semnificative "pungă", "făgădui", "făgăduială", "făgăduită".

Soarele și luna

Planul simplu de idei

1) Se spune că Soarele era frate cu Luna.
2) Soarele a coborât pe pământ să-și caute soție.
3) Negăsindu-și soție, Soarele se îndrăgostește de sora sa, Luna.
4) Pentru a împiedica păcatul, mama lor i-a blestemat să fie veșnic despărțiți.
5) De aceea, cu toate că se văd, ei nu se vor întâlni niciodată.

Exerciții

1. Grupați cuvintele următoare în serii de sinonime: *neprihănit, înflăcărată, luminat, pătimașă, curat, nebună, puternică, slăvit, pur, mărit, nevinovat, înălțat.*

2. Alcătuiți enunțuri cu sensuri diferite ale cuvântului *"cer"*.

3. Bifați explicațiile corecte:

■ *"Se zice că ..."*

a) formulă specifică legendei;
b) formulă creând o atmosferă asemănătoare basmului;
c) formulă introductivă pentru basm.

■ *Cuvintele "trupșor", "sufletel" exprimă:*

a) erau mici de statură;
b) dragostea și duioșia mamei față de copii;
c) alintarea copiilor.

Scanned with OKEN Scanner

■ *Luna este comparată cu Ileana Cosânzeana datorită:*

a) frumuseții;
b) purității;
c) iubirii ei înflăcărate.

■ *"sufletel fără prihană"sugerează:*

a) naivitate;
b) suflet curat de adolescent;
c) nu cunoaşte viața.

4. Grupați în două coloane elementele reale şi fantastice:

- existența celor doi frați;
- frații locuiau în cer;
- Soarele este văzut ca flăcău de însurat;
- cât timp a lipsit Soarele, a fost întuneric pretutindeni;
- tânărul îşi caută o soție;
- Soarele coboară pe pământ;
- mama lor i-a blestemat;
- flăcăul era supărat că nu şi-a găsit soție;
- fratele s-a îndrăgostit de sora lui;
- între frați se aprinse o dragoste înflăcărată;
- mama a dorit să evite păcatul;
- aştrii se pot zări;
- mama i-a luat pe fiecare în câte o mână şi i-a aruncat pe cer;
- deşi sunt pe cer, aştrii nu se pot întâlni.

5. Completați rubricile cu alte exemple de figuri de stil:

epitete	*personificări*	*repetiții*
"soare luminate"	"Soarele – flăcău de însurat"	"cer"

6. Încercuiți caracteristicile legendei şi ilustrați-le apoi în legenda studiată:

☐ operă epică	☐ acțiune simplă	☐ întâmplări miraculoase
☐ de dimensiuni ample	☐ cu întâmplări reale	☐ se explică un fapt real
☐ dimensiuni reduse	☐ cu puține personaje	☐ se explică un fapt imaginar

Caracteristicile textului

Legendă mitologică Această legendă populară oferă o explicație imaginară unui fapt real, apariția pe cer în momente diferite a celor doi aştri, soarele şi luna. Faptul că aştrii nu se pot întâlni este pus pe seama blestemului mamei care nu a îngăduit ca frații să păcătuiască prin dragostea lor nepermisă.

Apropierea de basm Fiind o legendă mitologică, ea se apropie mai mult de basm prin elementele fantastice pe care se bazează. Personi-

Scanned with OKEN Scanner

ficarea aştrilor, înzestraţi cu însuşiri şi sentimente omeneşti, accentuează atmosfera de fabulos a naraţiunii. Formula cu care începe legenda "se zice" şi verbul "ar fi fost", întăresc atmosfera fantastică: "Se zice că Soarele ar fi fost frate cu Luna".

Naraţiunea se împleteşte cu monologul Naraţiunea este simplă. Venind vremea însurătorii, Soarele personificat într-un frumos flăcău, coboară pe pământ să-şi caute soţie. Cât şi-a căutat soţia, a fost întuneric pretutindeni. Supărat că nu a găsit-o, el se îndrăgosteşte de sora lui, Luna. Dragostea lor înflăcărată şi nepermisă este pedepsită prin blestem de mama lor. Ca să-i împiedice să păcătuiască, ea le sorteşte să nu se mai întâlnească niciodată, chiar dacă se vor vedea.

Caracterizarea personajelor Monologul mamei adresat copiilor sub forma unui blestem exprimă un cumul de sentimente omeneşti: dragostea faţă de copii, duioşia cu care îi priveşte, grija cu care veghează la respectarea unor tradiţii sfinte, tăria morală în luarea unei astfel de hotărâri, respectul credinţei strămoşeşti. Ea îi împiedică să păcătuiască, nu îi pedepseşte. Durerea mamei care se zbuciumă alături de copiii ei şi luptă pentru binele lor, în virtutea unor legi morale pe care nu le poate încălca, este impresionantă. Duioşia şi blândeţea cu care li se adresează, mândria maternă faţă de calităţile lor redate prin epitete sugestive ("soare luminate", "trupşor fără păcate", "sufleţel fără prihană") şi prin diminutivele încărcate de afecţiune, sporesc în portretele luminoase pe care le schiţează copiilor ei.

Soarele şi luna sunt prezentaţi şi de autorul popular drept nişte tineri impetuoşi, sinceri în dragostea lor curată şi pătimaşă.

Valoarea artistică Utilizarea ***personificării***, a ***epitetelor*** pline de duioşie ("soare *luminate*", "trupşor *fără păcate*", "sufleţel *fără prihană*"), a ***diminutivelor*** *("trupşor", "sufleţel")* ca şi împletirea adresării directe în monolog (forme de vocativ, modul conjunctiv cu valoare de imperativ: "să vă zăriţi", "să fiţi") cu naraţiunea sporesc valoarea expresivă a legendei.

Caracterul popular al naraţiunii reflectat în folosirea expresiilor populare ("a se da jos", "a prinde dragoste", "a se încinge o dragoste nebună"), a formelor uşor arhaice ("fără prihană", " fără păcate", "luminat" cu sensul de "slăvit", "mărit") - aduce un plus de farmec povestirii.

Stânca corbului

de Alecu Russo

Planul simplu de idei

1) Drumeţii vizitează valea Bicazului călăuziţi de un tânăr muntean.
2) El le istoriseşte legenda Pietrei Corbului, lângă care ajunseseră.
3) Un pribeag de la Borsec şi-a construit o casă la Bicaz.
4) El avea o fată frumoasă căreia localnicii i-au zis Corbiţa.
5) Ea se logodi cu un frumos plăieş.

Scanned with OKEN Scanner

6)Tătarii năvălesc în sat, iar tatăl şi logodnicul sunt răpuşi în timp ce o apărau pe Corbiţa.
7) Pentru a scăpa, Corbiţa se aruncă de pe stâncă, iar tătarii sunt prinşi de plăieşi.
8) Locul s-a numit Stânca Corbului, iar localnicii nu au uitat întâmplarea Corbiţei.

Exerciţii

1. Alegeţi trăsăturile specifice acestei legende:

- ☐ în proză
- ☐ în versuri
- ☐ cultă
- ☐ populară
- ☐ toponimică
- ☐ istorică
- ☐ mitologică
- ☐ fantastică

2. Găsiţi sinonimele următoarelor cuvinte: *cărare, dibaci, pisc, grai, măreţe, legendă, a zice, a dura, sprintenă, a prăda, a ucide, ciută, jalnic.*

3. Precizaţi antonimele cuvintelor:

înguste ____ dibaci ____ întuneric ____
tânăr ____ a admira ____ păgân ____
vesel ____ departe ____ a se apropia ____

4. Alcătuiţi enunţuri cu următoarele sensuri ale cuvântului *"neam"*: *"rudă", "popor".*

5. Încercuiţi explicaţiile potrivite:

■ *"graiul său poetic" înseamnă:*

a) folosea cuvinte frumoase;
b) vorbea în rime;
c) avea un limbaj expresiv.

■ *" copil al munţilor" exprimă:*

a) a trăit pe munţi;
b) cunoştea de copil muntele;
c) era orfan.

■ *"măreţele aşezături stâncoase, care ne încongiura ca un amfiteatru uriaş" sugerează:*

a) stâncile coborau circular ca un amfiteatru;
b) drumeţii se rătăciseră;
c) ei se aflau la poalele stâncilor.

■ *"ochii săi vultureşti" semnifică:*

a) ochi cu privirea ageră;
b) ochi amenţitători ca ai păsărilor de pradă;
c) privire cutezătoare, îndrăzneaţă.

Scanned with OKEN Scanner

■ *"ce bujor de copilă!" sugerează:*

a) era proaspătă ca floarea de bujor;
b) era îmbujorată;
c) admirația față de frumusețea fetei.

■ *"gurița ei era un fagur de miere" exprimă:*

a) avea buze frumoase;
b) avea vorba blândă şi frumoasă;
c) era respectuoasă şi iubitoare.

■ *"rămânea numai cenuşă şi sânge" semnifică:*

a) sătenii ardeau satele în calea năvălitorilor;
b) tătarii ardeau satele şi ucideau oamenii;
c) se ridica praful în urma cailor.

■ *"Păgânii dracului!" arată:*

a) imprecație exprimând ura față de năvălitori;
b) disprețul vorbitorului față de duşmanii de altă credință;
c) duşmanii erau priviți ca nişte făpturi diavoleşti.

■ *"scăpă ca apa printre degetele lor" arată:*

a) ea se strecură fără să observe duşmanii;
b) ea era iute;
c) copila scăpă teafără.

■ *"nebună de groază şi de durere" exprimă:*

a) îşi pierduse mințile de frică;
b) nu mai gândea lucid;
c) era îngrozită şi îndurerată peste măsură de moartea celor dragi.

■ *"cu fața albă ca un crin"* sugerează:

a) puritatea fetei;
b) hotărârea de a prefera moartea în locul dezonoarei o făcuse să pălească;
c) pălise de frica duşmanului.

6. Precizați ce figuri de stil reprezintă următoarele exemple:

" tipul românului din Carpați, tânăr, vesel, sprinten, dibaci, lipsit de învățătură...";

" ni povestea (...) viața lui de copil al munților, vânătorile sale de urşi şi chiar îndrăgirile inimei lui"...;

" scăpă ca apa printre degetele lor";

"gurița ei era ca un fagure de miere";

"urmărită de tătari ca o ciută hăituită de lupi".

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Legendă toponimică Legenda explică numele unui loc, Stânca Corbului, într-un mod fabulos. Este vorba de moartea tragică a unei frumoase fete din popor, Corbița care, urmărită de tătari, a preferat moartea în locul robiei şi al dezonoarei.

Locul şi timpul întâmplării Fiind o legendă toponimică, locul este precizat, este vorba de Stânca Corbului de pe valea Bicazului. Timpul întâmplării zguduitoare este îndepărtat şi neprecizat, în epoca străveche a năvălirilor tătarilor în Moldova ("pe vremea năvălirii tătarilor", "pe timpul strămoşilor").

Planurile narațiunii Putem observa două planuri ale narațiunii care se întrepătrund: pe de-o parte, planul real al relatării autorului, călătorind pe valea Bicazului, cunoscând oameni şi locuri. Pe de altă parte, pătrundem prin intermediul povestirii tânărului muntean în lumea fabuloasă a legendei, aşa cum a fost ea transmisă "din neam în neam". Scriitorul integrează în propria sa operă conținutul legendei.

Elementele reale se împletesc cu cele fantastice Pe fundalul realist al călătoriei scriitorului pe valea Bicazului apar detalii concrete: existența văii Bicazului, a stâncilor ce au fiecare legenda lor. Explicația denumirii stâncii este însă fantastică, legată de povestea tragică a fetei pribeagului de la Borsec.

Şi aici apar elemente reale care dau mai mult dramatism povestirii: iubirea Corbiței față de tânărul plăieş, hotărârea lor de a se căsători, năvălirea tătarilor, lupta tatălui şi a logodnicului pentru apărarea fetei, moartea acestora, urmărirea fetei de către tătari. Finalul legendei este proiectat în fabulos: ruga fetei către cer, sacrificiul ei în locul robiei, sosirea plăieşilor şi pedepsirea tătarilor, fantasma fetei văzută de ciobani în nopțile senine de primăvară.

Gradarea acțiunii şi încărcătura ei emoțională Povestirea istorisită de tânărul român avansează gradat, dramatismul faptelor sporind pe măsură ce înaintează spre final. Se observă participarea afectivă a naratorului la povestire: admirația față de frumoasa copilă ("ce bujor de copilă!"), ura împotriva cotropitorilor ("Păgânii dracului!") şi durerea față de moartea fetei şi sacrificarea românilor ("zadarnică rugăminte!").

Caracterizarea Corbiței Corbița era o copilă de o neasemuită frumusețe ("un bujor de copilă", "ochii ei străluceau ca focurile". Veselă şi blândă, harnică şi respectuoasă ("Sprintenă ca o căprioară", "gurița ei era ca un fagure de miere"), ea a câştigat admirația sătenilor. Diminutivele accentuează gingăşia şi frumusețea fetei. Flăcăii se întreceau să-i cucerească inima, dar fata şi-a dăruit inima unui tânăr şi frumos plăieş, cu negre plete. Cu el urma se căsătorească, în respectul tradiției creştine.

Scanned with OKEN Scanner

La năvălirea tătarilor, fata a avut durerea să-i vadă pe cei dragi răpuşi, pentru a o apăra, iar visul ei de iubire năruit. Tatăl şi logodnicul ei au căzut doborâţi de tătari. Dârză şi curajoasă, Corbiţa le-a scăpat duşmanilor luând drumul munţilor. Ea a luptat cu greutăţile muntelui, cu tărie şi hotărâre pentru a-şi salva onoarea şi libertatea. Văzând că năvălitorii se apropie şi ultima speranţă se spulberă, copila preferă o moarte demnă în locul robiei. Gestul său demonstrează curajul şi demnitatea unui întreg popor, mult asuprit de-a lungul secolelor. Sentimentele fetei exprimă durerea sfâşietoare, groaza, dar şi hotărârea de a lupta până la capăt cu soarta potrivnică. Ultima imagine a fetei este încărcată de dramatism, spiritul ei de sacrificiu este oglindit în fiecare trăsătură a feţei ("cu părul despletit în vânt, cu ochii aprinşi, cu faţa albă ca un crin") şi impresionează profund. Cititorul participă afectiv alături de narator la întâmplările auzite.

Valoarea artistică Fiind o legendă cultă, mijloacele artistice apar într-o ţesătură fină şi expresivă, dar în spiritul literaturii populare.

• ***Epitetele*** aglomerate în enumeraţii ample subliniază însuşirile personajelor: "om *tânăr, vesel, sprinten, dibaci ...*", " *înspăimântată, nebună de groază şi de durere*", etc.

• ***Comparaţiile*** accentuează sugestiv unele trăsături ale eroinei: "Sprintenă *ca o căprioară*", "ochii străluceau *ca focurile*", "cu faţa albă *ca un crin*" sau dramatismul acţiunii: "scapă *ca apa* printre degete", "urmărită *ca o ciută* hăituită de lupi".

• ***Enumeraţiile*** amplifică trăirile personajelor sau tragismul întâmplării: "înspăimântată, nebună de groază şi de durere", "cu părul despletit în vânt, cu ochii aprinşi, cu faţa albă ca un crin".

• ***Metaforele*** construite în stil popular conturează expresiv portretul fetei: "un bujor de copilă", "guriţa ei era un fagur de miere".

• ***Limba populară, uşor arhaică*** ("martur", "întunerec", "childă", "cotun", etc) individualizează un tablou expresiv al unor vremuri îndepărtate.

Aprecieri critice

Fişe de citate

" ... nici poporul, care a creat-o, nu are pentru ea o denumire specială care să ateste că este gândită ca un fenomen artistic deosebit de toate celelalte. În popor i se spune, de cele mai multe ori, poveste ...

... la originea lor, legendele nu au fost considerate simple ficţiuni, ca basmele, de pildă, ci erau crezute ca adevăruri suficiente, de natură quasi – ştiinţifică pentru înţelegerea şi explicarea fenomenelor naturale şi sociale. Astăzi nimeni nu mai crede în adevărul conţinutului lor, legendele justificându-şi existenţa prin valoarea lor artistică, prin respectul faţă de tradiţie şi prin faptul că ne permit înţelegerea diferitelor concepţii despre viaţă şi lume ce s-au succedat în istoria poporului nostru."

(Istoria literaturii române)

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul XIII
Parabola

Parabola sau pilda este o povestire alegorică cu semnificaţie religioasă şi morală. Ea se bazează pe o comparaţie. Parabola porneşte de la un fapt real (viaţa oamenilor, îndeletniciri, întâmplări) pentru a dezvălui, prin asemănare, un adevăr general.

Parabola biblică transmite învăţăturile Mântuitorului într-un mod accesibil, prin exemple din viaţa de zi cu zi.

Caracteristicile parabolei biblice

- este o naraţiune independentă, de dimensiuni reduse;
- exprimă un adevăr supranatural, ascuns înţelegerii obişnuite;
- pentru a dezvălui adevărul, porneşte de la o întâmplare obişnuită, din viaţa de zi cu zi;
- sensul parabolei este strâns legat de această întâmplare.

Aplicaţii

- *Despre oaia pierdută* (Ed. Humanitas)
- *Pilda pomului bun şi a pomului rău* (Ed. All)
- *Floarea lacrimilor* (Ed. Petrion)

Despre oaia pierdută

Planul simplu de idei

1) Mântuitorul este ascultat cu atenţie de vameşi şi păcătoşi.
2) Fariseii şi cărturarii îi reproşează Mântuitorului bunăvoinţa faţă de cei păcătoşi.
3) Mântuitorul le povesteşte despre bucuria păstorului care şi-a regăsit oaia rătăcită.
4) Astfel Dumnezeu se va bucura pentru fiecare păcătos adus pe drumul credinţei.

Caracteristicile textului

Parabolă biblică Povestirea "Despre oaia pierdută" este o parabolă biblică extrasă din "Noul Testament", "Sfânta Evanghelie după Luca". Ea are la bază comparaţia dintre oaia rătăcită de turmă şi cei păcătoşi care trebuie ajutaţi pentru a găsi drumul cel drept de întoarcere. Aşa cum păstorul se bucură de găsirea oiţei

Scanned with OKEN Scanner

pierdute, tot aşa Dumnezeu se bucură pentru fiecare păcătos întors pe drumul credinţei.

Învăţătura În felul acesta, Mântuitorul a răspuns prin această pildă reproşurilor făcute de cărturari şi farisei privind bunăvoinţa pe care le-o arăta păcătoşilor.

Învăţătura transmisă de această parabolă este legată de grija şi înţelegerea pe care trebuie să le-o arătăm celor ce au greşit pentru a-şi înţelege greşeala şi pentru a merge pe drumul cel drept după cum spune Mântuitorul în altă parte: "N-au trebuinţă de doctori cei sănătoşi, ci cei ce suferă". Iisus Hristos a venit pe pământ să mântuie pe cei aflaţi în suferinţă şi de aceea spune: "mai multă bucurie va fi în cer pentru un păcătos care se întoarce decât pentru nouăzeci şi nouă de drepţi ce nu au nevoie de întoarcere."

Parabola exprimă alegoric ideea încrederii în puterea mântuitoare a credinţei, care îi poate îndrepta pe cei rătăciţi.

Vorbirea directă se îmbină cu vorbirea indirectă Învăţătura transmisă de această parabolă este mai uşor de înţeles prin împletirea vorbirii directe cu vorbirea indirectă şi din concluzia pe care o trage Mântuitorul în finalul povestirii.

Prezenţa expresiilor interogative şi exclamative, vocativele şi imperativele conferă naturaleţe dialogului, fac ca adevărul şi învăţătura pildei să fie mai convingătoare.

Pilda pomului bun şi pomului rău

Planul simplu de idei

1) Îndemnul de a ne feri de oamenii nesinceri, ipocriţi.
2) Un om sincer poate fi recunoscut după fapte.
3) Pomul bun sau rău se cunoaşte după roade, iar omul după fapte.
4) Dacă pomul nu face roade bune, soluţia este tăierea lui.
5) Aşadar, oamenii trebuie cunoscuţi după fapte.

Caracteristicile textului

Parabolă biblică "Pilda pomului bun şi pomului rău" este o parabolă biblică extrasă din "Noul testament", "Evanghelia după Matei". Ea conţine câteva adevăruri ce apar sub forma unor maxime sau aforisme. Parabola are un accentuat caracter moralizator şi educativ. Ea ne îndeamnă să ne ferim de "profeţii mincinoşi", care, în aparenţă, sunt blânzi ca oile, iar în realitate sunt cruzi şi nemiloşi ca "lupii răpitori".

Învăţătura La baza parabolei stă comparaţia dintre roadele pomului şi faptele omului. Învăţătura pildei o exprimă proverbul românesc: "Pomul se

Scanned with OKEN Scanner

cunoaşte după roade, iar omul după fapte".

Primele două versete îndeamnă la prudenţă faţă de făţărnicia omenească care sub aparenţa blândeţii ("în haine de oi") ascunde răutate şi cruzime ("pe dinăuntru sunt lupi răpitori"). Oamenii deosebiţi, sinceri pot fi recunoscuţi după fapte ("roade"), fiindcă strugurii şi smochinii nu se culeg niciodată din "scaieţi" şi "ciulini".

Concluzia este cuprinsă în cel de-al treilea verset: "Aşa că orice pom bun face poame bune, iar pomul cel rău face poame rele".

Următoarele trei versete dezvoltă ideea. Se exclude de la început posibilitatea ca un pom bun să facă poame rele şi invers. Se oferă în final, şi soluţia: "orice pom care nu face roadă bună se taie şi se aruncă pe foc".

Versetul final întăreşte concluzia iniţială: pomii se cunosc după roade, deci oamenii se recunosc după fapte.

Simboluri Parabola utilizează câteva simboluri: "scaieţii" şi "ciulinii" pentru făţărnicia şi răutatea "profeţilor mincinoşi", iar "strugurii" şi "smochinele" pentru sinceritatea şi faptele bune ale oamenilor sinceri, de care cei ipocriţi nu sunt capabili.

Versetele acestei pilde au caracterul unor maxime (aforisme) care prezintă îndemnurile şi concluziile pe baza unor adevăruri de netăgăduit.

Caracterul moralizator şi religios Pilda reprezintă un îndemn la sinceritate, cinste şi adevăr, la realizarea unor fapte bune care să pornească din adâncul sufletului, dar totodată la îndepărtarea celor ipocriţi şi răi din jurul nostru.

Floarea lacrimilor

de Emil Gârleanu

Planul simplu de idei

1) Iosif şi Maria fug cu pruncul Isus de teama lui Irod.
2) Ei se opresc şi Maria alăptează pruncul.
3) Maria are o vedenie care o face să izbucnească într-un plâns sfâşietor.
4) Ea îşi şterge lacrimile cu scufiţa lui Isus.
5) Pusă la uscat pe tulpina uscată a unui spin, scufiţa s-a transformat într-un crin.
6) Maria şi Iosif pornesc cu pruncul la drum.
7) De atunci până astăzi crinul culege în potir lacrimile de rouă ale dimineţii.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristici ale textului

Legendă mitologică de influenţă biblică "Floarea lacrimilor" este o legendă mitologică cultă, de influenţă biblică. Pe fundalul biblic al fugii Mariei cu pruncul Isus cauzată de prigoana lui Irod, parabola scrisă de Emil Gârleanu explică apariţia crinului. Explicaţia este de factură biblică, religioasă: scufiţa pruncului Isus udată de lacrimile maicii sale s-a transformat într-un crin alb, de o neasemuită frumuseţe.

Gradarea acţiunii Naraţiunea începe dramatic cu fuga lui Iosif şi a Mariei purtând pe pruncul Isus prin deşert. Ei plecaseră din Bethleem din calea urgiei dezlănţuite de împăratul Irod care poruncise uciderea tuturor pruncilor. Înfruntând arşiţa potopitoare a deşertului, oboseala şi lipsa unui loc răcoros de popas, ei se opresc să se odihnească la umbra unor spini. Acolo Maria îşi alăptează pruncul.

Impresionată de imaginea blândă şi nevinovată a copilului prigonit şi înfiorată de "vedenia grozavă" pe care o are, Maria izbucneşte într-un plâns sfâşietor. Lacrimile fierbinţi ale mamei trezesc pruncul, care, zâmbind, duce mânuţa la obrazul mamei.

Mama ia scufiţa copilului, îşi şterge lacrimile şi o pune la uscat în vârful unui spin.

La plecare, Maria observă cu uimire cum tulpina spinului se transformase într-un lujer verde care purta în locul scufiţei potirul unei flori albe ca zăpada.

Pruncul zâmbeşte din nou. Maria nu-i spune nimic lui Iosif de teamă să nu rupă floarea. Ea îşi desface părul şi îi adăposeşte capul pruncului la umbra lui.

De atunci, crinul culege în potirul lui "cele dintâi lacrimi de rouă ale dimineţii".

Naraţiunea se îmbină cu descrierea şi monologul Naraţiunea este completată prin scurte pasaje descriptive de o mare forţă expresivă, cum este portretul pruncului Isus, înduioşător în frumuseţea şi nevinovăţia sa îngerească: "obraz fraged", "gura rumenă ca mărgeanul". I se adaugă descrierea plină de sensibilitate a crinului: "floare albă ca zăpada deschisă ca un potir de cristal".

Monologul interior Emoţia şi zbuciumul la gândul primejdiei care îi ameninţa fiul sunt sugerate prin monologul interior sfâşietor al mamei alcătuit dintr-un şir de întrebări chinuitoare: "Ce le făcuse copilul oare? Cu ce le greşise? De ce-l prigoneau?"

Ritmul precipitat al acţiunii, al fugii prin deşert sub ameninţarea urgiei, este redat prin succesiunea unor popoziţii principale, scurte: "Fugeau de urgie. Spaima îi gonea. Arşiţa le topea puterile".

Elementele miraculoase se împletesc cu cele reale într-o desăvârşită legendă mitologică ce explică aparăţia crinului: "tulpina spinului se prefăcuse în lujer verde şi-n locul scufiţei strălucea o floare albă ca zăpada".

Valoarea artistică Fiind o parabolă cultă, ţesătura mijloacelor artistice este mai mult bogată şi mai expresivă determinând o creştere a emoţiei cititorului.

Scanned with OKEN Scanner

• ***Epitetele*** accentuează sugestiv descrierea: "obraz *fraged*", "gura *rumenă*", "mireasmă *neasemănată*", "izvorul laptelui *binefăcător*".

• ***Comparațiile*** sensibilizează cititorul în descrierile realizate: "gură rumenă *ca mărgeanul*", "scufița albă, părul galben *ca aurul*", "aruncând *parcă o nuia de raze*", "o floare albă *ca zăpada* deschisă *ca un potir* de cristal".

• ***Repetițiile*** unor cuvinte – cheie reiau și amplifică simbolurile parabolei: "lacrimile", "obraz", "scufița".

• ***Metaforele*** surprind simbolul lacrimilor sugerat de floare: "cele dintâi lacrimi de rouă ale dimineții" sau sugestia iubirii materne: "izvorul laptelui binefăcător".

Exerciții

1. Definiți parabola și indicați un sinonim al termenului.

2. Explicați termenii următori: fariseu, vameș, cărturar.

3. Specificați titlul lucrării din care face parte parabola studiată.

4. Aplicați următoarele caracteristici ale parabolei biblice la textul studiat:

a) are un caracter independent;
b) exprimă un adevăr supranatural, ascuns înțelegerii obișnuite;
c) pentru a dezvălui adevărul, pornește de la o întâmplare obișnuită;
d) are dimensiuni reduse.

5. Ce trăsături ale fariseilor reies din parabolă?

6. Enunțați în câteva rânduri învățătura pildei studiate.

7. Argumentați cu citate din parabolă două trăsături ale Mântuitorului desprinse din parabola despre oaia rătăcită.

8. Specificați la ce timp este relatată întâmplarea cu oaia rătăcită și la ce timp este formulată concluzia. Cum justificați această alternanță a timpurilor în plan expresiv?

9. Explicați ce semnificație are regăsirea oii pierdute?

10. Exemplificați printr-un citat planul vorbirii directe și planul vorbirii indirecte în parabola despre oaia rătăcită. Ce resimt cititorii din îmbinarea celor două planuri?

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul XIV
Snoava

Snoava este o creație populară în proză, de scurtă întindere, în care se relatează o întâmplare cu final hazliu şi se face haz pe seama unor defecte omeneşti, cum sunt lenea, prostia, îngâmfarea, minciuna, zgârcenia sau hoția, pentru a le corecta.

Specie foarte răspândită în folclor, cu personaje bine cunoscute (Păcală, Tândală, Pepelea, Nastratin Hogea), snoava exprimă înțelepciunea şi umorul omului din popor, modul său simplu de a judeca întâmplări şi oameni şi de a critica defecte omeneşti.

Sub aparența proștiei, personajele exprimă, de fapt, modul înțelept de a râde de prostie.

Aplicații

- *Boierul şi Păcală* (Ed. Humanitas)
- *Păcală-avocat* (Ed. Teora)
- *Despre minciuni şi flecării* (Ed. All)

Boierul și Păcală

Planul simplu de idei

1) La marginea unei păduri, văzând o trăsură Păcală a ridicat un trunchi "drept în sus".
2) Păcală i-a explicat boierului că ține lemnul să se odihnească puțin, apoi îl va duce acasă.
3) Boierul venise să-l întâlnească pe Păcală ca să fie păcălit.
4) Păcală îi mărturiseşte cine este şi îi cere boierului să țină drept trunchiul până se întoarce el cu "păcălitorul" de acasă.
5) Boierul aşteaptă mult întoarcerea lui Păcală.
6) Boierul află de la un țăran sensul păcălelii.

Exerciții

1. Alcătuiți propoziții cu termenii următori, fiind atenți la accent: *mâna, mâná, ácele, acéle, véselă, vesélă, cópii, copíi.*

Scanned with OKEN Scanner

2. a) Indicați cât mai multe derivate ale cuvântului *lemn*. *Exemplu: a înlemni.*
b) Indicați cât mai multe derivate, cu sufixul "- (i)tor": *păcălitor, sucitor ...*

3. Precizați sinonimele expresiilor și cuvintelor: *odată, numai ce, olecuță, a se uita, pe ici ți-e drumul, d-apoi.*

4. Bifați explicațiile potrivite:

■ *Semnele care puteau să-l atenționeze pe boier că este o păcăleală:*

a) Păcală ținea un trunchi mare de copac drept în sus;
b) lemnul era ținut vertical pe motiv că trebuie ca să se odihnească;
c) Păcală a plecat să-și ia păcălitorul;
d) el a plecat cu trăsura boierului, nu pe jos;
e) Păcală întârzia foarte mult;
f) boierul l-a așteptat noaptea și ziua următoare;
g) boierul a ținut trunchiul drept o zi și o noapte;
h) aflarea părerii țăranului.

■ *"mă duc să-l găsesc să mă păcălească și pe mine" arată:*

a) boierul vrea să-l pună la încercare pe Păcală să vadă cât e de priceput;
b) era curios să-l cunoască pe Păcală;
c) boierul credea că nu putea fi păcălit de un simplu țăran.

■ *"am uitat păcălitorul acasă" exprimă:*

a) Păcală încearcă naivitatea boierului;
b) el își dă seama că boierul era prea mândru ca să creadă că putea fi păcălit de un simplu țăran;
c) Păcală își bate joc de credulitatea boierului.

■ *În spatele cuvintelor binevoitoare ale lui Păcală se ascunde:*

a) dorința de a-l convinge pe boier de bunele sale intenții;
b) plăcerea de a-și bate joc de defectele omenești;
c) plăcerea de a duce la bun sfârșit păcăleala.

■ *Păcală lasă să se înțeleagă că "păcălitorul" este:*

a) un instrument pentru păcălit asemănător celor folosite pentru ghicit, etc.;
b) un obiect specific celui care păcălea;
c) un simplu obiect.

■ *Boierul, deși era pregătit să fie păcălit, cade ușor în cursa lui Păcală pentru că:*

a) era naiv din fire;
b) Păcală a știut să-i câștige încrederea;
c) boierul nu credea că putea fi păcălit.

Scanned with OKEN Scanner

■ *Hazul izvorăşte din:*

a) replicile lui Păcală;
b) situaţia ridicolă în care este pus boierul;
c) prostia şi îngâmfarea boierului;
d) deznodământul neaşteptat al povestirii care desluşeşte boierului sensul păcălelii.

5. Argumentaţi cu fapte din snoavă următoarele trăsături ale lui Păcală:

- ager la minte;
- simţ al umorului;
- ingenios;
- spontan;
- binevoitor şi cuviincios;
- spirit de observaţie;
- şiret şi convingător;
- plăcerea de a-i "păcăli" pe cei naivi;
- descoperă uşor defectele omeneşti şi le ridiculizează.

Caracteristicile textului

Tema Această snoavă având pe Păcală drept personaj principal satirizează prostia şi îngâmfarea boierească printr-o relatare plină de umor. Păcală devine simbolul isteţimii omului din popor.

Titlul Încă din titlu, se remarcă opoziţia dintre boier şi Păcală, dintre cel păcălit şi cel care păcăleşte. Naivitatea şi mândria boierului contrastează puternic cu isteţimea şi modestia lui Păcală pe tot parcursul povestirii.

Subiectul

Expoziţiunea. Păcală stătea la marginea unei păduri şi se gândea ce să mai facă. Văzând o trăsură venind spre el, ia un trunchi de copac şi îl ridică "drept în sus".

Intriga. Boierul se opreşte şi curios, îl întreabă ce face.

Desfăşurarea acţiunii. Păcală îi explică respectuos că ţine lemnul să se odihnească pentru a-l duce după aceea acasă.

Boierul îi mărturiseşte că a plecat să-l cunoască pe Păcală şi să-l pună la încercare ca să-l păcălească şi pe el. Păcală spune cine este, dar îi cere voie să se întoarcă în sat să-şi ia "păcălitorul" pentru că altfel nu are cum să-l păcălească. Înainte de a pleca, îi cere să ţină lemnul drept până se întoarce şi îl roagă să-i împrumute trăsura ca să se înapoieze mai repede.

Punctul culminant. După o noapte şi o zi de aşteptare, boierul continua să-l aştepte pe Păcală să se înapoieze.

Deznodământul. Un trecător îl întreabă uimit ce se întâmplă. Atunci boierul află din partea acestui om simplu că a fost păcălit.

Scanned with OKEN Scanner

Învățătura snoavei Cuvintele trecătorului ascund învățătura snoavei: prostia și îngâmfarea se plătesc scump. ("-D-apoi, cucoane, nu-i destulă păcăleală asta, că s-a dus cu trăsura cu cai cu tot?")

Personajele Personajele snoavei sunt surprinse în antiteză. Păcală, un om simplu din popor, dovedește multă istețime. Bazându-se pe îngâmfarea tipic boierească, el observă rapid, descoperă și pune la încercare naivitatea și prostia boierului. "Păcăleala" pe care o înscenează demonstrează că a reușit să-l convingă pe boier și să nu-i trezească bănuielile. Plin de ingeniozitate și de șiretenie, el găsește pe loc o stratagemă cu care să-l păcălească pe boier, purtându-se binevoitor și cuviincios.

Boierul arată de la început convingerea că nu poate fi păcălit de un simplu țăran. De aceea îl căuta pe Păcală ca să-i pună la încercare priceperea în arta păcălitului. Naivitatea și credulitatea pe care le dovedește de la început, când acceptă explicațiile șugubețe ale lui Păcală, îi întăresc convingerea hâtrului țăran că a găsit omul potrivit ca să mai râdă încă o dată pe seama prostiei omenești. Boierul îl ascultă pe Păcală și ține o zi și o noapte trunchiul de copac să nu se clatine, arătând cât poate fi de naiv. Constatarea trecătorului dezvăluie și învățătura snoavei legate de prostia și îngâmfarea care se plătesc scump.

Narațiunea în ritm Povestirea scurtă se desfășoară în ritm rapid realizat prin propoziții scurte, mulțimea verbelor de acțiune, alternanța prezent – trecut, folosirea unor adverbe ("mai degrabă", "îndată") sau a unor expresii sugestive ("pe ici ți-i drumul") și integrarea dialogului.

Dialogul Dialogul dinamizează narațiunea, dar are totodată un rol esențial în caracterizarea personajelor. Impresia de dialog real este realizată prin schimbul firesc al replicilor, prin folosirea limbajului popular ("să se hodinească", "mulțămim", "pe ici ți-i drumul" etc.)

Umorul Snoava exprimă umorul plin de înțelepciune al poporului prin care acesta vrea să îndrepte defecte omenești. Umorul izvorăște din postura ridicolă în care se află boierul, din stratagema descoperită de Păcală, din dialogul celor doi. Umorul surprinde cu haz, îngăduință și fără răutate defecte, situații sau întâmplări.

Păcală avocat

Planul simplu de idei

1) Un om sărman mănâncă pe datorie la un han cinci ouă și o bucată de pâine.
2) După douăzeci de ani, vrând să-și achite datoria, află că datorează două mii de lei.
3) Omul, refuzând să plătească, este chemat în judecată de hangiu.
4) Păcală se angajează avocat, dar nu se prezintă la prima înfățișare a procesului.
5) A doua oară, întrebat de ce a lipsit, Păcală spune că a avut treabă să fiarbă grâul ce trebuia semănat.

Scanned with OKEN Scanner

6) Judecătorul nedumerit îl întreabă dacă grâul fiert ar fi răsărit, iar Păcală confirmă, comparând situația cu ouăle fierte ale hangiului care ar fi scos pui.
7) Judecătorul îl achită pe omul sărman.

Exerciții

1. Indicați sinonimele următorilor termeni și expresii: *nevoiaș, a nu avea nici o para chioară, de-ale halelii, a ospăta, a socoti din fir în păr, citație, a-ți ploua, răstit, fleacuri.*

2. Alcătuiți enunțuri cu termenii: *pára, pará, (a) pará, módele, modéle.*

3. Alegeți însușirile caracteristice fiecărui personaj:

☐ cinste	☐ isteține	☐ demnitate	☐ inventivitate
☐ zgârcenie	☐ lăcomie	☐ curaj	☐ înțelegere
☐ stăpânire de sine	☐ umor	☐ lipsa măsurii	☐ sensibilitate

4. Bifați explicațiile potrivite:

■ *Păcală nu se duce la judecată după prima citație:*

a) ca să-și pregătească argumentele de avocat;
b) ca să atragă atenția asupra sa;
c) ca să-l supere pe judecător.

■ *Judecătorul l-a achitat pe omul nevoiaș pentru că:*

a) i s-a făcut milă de el;
b) l-a convins asemănarea făcută de Păcală între ouăle fierte și grâul fiert;
c) și-a dat seama de lăcomia hangiului.

5. Precizați locul și timpul în care se desfășoară întâmplarea. Pornind de la răspunsul găsit, realizați o comparație cu alte specii studiate ale literaturii populare.

6. Arătați ce defect omenesc este satirizat în această snoavă.

7. Ce trăsătură nouă a lui Păcală ni se dezvăluie în snoava "Păcală avocat".

8. Ilustrați prin citate două figuri de stil întâlnite în snoavă.

Caracteristicile textului

Titlul Titlul "Păcală avocat" surprinde o altă ipostază a personajului principal: Păcală ca apărător al dreptății și al adevărului. El îl apără cu succes pe omul nevoiaș de lăcomia hangiului, reușind să-l convingă pe judecător de adevăr.

Subiectul Un om nevoiaș a plecat în lume să-și caute norocul. Chinuit de foame, se oprește la un han și reușește să obțină pe datorie cinci ouă și o

Scanned with OKEN Scanner

bucată de pâine, cu condiția să le plătească la întoarcere.

După douăzeci de ani, omul se înapoiază cu gând să-şi plătească în mod cinstit datoria. Hangiul îi cere două mii de lei, pe motiv că, dacă nu ar fiert ouăle, din ele ar fi ieşit găini care ar fi făcut alte ouă sporind astfel profitul.

Supărat de această nedreptate, omul nevoiaş refuză ca să plătească şi este chemat în judecată de hangiu. Mergând posomorât spre casă, omul năpăstuit se întâlneşte cu Păcală, care află de întâmplare şi îi propune să-l angajeze ca avocat.

Păcală nu se prezintă la proces la prima citație. La a doua înfățişare, el explică judecătorului cauza absenței sale: fierbea grâul pe care urma să-l semene şi nu putea să-l lase pe foc că se strica. Nedumerit de ceea ce auzea, judecătorul l-a întrebat dacă grâul fiert poate răsări. Păcală i-a răspuns atunci că acesta răsare aşa cum ouăle pe care le-a fiert jupânul au scos pui şi puii s-au făcut găini ş.a.m.d.

În fața unui asemenea argument, judecătorul l-a achitat pe omul nevoiaş.

Personajele Cele două personaje (omul nevoiaş şi hangiul) sunt surprinse în antiteză. Pe de o parte, sărăcia şi cinstea omului nevoiaş şi pe de altă parte, bogăția şi lăcomia hangiului. Omul simplu este corect, nu uită să-şi plătească datoria şi chiar dacă nu o duce cu mult mai bine, după douăzeci de ani vine să o achite.

În fața lăcomiei hangiului, el refuză demn să plătească, chiar înfruntând amenințarea tragerii în judecată, fiind convins că i se face o nedreptate. Dezamăgit de purtarea nemiloasă, incorectă şi lacomă a hangiului, omul nevoiaş pleacă posomorât spre casă, cu sufletul îndurerat de această nelegiuire.

Păcală restabileşte dreptatea. Stăpân pe sine şi sensibil la necazurile semenilor săi, deşi nu o arată, Păcală devine apărătorul celui năpăstuit. El dovedeşte agerime de minte şi inventivitate în găsirea argumentului celui mai convingător pentru "achitarea procesului". Cu umor şi înțelepciune, îl face pe judecător să înțeleagă nedreptatea şi lăcomia hangiului şi îl determină să restabilească necesara cumpănă a dreptății.

Narațiunea se împleteşte cu dialogul Narațiunea se desfăşoară într-un ritm rapid sporit de prezența dialogului. Acesta subliniază trăsăturile personajelor şi nota de umor care caracterizează snoava. Finalul hazliu încununează pledoaria plină de tâlcuri spusă cu umorul simplu şi robust al omului din popor. La acestea trebuie să adăugăm construcțiile exclamative, vocativele, interjecțiile care dau exprimării culoare şi naturalețe.

Despre minciuni şi flecării

de Anton Pann

Planul simplu de idei

1) Sunt grupate şase proverbe despre minciuni, versificate şi corelate unitar.
2) Apare o concluzie izvorâtă din proverbe, despre mincinosul care nu poate înşela un alt mincionos.
3) Snoava, construită pe dialogul dintre doi mincinoşi, dezvoltă concluzia proverbelor.

Scanned with OKEN Scanner

4) Unul dintre mincinoşi pretinde că vede un şoricel pe vârful unui turn înalt şi depărtat.
5) Celălalt îi răspunde că nu îl vede, dar îl aude mergând.
6) Finalul reia concluzia anterioară sub forma unui alt proverb.

Exerciţii

1. Încercuiţi explicaţiile convenabile:

- *"De prin lume adunate*
  Şi iarăşi la lume date" înseamnă:

  a) cuvinte auzite în călătorii;
  b) proverbe culese din popor şi apoi transmise mai departe;
  c) învăţături nepieritoare.

- *"Omul care e flecar / Troncăneşte ca un car"* semnifică:

  a) omul flecar vorbeşte mult şi deranjează pe cei din jur;
  b) flecarul mai mult vorbeşte decât munceşte;
  c) omul flecar este zgomotos ca un car în mers.

- *"Mincinos pe mincinos nu poate înşela"* exprimă:

  a) cel versat în rele este înşelat mai greu;
  b) mincinoşii se recunosc între ei;
  c) un mincinos poate găsi un mincinos şi mai mare.

2. Potriviţi proverbele şi zicătorile de mai jos celor grupate de Anton Pann:

"Vorbeşte ca o moară stricată".
"Face din ţânţar armăsar".
"Orice pasăre pe limba ei piere".
"Orice naş îşi are naşul".

3. Daţi exemple de trei comparaţii şi de două repetiţii din text.

4. Comentaţi citatul următor şi găsiţi-i un proverb corespunzător:

"Vei, nu vei, el cu d-a sila
Face musca cât cămila
Şi
Purecile când îi place
Cât un elefant îl face."

5. Pornind de la definiţia snoavei, argumentaţi că fragmentul din "Povestea vorbei" reprezintă o snoavă.

6. Povestiţi conţinutul snoavei din "Povestea vorbei" de Anton Pann.

7. Indicaţi câteva aspecte care stârnesc hazul în snoava studiată.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Snoavă cultă cu structură inedită Este o snoavă cultă avându-l ca autor pe Anton Pann despre care Eminescu spunea cu admirație în poezia "Epigonii": "finul Pepelei, cel isteț ca un proverb".

Autorul a reunit și a versificat în prima parte șase proverbe și zicători despre mincinoși, cu o concluzie în final ("Mincinos pe mincinos nu poate înșela"). În partea a doua apare snoava propriu-zisă ca o dezvoltare a concluziei anterioare.

Personajele În prima parte apare ca personaj "omul flecar și mincinos", iar în partea a doua, apar doi mincinoși. Păcală lipsește ca personaj, dar ghicim aici pe omul hâtru din popor care face haz pe seama lăudăroșilor și mincinoșilor cu scopul de a-i îndrepta. Ingeniozitatea mincinoșilor poate fi asemănată cu inventivitatea lui Păcală când nu vrea să se lase păcălit.

Narațiunea este înlocuită cu dialogul viu Narațiunea este înlocuită cu dialogul imaginat de autor între doi mincinoși. Snoava dobândește aspectul unei anecdote, cu un final imprevizibil, plin de haz. Morala este exprimată tot printr-un proverb versificat: "A umblat cât a umblat / Dar acum i s-a-nfundat".

Dialogul este viu, plin de dinamism și de umor, ironizând defecte omenești cu intenția de a le îndrepta.

Valoarea artistică ***Limba populară***, cu accente arhaice, aduce un plus de culoare, întărind umorul popular.

Predomină ***comparațiile*** care fac întâmplările mai accesibile înțelegerii noastre, personajele mai vii și umorul inconfundabil: "Încornorează țânțarul de ți-l face *cât măgarul*", "face musca *cât cămila*", "*parc-ar bubui o tobă*".

• ***Repetițiile*** accentuează umorul situației, muzicalitatea plină de savoare a scenei: "troncănește", "hodoronc-tronc", "vei, nu vei", "mincinos pe mincinos", "a umblat cât a umblat", etc.

Aprecieri critice

Fișe de citate

"Izvorâtă atât în mediul sătesc cât și în cel orășenesc, snoava reflectă aspecte ale realității, în care poporul, observator atent și pătrunzător, vede bine slăbiciunile oamenilor pe care să le înlăture și să le corecteze, prin glumă uneori, neputându-le rezolva pe altă cale. Mai mult decât oricare altă specie populară, snoava prezintă figuri reprezentative, personaje din diferite medii, clase și vîrste, țărani și orășeni, boieri și ciocoi, tineri și bătrîni, bărbați, femei și copii, fețe bisericești, autorități, neamuri străine cu care poporul nostru a venit în atingere".

"Valoarea snoavei populare românești constă în bogăția și modurile proprii de a biciui prostia, avariția dar și risipa, cleveteala, viclenia, răutatea, practicele claselor suprapuse și ale instituțiilor ce le-au servit, atitudinea stăpânilor față de slugi și a acestora față de stăpâni."

(Istoria literaturii române)

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul. XV

Opera lirică • Poezia eminesciană

Opera lirică este lucrarea literară în care scriitorul îşi exprimă în mod direct gândurile şi sentimentele.

Aplicaţii

- ***Ce te legeni***, de M. Eminescu (Ed. Humanitas)
- ***O, rămâi ...*** (Ed. All)
- *Fiind băiet păduri cutreieram* (Ed. Petrion)
- ***La mijloc de codru*** (Ed. Teora)

Ce te legeni ...

Planul simplu de idei

1) Întrebarea poetului.
2) Răspunsul codrului.

Exerciţii

1. Bifaţi răspunsul corect:

a) Poezia apare sub forma:

- ☐ unui dialog
- ☐ unei povestiri
- ☐ unei descrieri

b) Poetul stă de vorbă cu:

- ☐ codrul
- ☐ păsările
- ☐ vântul

c) Momentul când are loc dialogul:

- ☐ într-o toamnă târzie
- ☐ iarna
- ☐ primăvara

Scanned with OKEN Scanner

2. Completați cu versuri motivele pentru care codrul este trist:

- toamna a sosit .....
- simte că îmbătrânește .....
- are crengile aplecate la pământ .....
- zilele se micșorează .....
- bate un vânt aspru .....
- frunzele copacilor cad .....
- se simte gârbovit și descurajat .....
- păsările călătoare pleacă .....
- iarna este aproape .....
- codrul rămâne singur și trist .....

3. Găsiți și alte trăsături:

Codrul este înzestrat cu însușiri omenești:

- ☐ vorbește
- ☐ suferă
- ☐ gândește
- ☐ se simte părăsit, trist
- ☐ simte că îmbătrânește
- ☐ se simte descurajat

Poetul înțelege și împărtășește sentimentele codrului ca un frate:

- ☐ tristețe
- ☐ singurătate
- ☐ descurajare
- ☐ optimism
- ☐ suferință
- ☐ voioșie

Ideea trecerii timpului aduce tristețe:

"cu crengile la pământ"
"trece vremea mea"
"ziua scade, noaptea crește"
"frunzișul mi-l rărește"
"Iarna-i ici, vara-i departe"
"Trec în stoluri rândunele / Ducând gândurile mele / Și norocul meu cu ele"
"Și se duc ca clipele"
"Și mă lasă pustiit / Veștejit și amorțit / Și cu doru-mi singurel"

4. Descoperiți în poezie, apoi completați cu versuri și subliniați:

- *o comparație:* "Se duc **ca** ....."
- *repetiții:* " **fără** ....., ..."
  " Bate ....."
  " Trec ....."
  " Și se duc pe rând, ...
  .....
- *personificări:* "....."
  "....."

5. Descrieți în câteva rânduri înfățișarea codrului, folosind expresii din poezie:

Codrul se leagănă trist, "cu crengile la pământ".
El vede că îmbătrânește, că zilele se micșorează și frunzișul i se rărește.
Simte vântul rece al iernii, care îi alungă cântăreții. Devine tăcut și amorțit. Se simte singur și pustiu ...

Scanned with OKEN Scanner

6. Legaţi însuşirile codrului de ideile pe care ni le poate sugera:

- neclintit
- pustiu şi amorţit
- trist şi gânditor
- asemănarea cu poetul
- veşnicia
- trecerea timpului, bătrâneţea

7. Precizaţi sensurile cuvântului "*pustiu*" utilizând sinonime în propoziţiile următoare:

pustiu Fiul împăratului a ajuns într-un *pustiu*.
Sufletul mamei îndurerate este *pustiu*.
Ţinutul din faţa ochilor pare *pustiu*.

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Ce te legeni ...", inspirată dintr-o creaţie populară, exprimă sub forma dialogului dintre poet şi codru, dragostea eminesciană faţă de natură. Codrul, de care poetul se simte atât de legat sufleteşte, este personificat într-un vechi şi statornic prieten de discuţie, care-i mărturiseşte poetului gândurile şi sentimentele sale la sosirea toamnei.

Universul poeziei Poetul i se adresează codrului ca unei fiinţe dragi, exprimându-şi îngrijorarea. Imaginea codrului legănându-se neputincios şi singur este tristă şi lipsită de speranţă: "Fără ploaie, fără vânt, / Cu crengile la pământ". Repetiţia prepoziţiei "fără" subliniază lipsa unor elemente vitale ("fără ploaie", "fără vânt") care i-ar putea transforma existenţa.

Răspunsul codrului Zbuciumul şi tristeţea Codrul îi răspunde cu sinceritate ca unui prieten, dezvăluindu-i temerile şi frământările la sosirea unui anotimp care înseamnă moartea naturii. Printr-un şir de enumeraţii, sunt surprinse transformările din natură la venirea toamnei: "Ziua scade, noaptea creşte / Şi frunzişul mi-l răreşte". Vântul rece bate şi o dată cu căderea frunzelor, îi alungă şi "cântăreţii" cu suflarea lui îngheţată, amintindu-i că iarna se apropie, iar vara este departe. Sentimentul de tristeţe şi regret se amplifică la despărţirea de păsările care simbolizează viaţa şi cântecul pădurii. Codrul le urmăreşte trist şi deznădăjduit, cum se îndepărtează: "Trec în stoluri rândunele / Ducând gândurile mele / Şi norocul meu cu ele."

Codrul simte dureros că timpul trece şi el îmbătrâneşte. Acesta simte trecerea nemiloasă a timpului, care poartă departe clipele-i de bucurie, lăsându-l pustiit şi încremenit, copleşit de singurătate şi deznădejde, lipsit de viaţă şi speranţă: "Şi mă lasă pustiit / Veştejit şi amorţit". Numai dorul după freamătul şi bucuria vieţii îi mai dau puterea să înfrunte singurătatea nemiloasă a toamnei: "Şi cu doru-mi singurel / De mă-ngân numai cu el! " El păstrează această speranţă în venirea primăverii şi trezirea la viaţă a întregii naturi.

Valoarea artistică Într-o formă simplă şi muzicală, păstrând armonia versului popular, măsura de 7 silabe, ritm trohaic şi rimă împerecheată, poetul descrie zbuciumul codrului la venirea toamnei, privită ca moarte a naturii.

Scanned with OKEN Scanner

• ***Personificarea*** codrului este primordială. El este văzut ca prieten al poetului, cu care vorbeşte şi căruia îi dezvăluie gândurile şi zbuciumul său sufletesc.

• ***Enumerațiile*** ("Ziua scade, noaptea creşte", "bate vântul"), ***repetițiile*** ("a legăna", "bate", "trec pe rând, pe rând") amplifică sentimentul de tristeţe care domină poezia şi proiectarea în veşnicie.

Comparațiile ("Şi se duc ca clipele"), ***epitetele*** ("Şi mă lasă pustiit / Veştejit şi amorţit / .... singurel") şi ***antiteza*** ("Ziua scade, noaptea creşte", "Iarna-i ici, vara-i departe") subliniază lirismul eminescian în faţa trecerii nemiloase a timpului, în raport cu veşnicia naturii.

O, rămâi ...

de Mihai Eminescu

Planul simplu de idei

1) Pădurea îl cheamă pe poet în lumea de basm a copilăriei.
2) Poetului îi este imposibil să se întoarcă în lumea copilăriei.

Exerciții

1. Indicaţi prin câte un sinonim sensurile cuvintelor *"taină"* şi *"văpaie"* din enunţurile de mai jos:

<u>taină</u>	Încerca să înţeleagă *taina* încolţirii bobului de grâu.
	Bunica păstra *taina* leacurilor sale.
	Îi admiram *taina* ochilor căprui.
<u>văpaia</u>	Focul îşi întinsese *văpaia* spre cer.
	Era *văpaia* lui cuptor.
	Luna arunca *văpaia* peste undele lacului.

2. Alcătuiţi cuvinte derivate cu valoare de epitet de la următoarele cuvinte, apoi construiţi cu ele enunţuri: *farmec, taină, mister, văpaie.*

3. Încercuiţi explicaţiile potrivite:

■ *"Cu ochi negri şi cuminţi" sugerează:*

a) băiatul avea ochii negri şi visători;
b) privirea băiatului era liniştită;
c) el avea o fire arzătoare.

Scanned with OKEN Scanner

■ *"Eu te văd răpit de farmec" semnifică:*

a) el era vrăjit de poveste;
b) băiatul era încântat de lumea minunată a naturii;
c) el visa.

■ *"Anii tăi se par ca clipe*
Clipe dulci se par ca veacuri"sugerează:

a) ajuns la vârsta maturității, poetul rememorează anii fericiți ai copilăriei;
b) poetul se întristează;
c) vrăjit de farmecul naturii, băiatul a petrecut clipe minunate şi timpul a trecut repede în mijlocul naturii eterne.

■ *"Astfel zise lin pădurea*
Bolți asupră-mi clătinând" sugerează:

a) pădurea freamătă de nerăbdare;
b) pădurea îl cheamă cu glas duios să se întoarcă;
c) pădurea îi face semn de despărțire;

4. Bifați variantele corecte:

a) Poezia este realizată sub formă de:

❒ monolog ❒ dialog ❒ descriere

b) Sentimentele trăite de poet sub vraja lunii:

❒ încântare ❒ veselie ❒ plăcere
❒ tristețe ❒ admirație ❒ indiferență

c) În prima parte a poeziei predomină verbele la persoana I şi a II-a pentru că:

❒ pădurea i se adresează poetului;
❒ este prezentat dialogul dintre poet şi pădure;
❒ este mai expresiv.

5. Citiți versurile şi răspundeți la cerințele formulate:

"Şi privind la luna plină
La văpaia de pe lacuri,
Anii tăi se par ca clipe,
Clipe dulci se par ca veacuri".

a) Alcătuiți enunțuri cu sensurile diferite ale cuvântului *"dulce"*.
b) Identificați două epitete şi explicați sensul lor.
c) Extrageți două comparații şi precizați rolul lor expresiv.
d) Identificați două repetiții şi arătați valoarea lor expresivă.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Poezia "O rămâi ...", de Mihai Eminescu pune în lumină comuniunea poetului cu natura pe care acesta a simțit-o profund încă din vremea copilăriei. Pădurea îl cheamă, știe să-l înțeleagă, îl ocrotește și-l încântă cu universul ei tainic și plin de vrajă.

Titlul Titlul concentrează în două cuvinte cu adânci ecouri emoționale chemarea arzătoare a pădurii. Imperativul "rămâi", subliniat prin interjecție, insistă pe ideea refuzului despărțirii.

Chemarea rămâne fără răspuns, fiindcă poetul nu mai poate înțelege șoapta vrăjită a pădurii așa cum se întâmpla în copilărie. Uimirea și fericirea din ochii copilului au dispărut făcând loc amărăciunii și neputinței omului matur, care nu mai poate întoarce timpul înapoi.

Universul poeziei Poezia structurată sub forma unui dialog imaginar este alcătuită din două părți. Partea întâi cuprinde primele cinci strofe exprimând chemarea tainică a pădurii, iar ultima, răspunsul poetului.

Strofa întâi emoționează prin chemarea adresată de pădure poetului de a rămâne în lumea de basm a copilăriei. Pădurea personificată i se adresează direct poetului ca unui prieten drag. Invitația este plină de afecțiune și bazată pe înțelegerea adâncă a sufletului și aspirațiilor copilului: "O, rămâi, rămâi la mine, / Te iubesc atât de mult! / Ale tale doruri toate / Numai eu știu să le-ascult". Repetiția imperativului întărită de interjecție și de superlativul expresiv "atât de mult" subliniază intensitatea sentimentelor ce îi leagă.

Strofa a doua exprimă înțelegerea și admirația pădurii izvorâte din pe cunoașterea sufletului curat și visător al băiatului. Ea îi devine confidentă, dar îi oferă și ocrotire în acest univers miraculos al copilăriei. Ea îl aseamănă cu un prinț al pădurii, frumos și nobil, dornic să înțeleagă tainele naturii și înzestrat cu o fire sensibilă și visătoare: "Te asamăn unui prinț / Ce se uit-adânc în ape / Cu ochi negri și cuminți".

Strofa a treia dezvăluie misterele acestei lumi fermecate care îl atrage atât de mult pe copil. El începe să înțeleagă glasul naturii. Prin vuietul apei sau prin "mișcarea naltei ierbi", el poate auzi în taină "mersul cârdului de cerbi".

Strofa a patra descrie starea de încântare a băiatului în mijlocul pădurii. Fermecat de acest univers tainic, eliberat de orice griji, băiatul murmură "cu glas domol", în timp ce simte răcoarea apei ce strălucește în soare: "Eu te văd răpit de farmec / Cum îngâni cu glas domol, / În a apei strălucire / Întinzând piciorul gol. "

Strofa a cincea aduce tema trecerii timpului. Vrăjit de acest univers tainic, de nopțile cu lună, de strălucirea de pe lacuri ("la văpaia de pe lacuri"), poetul trăiește intens fericirea. El nu și-a dat seama de trecerea timpului.

Anii au zburat ca niște clipe, iar clipele acestea fericite ale copilăriei par foarte îndepărtate: "Anii tăi se par ca clipe, / Clipe dulci ce par ca veacuri."

Partea a doua exprimă răspunsul poetului la chemarea pădurii, o dată cu trecerea copilăriei. Poetul se îndepărtează de pădure, intră într-un alt spațiu, în care câmpul sugerează viața, tinerețea.

Scanned with OKEN Scanner

La început ghicim o atitudine de uşoară nepăsare, tipică tinerilor, faţă de dulcea chemare de odinioară a pădurii: "Şuieram l-a ei chemare / Ş-am ieşit în câmp râzând".

Ultima strofă aduce sentimentele de regret şi tristeţe pe care le încearcă poetul aflat în plină maturitate. Amintindu-şi de minunata lume a copilăriei, poetul este conştient că este imposibil să se întoarcă în această lume fabuloasă, să întoarcă timpul înapoi pentru că nu mai poate privi lumea prin ochii visători şi cuminţi ai copilului de odinioară. Poetul, matur acum, înţelege altfel lumea, nu mai poate trăi fericirea copilului: "Astăzi chiar de m-aş întoarce / A-nţelege n-o mai pot ...". Copleşit de tristeţe şi neputinţă în faţa copilăriei pierdute, poetul adresează o întrebare deznădăjduită timpului care trece ireversibil şi neiertător: "Unde eşti copilărie, / Cu pădurea ta cu tot ?"

Ecourile acestei întrebări atât de tulburătoare pentru omul matur acumulează toată tristeţea celui care nu mai poate regăsi pădurea cu farmecul ei de odinioară, ca univers miraculos al copilăriei fericite.

Simbolurile Se detaşează în interiorul poeziei câteva simboluri încărcate de semnificaţii: pădurea sugerează universul fabulos al copilăriei fericite, câmpul este simbolul vieţii, al tinereţii spre care se îndreaptă râzând tânărul, iar adverbul "astăzi" delimitează vârsta deplinei maturităţi în care poetul constată cu tristeţe că nu mai poate regăsi copilăria pierdută.

Valoarea artistică Poezia exprimă simplu şi sincer sentimentele poetului. Versurile de 8 – 7 silabe, cu rimă încrucişată imperfectă şi ritm trohaic creează o muzicalitate tipic eminesciană, o împletire dulce între fericire şi visare, într-o tonalitate uşor melancolică.

• ***Epitetele*** dau contur acestui univers miraculos al pădurii şi chipului fericit al copilului: "ochi *negri* şi *cuminţi*", "glas *domol*", "clipe *dulci*", "zise *lin*".

• ***Comparaţiile*** accentuează şi ele starea de fericire care transformă totul: "Anii tăi se par *ca clipe*" / Clipe dulci se par *ca veacuri*".

• ***Repetiţiile*** subliniază emoţiile şi gândurile poetului: "O, *rămâi, rămâi* la mine", "Anii tăi se par ca *clipe*, / *Clipe* dulci se par ca veacuri").

• ***Personificarea*** pădurii într-un prieten drag face ca această chemare să fie şi mai tulburătoare pentru poet.

• ***Inversiunile*** sporesc muzicalitatea şi frumuseţea unor imagini: "Ale tale doruri toate", "În al umbrei întuneric", "În a apei strălucire".

Scanned with OKEN Scanner

La mijloc de codru

de Mihai Eminescu

Planul simplu de idei

1) Poiana din mijlocul codrului.
2) Oglinda fermecată a lacului.

Exerciții

1. Legați corespunzător sinonimele:

❒ huceag	❒ vesel
❒ voios	❒ poiană
❒ luminiş	❒ figură
❒ baltă	❒ crâng
❒ chip	❒ lac

2. Bifați explicațiile corespunzătoare:

■ *Structura poeziei se bazează pe:*

- ❒ simetrie
- ❒ enumerație
- ❒ personificare

■ *În poezie sunt prezentate elementele naturii:*

- ❒ terestre
- ❒ cosmice
- ❒ animaliere

■ *Cadrul natural exprimă:*

❒ freamătul vieții	❒ bucuria vieții
❒ tristețe	❒ încredere
❒ deznădejde	❒ iubire

■ *Lacul devine o oglindă fermecată în care se răsfrâng:*

❒ luna	❒ soarele
❒ codrul	❒ stelele
❒ păsările călătoare	❒ chipul iubitei

■ *"Voiosul luminiş" este bazat pe:*

- ❒ epitet
- ❒ personificare
- ❒ comparație

Scanned with OKEN Scanner

3. Completați rubricile cu figurile de stil potrivite extrase din poezie:

Epitete	*Repetiții*	*Personificare*	*Enumerație*

4. Citiți versurile și răspundeți cerințelor date:

"La mijloc de codru des
Toate păsările ies
Din huceag de aluniș
La voiosul luminiș,
Luminiș de lângă baltă."

a) Subliniați un regionalism și precizați sensul lui.
b) Identificați două epitete în text.
c) Extrageți o repetiție și arătați rolul ei în poezie.
d) Precizați ce fel de rimă apare în primele patru versuri.

Caracteristicile textului

Tema Poetul Mihai Eminescu enumeră în sonorități amintind de poezia populară elementele care alcătuiesc natura românească, de un farmec inconfundabil. Dragostea poetului față de natură ale cărei taine le-a cunoscut încă din anii copilăriei apare în fiecare vers al poeziei.

Titlul Titlul oferă o sugestie a spațiului "la mijloc de codru", fără a da o localizare precisă. Punctele de suspensie par să atragă atenția asupra minunatelor surprize ce se ascund în acest cadru de vis.

Universul poeziei În luminișul din mijlocul codrului, întâlnim o parte din elementele naturii eminesciene: cele pământești și cele cosmice, reunite ca într-un centru magic al lumii. Elementele veșnice care fac ca natura să fie eternă (codrul, poienița, lacul, luna, soarele, stelele) stau laolaltă cu elementele efemere: trestia, păsările călătoare, omul.

Ele alcătuiesc împreună un spațiu armonios plin de lumină în care cerul și pământul poartă pecetea frumuseții românești. În undele lacului ca într-o oglindă fermecată, se răsfrâng îngemănate elementele cosmice (luna, soarele, stelele) și cele terestre (codrul, lacul, păsările călătoare), alături de chipul iubitei. Acest chip drag se contopește cu eternitatea naturii, sugerând bucuria vieții, a dragostei împărtășite. Ritmurile naturii, fremătând de viață, oglindesc bucuria sufletului omenesc, dragostea și optimismul, încrederea în viață.

Valoarea artistică Muzicalitatea blândă, tipic populară, rima pereche și ritmul trohaic realizează într-o formă de o uimitoare simplitate un univers de mare forță expresivă în care comuniunea poetului cu natura este deplină.

Scanned with OKEN Scanner

• ***Epitetele.*** Optimismul şi voioşia ilumineză din interior acest tablou de natură, în care epitetul personificator "*voiosul* luminiş" este edificator.

Întregul tablou exprimă într-o atmosferă de linişte şi lumină diversitatea şi frumuseţea naturii, ritmurile ei eterne. Bucuria vieţii şi a iubirii trăite plenar de poet în mijlocul naturii transfigurează acest colţ de natură.

• ***Enumeraţiile.*** Într-o formă simplă, de o muzicalitate aparte, poetul enumeră elementele care alcătuiesc acest colţ de natură. Enumeraţia dobândeşte o valoare artistică sporită, fiind figura de stil pe care este construită poezia. Lacul devine un loc magic, un fel de ochi al pământului, în jurul căruia se strâng elementele naturii eminesciene şi în care se răsfrâng ca într-o oglindă elementele cosmice alături de chipul drag al iubitei. Dragostea se îngemănează cu natura într-o comuniune perfectă.

• ***Repetiţiile*** insistă pe unele detalii ale peisajului, aducând un plus de expresivitate: repetiţia cuvântului "luminiş" creează o atmosferă luminoasă, de o nespusă frumuseţe în poiana din mijlocul pădurii; reluarea versului puţin modificat: "Şi de lună şi de soare / Şi de lună şi de stele" amplifică vraja pe care lacul o împrăştie în jurul său, ziua şi noaptea, oglindind în adâncurile sale aştrii zilei şi ai nopţii, dar şi freamătul vieţii, sugerat de zborul păsărilor, al rândunelelor. Înălţimile aspiraţiilor, ale gândurilor simbolizate prin zbor izvorăsc din adâncurile unui suflet însetat de frumos şi de iubire.

Aprecieri critice

Fişe de citate

Const. Ciopraga: *"Eminescu, este, succesiv, simbolizare a eternităţii şi spectacol sublim, freamăt paradisiac al vieţii, muzică a timpului, cu rezonanţe metafizice, cromatică în tonuri de argint şi deschidere spre mit (...). Tranziţia prin intermediul visului, din real în fabulos, semnifică, pe un plan existenţial mai amplu, o miraculoasă mutaţie din relativ şi provizoriu în timp etern, încât pădurea reprezintă poarta către liniştea spiritului" ...*

" ... contactele cu natura au, mai degrabă, semnificaţia unei regăsiri, a unei racordări, peste timp, cu spiritualitatea înaintaşilor, oameni ai spaţiului liber şi orizonturilor deschise. Spaţiul natural cheamă automat în memorie, pe cale afectivă, un timp uitat, încât un tablou contemporan evocă totodată un odinioară multiplu, alimentând meditaţia."

" O lumină mirifică şi în acelaşi timp materială unifică realul cu fabulosul, clipa cu eternitatea, dând existenţei o nouă rotaţie în care triunful e al bucuriei de a trăi."

(Eminescu: metamofozele timpului în ***Personalitatea literaturii române)***

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul XVI
Alte opere literare lirice • Pastelul

Noțiuni teoretice

Pastelul este o creație lirică în versuri în care poetul își exprimă trăsăturile sufletești legate de contemplarea unui colț de natură.

Aplicații

- *Cămara de fructe*, de I. Pillat (Ed. Teora)
- *Vară*, de L. Blaga (Ed. Teora)
- *Mama*, de N. Labiș (Ed. All)
- *Limba noastră*, de A. Mateevici (Ed. Teora)
- *Litere*, de A. Blandiana (Ed. Teora)

Cămara de fructe

de Ion Pillat

Planul simplu de idei

1) Poetul deschide sfios ușa cămării de odinioară.
2) Amintirile îl prind într-un văl fascinant.
3) Imaginația sporește bogăția roadelor pământului.
4) Părăsind cămara, lasă în urmă roadele fabuloase.

Exerciții

1. Indicați seriile sinonimice ale cuvintelor: *altădată, taină, smerit.*

2. Scrieți antonimele următoarelor cuvinte: *a deschide, a trezi, a uita, a prinde, a crește, a arde.*

3. Alcătuiți propoziții cu sensurile diferite ale cuvintelor: *"rug", "galbeni".*

4. Selectați din versuri cuvintele din câmpul lexical al focului, inclusiv verbele. Încercați să explicați rolul lor expresiv în poezie.

5. Extrageți cuvintele care sugerează culori și grupați-le apoi după nuanțele exprimate. Stabiliți culorile care predomină.

Scanned with OKEN Scanner

6. Spuneți-vă părerea!
Ce basm din volumul "O mie şi una de nopți" vă sugerează tabloul descris?

7. Dați câteva exemple din poezie completând tabloul:

imagini vizuale	*imagini olfactive*	*imagini dinamice*

8. Încercuiți explicațiile convenabile:

■ *"Mă prinde amintirea în vânătul ei fum" sugerează:*

a) poetul este învăluit de tristețe;
b) poetul trăieşte intens amintirea cămării de fructe;
c) poetul este învăluit de praf.

■ *"... amintirea / Prin care cresc pe poliți şi rafturi ca pe ruguri" sugerează:*

a) imaginația este exaltată de sentimentele copilului;
b) fructele erau agățate de tulpini pentru uscare;
c) amintirea îl face să revadă bogăția de fructe de odinioară.

■ *"Se-aprind fantasmagoric caise şi gutui:*
Trandafirii lampioane şi lămpi de aur verde" sugerează:

a) forma şi culoarea fructelor creează această imagine fantastică;
b) caisele şi gutuile par nişte lampioane şi lămpi care se aprind;
c) s-a lăsat înserarea şi se aprind luminile.

Caracteristicile textului

Tema Poetul Ion Pillat evocă plin de nostalgie lumea miraculoasă a copilăriei, amintirea cămării încărcate de fructe, de culori şi miresme.

Titlul Titlul poeziei sugerează acest spațiu care închide pentru copil o lume vrăjită, de care se apropia cu sfială şi încântare. Frumusețea şi bogăția fructelor dulci şi înmiresmate îl atrăgeau irezistibil pe copil.

Universul poeziei Strofa întâi. Poetul retrăieşte sentimentele copilului de odinioară, sfiala şi bucuria de a pătrunde într-o lume minunată, dar care îi era interzisă: "Deschid cu teamă uşa cămării de-altădată / Cu cheia ruginită a raiului oprit". Epitetul "ruginită" subliniază încercarea poetului de a se întoarce în lumea copilăriei, iremediabil pierdută. Această apropiere tainică şi smerită a copilului de cămara tăcută şi plină de surprize trezeşte în amintire toate senzațiile uitate, însufleteşte acestă lume minunată: "Trezind în taina mare a poamelor, smerit, / Mireasma şi răcoarea şi umbra lor uitată". Enumerația din ultimul vers sugerează bogăția de miresme şi de forme ascunse în acest colț de rai, iar epitetele subliniază sentimetele puternice trăite de copil ("cu teamă", "rai oprit", "smerit", "în taina mare", "umbra lor uitată").

Strofa a doua. Cuprins de amintire, poetul vede prin ochii copilului de odinioară cum prinde contur lumea vrăjită a fructelor, care îmbracă rafturile goale în ruguri de

Scanned with OKEN Scanner

plante încărcate de rod: "Mă prinde amintirea în vânătul ei fum, / Prin care cresc pe poliți și rafturi ca pe ruguri". Printr-o uimitoare putere de sugestie, poetul descrie amestecul de culori și miresme ale fructelor prin intermediul epitetelor ("piersici de jar", "albaștri struguri", "pere de-aur roșu") și al metaforelor ("arzând în umbră, piersici de jar", "pere cu flăcări de parfum") reunite într-o expresivă enumerație:

"Arzând în umbră, piersici de jar și-albaștri struguri
Și pere de-aur roșu cu flăcări de parfum".

Strofa a treia. Sentimentele copilului sunt puternic conturate: nesiguranța, teama și smerenia cu care se apropie vrăjit de această "comoară" adusă parcă din basmul celor o mie și una de nopți: "Șovăitor ca robul ce calcă o comoară / Din basmul cu o mie și una de nopți, mă-nchin". Comoara de fructe îl atrage irezistibil. Printr-o țesătură unică de epietete ("miezul de rubin", "tămâioșii galbeni"), de comparații ("tămâioșii galbeni ca soarele de vară") și de mtafore ("pepeni verzi –smaralde cu miezul de rubin") poetul descrie frumusețea și bogăția de culori, forme și miresme a roadelor pământului. Enumerația din ultimele două versuri mai adaugă o tușă de culoare acestei comori vegetale: "Văd pepeni verzi (...) și tămâioșii galbeni".

Strofa a patra. Enumerația altor fructe desăvârșește această comoară fabuloasă, întărită și de epitetul "fantasmagoric": "se-aprind fantasmagoric caise și gutui".

Imaginația copilului este fascinată de strălucirea acestor bogății de culori, forme și miresme: "Trandafirii lampioane și lămpi de aur verde", care parcă îi iau mințile: "ce mințile îmi pierde". Părăsind încăperea aceea vrăjită, poetul "încuie" în amintire, pentru totdeauna, lumea miraculoasă, neasemuită a copilăriei: "Dar părăsind cămara ce mințile îmi pierde, / Tot rodul vrăjitoarei cu lacăt îl încui".

Utilizarea frecventă a verbelor la gerunziu în întreaga poezie sporește impresia de fapt trăit cu intensitate, întărită și de folosirea prezentului indicativ: "deschid", "trezind", "cresc", "arzând" etc.

Finalul poeziei aduce o undă de ușoară tristețe la gândul copilăriei pierdute. Poetul păstrează însă o "cheie" miraculoasă care îl ajută să pătrundă în acest univers uimitor și fabulos – cheia amintirii.

Valoarea artistică O bogată țesătură de mijloace artistice conturează bogăția de culori, de forme și miresme ale cămării de fructe. Versul mai amplu, cu măsura de 13 – 14 silabe și rima îmbrățișată creează o muzicalitate dulce, îndepărtată, estompată de amintire.

• ***Epitetele*** numeroase și rafinate scot în evidență însușirile fabuloase ale fructelor: "pere *de aur roșu*", "*albaștrii* struguri", "miezul *de rubin*", "tămâioșii *galbeni*", "se-aprind *fantasmagoric*", etc.

• ***Comparațiile*** conturează mai pregnant însușirile subliniate prin epitete: "tămâioșii galbeni *ca soarele* de vară", "șovăitor ca *robul*".

• ***Enumerația*** este un procedeu pe care se structurează descrierea acestei miraculoase bogății, adunând cu fiecare strofă alte și alte detalii: "Mireasma și răcoarea și umbra lor uitată", "piersici de jar și-albaștrii struguri și pere de-aur roșu", "trandafirii lampioane și lămpi de aur verde".

• ***Metaforele*** sugerează o lume de o frumusețe și bogăție orientală: "pepeni verzi – *smaralde* cu miezul de rubin", "flăcări de parfum", "lămpi de aur verde", etc.

Scanned with OKEN Scanner

Vară

de Lucian Blaga

Exerciții

1. Alcătuiți enunțuri cu sensurile cuvântului *"dogoare"*:

- "căldură arzătoare a soarelui"
- "căldură a focului"
- "căldura unui obiect foarte fierbinte"

2. Completați enunțurile cu denumirile populare ale lunilor de vară din coloana alăturată:

..... reprezintă prima lună de vară
..... este cea mai călduroasă lună a anului
..... încheie anotimpul

- cuptor
- gustar
- cireşar

3. Completați cu citate din poezie trăsăturile care individualizează elementele naturii prezente în pastel:

- fulgerele anunțând ploile scurte de vară
- căldură mare
- lanuri de grâu
- cântecul lăcustelor
- țârâitul greierilor
- spicele grele de rod
- florile de mac

4. Spuneți-vă părerea! Extrageți din text imaginile vizuale şi pe cele auditive şi completați tabelul de mai jos. Care dintre aceste imagini predomină în pastel? De ce?

Imagini vizuale	*Imagini auditive*

5. Citiți versurile şi răspundeți cerințelor:

"Iar timpul îşi întinde leneş clipele
şi ațipeşte între flori de mac".

a) La ce expresie populară vă duce gândul citind expresia "îşi întinde leneş clipele". Ce ar sta la baza asemănării lor?
b) Indicați un sinonim pentru "ațipeşte", apoi un antonim.
c) Florile de mac sugerează:
- ☐ focul;
- ☐ somnul;
- ☐ bucuria.

d) Subliniați un epitet şi explicați rolul său expresiv.
e) Dați exemple de o personificare.

Scanned with OKEN Scanner

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Vară" de Lucian Blaga este un pastel în care poetul descrie cu emoție și admirație frumusețea verii. Poetul este fermecat de pulsația vieții în fiecare element al naturii în acest anotimp al luminii și al căldurii.

Universul poeziei Poezia se deschide cu imaginea surprinzătoare a fulgerelor tăcute ("fără glas") care "zvâcnesc" din când în când la orizont "ca niște lungi picioare de păianjen – smulse din trupul care le purta". Comparația inedită a fulgerelor brăzdând bolta cerească cu niște uriașe picioare de păianjen are rolul de a apropia universul cosmic de lumea naturii terestre.

Aplecându-și privirea spre pământ, poetul constată căldura intensă care iradiază împrejur: "Dogoare". Sub dogoarea verii, tresaltă viața în forme și culori minunate. Poetul se simte cuprins de vraja negrăită a acestui anotimp solar. Pământul este un nesfârșit izvor de frumusețe și bogăție a brazdei care rodește în lanurile de grâu. El este în același timp un izvor al cântecului naturii, unic și inconfundabil: "Pământu-ntreg e numai lan de grâu / Și cântec de lăcuste".

Imaginea care urmează umanizează printr-o personificare și o comparație de o mare forță expresivă tabloul de natură descris. Ca niște mame iubitoare ținându-și la sân pruncii, "spicele își țin la sân grăunțele / ca niște prunci ce sug". Această imagine înduioșează poetul ca vederea sfintei icoane, a fecioarei cu pruncul, răsărită din pământul țării și multiplicată la nesfârșit în întinderea nemărginită a lanurilor. Este poate și sugestia "pâinii noastre cea de toate zilele", pe care țăranii au obținut-o trudind ogorul și care a hrănit atâtea generații. Ogorul bogat, muncit cu sfințenie, a dat forță și vigoare acestui popor.

Poezia se încheie cu o imagine de o nespusă prospețime, aceea a timpului personificat care atipește între florile de mac, vrăjit de frumusețea din jurul său și de cântecul greierilor: "Iar timpul își întinde leneș clipele / și atipește între flori de mac. / La ureche-i târâie un greier." Aceasta sugerează veșnicia frumuseții românești. În fața ei, timpul își oprește curgerea, cuprins de vraja negrăită a acestui tablou. Poetul imortalizează în acest tablou de natură și emoția puternică, bucuria de a trăi profund o clipă unică în frumusețe.

Valoarea artistică Într-o poezie scrisă în vers liber, poetul reușește să ne transmită trăirile sale la vederea acestui tablou din natură, de care se simte copleșit. Versul eliberat de rimă și măsură transmite mai fidel unduirile de gând și simțire pe care le trăiește poetul. Țesătura fină a mijloacelor artistice desăvârșește frumusețea acestui tablou de vară în care imaginile vizuale se împletesc cu cele auditive, de care poetul este îmbătat ca de o mireasmă vrăjită.

- ***Epitetele*** conturează trăsăturile tabloului: "fulgere *fără de glas*", "timpul își întinde *leneș* clipele".

- ***Personificările*** umanizează tabloul, apropiindu-l de sensibilitatea cititorilor: "spicele își țin la sân grăunțele ca niște prunci ce sug", "timpul își întinde leneș clipele și atipește".

Scanned with OKEN Scanner

• ***Comparaţiile*** aduc un plus de expresivitate care emoţionează: "grăunţele *ca nişte prunci*".

• ***Enumeraţiile*** adună la un loc elemente şi detalii semnificative ale tabloului: "Pământu-ntreg e numai lan de grâu şi cântec de lăcuste"; "timpul îşi întinde clipele şi aţipeşte...".

• ***Repetiţiile*** subliniază amănunte sugestive: "zvâcnesc *din când în când*".

Mama

de Nicolae Labiş

Exerciţii

1. Indicaţi antonimele cuvintelor: *a veni, bolnavă, a întineri.*

2. Explicaţi rolul repetiţiilor: *"spune", "ai albit".*

3. Spuneţi-vă părerea!

Imaginea mălinului înflorit sugerează bucuria la gândul renaşterii naturii, a frumuseţii meleagurilor natale. Imaginea măicuţei albite de ani se opune sau vine în completarea primei imagini?

4. Daţi câte un exemplu de enumeraţie din textul poeziei.

5. Bifaţi sentimentele pe care le încearcă fiul pentru mama sa:

☐ duioşie	☐ îngrijorare	☐ respect
☐ tristeţe	☐ bucurie	☐ teamă
☐ dragoste	☐ indiferenţă	☐ regret

Caracteristicile textului

Tema Poetul Nicolae Labiş transpune cu emoţie în versurile sale dorul de casă, de satul natal şi dragostea faţă de mama sa. Scrisă sub forma unei scrisori adresată celei mai dragi fiinţe, poezia "Mama" vibrează de o adâncă emoţie.

Universul poeziei

Strofa întâi. Plecat din satul natal, unde nu a reuşit să se mai întoarcă de multă vreme, poetul îşi potoleşte dorul de casă cu veştile primite de la consăteni. Îşi aminteşte cu nostalgie de frumuseţea mălinilor despre care află că au înflorit. Cu inima strânsă de grijă, află cu emoţie că mama sa a albit, a îmbătrânit. Apelativul atât de duios "mămucă" ascunde duioşia, dar şi oftatul poetului la gândul trecerii timpului care

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

își lasă povara asupra iubitei sale mame. Repetiția: "Și c-ai albit, mămucă, ai albit" vine să întărească tristețea poetului.

Strofa a doua. Veștile primite de poet sunt contradictorii. Altcineva i-a spus că mama sa fusese grav bolnavă: "Alt om mi-a spus / C-ai stat la pat, bolnavă". Îngrijorat și nedumerit, poetul i se adresează mamei neștiind ce să creadă când din scrisorile ei află că este bine sănătoasă. Ultimele versuri ale poeziei: "Când din scrisori eu văd precum matale / Din zi în zi mereu întinerești" ne transmit duioșia adâncă a fiului, dar și dragostea nemărginită a mamei față de copil pe care nu vrea să-l îngrijoreze și să-l întristeze cu suferințele inerente ale bătrâneții. Noi înțelegem că mama a căutat totdeauna să-și liniștească fiul dându-i veşti bune, ascunzându-i adevărul despre necazurile sale pentru a nu-l tulbura și ca să-l știe fericit. Tăria mamei de a înfrunta singură greutățile, boala și povara bătrâneții pentru a nu-și face fiul să sufere, ascunde adevărata dragoste maternă. Este emoționantă până la lacrimi purtarea mamei, demnitatea și tăria cu care își acceptă în tăcere destinul în numele dragostei nemărginite față de fiul ei: "eu văd precum matale / Din zi în zi mereu întinereşti." Repetiția verbului "a spune" insistă pe sursa veștilor primite de poet.

Prozodia și stilul Scrisă într-o tonalitate duioasă, versul poartă o muzicalitate plină de nostalgie, iar rima încrucișată imperfectă se sprijină pe o măsură de 11 – 10 silabe.

Modalitatea adresării directe, într-un limbaj simplu, plin de afecțiune sporește emoția pe care poetul ne-o transmite prin aceste versuri.

Procedeele stilistice simple dau farmec și naturalețe versului (comparații, repetiții, antiteza dintre vârsta omului și veșnicia naturii), sporind emoția poetului față de aceea care i-a dat viață.

Limba noastră

de Alexe Mateevici

Exerciții

1. Indicați sinonimele următoarelor cuvinte: *comoară, moșie, neam, poveste, cânteç, a spinteca, veșnic, darnic, vremuri, amarnic, grai.*

2. Precizați antonimele termenilor: *a arde, a se trezi, viteaz, bătrân, lin, vechi, a strânge, a plânge, sărac, darnic.*

3. Precizați sensurile cuvântului *"a se înfiora"* din enunțurile de mai jos:

a se înfiora Mulțimea *s-a înfiorat* la vestea osândirii la moarte a voievodului.
Ea *s-a înfiorat* auzind că a primit marele premiu la pictură.
Fetița *s-a înfiorat* deodată de răcoarea serii.
Frunzișul *s-a înfiorat* sub adierea vântului.

4. Alcătuiți propoziții cu sensurile diferite ale cuvântului *"vatră"*.

5. Răspundeți la următoarele întrebări:

a) Ce rezonanță dobândesc versurile prin utilizarea formelor inversate: *"sfințit-au"*, *"răsări-va"*?

b) Ce exprimă verbele: *"înviați"*, *"ștergeți"*, *"strângeți"*?

c) La ce timp sunt următoarele verbe: *(î)ți avea, nu veți plânge, (î)ți vedea, răsări-va*? De ce poetul utilizează acest timp în finalul poeziei?

6. Selectați din poezie câte două exemple de: epitete, comparații, personificări, enumerații și repetiții.

7. Bifați însușirile care se potrivesc limbii române, apoi selectați versurile care le ilustrează:

• bogăție	• frumusețe
• muzicalitate.	• sensibilitate
• spiritualitate	• răceală
• asprime	• expresivitate

Caracteristicile textului

Universul poeziei Poetul Alexe Mateevici definește metaforic limba drept cea mai prețioasă moștenire lăsată nouă de străbuni de-a lungul veacurilor, a cărei frumusețe și valoare sporesc o dată cu timpul: "Limba noastră-i o comoară / În adâncuri înfundată", căci limba ta asigură identitatea noastră ca popor. Limba este un "șirag de piatră rară", metaforă care sugerează frumusețea și expresivitatea limbii, în care se cântă doinele și baladele pe tot întinsul țării, "pe moșie revărsată".

Limba reprezintă sufletul poporului, flacăra nestinsă a spiritului căutător de frumusețe și libertate al neamului care s-a trezit "din somn de moarte". Precum "viteazul din poveste" poporul a biruit toate vitregiile istoriei, păstrând focul sacru al limbii, încălzindu-i și îmbărbătându-i sufletul. Compararea poporului cu viteazul din basmele populare subliniază cunoscuta însușire a poporului nostru, și anume vitejia: "Somnul de moarte" din care "s-a trezit" poporul, sugerează, printr-o expresivă metaforă, veacurile de suferință și de răbdare pe care le-au avut de îndurat românii.

Născut și crescut în suferință, poporul nostru, înzestrat cu sensibilitate, a știut să filtreze durerea prin suflet și să o transforme în cântecul atât de duios al doinei. A știut să-și șteargă astfel lacrima amară cu melodia plină de dor a doinei: "Limba noastră-i numai cântec, / Doina dorurilor noastre". Doina i-a alinat suferințele în vremuri vitrege, i-a înseninat chipul în vreme de pace. L-a îmbărbătat, ajutându-l să izbândească în clipe întunecate și să se bucure de clipele senine, cum sugestiv este exprimat prin versurile: "Roi de fulgere, ce spintec, / Nouri negri, zări albastre". Muzicalitatea și armonia limbii exprimă atât de sugestiv sensibilitatea și dorurile poporului nostru, sufletul de artist, încărcat de poezie.

"Limba noastră-i graiul pâinii". Versul acesta, susținut de următorul: "Când de vânt se mișcă vara" exprimă atât de bine bucuria de care este cuprins truditorul

Scanned with OKEN Scanner

pământului la vederea mănoaselor lanuri legănându-se în adierea vântului binefăcător al verii. Înțelegem acum că spicul de grâu este sfințit cu sudoarea acestui truditor și binecuvântat în dulcele grai românesc: "În rostirea ei, bătrânii / Cu sudori sfințit-au țara". Pentru că ea, limba românească, l-a însoțit pe țăran, prin cântul atât de cunoscut al poporului nostru, doina, pretutindeni: în câmp, acasă, la luptă.

Limba română poartă și sufletul naturii, care a vibrat alături de români atâtea veacuri. Ea exprimă atât de sugestiv în poeziile populare, care încep cu versul "frunză verde", "zbuciumul din codrii veșnici". Aceștia au suferit alături de români, rămânând neclintiți în fața dușmanilor, cu rădăcinile adânc înfipte în pământul străbun. Limba noastră, atât de melodioasă, a purtat până la hotare foșnetul lin al apelor Nistrului în care s-au oglindit luceferii, într-o îngemănare a pământului cu cerul. Nici un element al naturii nu a rămas străin de sufletul românului, care a sorbit puterea și tinerețea fără bătrânețe din veșnicia naturii.

Suntem români, avem o patrie, cuvânt profund pe care-l rostim în limba – document, singurul prin care ne justificăm existența. "Vechile izvoade" nu sunt altceva decât istoria neamului, în care este prezentat eroismul poporului nostru, care a luptat și s-a jertfit pentru a fi el însuși, liber și stăpân în țara sa: "Și cetindu-le-nșirate / Te-nfiori adânc și tremuri".

Demn de reținut este aici epitetul adverbial "adânc" pe lângă verbul "a înfiora", care are puterea de a exprima atât de bine suferința unui popor greu încercat de-a lungul existenței sale. Verbul "a tremura" din același vers îl convinge în același timp pe cititor.

Limba exprimă totodată credința românilor ("să ridice slavă-n ceruri"), a fost "aleasă" să transmită rugile lor către dumnezeire, aspirațiile spre bunătatea și desăvârșirea cerească: "Să ne spuie-n hram și-acasă / Veșnicele adevăruri".

Trecutul înseamnă istorie, și această istorie o avem consemnată în limba strămoșilor noștri. Ea reprezintă actul nostru de identitate, prin care ne justificăm existența, demnitatea și personalitatea. De aceea poetul o califică, prin epitet, drept "sfântă": "Limba noastră-i limba sfântă". În limba română poporul nostru s-a bucurat; în limba română s-a tânguit și tot în limba română și-a înălțat ruga pentru o viață demnă, la care întotdeauna s-a trudit să ajungă. De aceea poetul transmite atâta emoție în versurile: "Limba noastră-i limba sfântă, / Limba vechilor cazanii / Care-o plâng și care-o cântă, / Pe la vatra lor, țăranii".

Apare în această strofă termenul "vatră", aici, cu scopul de a exprima mediul închis, neprielnic, pentru țăranul român, om al spațiilor largi. În jurul vetrei, iarna, disperat de frig și de foame, cânta țăranul acel cântec trist, plin de jale și de dor; durerea unei vieți pline de amar și dorul de libertate.

Poetul îi îndeamnă pe români, în partea a doua a poeziei, să-și regăsească graiul străbun și să-i redea strălucirea pe care o merită. Scoțând cuvintele din uitare, îndepărtând tot ceea ce le umbrește frumusețea și puritatea, ei vor învia un izvor dătător de bogăție și putere: "Înviați-vă dar graiul / Ruginit de multă vreme, / Ștergeți slimul, mucegaiul / Al uitării-n care geme".

Este un moment de profundă emoție: momentul în care scriitorul își face datoria de suflet și de credință, adresând tuturor românilor, prin imperativul "strângeți" și prin metafora "piatra lucitoare", îndemnul de a păstra și de a îmbogăți bunul nostru cel mai de preț: limba română. Ea ne încălzește inimile (metafora "din soare se aprinde" este elocventă), ne susține ("Și-ți avea în revărsare") și ne îmbogățește prin "potopul nou de cuvinte".

Scanned with OKEN Scanner

Asigurându-ne în felul acesta bogăția şi expresivitatea limbii, nu vom "plânge atunci amarnic", fiindcă limba ne este "prea săracă". Epitetul adverbial "amarnic" susținut de superlativul "prea săracă" cuprinde în el nefericirea de care are parte acela care nu contribuie la îmbogățirea limbii străbune.

Păstrând, strângând şi contribuind la nuanțarea prețioasei moşteniri, vom descoperi frumusețea şi puterea expresivă a limbii române.

Comoara care va răsări în viitor va dovedi virtuțile estetice ale limbii române. Pentru că limba română este "o comoară" / În adâncuri înfundată, / Un şirag de piatră rară / Pe moşie revărsată".

Valoarea artistică Această definiție lirică a limbii române deosebit de expresivă se realizează printr-o împletire de mijloace artistice.

• ***Repetițiile*** accentuează expresiv ideile şi sentimentele legate de limba națională: "limba noastră", "graiul".

• ***Epitetele*** scot în evidență însuşiri şi sentimente deosebite: "şirag *de piatră rară*", "nouri *negri*", "zări *albastre*", "Nistrul *lin*", "te-nfiori *adânc*", "*veşnicele* adevăruri" etc.

• ***Comparația*** face ca trăsăturile să devină mai plastice: neamul "s-a trezit *ca viteazul* din poveste".

• ***Enumerația*** este procedeul pe baza căruia se structurează întreaga poezie, adunând trăsăturile deosebite ale limbii: "Limba noastră-i numai *cântec, / Doina dorurilor* noastre, / *Roi de fulgere ...*"

• ***Metafora*** este procedeul esențial prin care se defineşte limba. Şirul de metafore de o mare expresivitate surprinde bogăția de însuşiri a limbii: "Limba noastră-i "foc", "cântec", "graiul pâinii", etc.

Litere

de Ana Blandiana

Exerciții

1. Indicați sinonime ale cuvântului *"spaimă"*.

2. Dați antonimele termenilor: *noroc, fericit, întorşi, înapoi, sfârşit.*

3. Încercuiți răspunsurile corecte:

■ *"Această spaimă a curgerii*
Dinspre A" semnifică:

a) drumul cunoaşterii alfabetului este fără întoarcere;
b) copilului îi este greu să învețe repede toate literele;
c) copilul prins de cunoaşterea alfabetului ca de un şuvoi simte teama ca la învățarea înotului.

Scanned with OKEN Scanner

■ *"Pe care le ştii dinainte*
De la ceilalţi
Care le-au străbătut" sugerează:

a) copiii învaţă uneori literele înainte de a intra la şcoală;
b) copiii învaţă literele sub îndrumarea celor maturi;
c) literele sunt greu de învăţat.

■ *"Nici unul în stare*
Să sară înapoi
Peste A." sugerează:

a) nu poţi să mergi mai departe fără a învăţa litera "A";
b) litera A este cea mai importantă;
c) drumul întoarcerii în timp, la etapa copilăriei inocente, este imposibil.

4. Citiţi versurile şi rezolvaţi cerinţele:

"Care le-au străbătut
Cum le-a fost norocul,
Până la Q, până la T,
Cei mai fericiţi până la Z,
Dar neîntorşi niciodată
Nici unul,
Nici unul în stare
Să sară înapoi
Peste A,
Nici unul care să bănuiască măcar
Ce este înainte."

a) Indicaţi un sinonim pentru termenii: "*a străbate*", "*norocul*".
b) Subliniaţi o enumeraţie.
c) Daţi exemplu de trei repetiţii din text şi precizaţi rolul lor expresiv.
d) Extrageţi trei cuvinte negative.

Caracteristicile textului

Tema Poezia "Litere", de Ana Blandiana este o definiţie lirică a alfabetului. Poeta încearcă să ridice câteva întrebări legate de ceea ce se ascunde dincolo de prima şi ultima literă a alfabetului, de ceea ce înseamnă aceste două graniţe ale cunoaşterii. Versurile transmit şi sentimentele pe care poeta le retrăieşte: spaima şcolarilor de a trece şi de a învăţa toate literele alfabetului, bucuria de a ajunge la capătul cunoaşterii literelor, curiozitatea de a şti mai multe pătrunzând pe cărările învăţăturii.

Simboluri Literele nu mai reprezintă simple transcrieri ale sunetelor. Ele dobândesc un sens mai adânc. "A" sugerează începutul, începutul cunoaşterii, dar şi intrarea în viaţă. Litera "Z" poate sugera încheierea cunoaşterii iniţiale şi pătrunderea în lumea învăţăturii şi descifrarea tainelor universului.

Universul poeziei Intrarea în lumea tainică a literelor, asociată cu o anumită spaimă, indică un singur sens, înainte, spre noi litere până la învăţarea întregului alfabet. Nu există drum de întoarcere spre prima literă, este o lege a cunoaşterii şi a vieţii: "Această spaimă a curgerii / Dinspre A, / Niciodată spre A, / Această spaimă / De-a trece / Prin toate literele".

Scanned with OKEN Scanner

Cunoaşterea este îndrumată totdeauna de ceilalţi, copiii învaţă cu ajutorul dascălilor, al părinţilor sau bunicilor, al celor care cunosc şi parcurg cu răbdare alături de ei acest drum: "Prin toate literele / Pe care le ştii dinainte / De la ceilalţi / Care le-au străbătut / Cum le-a fost norocul, / Până la Q, până la T, / Cei mai fericiţi până la Z."

Drumul alfabetului înseamnă intrarea în viaţă, înaintarea pe drumul cunoaşterii şi întoarcerea înapoi este imposibilă, aşa cum este imposibilă întoarcerea înapoi la vârsta copilăriei:"Dar neîntorşi niciodată / Nici unul, / Nici unul în stare / Să sară înapoi / Peste A". Propoziţiile negative înstărite cu alte cuvinte cu rezonanţă negativă ("neîntorşi", "niciodată", "nici unul"), subliniate prin repetiţie, accentuează ideea imposibilei întoarceri.

Ultimele versuri sugerează misterul care învăluie drumul cunoaşterii alfabetului, tainele exprimate sub forma unor întrebări repetate care aşteaptă răspuns:

"Nici unul care să bănuiască măcar / Ce este înainte /
Sau după sfârşitul alfabetului: / Tot litere? / Tot litere? / Tot litere?"

Drumul cunoaşterii este totdeauna anevoios, mereu descifrezi alte şi alte semne, înveţi să le legi între ele aşa cum făceai în copilărie când înaintai cu teamă printre primele litere ale alfabetului.

Valoare artistică Scrisă în vers liber şi exprimând un puternic sentiment de emoţie, poezia evocă drumul alfabetului cu puţine mijloace artistice.

• ***Enumeraţiile*** structurează poezia şi evidenţiază drumul literelor: "Până la Q, până la T, / Cei mai fericiţi până la Z".

• ***Repetiţiile*** subliniază cuvintele-cheie, sentimentele şi ideile sugestive: "spaimă", "niciodată", "nici unul", "Tot litere".

Aprecieri critice

Fişe de citate

Ion Beldeanu: *"Cât de vie este amintirea lui Labiş la Mălini? Oricine te poate îndruma spre casa din Poiana Mărului, casa bătrână cu pridvor larg, în spatele căreia se mai află grădina cu meri şi cireşi, spaţiu de hoinăreală şi visare, ori spre ultima reşedinţă a familiei devenită azi, «fond memorabil», oricine nu se îndoieşte să facă mărturie despre locul «exact» în care a fost împuşcată Căprioara."*

(Nicolae Labiş – Album memorial)

Ov. S. Crohmălniceanu: *"Parfumurile, luminile, gustul fructelor coapte îi permit (...) să-şi regăsească sufletul infantil (...) lirica lui bucolică izvorăşte din sufletul copilului de altădată şi din nostalgia în omul matur de azi, după raiul pierdut al copilăriei de atunci".*

(Ion Pillat în ***Literatura română între cele două războaie mondiale)***

Const. Ciopraga: *"Specificul naţional reprezintă pentru Blaga expresia vie a modului popular de a privi lumea şi destinul. Cadrul etnografic are, în acest caz, un rol hotărâtor, încât «spaţiul mioritic» determină fizionomia spirituală a poporului român".*

(Blaga: modernitate şi orizont mitic în ***Personalitatea literaturii române)***

Scanned with OKEN Scanner

Exerciții propuse pentru autoevaluare

Opera literară. Figuri de stil. Versificație

1. Identificați figurile de stil învățate în exemplele următoare:

a) *"Din tuspatru părți a lumei se ridică-ṇalt pe ceruri,*
Ca balauri din poveste, nouri negri plini de geruri".

(V. Alecsandri – Sfârşit de toamnă)

b) *"Ziua scade; iarna vine, vine pe crivăț călare!*
Vântul şuieră prin hornuri răspândind înfiorare".

(V. Alecsandri – Sfârşit de toamnă)

c) *"Şi eu fuga, şi ea fuga, şi eu fuga, şi ea fuga, până ce dăm cânepa toată palancă la pământ; căci, nu spun minciuni, erau vro zece-douăsprezece prăjini de cânepă, frumoasă şi deasă cum îi peria, de care nu s-au ales nimica."*

(I. Creangă – Amintiri din copilărie)

d) *"Paseri mărunte, stropite cu felurite colori, se chemau de pe vârfuri de nuieluşe mlădioase; erau stigleți cu pete de sânge, pițigoi rotunzi cu pene cenuşii şi negre, cintezoi cu piepturile cărămizii."*

(M. Sadoveanu – În pădurea Petrişorului)

e) *"Când văd pe maidane copiii zburdând,*
Sărind şi țipând sau râzând ca nebunii,
Mă prinde-o tristețe adâncă şi-o milă
De cel ce a fost altădată – copilul."

(V. Eftimiu – Copilărie)

f) *"Şi cum vine de la munte,*
Blestemând
Şi lăcrămând,
Toți ciulinii de pe vale
Se pitesc prin văgăuni,
Iar măceşii de pe câmpuri
O întâmpină în cale
Cu grăbite plecăciuni ..."

(G. Topârceanu – Balada unui greier mic)

g) *"Un brâu de munți ocoleşte, precum zidul o cetate, toată această țară şi dintr-însul, ici-colea, se desfac, întinzându-se până în centrul ei, ca nişte valuri proptitoare, mai multe şiruri de dealuri nalte şi frumoase..."*

(N. Bălcescu – Ardealul)

h) *"Care vânt neliniştit,*
Răsucindu-te cu ură,
Ți-a mânat către pământ
Prea gingaşa ta făptură."

(N. Labiş – Fulg)

Scanned with OKEN Scanner

i) *"Privea în sus şi nu-şi credea ochilor: zile, săptămâni, luni avea de umblat. Şi cât era de hotărât şi de vânjos drumeţul, nu-şi putu opri un oftat:*
- Uf! Că mult mai am de suit, Doamne!"

(E. Gârleanu – Gândăcelul)

j) *"Ca un strop de rouă – aprins;*
Ce luceşte în poiană?
Pentru gâze într-adins
Să le-ndrume-n buruiană?

(T. Arghezi – Steaua-n iarbă)

2. Indicaţi măsura şi rima versurilor de la exerciţiul 1, e, f, h, j.

3. Daţi definiţia comparaţiei. Alegeţi două comparaţii din textele studiate.

4. Definiţi epitetul. Exemplificaţi cu trei epitete din operele studiate şi comentaţi-le.

5. Prezentaţi tabloul desprins din versurile următoare şi subliniaţi rolul expresiv al mijloacelor artistice. Precizaţi rima şi măsura versurilor:

"Vesela verde câmpie acu-i tristă, vestezită;
Lunca, bătută de brumă, acum pare ruginită;
Frunzele-i cad, zbor în aer şi de crengi se dezlipesc
Ca frumoasele iluzii dintr-un suflet omenesc."

(V. Alecsandri – Sfârşit de toamnă)

6. Definiţi personificarea. Selectaţi două exemple din operele studiate şi comentaţi rolul lor expresiv.

7. Comentaţi versurile următoare şi rolul expresiv al mijloacelor stilistice în zugrăvirea tabloului sumbru de toamnă. Evidenţiaţi sentimentele pe care versurile ni le transmit:

"De viforniţa păgână
Se-ndoiesc nucii, bătrânii,
Plânge-un pui de ciocârlie
Sus pe cumpăna fântânii."

(O. Goga – Toamna)

8. Daţi definiţia enumeraţiei. Arătaţi care este rolul ei stilistic comentând două enumeraţii extrase din două opere diferite studiate la clasă.

9. Citiţi textul următor şi rezolvaţi cerinţele:

"Mă gândesc ce-i de făcut
S-o feresc de neştiut,
Îngrijat de ce-o să zică
Maica stareţă furnică
De-o lipsi din furnicar
Şi-o aşteaptă în zadar."

(T. Arghezi – O furnică)

Scanned with OKEN Scanner

■ Este vorba de o operă:

a) epică; b) lirică; c) dramatică.

■ Versul al patrulea conține:

a) o comparație; b) o personificare; c) o enumerație.

■ Rima poeziei este:

a) îmbrățișată; b) împerecheată; c) încrucișată.

■ Identificați un epitet și precizați rolul său stilistic.
■ Precizați măsura versurilor și câte versuri are strofa.
■ Comentați în câteva rânduri atitudinea poetului față de "mărunțica de făptură".

10. Gândăcelul și căprioara din operele cu același titlu de E. Gârleanu dobândesc însușiri umane prin:

a) comparație; b) epitet; c) personificare.

Argumentați-vă alegerea!

11. Identificați într-o strofă dintr-o poezie eminesciană trei figuri de stil diferite și evidențiați efectul pe care îl realizează în operă.

12. Indicați o poezie în structura căreia intervine personificarea. Precizați rolul personificării în poezie.

13. Delimitați cele două tablouri din structura poeziei "O, rămâi..." sau "Ce te legeni ..." de M. Eminescu. Prezentați conținutul tablourilor și dați-le câte un titlu sugestiv.

14. Scrieți definiția repetiției. Selectați o repetiție dintr-o poezie studiată și explicați rolul ei stilistic în contextul poeziei.

15. Indicați figura de stil dominantă pe baza căreia este structurată poezia "La mijloc de codru ..." de M. Eminescu.

16. Descoperiți care sunt caracteristicile care apropie poeziile eminesciene "Ce te legeni..." și "La mijloc de codru..." de poezia populară, inclusiv elementele de versificație.

17. Motivați ce asemănări găsește Ciobănilă în opera cu același titlu de V. Voiculescu între "mieii de oi" și "mieii de om".

18. Arătați ce v-a impresionat în narațiunea "Ciobănilă" de V. Voiculescu.

19. Spuneți-vă părerea! Prin ce mijloace și procedee a reușit scriitorul Vasile Voiculescu să redea spontaneitatea și candoarea copiilor?

20. Indicați trei trăsături ale operei epice și aplicați-le la o operă studiată.

21. Arătați care sunt deosebirile dintre opera epică și opera lirică. Dați câte un exemplu de operă din fiecare tip menționat.

22. Motivați ce întâmplare pune în evidență neascultarea puiului și care sunt consecințele tragice ale acesteia în narațiunea "Puiul" de I. Al. Brătescu – Voinești.

Scanned with OKEN Scanner

23. Spuneți-vă părerea! De ce credeți că mama îi ascunde fiului realitatea în poezia "Mama" de N. Labiș?

24. Comentați finalul narațiunii "Când stăpânul nu-i acasă" de E. Gârleanu și găsiți un proverb care se potrivește acestuia.

25. Indicați câteva elemente din care să reiasă atitudinea de duioasă ironie a lui E. Gârleanu față de lumea micilor viețuitoare în narațiunile "Gândăcelul" și "Când stăpânul nu-i acasă".

Narațiunea. Opera epică. Plan simplu de idei. Plan dezvoltat de idei. Rezumat

26. Extrageți ideea principală din următorul fragment:

"Dar trebuie să scoboare, să străbată o pădure, ca să urce din nou spre țancuri. Căprioara conteneşte fuga; păşeşte încet, prevăzătoare. Trece din poiană în poiană, intră apoi subt bolți de frunze, pe urmă prin hrube adânci de verdeață, până ce pătrunde în inima întunecată, ca un iad, a pădurii."

(E. Gârleanu – Căprioara)

27. Indicați ultima idee principală din fragmentul "Ciobănilă" de V. Voiculescu. Explicați cum și de ce i s-a dat câinelui numele de Ciobănilă.

28. Povestiți ce făcea Ciobănilă în calitate de "monitor și apărător al copiilor".

29. Realizați rezumatul unei narațiuni studiate, pornind de la planul simplu de idei.

30. Citiți textul următor, apoi răspundeți:

"Odată, vara, pe-aproape de Moşi, mă furişez din casă şi mă duc, ziua miaza-mare, la moş Vasile, fratele tatei mai mare, să fur nişte cireşe; căci numai la dânsul şi încă la vro două locuri din sat era câte-un cireş văratic, care se cocea-pălea de Duminica Mare. Şi mă chitesc eu în mine cum s-o dau, ca să nu mă prindă."

(I. Creangă – Amintiri din copilărie)

a) Selectați cuvintele care indică locul și timpul acțiunii, apoi precizați ce sunt ca părți de vorbire.
b) Indicați ce mod de expunere apare.
c) Formulați ideea principală, apoi dezvoltați-o.
d) Ce puteți spune în legătură cu vinovăția lui Nică? Îi puteți găsi circumstanțe atenuante?

31. Povestiți întâmplările care reprezintă punctul culminant și deznodământul narațiunii "Căprioara" de E. Gârleanu.

32. Susțineți cu argumente că povestirea "Ciobănilă" este o operă epică.

33. Motivați gestul căprioarei la întâlnirea cu lupul în narațiunea "Căprioara" de E. Gârleanu sau atașamentul lui Ciobănilă față de copii în povestirea "Ciobănilă" de V. Voiculescu.

34. Definiți narațiunea ca mod de expunere, apoi aplicați definiția la unul dintre textele studiate.

Scanned with OKEN Scanner

35. Identificați situația inițială și situația finală în povestirea "Când stăpânul nu-i acasă" de E. Gârleanu.

36. Arătați care este cauza ce modifică situația inițială în narațiunea "Gândăcelul", "Căprioara" sau "Când stăpânul nu-i acasă" de E. Gârleanu.

37. Explicați titlul narațiunii "Când stăpânul nu-i acasă" de E. Gârleanu.

38. Comentați finalul narațiunii "Căprioara" de E. Gârleanu:

" Prăbușită în sânge, la pământ, supt colții fiarei, căprioara rămâne cu capul întors spre iedul ei. Și numai când acesta, înspăimântat, se topește în adâncul pădurii, căprioara simte durerea, iar ochii i se tulbură de apa morții."

39. Interpretați sfârșitul tragic al puiului din povestirea cu același titlu de I. Al. Brătescu – Voinești și gestul acestuia "cu ghearele împreunate ca pentru închinăciune".

40. Precizați care este tema narațiunii "Bunica" de B. Șt. Delavrancea.

41. Demonstrați că opera literară studiată aparținând lui E. Gârleanu este o operă epică.

42. Alcătuiți o compunere despre comuniunea om – viețuitoare ilustrată de V. Voiculescu în narațiunea "Ciobănilă".

43. Motivați de ce copiii se simțeau "prizonieri" în casa bunicilor, așa cum reiese din fragmentul "Bunicul a fost, bunica este" de I. Teodoreanu.

44. Povestiți conținutul lecturii "Descoperind râul" de Fănuș Neagu, subliniind raportul realitate – ficțiune în opera literară.

45. Pornind de la planul simplu de idei, realizați rezumatul fragmentului studiat din "Amintiri din copilărie" de I. Creangă.

Autor. Narator. Personaj
Amintiri din copilărie, de I. Creangă

46. Ilustrați prin câte un exemplu autocaracterizarea ca modalitate importantă folosită de povestitor și chiar de personaj în opera "Amintiri din copilărie", de I. Creangă.

47. Indicați alte două modalități de caracterizare directă din fragmentul studiat din "Amintiri din copilărie".

48. Realizați rezumatul fragmentului studiat din opera lui I. Creangă.

49. Extrageți ideea principală din următorul fragment:

"Ș-apoi Humuleștii, și pe vremea aceea, nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătâi, ci sat vechi răzășesc, întemeiat în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învârti și hora, dar și suveica, de vuia satul de vatale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți și dascăli și poporeni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor."

Scanned with OKEN Scanner

Rezolvați cerințele următoare:

a) Subliniați o enumerație și precizați rolul ei stilistic.
b) Extrageți un arhaism și un regionalism din text și explicați-le.
c) Explicați sensul expresiilor: "oameni *fără căpătâi*", sat "*întemeiat în toată puterea cuvântului*".
d) Indicați trei epitete din text și arătați rolul lor expresiv.

50. Definiți termenii: autor – narator – personaj. Încercuiți răspunsul corect:

- În "Amintiri din copilărie" autorul este:

  a) narator; b) personaj; c) atât narator cât și personaj.

- Naratorul povestește la:

  a) persoana a II-a; b) persoana I; c) persoana a III-a.

51. Găsiți un exemplu în care să apară disimularea ca tehnică de caracterizare a lui Nică, prin care să se surprindă contrastul dintre ceea ce gândește și ceea ce spune, dintre ceea ce gândește și ceea ce face personajul.

52. Desprindeți argumente potrivite din textul studiat din "Amintiri" pentru a ilustra următoarele surse ale umorului:

a) povestește întâmplări pline de haz;
b) povestește cu haz;
c) face haz de necaz;
d) utilizează ironia și autoironia;
e) surprinde limbajul personajelor;
f) alunecă de la lucruri serioase la glumă;
g) folosește apelative și expresii populare savuroase;
h) folosește proverbe și zicători.

53. Pornind de la fragmentul studiat, arătați într-o scurtă compunere, cum este evocat satul Humulești în "Amintiri din copilărie".

54. Exemplificați câteva procedee prin care este realizată oralitatea în opera lui Creangă.

55. Arătați cu ce prilej sunt rostite în "Amintiri din copilărie" următoarele cuvinte:

a) *"Drele pe podele și bureți pe pereți; câte pene pe cucoși, atâția copii burduloși".*
b) Stricăciunea se făcuse, și vinovatul trebuia să plătească. Vorba aceea: *"Nu plătește bogatul, ci vinovatul".*

56. Precizați ce modalitate de caracterizare utilizează I. Creangă în următorul exemplu:

"Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea".

57. Explicați sensul proverbelor și zicătorilor în cadrul "Amintirilor din copilărie" de I. Creangă:

a) *"Vorba ceea: Au tunat și i-au adunat."*
b) *"...s-a împlinit vorba mamei, sărmana, iute și degrabă: Că Dumnezeu n-ajută celui care umblă cu furtușag".*
c) *"... hai fiecare pe la casa cui ne are, că mai bine-i pare".*

Scanned with OKEN Scanner

58. Citiți fragmentul următor și rezolvați cerințele:

"Așa și tata: a dat gloabă pentru mine, și pace bună! Și după ce-a venit el ruşinat de la ispaşă, mi-a tras o chelfăneală ca aceea, zicând:

- Na! satură-te de cireşe! De-amu să știi că ți-ai mâncat liftiria de la mine, spânzuratule! Oare multe stricăciuni am să mai plătesc eu pe urma ta?"

a) Indicați sensul cuvintelor și expresiilor populare următoare: *a da gloabă, ispaşă, a trage o chelfăneală, a-ți mânca liftiria de la cineva.*
b) Precizați câteva surse de umor utilizate în text.
c) Desprindeți din text trei trăsături ale lui Ştefan - a - Petrei și argumentați-le.
d) Motivați cum a primit Nică pedeapsa dată de tatăl său.

59. Comentați cuvintele autorului din finalul fragmentului:

"Şi doar mă feream eu, într-o părere, să nu mai dau peste vro pacoste, dar parcă naiba mă împingea, de le făceam atunci cu chiuita".

60. Identificați sursele de umor din următorul fragment din "Amintiri" și comentați-le:

"Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele și, când le vede aşa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de necaz. Şi cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Bălan și a ne mângâia cu sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muşte și ale cuvioşilor bondari, care din pricina noastră au pătimit."

61. Comentați meritele părintelui Ioan în organizarea școlii din Humuleşti.

62. Interpretați cuvintele lui Ştefan - a - Petrei și realizați un succint portret al tatălui:

"Şi în ajunul Sfântului Vasile, toată ziua am stat de capul tatei, să-mi facă și mie un buhaiu ori, de nu, batăr un harapnic.

- Doamne, ce harapnic ți-oi da eu, zise tata de la o vreme. N-ai ce mânca la casa mea? Vrei să te buşească cei nandralăi prin omăt? Acuş te descalț!"

63. Spuneți-vă părerea! Nică are dreptate când spune:

"drept vorbind, și moş Vasile era un cărpănos ş-un puiu de zgârie - brânză, ca și mătuşa Mărioara"? Argumentați.

64. Povestiți fragmentul în care la școală se face "pocinogul" Sfântului Nicolai.

65. Realizați portretul Smărăndiței așa cum se desprinde din fragmentul studiat.

66. Alcătuiți o compunere despre copilăria evocată de Ion Creangă în fragmentul studiat din "Amintiri din copilărie".

67. Ilustrați prin câte un exemplu fiecare tip de comic extras din opera "Amintiri din copilărie" de I. Creangă: de situație, de caracter (al personajelor) și de limbaj.

68. Extrageți din fragmentul studiat cinci exemple de cuvinte și expresii prin care să ilustrați comicul de limbaj.

Scanned with OKEN Scanner

69. Subliniați proverbele care se potrivesc fragmentului dat din "Amintiri din copilărie":

Cine se scoală de dimineață departe ajunge.
Buturuga mică răstoarnă carul mare.
Fuga-i ruşinoasă, dar e sănătoasă.
Cine aleargă după doi iepuri nu prinde nici unul.
Leneşul mai mult aleargă, iar scumpul mai mult păgubeşte.

70. În narațiunea realizată la persoana I, povestitorul devine personaj şi se implică afectiv în desfăşurarea acțiunii determinând oralitatea stilului. Selectați din text argumente:

a) cuvinte care să exprime atitudinea povestitorului față de cele relatate;
b) cuvinte de adresare către cititor (interjecții, propoziții interogative, exclamații);
c) referirea la proverbe şi zicători.

71. Dați câte un exemplu prin care să ilustrați ironia şi autoironia povestitorului, ca surse ale umorului.

Descrierea literară

72. Susțineți cu argumente de ce textul studiat ("În pădurea Petrişorului" de M. Sadoveanu, "Ardealul" de N. Bălcescu, "Hotarul nestatornic" de I. Teodoreanu sau "Steaua-n iarbă" de T. Arghezi) reprezintă o descriere literară.

73. Prezentați într-o compunere aspectul descris în fragmentul studiat din manual.

74. Indicați figurile de stil prin care sunt realizate descrierile în textele următoare:

a) *"Zboruri de gâze cu aripi străvezii, cu aripioare albastre se încrucişau, fluturi jucau pe deasupra ierbii dese, în care începeau să se îngrămădească miresme calde".*
(M. Sadoveanu – În pădurea Petrişorului)

b) *"Stânci prăpăstioase, munți uriaşi, a căror vârfuri mângâie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gârle a căror limpede apă lin curge printre câmpiile înflorite, pâraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stânci de piatră."*
(N. Bălcescu – Ardealul)

c) *"Buclă cu buclă altfel buclat. Dimineața, când Dănuț se deştepta din somn – în clipa hâdă când părul oamenilor e zburlit şi dezmățat – părul lui răsărea ca o grămadă de lalele – când arămii, când castanii – înflorite în grădinile somnului".*
(I. Teodoreanu – Hotarul nestatornic)

d) *"Ca o za de prin poveşti,*
Descusută din pieptarul
Unei fete-mpărăteşti
Sau din deşti mărgăritarul?"
(T. Arghezi – Steaua-n iarbă)

Scanned with OKEN Scanner

75. Citiți textul următor și rezolvați cerințele:

"Era pe la sfârșitul lui august și pădurea Petrișorului, bătrână și nestricată de mână de om, își desfășura tăcută bolțile de frunzișuri. Urca domol coline trăgănate, se ridica departe într-un pisc prăpăstios, în vârful căruia săgeta spre cer un brad vechi, care vestea cel întâi, printr-un șuiet adânc, sosirea vânturilor."

- Modul de expunere utilizat este:

  a) dialogul; b) narațiunea; c) descrierea.

- Textul oferă o perspectivă a pădurii:

  a) din exterior; c) din interior; e) de ansamblu;
  b) din apropiere; d) de la distanță; f) de jos în sus.

- Indicați câte o imagine auditivă, vizuală și dinamică din text.
- Descrieți în câteva rânduri atmosferă care domină acest colț de natură.
- Care este atitudinea scriitorului față de natură?
- Precizați elementele care marchează timpul și spațiul.
- Indicați ce mod și ce timp verbal domină descrierea și care este rolul lor expresiv.
- Este un tablou static sau dinamic? Ce mijloc artistic creează impresia de mișcare? Despre ce fel de mișcare este vorba?
- Identificați în text figurile de stil învățate.

76. Argumentați într-o compunere afirmația lui N. Bălcescu: "Astfel este țara Ardealului", comentând fragmentul "Ardealul".

77. Comentați într-o scurtă compunere afirmația criticului Constantin Ciopraga, raportând-o la natura sadoveniană înfățișată în fragmentul "În pădurea Petrișorului":

"Văzută în dominantele sale, la Sadoveanu natura e o prezență complexă, de o mare varietate mozaicală. Reprezentarea plastică a geologiului se împerechează cu reprezentarea muzicală, sonoră."

78. Dați exemplu de o operă studiată în care narațiunea se împletește cu descrierea. Arătați care este rolul descrierii în acest caz.

79. Enumerați caracteristicile descrierii și aplicați-le la un text studiat.

80. Indicați figura de stil prin care este prezentată natura în poezia lui G. Topârceanu "Balada unui greier mic".

81. Alcătuiți o compunere despre bucuriile copilăriei evocate de M. Sadoveanu în lectura "Domnu' Trandafir".

82. Precizați ce rol are descrierea, ca mod de expunere, în schițele lui I. L. Caragiale. Exemplificați.

83. Descrieți însușirile limbii române așa cum se desprind din poezia "Limba noastră" de Alexe Mateevici. Motivați afirmația lui M. Eminescu: "Limba românească e la sine acasă o împărătească bogată."

Scanned with OKEN Scanner

Dialogul. Schița. Trecerea vorbirii directe în vorbire indirectă

84. Realizați rezumatul schiței studiate.

85. Indicați trei surse ale comicului în schița "Vizită ..." sau "D-l Goe...", de I.L. Caragiale.

86. Enumerați câteva greșeli de educație pe care familia lui Goe sau a lui Ionel Popescu le face în educarea odraslelor.

87. Explicați titlul schiței studiate, neomițând rolul punctuației.

88. Argumentați cu exemple din schița studiată de I. L Caragiale rolul dialogului în schiță:

a) caracterizează personajele;
b) reprezintă o sursă a comicului;
c) conferă oralitate sporită textului;
d) dă un caracter dramatic schiței, aceasta putând fi jucată;
e) dinamizează narațiunea.

89. Dați câte un exemplu prin care să ilustrați modalitățile de caracterizare directă a personajului principal al schiței:

a) de către scriitor;
b) autocaracterizare;
c) caracterizarea făcută de alte personaje.

90. Ilustrați următoarele modalități de caracterizare indirectă a lui Goe sau a lui Ionel Popescu:

a) fapte;
b) vestimentație;
c) relațiile cu celelalte personaje;
d) limbaj.

91. Citiți următorul fragment și desprindeți două trăsături ale personajului principal:

a) *"D-l Goe este foarte impacient și, cu un ton de comandă, zice încruntat:*
- Mam' mare! de ce nu mai vine? ... Eu vreau să vie!
- Vine, vine acuma, puișorul mamei! răspunde cucoana."

b) *"- A! asta nu e bine, domnule maior, zic eu; tutunul este o otravă ...*
- Da' tu de ce tragi? mă-ntrerupe maiorul lucrând cu lingura în cheseaua de dulceață..."

92. Indicați câte un exemplu (o situație) prin care personajele caragialiene își dovedesc incultura.

93. Caracterizați într-o scurtă compunere familia lui Goe sau a lui Ionel Popescu.

94. Indicați două situații în care apare contrastul dintre aspectul lui Ionel sau Goe și comportarea lor.

Scanned with OKEN Scanner

95. Definiți dialogul. Arătați care este rolul dialogului în narațiune. Exemplificați.

96. Motivați încăpățânarea lui Goe.

97. Alegeți două exemple prin care să ilustrați comicul de limbaj din schițele lui Caragiale.

98. Ilustrați prin exemple din operă contrastul dintre pretenție și realitate manifestat în comportare, gesturi și limbaj în schițele lui I. L. Caragiale.

99. Demonstrați că opera studiată este o schiță.

100. Alegeți explicațiile potrivite și argumentați.

■ Punctele de suspensie din titlu (Vizită ..., D-l Goe...) au rolul de:

a) avertisment;
b) invitație la reflecție;
c) regret;
d) îndemn la constatare.

■ Structura compozițională concentrată a schiței este realizată prin:

a) cadru restrâns (timp și spațiu);
b) acțiune simplă și concentrată;
c) ritm alert al acțiunii;
d) amănunte puține, dar semnificative;
e) deznodământ neașteptat;
f) accent pe dialog și limbaj;
g) personajele sunt tipuri umane reprezentative (tipul copilului răsfățat etc.).

101. Transformați textul următor în vorbire indirectă și arătați care dintre cele două forme vi se pare mai expresivă. Motivați alegerea:

"Apoi către mine încet:
- Nu știi ce strengar se face ... și deștept ...
Dar vocea de dincolo adaogă:
- Coniță! uite Ionel" vrea să-mi răstoarne mașina! Astâmpără-te, că te arzi!
- Ionel! strigă iar madam Popescu; Ionel! vin' la mama!"

102. Comentați valoarea dialogului în fragmentul de mai sus.

103. Încercuiți varianta corectă:

■ Cuvintele următoare reprezintă:

"- E lucru mare cât e de deștept! zice mam' mare.
- E ceva de speriat, parol! adaogă tanti Mița."

a) autocaracterizare;
b) caracterizare directă realizată de scriitor;
c) caracterizare directă realizată de alte personaje.

■ Formele: *ciucalată, parol, pamblică, ne importă* exprimă:

a) incultura personajelor;
b) pretențiile că aparțin înaltei societăți;
c) forme ale stilului vorbit.

Scanned with OKEN Scanner

■ Diminutivele în schițele lui Caragiale: *maioraş, nepoțel, puişor, mititel* arată:

a) lipsa de educație a copiilor;
b) răsfățul copiilor;
c) ironia scriitorului.

Caracterizarea sumară a personajului. Portretul literar

104. Identificați personajul şi arătați ce trăsături ale acestuia se desprind din următoarele citate:

a) *"Dar Domnu nu s-a dus nicăieri, a rămas acolo, pe pământul nostru; şi în pământul nostru l-au şi îngropat."*

b) *"- Vezi că sunteți proaste amândouă? ... Nu se zice nici marinal, nici marinel ...*
- Da' cum, pricopsitule? întreabă tanti Mița cu un zâmbet simpatic.
- Mariner ...
- Apoi de! n-a învățat toată lumea carte ca d-ta! zice mam' mare şi iar sărută pe nepoțel şi iar îi potriveşte pălăria de mariner."

105. Caracterizați, la alegere, un personaj literar şi specificați modalitățile folosite de autor pentru caracterizarea acestuia.

106. Comentați finalul narațiunii "Domnu' Trandafir" de M. Sadoveanu din perspectiva personajului principal şi al autorului:

"Acum băieții învață într-alt loc, într-o clădire nouă, naltă şi frumoasă. Eu nu m-am dus însă s-o văd pe aceea; eu m-am dus să văd locul gol unde a fost o odaie scundă, în care ne era cald vara şi frig iarna.
În locul acela odată a trăit un om."

107. Prezentați portretul literar al lui Mihai Viteazul aşa cum apare în fragmentul lui N. Bălcescu.

Aveți în vedere:

- identitatea personajului (poziția sa socială, familială, rolul său etc);
- realizarea portretului fizic şi moral;
- identificarea tuturor modalităților de caracterizare directă şi indirectă.

108. Răspundeți la cerințele solicitate legate de textul următor:

"Mama, râzând, îmi face cu ochiul şi mă-ndeamnă să servesc pe domnul maior. Întind țigareta mea, maiorul o aprinde pe a lui şi, fumând, ca orice militar, se plimbă foarte grav de colo până colo. Eu nu-l pot admira îndestul, pe când mama îl scuipă, să nu-l deoache..."

a) Indicați autorul, opera şi personajele prezentate.
b) Precizați două trăsături ale fiecărui personaj care se desprind din acest fragment.

Scanned with OKEN Scanner

c) Încercuiți varianta corectă:

■ Atitudinea micului maior exprimă:

a) plictiseală;
b) mândrie;
c) dispreț.

■ Atitudinea autorului este de:

a) dezaprobare;
b) admirație;
c) ironie.

d) Precizați care sunt acțiunile personajului principal și ce exprimă ele.

e) Identificați o comparație, un epitet și o repetiție din text și precizați rolul lor expresiv.

f) Caracterizarea personajului principal se realizează aici:

a) direct; b) indirect.

109. Numiți două figuri de stil care apar în portretul greieraşului din poezia "Balada unui greier mic" de G. Topârceanu și ilustrați-le printr-un citat.

110. Realizați în antiteză caracterizarea şoricelului și a motanului din narațiunea "Când stăpânul nu-i acasă" de E. Gârleanu.

111. Explicați cum reuşeşte bunica din schița cu același titlu de B. Șt. Delavrancea să-l facă pe nepoțel să adoarmă în timpul povestirii basmului.

112. Arătați motivul pentru care cele trei personaje din narațiunea "Când stăpânul nu-i acasă" de E. Gârleanu intră în conflict.

113. Caracterizați-l pe Goe în episodul pălăriei pierdute.

114. Arătați care sunt modalitățile de caracterizare indirectă și aplicați-le la unul din personajele studiate.

115. Caracterizați succint unul dintre personajele colective următoare: poporul în fragmentul "Mihai Viteazul" de N. Bălcescu sau elevii domnului Trandafir. Nu uitați să marcați relațiile acestora cu personajul principal (sentimente, atitudine, gânduri).

116. Arătați prin ce procedee se realizează caracterizarea directă a unui personaj. Argumentați cu exemple concrete din opera "Amintiri din copilărie" de I. Creangă.

117. Motivați refuzul domnului Trandafir de a se despărți de satul natal.

118. Argumentați de ce banul Craiovei ajunsese a fi "nădejdea tuturor, răzbunătorul atât de mult dorit și așteptat".

119. Motivați de ce Alexandru – Vodă a hotărât să-l "piardă" pe banul Craiovei și comentați cum a procedat. Ce trăsături de caracter ale personajului se desprind?

120. Caracterizați personajul principal din schița "Bunica" de B. Șt. Delavrancea.

Scanned with OKEN Scanner

121. Explicați într-o scurtă compunere de ce nepoțelul din schița "Bunica" nu a reușit să afle niciodată sfârșitul basmului povestit de bunică.

122. Realizați caracterizarea lui Nică din "Amintiri din copilărie".

123. Indicați trei trăsături care îl caracterizează pe puiul cel mare din povestirea "Puiul" de I. Al Brătescu – Voinești și argumentați-le.

124. Explicați de ce copiilor li se pare încălcită socoteala vârstei bunicii și "simt câtă vechime e în fosta mireasă a bunicului", așa cum se înfățișează în fragmentul "Bunica a fost, bunicul este" de I. Teodoreanu.

125. Realizați portretul gândăcelului din povestirea cu același titlu de E. Gârleanu.

Basmul

126. Dați exemplu de o formulă de început, de mijloc și de sfârșit din basmul studiat.

127. Indicați cauza care a determinat acțiunea (intriga) în basmul "Prâslea cel Voinic și merele de aur" sau "Aleodor împărat".

128. Povestiți pe scurt cum a reușit eroul să învingă forțele răului.

129. Precizați care este deznodământul basmului studiat. Ce semnificație are acest deznodământ?

130. Argumentați cu fapte din basm următoarele două însușiri ale eroului: înțelepciunea și vitejia.

131. Dați exemplu de trei ajutoare ale eroului în lupta cu forțele răului și arătați cum îl sprijină.

132. Precizați momentele în care se manifestă trăsăturile supranaturale ale eroului. Dați câteva exemple de personaje supranaturale din basm.

133. Pornind de la definiție, argumentați că textul studiat este un basm.

134. Arătați ce rol expresiv are personificarea în basm.

135. Povestiți întâmplările din care se desprind însușirile supranaturale pe care le dobândește Prâslea cel Voinic sau Aleodor împărat, scoțând în evidență semnificația acestora în lupta eroului.

136. Comentați alegerea făcută de Prâslea în pedepsirea celor vinovați în finalul basmului, subliniind trăsăturile eroului care se desprind din acest episod.

137. Specificați locul și timpul în care se desfășoară acțiunea basmului studiat. Ce caracteristici ale acestora puteți stabili?

138. Arătați cum a reușit fata cea mică de împărat să-și dea seama că Prâslea cel Voinic trăiește.

139. Precizați și exemplificați ce cifră magică apare în basm.

140. Indicați cinci elemente fantastice prezente în basm.

Scanned with OKEN Scanner

141. Realizați rezumatul basmului.

142. Prezentați pe scurt conținutul unui fragment descriptiv din basm.

143. Citiți următorul fragment și rezolvați cerințele:

"Tată, atâtea ani l-ai ținut, ai suferit atâtea necazuri după urma acestui pom, mai lasă-l rogu-te, și anul acesta să-mi încerc și eu norocul.

- Fugi d-aci, nesocotitule, zise împăratul. Frații tăi cei mari, atâți și atâți oameni voinici și deprinși cu nevoile n-au putut face nimic, și tocmai tu, un mucos ca tine, o să izbutească? N-auzi tu ce prăpăstii spun frații tăi? Aici trebuie să fie ceva vrăji.

- Eu nu mă încumet – zise Prăslea – a prinde pe hoți, ci zic că o încercare de voi face și eu nu poate să-ți aducă nici un rău."

a) Arătați într-o scurtă caracterizare cum apare Prâslea în ochii împăratului.
b) Indicați trei trăsături ale împăratului care se desprind din acest fragment.
c) Precizați ce mod de expunere se folosește și care este rolul acestuia.
d) Indicați rolul expresiv al repetiției și al enumerației din paragraful al doilea.
e) Explicați sensul expresiilor: *a-și încerca norocul, a spune prăpăstii, a aduce un rău.*
f) Dați sinonimele următorilor termeni: *nesocotit, nevoi, a izbuti, vrăji, a se încumeta, încercare.*
g) Extrageți o comparație din text și arătați rolul ei stilistic.

Legenda populară

144. Pornind de la definiția legendei, găsiți trăsăturile acesteia în exemplul studiat la clasă.

145. Precizați tipul legendei studiate la clasă (toponimică, istorică, mitologică, populară, cultă).

146. Descoperiți două asemănări între legendă și basm.

147. Indicați trei deosebiri dintre legendă și basm.

148. Povestiți conținutul legendei învățate.

149. Caracterizați personajul principal din legendă.

150. Arătați ce explicație aduce finalul legendei.

151. Specificați ce moduri de expunere au fost utilizate în legendă.

152. Argumentați că în legendă realitatea se împletește cu ficțiunea. Specificați care sunt elementele reale și cele fantastice din legenda studiată.

153. Identificați figurile de stil din exemplele următoare și arătați rolul lor expresiv:

a) *"Câinii luară la goană pe acel bour care fugea ca turbat prin codri și părea că are aripi la picioare."*

(Dragoș Vodă)

b) *"Mama lor, văzând că între ei s-a încins o dragoste nebună, a luat pe unul într-o mână și pe celălalt în altă mână și i-a blestemat ..."*

(Soarele și luna)

Scanned with OKEN Scanner

c) " –*Măria ta, zise el, nu mi-a dat suta de lei cea făgăduită şi nu mi-e ciudă pentru suta de lei, cât mi-e ciudă că mă bănuieşte a nu fi om de omenie. Eu am fost curat ca argintul şi nici prin gând nu mi-a trecut să mă ating de lucrul altuia.*"

(Dreptatea lui Ţepeş)

d) *"Ce fată! ce bujor de copilă!... Cică era sprintenă ca o căprioară! cică gurița ei era un fagur de miere; cică ochii ei străluceau ca focurile ce le aprind ciobanii noaptea în întunericul codrilor."*

(Al. Russo, Stânca corbului)

Parabola

154. Definiți parabola. Susțineți cu argumente că textul studiat este o parabolă.

155. Exprimați în câteva enunțuri învățătura parabolei studiate.

156. Precizați care este comparația care stă la baza parabolei învățate.

157. Indicați două trăsături ale stilului în care este realizată parabola.

158. Explicați următoarele citate biblice:

a) *"Vă spun că tot aşa, mai multă bucurie va fi în cer pentru un păcătos care se întoarce, decât pentru nouăzeci şi nouă de drepți ce nu au nevoie de întoarcere."*

(Despre oaia pierdută)

b) *"După roadele lor îi veți cunoaşte. Au doară culeg oamenii struguri din scaieți ori smochine din ciulini?"*

(Pilda pomului bun şi a pomului rău)

c) *"Feriți-vă de profeții mincinoşi, cari vin la voi în haine de oi (blânzi ca oile), iar pe dinăuntru sunt lupi răpitori."*

(Pilda pomului bun şi a pomului rău)

159. Interpretați următorul citat şi subliniați rolul expresiv al mijloacelor stilistice:

"Pruncul sugea dormind: Îi era obrazul fraged, gura rumenă ca mărgeanul. De sub scufița albă, părul, galben ca aurul, îi ieşea, aruncând parcă o cunună de raze de jur-împrejurul capului."

(E. Gârleanu – Floarea lacrimilor)

160. Precizați prin ce se deosebeşte finalul parabolei "Floarea lacrimilor" de alte parabole biblice. Cu ce altă specie literară studiată se înrudeşte ea?

Snoava

161. Demonstrați că textul studiat la clasă, având-l ca personaj principal pe Păcală, este o snoavă.

162. Povestiți conținutul snoavei.

163. Explicați titlul snoavei.

164. Indicați trei trăsături ale lui Păcală şi argumentați-le.

Scanned with OKEN Scanner

165. Arătați prin ce mijloace a reușit Păcală să-l păcălească pe boier.

166. Explicați cum a reușit Păcală să-l convingă pe judecător despre adevăr.

167. Caracterizați-l în opoziție pe Păcală și pe boier.

168. Desprindeți câteva însușiri opuse ale hangiului și ale omului nevoiaș.

169. Comentați citatul extras din "Minciuni și flecării" de Anton Pann și subliniați rolul mijloacelor artistice:

"Omul care e flecar
Troncănește ca un car.
Îl auzi numai:
Hodoronc – tronc! vorba îndată
Ca moara când e stricată."

170. Indicați câteva surse de umor în snoava studiată.

171. Arătați care este tema snoavei.

172. Precizați ce defect omenesc este satirizat în snoava studiată.

173. Găsiți un proverb care se potrivește conținutului snoavei.

174. Arătați ce învățătură se desprinde din snoava studiată.

Opera lirică

175. Demonstrați că poezia "Vară" de L. Blaga și "Cămara de fructe" de I. Pillat sunt poezii lirice, respectiv pasteluri.

176. Prezentați într-o scurtă compunere comuniunea omului cu natura în poezia eminesciană.

177. Comentați versurile care exprimă tristețea și îngrijorarea poetului la venirea toamnei într-una din poeziile: "Toamna" de O. Goga, "Sfârșit de toamnă" de V. Alecsandri, "Balada unui greier mic" de G. Topârceanu.

178. Interpretați versurile următoare, subliniind legătura sufletească dintre poet și natură în poezia "Toamna" de O. Goga:

"Îl ascult și simt sunt gene
Cum o lacrimă-mi învie:
Ni se-asemănă povestea
Pui golaș de ciocârlie."

179. Comentați versurile următoare și evidențiați rolul expresiv al mijloacelor artistice și al versificației:

a) *"Eu te văd răpit de farmec*
Cum îngâni cu glas domol,
În a apei strălucire
Întinzând piciorul gol."

(M. Eminescu - O, rămâi...)

Scanned with OKEN Scanner

b) *"Răsare luna-mi bate drept în față:*
Un rai din basme văd printre pleoape,
Pe câmpi un văl de argintie ceață,
Sclipiri pe cer, văpaie preste ape,
Un bucium cântă tainic cu dulceață,
Sunând din ce în ce tot mai aproape ..."

(M. Eminescu – Fiind băiet păduri cutreieram...)

c) *"Şi de ce să nu mă plec,*
Dacă păsările trec!
Peste vârf de rămurele
Trec în stoluri rândunele,
Ducând gândurile mele
Şi norocul meu cu ele."

(M. Eminescu – Ce te legeni ...)

180. Descrieți într-o scurtă compunere colțul de natură în care poetul a surprins frumusețea şi bucuria vieții în ritmurile ei eterne:

"La voiosul luminiş,
Luminiş de lângă baltă,
Care-n trestia înaltă
Legănându-se din unde,
În adâncu-i se pătrunde
Şi de lună şi de soare
Şi de păsări călătoare,
Şi de lună şi de stele
Şi de zbor de rândunele
Şi de chipul dragei mele."

(M. Eminescu – La mijloc de codru...)

181. Precizați care este figura de stil pe care se structurează poezia eminesciană "La mijloc de codru ...".

182. Indicați titlurile a două poezii eminesciene în care substanța lirică apare sub forma unui dialog dintre poet şi natură.

183. Motivați într-o scurtă compunere de ce poetul M. Eminescu nu mai poate înțelege chemarea pădurii.

184. Realizați portretul mamei aşa cum se desprinde din poezia lui N. Labiş.

185. Descrieți povestea fulgului de nea aşa cum ne-o prezintă N. Labiş în poezia "Fulg".

186. Exemplificați cu câteva versuri din cele studiate în care să aveți imagini vizuale şi imagini auditive. Precizați mijloacele artistice cu ajutorul cărora au fost construite aceste imagini.

187. Ilustrați fiecare figură de stil învățată cu câte un exemplu din operele studiate la clasă.

Scanned with OKEN Scanner

188. Identificați imagini vizuale și imagini auditive într-o poezie eminesciană cunoscută.

189. Prezentați portretul poetului realizat prin caracterizare directă în poezia "O, rămâi..." de M. Eminescu.

190. Dați exemplu de monolog interior utilizat în poezia "O, rămâi..." de M. Eminescu și comentați-l.

191. Descrieți imaginea codrului și sentimentele care-l însuflețesc la venirea toamnei, desprinse din poezia eminesciană "Ce te legeni ..." de M. Eminescu.

192. Argumentați că poezia eminesciană studiată este o operă lirică. Utilizați următoarele sugestii:

a) Indicați sentimentele pe care poetul le trăiește și le exprimă în poezie.
b) Alegeți un citat prin care să dovediți că sentimentele sunt exprimate în mod direct.
c) Argumentați prin citate din poezie că modul principal de expunere este descrierea.
d) Alegeți figura de stil dominantă și arătați efectul artistic obținut.

193. Realizați o compunere în care să-l înfățișați pe Mihai așa cum vi-l imaginați în urma lecturii făcute.

194. Citați câteva versuri din poezia "Limba noastră" de Al. Mateevici care să sugereze specificul național românesc.

195. Arătați prin ce mijloace stilistice a reușit poetul L. Blaga în pastelul "Vară" să creeze tabloul naturii inundate de soarele verii.

196. Realizați o compunere în care să descrieți bogăția înfățișată de Ion Pillat în poezia "Cămara de fructe", utilizând cât mai multe imagini din poezie.

197. Arătați care sunt sentimentele încercate de copil în poezia "Cămara de fructe" de I. Pillat. Descrieți în câteva rânduri senzațiile și sentimentele pe care le trăiți voi când intrați într-o cămară plină cu fructe.

198. Exprimați într-o singură propoziție ideea care se desprinde din poezia "Steaua-n iarbă" de T. Arghezi.

199. Descrieți tabloul evocat de Victor Eftimiu în poezia "Copilărie", insistând pe sentimentele pe care le încearcă poetul rememorând această frumoasă vârstă.

200. Definiți în câteva rânduri copilăria așa cum o simțiți voi.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Capitolul I. Cartea – obiect cultural 5

Capitolul II. Raportul dintre realitate și literatură 7

Aplicații: 1) O furnică, de T. Arghezi (Ed. Humanitas) 7
2) Descoperind râul, de F. Neagu (Ed. All) 10
3) Bunicul a fost, bunica este, de I. Teodoreanu (Ed. Teora) 12

Capitolul III. Opera literară în versuri. Elemente de prozodie 16

Aplicații: 1) Sfârșit de toamnă, de V. Alecsandri (Ed. Humanitas) 17
2) Toamna, de O. Goga (Ed. All, Ed. Teora) 20
3) Fiind băiet păduri cutreieram, de M. Eminescu (Ed. Petrion) 23

Capitolul IV. Structura operei literare. Narațiunea. Opera epică 28

Aplicații: 1) Căprioara, de E. Gârleanu (Ed. Humanitas) 29
2) Gândăcelul, de E. Gârleanu (Ed. All, Ed. Teora) 35
3) Când stăpânul nu-i acasă, de E. Gârleanu (Ed. Petrion) 40

Capitolul V. Structura textului narativ. Planul simplu și planul dezvoltat de idei. Transformarea planului simplu în plan dezvoltat. Rezumatul 45

Aplicații: 1) Ciobănilă, de V. Voiculescu (Ed. All) 46
2) Bunica, de B. Șt. Delavrancea (Ed. Petrion) 50

Capitolul VI. Autor. Narator. Personaj 57

Aplicații: 1) Amintiri din copilărie (La cireșe), de I. Creangă (Ed. Humanitas) 58
2) Amintiri din copilărie (Calul Bălan), de I. Creangă (Ed.All, Ed. Petrion) 64
3) Amintiri din copilărie (La urat), de I. Creangă (Ed. Teora) 69

Capitolul VII. Descrierea 74

Aplicații: 1) În pădurea Petrișorului, de M. Sadoveanu (Ed. Humanitas) 75
2) Ardealul, de N. Bălcescu (Ed. Petrion) 78
3) Hotarul nestatornic, I. Teodoreanu (Ed. All) 82
4) Steaua-n iarbă, de T. Arghezi (Ed. Teora) 85

Capitolul VIII. Dialogul. Schița. Transformarea vorbirii directe în vorbire indirectă 88

Aplicații: 1) Vizită ..., de I. L. Caragiale (Ed. Humanitas, Ed. All) 89
2) D-l Goe..., de I. L. Caragiale (Ed. Teora) 98

Capitolul IX. Caracterizarea sumară a personajelor. Portretul literar 103

Aplicații: 1) Domnu Trandafir, de M. Sadoveanu (Ed. All, Ed. Petrion) 104
2) Mihai Viteazul, de N. Bălcescu (Ed. Humanitas) 109

Scanned with OKEN Scanner

Capitolul X. Figurile de stil. Personificarea. Comparația. Enumerația. Repetiția. Epitetul 113

Aplicații:
1) Balada unui greier mic, de G. Topârceanu (Ed. All) 114
2) Copilărie, de V. Eftimiu (Ed. All) 118
3) Puiul, de I. Al. Brătescu-Voinești (Ed. Petrion). 120
4) Fulg, de N. Labiș (Ed. Petrion) 126

Capitolul XI. Literatura populară. Basmul 130

Aplicații: 1) Prâslea cel Voinic și merele de aur (Ed. Humanitas, All, Teora) 131
2) Aleodor împărat (Ed. Petrion) 136

Capitolul XII. Legenda populară 139

Aplicații: 1) Dragoș-Vodă (Ed. Humanitas) 139
2) Dreptatea lui Țepeș (Ed. All) 143
3) Soarele și luna (Ed. Petrion) 146
4) Stânca corbului (Ed. Teora) 148

Capitolul XIII. Parabola 153

Aplicații: 1) Despre oaia pierdută (Ed. Humanitas) 153
2) Pilda pomului bun și a pomului rău (Ed. All) 154
3) Floarea lacrimilor, de E. Gârleanu (Ed. Petrion) 155

Capitolul XIV. Snoava 158

Aplicații: 1) Boierul și Păcală (Ed. Humanitas) 158
2) Păcală avocat (Ed. Teora) 161
3) Despre minciuni și flecării, de Anton Pann (Ed. All) 163

Capitolul XV. Opera lirică. Poezia eminesciană 166

Aplicații: 1) Ce te legeni..., de M. Eminescu (Ed. Humanitas) 166
2) O, rămâi ..., de M. Eminescu (Ed. All) 169
3) La mijloc de codru..., de M. Eminescu (Ed. Teora) 173

Capitolul XVI. Alte opere literare lirice. Pastelul 176

Aplicații: 1) Cămara de fructe, de I. Pillat (Ed. Petrion) 176
2) Vară, de L. Blaga (Ed. Teora) 179
3) Mama, de N. Labiș (Ed. All) 181
4) Limba noastră, de Al. Mateevici (Ed. Teora) 182
5) Litere, de Ana Blandiana (Ed. Teora) 185

Exerciții propuse pentru autoevaluare 188

DISTRIBUIT DE
SC ADIPRES CO
[illegible]

Scanned with OKEN Scanner

Auxiliar avizat de Ministerul Educației și Cercetării cu numărul 24925/25.01.2001

Lucrarea a fost elaborată în conformitate cu **noul curriculum** școlar de limba și literatura română la clasa a V-a, urmărind **toate textele literare de bază din cele patru manuale alternative.**

Cartea și-a propus pornind de la noțiunile de teorie literară, parcurs în ordine prevăzută de programa școlară, să abordeze toate operele literare studiate (exerciții, plan simplu de idei, temă, universul operei, valoarea artistică).

Lucrarea își propune totodată pregătirea elevilor în vederea susținerii cu succes a examenului de capacitate. Cele două sute de exerciții propuse pentru autoevaluare în ultima parte a lucrării, îmbrățișând toată tematica din programa școlară, vin să fixeze cunoștințele dobândite și competențele de comunicare formate, familiarizându-i în același timp pe elevi cu cerințele și exigențele examenului de capacitate.

Acest îndrumător pentru studiul la clasă și pregătirea examenului de capacitate se dorește a fi un instrument util și eficient în pregătirea temeinică a elevilor de clasa a V-a.

I.S.B.N.: 973-9303-87-0

Scanned with OKEN Scanner